ALEXANDRU OȘCA

EXERSÂND DEMOCRAȚIA

TIMIȘOARA ÎN POST-REVOLUȚIE

IRRD

ALEXANDRU OȘCA

EXERSÂND DEMOCRAȚIA

TIMIȘOARA ÎN POST-REVOLUȚIE

ALEXANDRU OŞCA

EXERSÂND DEMOCRAȚIA

TIMIȘOARA ÎN POST-REVOLUȚIE

Editura IRRD
București, 2014

Redactor de carte: Carmen Rădulescu
Coperta şi tehnoredactare: Alina Vlăsceanu

© 2014, Editura IRRD, București
Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate
IRRD

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
OŞCA, ALEXANDRU
Exersând democraţia : Timişoara în post-revoluţie / Alexandru Oşca. - Bucureşti : Editura Institutului Revoluţiei Române din Decembrie 1989, 2014
Bibliogr.
ISBN 978-973-85888-6-8

94(498 Timişoara)”1989.12”

CUPRINS

Cuvânt înainte.....p. 7
I. Ideea de schimbare radicală în documentele Revoluţiei.
Câteva aspecte economice şi de viaţă spirituală..... p. 11
II. Preluarea Puterii de către Frontul Democratic
Român şi lupta pentru menţinerea ei..... p. 26
III. Alegeri pentru consiliile FSN Municipal şi Judeţean..... p. 48
IV. Teme majore de interes pentru comunitatea
timişoreană în primele luni după Revoluţie..... p. 115
IV. 1. Interesul pentru aflarea adevărului.
Stabilirea responsabilităţilor pentru crimele
din Revoluţie..... p. 115
IV. 2. Revitalizarea societăţii civile..... p. 136
V. Scrutinul din 20 mai 1990. Opţiunile electoratului
timişean..... p. 198
VI. Bibliografie..... p. 224

CUVÂNT ÎNAINTE

O dezbatere pe tema evoluţiei politice din România în primul an după revenirea la democraţie este foarte necesară; ea justifică interesul pentru a cunoaşte direcţia, sensul şi profunzimea schimbărilor din societate după abandonarea regimului comunist. În ciuda multor păreri, procesul schimbării nu a fost nici pe departe simplu, linear, previzibil sau fără obstacole. Dimpotrivă.

Analiza acestui fenomen subliniază elementele esenţiale care-l definesc, dar şi detaliile luptei împotriva încercărilor de revenire la vechiul regim, de salvare a democraţiei, de depăşire sau înlăturare a obsacolelor în calea spre consolidarea noului sistem.

Dezbaterea unei asemenea teme nu este nici pe departe încheiată. Bibliografia consacrată evenimentelor anului 1990 este încă limitată la câteva contribuţii politizate, perspectiva obiectivă impunându-se cu atât mai mult cu cât înţelegerea şi explicarea condiţiilor în care s-a produs schimbarea intră tot mai mult în domeniul de interes al ştiinţei. Evident, încă nu sunt disponibile toate sursele pe care un cercetător se poate baza în elaborarea unei lucrări complete. Dar, cum timpul presează, istoricii au obligaţia să găsească resurse pentru a aborda cât mai obiectiv, *sine ira et studio,* o realitate complexă ale cărei „taine" nu pot rămâne ascunse mult timp.

Exersând democraţia este o lucrare la confluenţa dintre istorie şi politologie, o demonstraţie a modului în care ne putem apropia de adevăr, apelând la ansamblul de mijloace şi metodologii din „arsenalul" celor două ştiinţe. Autorul lucrării– profesorul Alexandru Oşca, apreciat pentru rigoarea în cercetarea evenimentelor majore din *istoria contemporană pe bază de documente de arhivă* – dovedeşte o surprinzătoare

capacitate de interpretare a unor fapte de *istorie recentă* prin coroborarea unor informaţii din surse oficiale cu cele din mărturii subiective precum memorialistica, presa, ori creaţia artistică. Experienţa autorului în studierea istoriei şi abilitatea în conturarea unei bibliografii încă neconsolidate l-au ajutat să delimiteze contribuţiile rezonabile – credibile şi lipsite de partidism sau exaltare – de cele fără importanţă şi să pună în pagină descrieri cât mai apropiate de realitatea întâmplărilor complexe din anii 1989 şi 1990.

În lucrarea de faţă, autorul s-a concentrat pe studiul societăţii urbei de pe Bega în cea mai radicală perioadă de transformare a sa, pe momentele critice din primele luni în care timişorenii au experimentat un model politic nou, inedit şi promiţător pentru ei. În carte nu întâlnim judecăţi de valoare, evenimentele, faptele sau persoanele nu sunt calificate ca fiind bune sau rele, pozitive sau negative, necesare sau întâmplătoare. Efortul autorului este concentrat pe descrierea cât mai completă a realităţii, pe legăturile sau determinările dintre întâmplări, pe posibile explicaţii ale producerii lor şi pe modul în care oamenii simpli, personalităţile sau protagoniştii au înţeles să se raporteze la ele.

Deşi lucrarea este dedicată, în principal, evenimentelor anului 1990 din Timişoara, se fac referiri ample şi la evoluţiile politice din alte centre urbane, mai ales din Bucureşti, la acţiunile noului nucleu de putere, sau la formaţiunile aflate în competiţia politică pentru câştigarea alegerilor. Dialogul liderilor de la Bucureşti (redat integral în lucrare), care a condus la formarea unei noi structuri centrale şi locale de putere, este semnificativ. Din aceste descrieri şi discuţii rezultă că Timişoara, nu numai că nu a rămas un punct izolat şi insignifiat în peisajul public românesc postrevoluţionar, dar a continuat să influenţeze – chiar să determine – evoluţii la nivelul întregii societăţi româneşti.

Aşteptările timişorenilor faţă de noua conducere a treburilor urbei (sau a României) după decembrie 1989 – când un sistem politic perimat a fost răsturnat – erau uriaşe; după ani de privaţiuni materiale, limitări ale drepurilor

civice, încălcarea demnităţii umane, oamenii cereau noilor lideri un comportament diametral opus faţă de cel al foştilor funcţionari comunişti şi, mai mult, competenţe şi standarde de performanţă în managementul public, greu – dacă nu imposibil – de atins, având în vedere resursele materiale limitate, lipsa unui aparat administrativ propriu, absenţa unui cadru legislativ sau normativ nou, lipsa de experienţă a noilor responsabili în conducerea instituţiilor şi, mai ales, nerăbdarea populaţiei care cerea măsuri reparatorii imediate. În lucrare se demonstrează cum noii lideri timişoreni au fost nevoiţi să rezolve situaţii complicate, folosind aparatul birocratic al vechiului regim, al cărui personal păstra relaţii şi conexiuni ciudate şi sabota cu bună ştiinţă orice încercare de consolidare a noului curs. În primul capitol sunt descrise în detaliu etapele preluării puterii de către liderii manifestanţilor din săptămâna de foc 16-22 decembrie 1989, în Timişoara şi în judeţ şi acţiunea pentru păstrarea ei în contextul încercărilor repetate din partea fostei administraţii de a reveni la putere direct sau prin interpuşi.

Acest fapt a permis existenţa unui eveniment inedit la Timişoara şi în judeţul Timiş, singular în economia trecerii la democraţie în România: organizarea de alegeri locale „libere”, dar după modelul comunist, în urma cărora conducerea instituită de Revoluţie a fost înlăturată.

Această întâmplare a făcut ca exact aici să se nască primele organizaţii ale societăţii civile, între care *Societatea Timişoara* a fost cea mai vizibilă, opunându-se vehement noilor autorităţi din CFSN şi CPUN locale. Organizaţia respectivă a susţinut manifestări ale opoziţiei politice locale sau centrale, dar şi alte grupări civice, precum CADA, sau organizaţii pentru sprijinirea presei democrate.

În celelalte capitole sunt evidenţiate legăturile şi raporturile dintre centrul de putere de la Bucureşti şi administraţia din Timişoara, interesul liderilor din sfera Puterii sau Opoziţiei fiind acela de a menţine legătura şi influenţa asupra populaţiei Timişoarei. În acest context, este interesantă competiţia între formaţiunile politice pentru câştigarea electoratului timişan şi rezultatele primelor alegeri parlamentare şi prezidenţiale din 20 mai 1990.

Pentru timişoreni democraţia a fost un concept exersat încă din zilele de luptă deschisă cu forţele represive ale regimului de dictatură comunistă. Din acest motiv în lucrare sunt readuse în atenţia publică momente semnificative din activitatea primei formaţiuni politice de opoziţie (FDR), dar şi câteva dintre evenimentele care au marcat şi însoţit procesul de consolidare a democraţiei: procesul lotului Timişoara, constituirea asociaţiilor pentru cinstirea memoriei eroilor martiri, reorganizarea conducerilor în întreprinderile de stat etc.

În economia lucrării, spaţii ample au fost rezervate prezentării **adevărului despre crimele din Revoluţie**, **eforturilor** depuse pentru revitalizarea societăţii civile şi, nu în ultimul rând, **opţiunilor** electoratului timişorean la alegerile generale din 20 mai 1990. Pe ansamblu este conturată o imagine sugestivă a efortului general, cu elanul şi opintelile lui, substituite afirmării unei democraţii, care şi astăzi încearcă să fie convingătoare.

Este meritul autorului că, fără „a polei" imaginea, a reuşit să redea cât mai fidel realitatea, fapte care ne determină să apreciem volumul de faţă şi să-l recomandăm cu căldură, atât specialiştilor, cât şi publicului larg cititor.

Prof. univ. dr. Corneliu Mihail Lungu

I. IDEEA DE SCHIMBARE RADICALĂ ÎN DOCUMENTELE REVOLUŢIEI. CÂTEVA ASPECTE ECONOMICE ŞI DE VIAŢĂ SPIRITUALĂ

Timişoara în post-revoluţie este un proiect încredinţat de Institutul Revoluţiei Române din Decembrie 1989, care-şi propune să descifreze momentul abandonării definitive a unui sistem social-politic dezavuat şi, concomitent, să evidenţieze elementele de continuitate şi tradiţie din parcursul comunităţii timişorene în primul an (în anumite aspecte primul deceniu sau începutul celui următor) după *Marea Schimbare* din decembrie 1989.

În special în primii ani post-revoluţionari multe voci – mai ales dintre cele angajate politic în tabăra Opoziţiei sau activişti civici – susţineau că după decembrie 1989 în România nimic nu se schimbase; la putere erau tot „foştii" (din „eşalonul doi"), economia era, în continuare, supercentralizată, pluralismul era un simplu slogan, separarea puterilor în stat rămânea doar un deziderat etc. Regula epilogului îi permite, însă, istoricului o evaluare mai obiectivă a evenimentelor şi întâmplărilor din acea perioadă fierbinte. Privind retrospectiv, observăm că în realitate, dimpotrivă, aproape nimic din vechea alcătuire n-a „dăinuit", cu sau fără voia cuiva. Evident, nemulţumirile multora faţă de procesul schimbării erau explicabile, pentru că acesta fie nu era suficient de rapid, fie percepţia despre direcţia sau sensul acestuia nu erau cele dorite de o parte din actorii politici sau sociali.

Revoluţionarii timişoreni au, la rândul lor, motive de nemulţumire, pentru că realităţile de astăzi sunt departe de societatea pe care şi-o imaginau ei în zilele de foc ale lui decembrie 1989. Teoria progresului are explicaţii pentru astfel

de situaţii: schimbările majore imediate se observă mai degrabă în ideologie şi politică. Democraţia – aflată la începuturile ei – a aprins imediat spiritul civic şi a scindat societatea timişeană după evenimentele dramatice din decembrie 1989, când timişorenii erau uniţi. În zona economică sau a mentalităţilor, transformările au urmat un parcurs mult mai lent, sinuos, adeseori contradictoriu şi de lungă durată.

La Bucureşti, managementul politic nou instalat (sfătuit cu insistenţă, „dezinteresat", de emisari trimişi atât din Est, cât şi din Vest), experimenta din mers modele confuze, aplicate recent în fostele „ţări frăţeşti". Speranţele noilor lideri ai Estului (încurajaţi să implementeze rapid mecanismele economiei de piaţă) s-au dovedit iluzorii: foarte curând, aceştia au constatat că legile economiei de piaţă erau mult mai dure, iar nerespectarea lor ducea la dezastru. În URSS, Gorbaciov a eşuat în încercarea de a reforma sistemul social-politic şi economia Uniunii, fără a renunţa la conceptele comuniste de bază. După el, Elţîn a ales explicit calea economiei de piaţă, în dorinţa şi speranţa că va putea plasa Rusia în grupul select al celor mai bogate state de pe planetă – cum aprecia Jean-Baptiste Douroselle.[1] În Rusia trăiau 150 de milioane de oameni, ţara rămasă după destrămarea URSS era imensă, cu bogăţii ale subsolului de invidiat, o industrie complexă (chiar dacă nu suficient de performantă), o resursă umană instruită şi ieftină. După un an de administraţie Elţîn, Rusia a înregistrat un dezastru şi mai mare: PIB-ul a scăzut cu 14 procente în 1992, iar în anii următori creşterea s-a menţinut negativă (8,7% – 12,6% etc., până în 1998). Inflaţia a scăpat cu totul de sub control: în 1992 aceasta era deja 2508%, în 1998 s-a redresat, dar numai până la 84%. În plan social consecinţele au fost terifiante: nivelul de trai s-a prăbuşit, salariile nu se mai plăteau luni de zile, uzinele – lipsite de capital – nu mai puteau să-şi asigure materiile prime, trocul era un accesoriu nelipsit în economie, ţara devenise "o insulă a epavelor industriale."[2]

---

[1] Jean-Baptiste Douroselle, Andre Kaspi, *Istoria relaţiilor internaţionale,1948 – până în zilele noastre, vol. II*, Bucureşti, Ed. Ştiinţelor Sociale şi Politice, 2006, p. 282-283.

[2] *Ibidem,* p. 287.

Fenomenul se regăsea peste tot în Est: în România, un premier post-revoluţionar (Petre Roman), considera industria ţării sale „un morman de fiare vechi". Desprinse din contextul anterior, lipsite de capital şi de un management experimentat, entităţile fostei economii centralizate, incapabile să reacţioneze autonom într-un mediu concurenţial şi fără cunoaşterea mecanismelor pieţei libere, îşi încetau funcţionarea una după alta[3].

O analiză a schimbărilor produse de Revoluţie în domeniul economic, în Timişoara, permite câteva concluzii interesante. La nivelul percepţiei publice, mulţi timişoreni se gândesc şi acum cu nostalgie la industria pe care o avea oraşul înainte de 1990 şi care a dispărut, în mare parte, în primii ani ai privatizării capitaliste haotice. Multe *branduri* care au făcut Timişoara recunoscută în lume s-au ruinat ori şi-au restructurat activitatea: *Guban, Comtim, Kandia, Fructus, Modatim, UMT, Solventul, Azur, Spumotim, Dermatina, Electrotimiş, Electromotor, AEM, UNTIM, Avicola* ş.a. În timpul regimului comunist, aceste întreprinderi asigurau locuri de muncă pentru majoritatea populaţiei active din oraş, aduceau necesarul de valută forte în ţară prin exporturi masive (peste 90% din producţie) către ţările socialiste, în curs de dezvoltare sau chiar către cele dezvoltate.

Abia în ultimii ani, prin proiecte ale Agenţiei de Dezvoltare Economico-Socială Timiş (ADETIM), s-a lansat iniţiativa reindustrializării economico-sociale a zonei, fie prin revitalizarea unor *branduri* care activaseră înainte de 1990 şi au dispărut după Revoluţie, fie prin promovarea industriilor tinere (conform proiectului „Model experimental de măsurare a dezvoltării convergente regionale – NUTS III şi agregat – în procese economice nestabilizate – etapa I''). De altfel, această tendinţă se observă la nivel european (și nu numai!): în programul politic al preşedintelui Hollande se vorbeşte despre „reindustrializarea Franţei" (după ce zeci de ani companiile franceze au preferat să-şi disloce capacităţile productive în ţări cu impozite convenabile şi cu preţul mic

[3] Teodor Brateş, *Echipa de sacrificiu. Din culisele guvernării postrevoluţionare,* Bucureşti, Ed. România azi, 1992, *passim.*

al forţei de muncă. Acest lucru le-a permis să obţină profituri record!), iar peste ocean, Barack Obama a reuşit să evite colapsul Americii, între altele, prin promovarea măsurii de „aducere acasă" a industriei americane risipite pe întregul glob.

Din marea industrie predecembristă timişoreană s-a păstrat permanent în funcţiune compania AEM, specializată în fabricarea aparatelor electrice de măsură, care s-a salvat după o infuzie de 50 de milioane de euro şi o restructurare care a îndepărtat 2.000 de angajaţi. Este singura unitate din România care produce echipamente de măsurare, pentru toate utilităţile: energie electrică şi termică, gaz şi apă. 21% din producţie merge şi acum la export către 16 ţări din întreaga lume.

După mai mulţi ani, Combinatul *Comtim* a fost salvat prin preluarea lui de către firma americană *Smithfield*, apoi de către chinezii de la *Shuanghui.*

Facilităţile şi avantajele unui mediu de afaceri stabil, previzibil şi respectat în Timişoara mai mult decât în alte zone ale ţării, au atras şi investitorii străini, între care: *Continental AG, Solectron, Siemens, Lisa Draxlmaier, Kromberg & Schubert etc.* Din păcate, aceştia nu şi-au dezvoltat aici capacităţi la nivelul fostelor întreprinderi timişorene, aşa încât resursa umană experimentată şi specializată a oraşului n-a fost valorificată în întregime. Mulţi angajaţi au fost nevoiţi să renunţe la profesiile pentru care erau pregătiţi. Mai mult, „Întreprinderile care au rezistat – spunea un lider sindical timişorean (Ştefan Gogoşanu) – nu au mai rămas sub vechea denumire, ceea ce face ca produsele finite să nu fie recunoscute în străinătate ca mărci româneşti, ci străine"[4]. În viziunea sa, "… privatizările haotice şi interesate, de după 1990, de la crearea FPS-ului, au pus piatra de temelie a distrugerii industriei autohtone în favoarea investitorilor străini, care au cumpărat fabricile mai mult pentru terenuri şi pentru a exporta valuta obţinută prin vânzarea produselor finite realizate în ţara noastră, în sistemul lohn ».[5]

---

[4] Ziarul *Lumina*, 11 ianuarie, 2008

[5] *Idem*, Declaraţie pentru *AGERPRES* a lui Gogoşanu, lider Cartel ALFA, Timiş. *AGERPRES* (AS-autor: Otilia Halunga, editor: Marina Bădulescu)

Mai departe, el susţinea că „...mai puţin de 10% din industria predecembristă locală mai funcţionează, restul s-a dus la fier vechi, mii de angajaţi au devenit şomeri, s-au reprofilat, au plecat la muncă în străinătate ori s-au pensionat”[6].

Lucrurile n-au rămas pe loc. Treptat, activitatea economică s-a reluat şi a căpătat o altă fizionomie, s-au format platforme economice noi, ori s-au consolidat cele tradiţionale.

Aceste platforme economice s-au format de-a lungul marilor artere ale urbei, din care au rezultat mai multe zone industriale şi de comerţ:

• Zona industrială Calea Buziaşului (sud-est) – cu industrie chimică, electrotehnică şi producţie de componente auto. Zona este şi acum în plină dezvoltare, cu fabrici ca: *Lisa Drexelmeyer, Procter&Gamble sau Saguaro Technology;*

• Zona industrială Calea Şagului (sud) – cu un profil diversificat, dar care este recunoscută pentru industria materialelor de construcţii şi depozite, multe construcţii fiind noi;

• Zona industrială Freidorf (sud-vest) – recunoscută, cândva, pentru industria alimentară. Ulterior, zona s-a diversificat şi au apărut unităţi din alte profile*: Kromberg&Schubert* (cablaje electrice), Contitech (curele de transmisie pentru autoturisme);

• Zona industrială Solventul – Gara de Nord (vest), o zonă cu platformă petrochimică si electrotehnică, în prezent în reconversie;

• De-a lungul căii ferate s-a dezvoltat o zonă de industrie şi depozitare centrală, cu profil diversificat: construcţii, confecţii metalice, morărit şi panificaţie, depozitare etc. În scurt timp, vechiul profil nu va mai fi recunoscut, este o zonă în reconversie;

• Zona industrială *IMT* (nord-est) – a fostei Intreprinderi Mecanica, acum completată cu *Continental Automotive Products, Shell Gaz, Prompt* şi depozite;

• Calea Torontalului (nord-vest) este o zonă industrială nouă, care cuprinde industria electronică (*Solectron*) şi Parcul Industrial Torontalului, destinat dezvoltării IMM-urilor;

---

[6] *Idem.*

• Calea Lugojului (est) – este o zonă comercială, dar s-au înfiinţat aici şi firme care fabrică sau montează componente auto;

• Zona industrială Calea Aradului (nord) – este, din diferite motive, în expansiune, mai ales după începerea activităţii la *Mahle Componente de Moto*r şi o fabrică de mobilă;

• Sunt şi două parcuri industriale: Parcul Industrial Freidorf – pe o suprafaţă imensă (50 ha) în partea de sud-vest a oraşului, pe o proprietate a primăriei şi Parcul Industrial şi Tehnologic Timişoara (PITT) – la 4 km de oraş, 11 ha, cu o investiţie de 28 de milioane. O companie (*Dunca)* a investit şi ea într-un parc logistic întins pe 17,7 ha, din care 640.000 mp de spaţii de depozitare. Împreună cu alte firme, investiţia a ajuns la 40 milioane de euro atât pentru depozite, cât şi pentru birouri şi săli de conferinţe. O altă companie (*SEE Real Estate*), a investit 47 milioane de euro în Timişoara Airport Park, în apropiere de aeroportul Timişoara, pe un teren de 26 ha.

În ultimii ani, investitorii străini şi-au manifestat tot mai mult interesul faţă de zona de vest a ţării. În Timiş aceştia au investit sute de milioane de euro sau dolari. Avantajul pentru ei îl reprezenta împrejurarea că Timişoara era în proximitatea «Occidentului», iar oraşul dispune de un centru universitar puternic, care pregăteşte specialişti în diferite domenii. *Alcatel, Coca-Cola, Continental, Siemens sau Solectron* au creat în Timiş, în ultimele două decenii, mai multe locuri de muncă şi au contribuit cu sume importante la bugetul de stat şi la cel local. De exemplu, *Continental* a investit, în 15 ani, peste 300 de milioane de euro şi a angajat 1.900 de oameni.

Concernul american *Smithfild*, a investit şi el în zonă, începând cu 2004, între altele în fostul combinat *Comtim* (cu 15.000 de angajaţi), care în 1999 era în faliment. *Delphi Packard* România, a deschis la Sânnicolau Mare o fabrică în care s-au angajat peste 600 de oameni.

Spiritul inventiv şi antrepenorial al mediului de afaceri timişorean s-a menţinut la un nivel bun; rata şomajului a fost întotdeauna mult sub media naţională[7].

[7] O statistică a Agenţiei Naţionale pentru Ocuparea Forţei de Muncă, pe

În *Piaţa 700* s-au construit mai multe clădiri de birouri, devenind un adevărat cartier de afaceri al oraşului. Firme precum *Alcatel, WIPRO, Bosch, Hewlett Packard, Pricewaterhouse Coopers, Deloitte, IBM sau Microsoft* au sedii în spaţii din clădirile City Business Centre. Tot în zona respectivă s-a construit după Revoluţie *Fructus Plaza,* cea mai înaltă clădire din Timişoara. Numeric, dar cu firme mici, cei mai mulţi antreprenori străini sunt italienii, cu peste 2500 de firme şi cu 20% din terenuri cumpărate.

Prin cooperare cu firme străine, *branduri* româneşti cu tradiţie au fost salvate. Fabrica *AEM (*fondată în anul 1970) produce în prezent contoare electrice atât pentru clienţi din ţară, cât şi din străinătate. *Elba* Timişoara (90 de ani de tradiţie în tot ceea ce înseamnă corpuri de iluminat) are un parteneriat cu *Philips* (Societatea mixtă *Philips and Elba Street Lighting SRL*), care activează în domeniul producţiei, marketingului şi distribuţiei corpurilor de iluminat stradal.

Multe alte exemple pot fi date în legătură cu dimensiunea economică a schimbărilor produse după Revoluţie. Ca peste tot, transformările din economie au fost însoţite de măsuri cu efecte dureroase pentru mulţi timişoreni, care n-au putut beneficia de progresul general al societăţii.

Prefaceri importante s-au petrecut în viaţa spirituală a societăţii timişene. Spiritul creator şi inventiv al timişorenilor s-a manifestat plenar şi cu entuziasm, descătuşat, încă din primele luni postdecembriste. Nu insist pe analiza tuturor domeniilor de creaţie şi artistice manifeste în urbea de pe Bega. Mă opresc asupra interesului cetăţenilor pentru o viaţă spirituală activă, pentru credinţă, indiferent de cultul religios de care se simţeau atraşi. Până în 2012, de exemplu, în Timişoara s-au construit 12 biserici şi mai multe capele. Practic, numărul acestora s-a dublat.

---

luna mai 2013, indică un şomaj de 1,72 la sută în Timiş, faţă de media naţională de 5,03 la sută.

Biserica din Tomeşti,
o investiţie privată de peste 300.000 de euro.

Criticii perioadei remarcau, chiar, că s-a dat prioritate acestui domeniu, în timp ce multe şcoli şi spitale funcţionează în spaţii retrocedate sau improvizate.

O creştere specială a interesului credincioşilor s-a observat pentru cultul baptist. Ierarhii acestui cult s-au dovedit deosebit de activi şi, ca urmare, se estimează că astăzi trăiesc în judeţul Timiş peste 11.000 de credincioşi baptişti, care au construit 70 de biserici sau case de cult (s-a ajuns la 150 de biserici baptiste, faţă de 7 înainte de 1989).

Revenind la afirmaţiile iniţiale, în multe ocazii autorii lucrărilor dedicate Revoluţiei de la Timişoara din decembrie 1989 (indiferent de genul lucrărilor respective!), împart – uneori cu o „precizie de bisturiu" – etapele procesului schimbărilor radicale din zilele de foc ale lui decembrie 1989, în perioada „adevăratei revoluţii" (între 16 şi 21 decembrie) şi perioada următoare, pe care nici nu se mai străduiesc să o definească sau pe care, cel mult, o caracterizează ca fiind „lovitură de stat", „revoluţie furată", „revoluţie confiscată" etc.

În ceea ceea ce mă priveşte, am avut ocazia să mă pronunţ constant în această privinţă, dar o concluzie nu

închide definitiv discuţia despre natura, dinamica, direcţia şi sensul evenimentelor intrate în terminologia curentă despre Revoluţia din decembrie 1989[8]. Din câte cunosc, în vâltoarea evenimentelor, fruntaşii manifestanţilor n-au utilizat explicit cuvântul *revoluţie* – nici cei din Timişoara, nici cei din Bucureşti sau din localităţile unde ridicarea populaţiei a avut loc *înainte* de plecarea Ceauşeştilor. În nici un document emis de manifestanţi, înainte de 23 decembrie 1989, nu regăsim acest cuvânt. Prin această afirmaţie nu vreau – şi nici nu este corect ştiinţific – să spun că evenimentele respective nu au toate atributele unei Revoluţii, fac doar constatarea (pe care n-o regasesc în nici o lucrare), că acest cuvânt nu a fost utilizat de către manifestanţi. În economia prezentei lucrări discuţia pe acest subiect este necesară, pentru că îmi propun să abordez unele aspecte ale evoluţiilor din oraşul-erou în POST-REVOLUŢIE; or, pentru aceasta este necesar să stabilim *cum* şi *când* începe această etapă. Evident, formaţia de istoric mă îndepărtează de tentaţia de a înţelege un proces ca fiind rupt de devenirea lui; este clar că evenimentele curg unele din altele, aşa încât între perioade – indiferent de autorul care le propune – nu este un zid de netrecut. Fac aceste consideraţii de la început pentru a răspunde eventualilor mei critici, care ar putea foarte bine să se considere îndreptăţiţi să-mi atragă atenţia că am greşit în alegerea momentului pentru delimitarea perioadei post-revoluţiei la Timişoara şi, în general, în România. Evident, nu contest cuiva opţiunea pentru o dată sau alta în delimitările pe care le-a făcut în periodizarea procesului revoluţionar; este punctul său de vedere. Uneori, astfel de delimitări sunt menţionate chiar în documente oficiale; în această situaţie perioadele sunt definite, mai degrabă, din raţiuni de oportunitate politică şi nu ştim în ce măsură vor rezista probei timpului.

Primele două documente emise de manifestanţi la Timişoara au fost, cum bine se cunoaşte, *Lista de revendicări* (susţinută de delegaţia manifestanţilor din faţa Consiliului Judeţean Timiş la întâlnirea cu prim-ministrul Constantin

[8] În lucrări scrise împreună cu alţi colegi sau în lucrări şi articole proprii. Vezi, între altele: Alexandru Oşca, *Dincolo de Rubicon*, Craiova, Ed. Sitech, 2011.

Dăscălescu, în după-amiaza zilei de 20 decembrie), şi *Proclamaţia* Frontului Democratic Român, din 21 decembrie 1989.

Lista amintită nu cuprindea simple revendicări profesionale sau sociale. Ea începea cu demisia preşedintelui şi, respectiv, a guvernului, continua cu cererea de organizare de alegeri libere, respectarea drepturilor cetăţeneşti etc., prin urmare revendicările aveau, fără echivoc, un caracter politic. După câteva discuţii confuze – pe care Dăscălescu a încercat să le speculeze pentru orientarea lor către lucruri banale –, delegaţii au dat citire unui set de cerinţe destul de coerente şi radicale, care l-au îngrozit pe temutul Dăscălescu şi pe cei din jurul lui[9]. Întrebat de Ceauşescu la telefon „Ce cer ei?", Dăscălescu n-a avut curajul să-i comunice, articulând, cu dificultate, câteva fraze pe care, totuşi, liderul de la Bucureşti le-a înţeles foarte bine. Iată cele 12 cerinţe pe care liderii manifestanţilor le-au exprimat atunci:

1. Demisia Preşedintelui Ceauşescu;
2. Demisia Guvernului;
3. Alegeri libere;
4. Înfiinţarea unei comisii de anchetă pentru lămurirea evenimentelor de la Timişoara;
5. Tragerea la răspundere penală a celor vinovaţi;
6. Punerea imediat în libertate a deţinuţilor politici;
7. Cine a dat ordin să se tragă la Timişoara? ;
8. Restituirea morţilor familiilor pentru a fi îngropaţi creştineşte;
9. Apariţia în aceeaşi seară la TVR a lui Ceauşescu pentru a informa opinia publică despre situaţia reală de la Timişoara;
10. Libertatea presei;
11. Libertatea radioului şi a televiziunii;
12. Reforma învăţământului.

Cum observăm, cuvântul *Revoluţie* nu era menţionat (nici nu avea cum!), dar o împlinire a cerinţelor respective implica, fără îndoială, o *schimbare radicală* a managementului politic şi social, ceea ce echivala cu o revoluţie.

---

[9] Am explicat în *Revoluţia română din Decembrie 1989 în Banat* cine a avut iniţiativa întocmirii şi cine a prezentat aceste revendicări!

Celălalt document – *Proclamaţia FDR din 21 decembrie 1989* – mai elaborat, cu enunţuri mai extinse, a fost adoptat în noaptea de 20 spre 21 decembrie, în clădirea Operei (Teatrului) din Timişoara, de către un Comitet al Frontului Democratic Român, în prezenţa a zeci de mii de manifestanţi. Textul *Proclamaţiei* a suferit modificări, adăugiri, reveniri pe timpul dezbaterilor (desfăşurate, evident, sub presiunea timpului şi a contextului tensionat!), dar este, în opinia mea, cel mai curat, clar şi mai limpede dintre toate textele ulterioare ale chemărilor, comunicatelor, rezoluţiilor, hătărârilor. Claritatea *Proclamaţiei* din 21 decembrie nu a mai fost atinsă nici măcar de documentele ulterioare emise de Frontul Democratic Român[10].

La primul punct *Proclamaţia* definea natura şi scopul Frontului Democratic Român: *„I. Frontul Democratic Român este o organizaţie politică, constituită la Timişoara, pentru a realiza un dialog cu Guvernul Român în scopul democratizării ţării”*. Liderii comunişti sau responsabilii Securităţii – locali sau din Capitală – nici nu au avut timp să înţeleagă semnificaţia noii organizaţii; personal, nu am regăsit în discursurile lui Ceauşescu sau la teleconferinţe vreo referinţă la Front. Nici în rapoartele Securităţii nu găsim decât o denumire confuză. Armata nu reţinea, nici ea, decât ideea existenţei unei conduceri a manifestanţilor, aflată în clădirea Operei, care urma să fie lichidată din ordin superior şi la momentul oportun. Despre existenţa Frontului se făceau unele menţiuni, de asemenea incomplete, la posturile de radio străine şi în unele rapoarte ale ambasadorilor români care preluau informaţii din presa străină.

Organizaţia nou înfiinţată era o noutate în peisajul politic românesc. Evident, mai era mult până când ea ar fi putut deveni o alternativă la partidul comunist, care era un adevărat colos cu patru milioane de membri.

Punctul doi din Proclamaţie se referea la deschiderea negocierilor cu autorităţile în funcţie pentru satisfacerea de către ele a unor obiective de ordin politic, economic, social şi

[10] Sunt diferenţe între textul pregătit de revoluţionari în noaptea de 20 spre 21 decembrie şi textul tipărit în după-amiaza zilei de 22 decembrie, sub titlul *A căzut tirania!*. Vezi, între altele, *Caietele Revoluţiei*, nr.6 din 2006.

al respectării libertăţilor cetăţeneşti. Este adevărat, deschiderea negocierilor era condiţionată de demisia lui Ceauşescu din toate „funcţiile de partid şi de stat”.

Cum observăm, nu se punea problema schimbării imediate a sistemului, cuvântul *revoluţie* nu este utilizat explicit. La momentul amintit, nici nu era oportun, noua formaţiune avea nevoie să se consolideze (nu avea cum să ştie când se va prăbuşi puterea comunistă – experienţa esticilor arăta că regimul mai putea dura cel puţin câteva luni), să devină recunoscută şi credibilă, urmând să-şi atingă obiectivele finale pe parcurs.

În unele scrieri ulterioare, cuvântul Revoluţie este „strecurat” ca şi cum ar fi fost consacrat dintr-o perioadă anterioară. Astfel, Mariana Cernicova a găsit un text al *Proclamaţiei FDR* în care la capitolul III. REFERITOR LA EVENIMENTELE DE LA TIMIŞOARA, punctul 4, se spune: „Propunem ca ziua de 29 decembrie 1989 să fie declarată zi de doliu naţional, în memoria victimelor căzute eroic în ***Revoluţie*** (s.ns)”[11]. În multe alte lucrări, punctul 4 al capitolului III, are alt conţinut: „4. Cerem încetarea, pe viitor, a oricăror represalii asupra participanţilor la demonstraţiile de la Timişoara”[12].

Iată care erau aceste obiective:

„ *II. Propunem Guvernului Român ca bază de discuţie următoarele revendicări:*

• Organizarea de alegeri libere.

• Libertatea cuvântului, a presei, a radioului şi a televiziunii.

• Deschiderea imediată a graniţelor de stat.

• Integrarea României, în rândul statelor care garantează şi respectă drepturile fundamentale ale omului.

• Eliberarea neîntârziată a tuturor deţinuţilor şi disidenţilor politici din România.

• Revitalizarea economiei naţionale.

• Reforma învăţământului în spirit democrat.

---

[11] Mariana Cernicova, Marin Bucă, *Dicţionarul vieţii publice timişene postdecembriste, 1989-1999. Partide, Organizaţii, Personalităţi,* Reşiţa 2000, p. 27.

[12] Ion Calafeteanu ş.a., *Revoluţia română din decembrie 1989*. *Documente*, Cluj Napoca, Ed. Mega, 2009, p.139.

• Dreptul de a manifesta liber.

• Libertatea reală a cultelor religioase.

• Îmbunătăţirea asistenţei medicale şi a alimentaţiei publice"

Ultimele puncte din Proclamaţie exprimau nevoia unei acţiuni imediate şi aveau semnificaţia şi forma unei chemări adresate populaţiei şi viitorilor aderenţi la programul şi ideile Frontului:

„IV. Frontul Democratic Român adresază ţării întregi următoarea chemare:

1. Cerem întregului Popor Român să ni se alăture în lupta noastră dreaptă pentru democratizarea ţării.

2. Formaţi în toate oraşele ţării, în întreprinderi şi în instituţii, Comitete ale Frontului Democratic Român, care să asigure coordonarea mişcării de democratizare naţională.

3. Revendicaţi drepturile constituţionale în mod paşnic şi fără violenţă!

4. Intraţi în grevă generală începând de azi, 21 decembrie 1989, până la victoria finală, cu excepţia sectoarelor de bază ce nu pot fi întrerupte.

V. Frontul Democratic Român mulţumeşte tuturor celor ce au fost, sînt şi vor fi alături de noi.

Cum vedem, din nou cuvântul Revoluţie nu este menţionat explicit.

Al treilea document a fost emis în ziua de 22 decembrie: *Rezoluţia finală a Adunării Populare din Timişoara*, în care – la fel – nu regăsim cuvântul *Revoluţie.* Este un document asupra căruia controversele s-au concentrat pe momentul elaborării şi publicării lui. Cei mai mulţi lideri ai timişorenilor consideră că *Rezoluţia...* a fost emisă înainte de plecarea lui Ceauşescu. Din analiza mea, rezultă că, dimpotrivă, documentul a fost finalizat *după* acel moment. Iată fraza pe care mă bazez (sunt şi alte puncte care sugerează emiterea documentului după plecarea lui Ceauşescu): *„II. Adunarea Populara din Timişoara salută cu entuziasm patriotic întreaga populaţie a ţării, care participă la desăvârşirea democratizării şi liberalizării ţării prin demonstraţii paşnice cu caracter patriotic şi în acelaşi timp pe cetăţenii patriei care* ***până în acest moment*** *au contribuit*

prin faptele lor de curaj, ***la înlăturarea dictaturii*** *şi îndeamnă întregul popor la continuarea demonstraţiilor paşnice până la îndeplinirea tuturor obiectivelor şi hotărârilor adoptate prin această Rezoluţie".*

Dar, documentul este controversat şi în alte privinţe.

Redactarea *Rezoluţiei* a fost încredinţată profesorului Radu Motica. El nu se remarcase până în acel moment printre liderii manifestanţilor. Profesorul a făcut un text într-un stil uşor bombastic, marcat de semnificaţia momentului, încercând să imite proclamaţii istorice din trecutul românilor. Conţinutul *Rezoluţiei finale* este departe de claritatea *Proclamaţiei* Frontului. Textul cere, între altele, ca în România să se treacă la „*8. Separarea activităţii politice de activitatea de stat"* (măsura răspundea unei necesităţi, pentru că în regimul comunist multe funcţii politice se confundau cu cele din administraţie: prim-secretarul de partid era şi preşedinte de Consiliu judeţean sau primar de localitate. Dar în *Rezoluţia finală* nu găsim enunţată nevoia *separării* puterilor legislativă, executivă şi judecătorească, care reprezintă esenţa unui stat de drept !). La alt punct (3) se arată: „*Identificarea tuturor celor dispăruţi, precum şi a cadavrelor celor ucişi în mod criminal în timpul demonstraţiilor din întreaga perioadă a dictaturii Ceauşescu şi înmormîntarea martirilor eroi, iar apoi ridicarea unor monumente în cinstea lor în oraşele în care aceştia au căzut,* ***prin folosirea materialului rezultat din statuile*** *şi alte obiecte care îi înfăţişează pe cei doi dictatori".* Îmi este greu să cred că profesorul nu avea informaţii despre „statuile" lui Ceauşescu, atât de «numeroase» încât să fi fost suficiente pentru ridicarea unor monumente în cinstea eroilor căzuţi în Revoluţie.

Fac constatarea că în *Rezoluţie...* nu s-a amintit în nici un loc despre Frontul Democratic Român (să nu fi ştiut autorul de existenţa lui?).

În fine, documentul cel mai controversat, asumat de fostul prim-secretar Radu Bălan, când a încercat să se impună în calitate de lider al FDR (prin uzurpare de titlu, nimeni nu l-a desemnat în această poziţie, dar jurnaliştii vechiului ziar local al PCR au încercat să-l impună opiniei publice!), este un

Comunicat – declaraţie, alcătuit în limbajul de lemn specific, cu fraze sforăitoare, lipsite de conţinut. Documentul ar fi fost citit cetăţenilor Timişoarei, care nu au mai părăsit Piaţa Operei după plecarea lui Ceauşescu. Textul are chiar accente comice. Radu Bălan s-a adresat oamenilor din piaţă, spunându-le în ce oraş se află şi ce au făcut ei până atunci (sunt autori de lucrări care nu înregistrează acest moment, dar prezenţa în balconul Operei a prim-secretarului este confirmată):

„Iubiţi compatrioţi,

Vă vorbesc din Timişoara, capitala istorică a Banatului, mare oraş românesc, unde s-a aprins flacăra eroică a idealului şi sacrificiului naţional suprem, care a spulberat, prin jertfele pruncilor şi tinerilor, ale locuitorilor săi, una dintre cele mai groaznice tiranii cunoscute în istoria umanităţii, care a întunecat şi terorizat criminal, timp de aproape un sfert de secol, bunul, demnul şi generosul nostru popor”. Cititorul Declaraţiei continuă cu fraze lungi, al căror înţeles se pierdea pe măsura rostirii lor. Nu propunea nimic, doar cerea adeziunea „maselor” la programul şi acţiunea FDR, vorbind ca din interiorul şi în numele acestuia. Nici vorbă de abandonarea sistemului sau a regimului, doar bucuria falsă a înlăturării dictatorului pe care-l „gratula” cu epitete groteşti, la întrecere cu cei loviţi cu adevărat de dictatura ceauşistă (care se arătau chiar ceva mai raţionali). Evident, nimic despre Revoluţie[13].

[13] Am comentat pe larg acest moment în *Dincolo de Rubicon.*

II. PRELUAREA PUTERII DE CĂTRE FDR ŞI LUPTA PENTRU MENŢINEREA EI

După demascarea şi înlăturarea falsului lider, Lorin Fortuna şi echipa sa au restabilit autoritatea în Front şi, urmând parcursul evenimentelor la nivel naţional, au hotărât să se alăture Consiliului Frontului Salvării Naţionale, înfiinţat chiar atunci la Bucureşti. Din păcate, în acele clipe, fie comunicarea dintre noua conducere de la Timişoara şi liderii de la Bucureşti s-a realizat cu dificultăţi, fie a fost împiedicată cu intenţie de către apropiaţii fostului prim-secretar (este cunoscut episodul întreruperii cursei aeriene spre Bucureşti!), fapt este că echipa liderilor timişoreni nu s-a regăsit în structurile Consiliului Frontului Salvării Naţionale, la nivelul ponderii la care erau îndreptăţiţi. Iată documentul care consemnează adeziunea FDR la FSN, care a însemnat, în opinia mea, momentul în care Timişoara a depăşit faza culminantă a Revoluţiei – cu obiective radicale explicite dar nedenumite ca atare (adică revoluţionare) – şi a intrat în perioada post-revoluţionară a „poveştii de succes", care a menţinut mult timp Timişoara în prim planul atenţiei la nivel naţional şi chiar european. Iată declaraţia publică prin care FDR se considera integrat în FSN:

„Declaraţia Comitetului Frontului Democratic Român din Timişoara**.**

Având în vedere constituirea, în Capitală, a Frontului Salvării Naţionale, Comitetul Frontului Democratic Român din Timişoara hotărăşte:

1. Afilierea Frontului Democratic Român la programul Frontului Salvării Naţionale.

2. Integrarea Frontului Democratic Român în cadrul Frontului Salvării Naţionale.

3. Includerea Comitetului din Timişoara al Frontului Democratic Român în Comitetul Naţional al Frontului Salvării Naţionale.

4. Comitetul Frontului Salvării Naţionale din Timişoara, astfel format, este condus de următorul Birou Executiv:

• Lorin Ioan Fortuna – preşedinte;
• Claudiu Iordache – vicepreşedinte;
• Mihaela Munteanu – secretară;
• Ştefan Ivan – membru;
• Petrişor Morar – membru.

Sâmbătă, 23 decembrie 1989.
Lorin Ioan Fortuna."

Lucrarea mea se concentrează pe aspectele politice, mai ales, ale post-revoluţiei în capitala Banatului, numită în limbajul oficial de la Centru, **Tranziţie.**

Din documentarea mea rezultă că nenumăratele întâmplări din anul 1990 şi după, chiar dacă au fost menţionate în diverse surse, nu au fost încă interpretate într-o cheie unitară. Documentaţia s-a bazat mai mult pe surse de presă şi pe documente publice; încă n-a trecut suficient timp pentru ca aceste surse să poată fi completate cu documente interne ale instituţiilor statului sau ale formaţiunilor politice. Iată, inventariate, câteva dintre evenimentele şi întâmplările care au stat în atenția timișorenilor la începutul anului 1990. Asupra unora dintre ele se va concentra și analiza mea:

1. Instalarea noilor autorităţi şi dificultatea menţinerii lor la putere după înlăturarea administraţiei comuniste în oraş şi în judeţ.

2. Înfiinţarea partidelor, formaţiunilor politice şi asociaţiilor societăţii civile cu sediul la Timişoara sau cu filiale în judeţul Timiş ale partidelor înfiinţate în alte centre.

3. Procesul *Lotului de la Timişoara* şi dinamica impactului acestuia asupra timişorenilor, încă marcaţi de masacrul şi represiunea din săptămâna de foc 16-21 decembrie 1989;

4. Episodul din 12 ianuarie 1990, când liderul FDR a anunţat că este gata să demisioneze din funcţia de preşedinte al CJ.FSN; mai târziu (27-29 ianuarie 1990), în judeţ şi în

Timişoara s-au organizat alegeri locale speciale. Mulţi le consideră primele alegeri democratice din România post-decembristă. Personal, am argumente pentru a afirma că, dimpotrivă, acestea au fost *ultimele* alegeri organizate cu metode şi practici depăşite: candidaţii au fost propuşi de întreprinderi, comisia electorală s-a format din delegaţi ai întreprinderilor, nici vorbă de pluralism sau pluripartidism. Nici un partid (erau în curs de constituire, dar FDR exista deja) n-a avut posibilitatera să depună liste de candidaţi.

Indiferent de preocupările curente, de dificultăţile tot mai mari ale traiului zilnic, de agitaţia politică în proximitatea alegerilor generale, una din temele majore care au dominat opinia publică, cetăţenii Timişoarei în anul 1990, cel puţin, a fost aflarea adevărului despre faptele petrecute în perioada 16-22 decembrie 1989 la Timişoara, numărul exact, real, al victimelor, vinovaţii şi responsabilii pentru săvârşirea crimelor, felul în care societatea şi noile autorităţi înţelegeau să se angajeze în lămurirea evenimentelor. Interesul public era cu atât mai mare cu cât climatul de confuzie şi suspiciune se amplifica, iar manipulatorii interesaţi lansau zvonuri dintre cele mai ciudate, precum: manifestările au fost provocate de străini (sau de securişti), cei ucişi sau răniţi au fost victimele unor accidente etc.

5. Proclamaţia de la 11 martie, considerată de adepţii Societăţii „Timişoara" drept program al Revoluţiei din 1990. Aproape inexplicabil, mişcarea provocată de Proclamaţie s-a stins, mai ales după alegerile generale din 20 mai 1990. Extrem de activă până la alegerile din 20 mai 1990, activitatea Societăţii Timişoara „s-a stins" treptat după acel eveniment, chiar dacă, din când în când, liderii ei reacţionau faţă de diferite decizii ale autorităţilor de la Bucureşti, legitimate prin alegeri.

6. Campania electorală şi rezultatele alegerilor generale din 20 mai în Judeţul Timiş.

Revin la primul dintre evenimentele care au marcat post-revoluţia timişoreană: preluarea puterii de către liderii Frontului Democratic Român. Pentru a înţelege acest moment, amintesc, succint, câteva din întâmplările zilelor de 20, 21, 22 decembrie 1989. Pentru aceasta, reiau câteva idei sau fragmente dintr-o monografie dedicată evenimentelor din Timişoara.[14]

[14] Alexandru Oşca, *Dincolo de Rubicon*, Craiova, Ed. Sitech, 2011.

Frontul Democratic Român s-a format în după-amiaza zilei de 20 ianuarie, din reprezentanţi trimişi direct de manifestanţii din Piaţa Operei în balconul acestei instituţii. Colaborarea între cei sosiţi în balcon – care cu mici excepţii nu se cunoşteau – s-a realizat de la sine. Totuşi, în scurt timp, au apărut primele disensiuni între lideri. S-a pus problema completării conducerii Frontului cu reprezentanţi ai manifestanţilor sosiţi în Piaţă de la manifestaţia din faţa Consiliului Popular Judeţean. S-a acceptat să se completeze conducerea FDR cu doi lideri din Comitetul de la manifestaţia din faţa Consiliului judeţean – Ioan Marcu şi Cornel Eustaţiu[15].

Acest lucru i-a nemulţumit pe ceilalţi colegi din echipa care îl înfruntase pe Constantin Dăscălescu, rămaşi pe dinafară (între ei, Sorin Oprea[16], Petru Boroşoiu, Florin Marton ş.a.). Nemulţumiţi, aceştia au încercat, ulterior, să forţeze intrarea în conducerea Frontului.

Membri ai Frontului Democratic Român

Comentariile rămân valabile. În lucrarea de faţă fac mai multe completări, ca urmare a bibliografiei apărute după publicarea monografiei.

[15] Prezenţa acestuia în conducerea FDR a fost episodică. Pentru că Eustaţiu nu s-a mai prezentat, în locul său a fost inclus în Comitet Alexandru Ciura.

[16] Sorin Oprea era comandantul Gărzii de pază. Ulterior, s-a constituit o structură mai largă a Gărzii de Pază (care o includea pe cea precedentă, dar verifica şi accesul în foaier), coordonată de Ion Doru Curuţiu, cooptat în BP FDR (mărturie Lorin Fortuna).

Discuţii între membri ai FDR.

Un moment tensionat în interiorul FDR s-a înregistrat în timpul discuţiilor pentru alegerea preşedintelui acestuia. A fost propus Cornel Eustaţiu (omul de legătură între cele două grupuri, cel din Balconul Operei, respectiv cel de la Consiliul Popular), iar Lorin Fortuna, vicepreşedinte. Acesta nu a fost de acord, astfel că, în final, Lorin Fortuna a fost recunoscut ca preşedinte. Comitetul era format din 13 persoane: Lorin Fortuna, Cornel Eustaţiu, Nicolae Bădilescu, Claudiu Iordache, Mihaela Munteanu, Ciura Alexandru, Trăistaru Maria, Chiş Ioan, Oprea Beni, Jebeleanu Adriana, Săsăran Gruia, Miliutin Luminiţa, ing. Haidău.

Conducerea Frontului s-a modificat succesiv de câteva ori, unii lideri plecau fără să informeze. În ziua de 21 decembrie (în jurul orei 05.30), a fost o nouă încercare de modificare a conducerii Frontului, iniţiată de Sorin Oprea, şeful pazei, motivând că preşedintele (plecat la gară să verifice informaţiile despre sosirea gărzilor patriotice din Oltenia) nu se mai întorcea.[17]

După înlăturarea dictatorului, o delegaţie de lideri timişoreni a încercat să plece la Bucureşti, pentru a lua legătura cu noua conducere. Din delegaţie făceau parte: Lorin Fortuna, Săsăran, Gruia, Tudorin Burlacu, Constantin Ghica,

[17] *Idem.*

Viorel Florescu; la conducerea Frontului, în Timişoara, a rămas Claudiu Iordache. Delegaţia n-a ajuns decât până la Arad (avionul n-a mai continuat drumul). Lorin Fortuna s-a întors imediat în Timişoara şi, dimineaţa, a dejucat o încercare de confiscare a conducerii de către fostul prim-secretar de la judeţ. Deplasarea la Bucureşti s-a făcut în noaptea următoare, de către alţi reprezentanţi din FDR (23 decembrie, o echipă condusă de Tudorian Burlacu, primită de Ion Iliescu la sediul TVR)[18].

Să vedem cum au reacţionat „foştii" pentru salvarea intereselor şi obiectivelor lor. Jurnaliştii de la ziarul local al partidului comunist („Drapelul roşu", devenit „Luptătorul bănăţean" – precum în anii '50 –, apoi „Renaşterea bănăţeană") au încercat să-l impună pe Radu Bălan în fruntea FDR, opţiune ciudată şi, în orice caz, fără nici o şansă. Ei se bazau pe faptul că Radu Bălan (care nu era din Timişoara) era perceput ca un şef local mai tolerant şi mai înţelegător faţă de nevoile timişorenilor. El fusese numit recent în fruntea judeţului (noiembrie), înlocuindu-l pe Ilie Matei (promovat la Centru) – un demnitar comunist dur şi răzbunător. Se formase legenda că Bălan nu era vinovat de victimele timişorene, întrucât operaţiunile ar fi fost dirijate de responsabili ai Centrului, fără ştirea sa. Pe timpul negocierilor cu prim-ministrul, el nu s-a implicat în discuţiile cu cei din Comitetul Cetăţenesc. Delegaţii Frontului, veniţi mai târziu la Judeţeană (când Dăscălescu se retrăsese), au intrat în contact cu el şi cu Pacoste. Fortuna aminteşte că a avut contacte cu el „atât în cursul zilei de joi, cât şi vineri…".[19] Pe 20 decembrie, la sediul judeţului, i-a cerut (într-o discuţie separată) să-şi abandoneze statutul său şi să vină alături de ei. Evident, demnitarul numărul unu din judeţ a refuzat. În piaţa Operei manifestanţii i-au scandat numele („Îl vrem pe Bălan, că e bănăţean"), alături de alte nume precum Corneliu Mănescu, Ion Iliescu, Mircea Dinescu, Doina Cornea etc. În cuvântul său, rostit în primele momente de la Balconul Operei, Chiş insistă să fie adus Bălan între ei.

[18] Această deplasare a sporit suspiciunea şi disensiunile în interiorul echipei de conducere a FDR.

[19] Miodrag Milin, *Timişoara 15 – 21 decembrie 1989* , Editura „Facla", Timişoara, 1990, p.137.

O ultimă modificare în conducerea Frontului Democratic Român s-a produs atunci când FDR s-a integrat în FSN (pe 23 decembrie). În Comunicatul semnat de Lorin Fortuna, la punctul 2, se informa că Frontul Democratic Român *se integrează în FSN,* iar la punctul următor se anunţa că Biroul Executiv al FDR intra în componenţa Comitetului Naţional al FSN (fapt care nu s-a realizat).

Urmează asumarea preluării efective a conducerii oraşului şi judeţului de către noua echipă a Frontului, adică intrarea în etapa de *tranziţie* a puterii, în care se experimentau diverse soluţii improvizate pentru credibilizare şi consolidare. Dacă la nivelul judeţului conducerea era asigurată de lideri puternici de primă linie, cu o credibilitate incontestabilă, la nivelul municipiului s-au perindat echipe diverse de fruntaşi ai manifestanţilor sau de personalităţi intrate mai târziu în atenţia publicului. Consiliul constituit în 27 decembrie avea 32 de membri. Peste o zi numărul acestora s-a mărit până la 35 de membri. Iată lista membrilor Consiliul din 28 decembrie: Ştefan Ivan (preşedinte), Ioan Marcu (vicepreşedinte), Pompiliu Alămoreanu (vivepreşedinte), Aurel Ghilea (secretar), Dan Albuţiu, Georgică Arsenescu, Nicolae Barbu, Constantin Caloghera, Ciocârlie Livius[20], Viorel Drăgan, Ivan Evseev, Vasile Gioară, Emerich Gnandt, Ioan Haiduc, Victor Horotan, Vâlceanu Radu[21], Emil Ilea, Mihai Iliescu, Petru Juravle, Ionel Marchiş, Simion Mărgineanu, Dumitru Marian, Gabriel Marinescu, Tiberiu Molodeţ, Caius Muţiu, Angela Mîrţ, Diodor Nicoară, Nicolae Opriş, Ioan Păun Otiman, Marin Purice, Svetlana Pomorişaţ, Sorin Radoslavlevici, Nicolae Rusan, Gheorghe Simeoane, Karol Singer, Sergiu Ştirbu, Ioan Traleş. Acest Consiliu era foarte puţin diferit de cel din 27 decembrie. După evenimentele din 12 ianuarie 1990 Consiliu şi-a modificat din nou componenţa şi conducerea (13 ianuarie), reducându-se până la 21 de membri. Conducerea era asigurată acum de: Marcu Ioan (preşedinte), Gabriel Marinescu (vicepreşedinte), Singer Karol (vicepreşedinte), Aurel Ghile (secretar).

[20] A făcut parte doar din primul consiliu

[21] A făcut parte doar din primul consiliu

Deschidem o paranteză mai largă legată de acest moment[22] pentru a explica unele întâmplări din această perioadă de la Timişoara.

Conducerea judeţului Timiş şi a localităţilor sale s-a realizat prin metode atipice; judeţul a fost condus, administrativ, de „primarul judeţului" (Decretul nr.8/1990 instituia această funcţie în toate judeţele), iar, politic, de către Consiliul judeţean (municipal) al FSN (Decretul-Lege nr.2/1989).

Din februarie 1990, aceste consilii s-au reorganizat şi şi-au schimbat denumirea: Consiliul judeţean (municipal) Provizoriu de Uniune Naţională (Decretul-lege nr. 8 din 7 ianuarie 1990 şi Decret-lege nr.81/1990).

După alegerile parlamentare şi prezidenţiale din 20 mai, CJ.PUN şi CMPUN şi-au încheiat activitatea (Legea nr.5 din 26 iulie 1990), astfel că – la nivel judeţ şi municipiu - conducerea administrativă a preluat şi din atribuţiile celei politice, până la primele alegeri locale. Art. 2 din lege preciza: „Pâna la formarea viitoarelor organe locale, ca rezultat al alegerilor, administrarea județelor, respectiv a municipiului București, municipiilor, orașelor și comunelor, se realizează de prefecturi si primării, organe locale ale administrației de stat cu competență generală". Articolul următor stabilea atribuţiile celor două instituţii – care erau atât de natură administrativă, cât şi de natură politică: dezvoltarea economico-socială a unităţilor administrativ-teritoriale, respectarea legilor, gestionarea bugetelor, menţinerea ordinii publice, apărarea dreturilor şi libertăţilor etc. Articolele 4 şi 5 precizau procedura de constituire şi de funcţionare – ca organe colective nealese – atât la nivelul prefecturii cât şi la municipiu: **„Art. 4.** - Prefecturile se organizeaza la nivelul județelor și sunt compuse din: un prefect, doi subprefecți, un secretar și șapte membri. **Art. 5.** - Primariile se organizează la nivelul municipiilor (…), orașelor și comunelor şi au următoarea componenţă: (...) b) la municipiile reşedinţă de judeţ: un primar, doi viceprimari, un secretar și cinci membri; c) la municipiile care nu sunt reşedinţă de judeţ: un primar, un viceprimar, un secretar şi patru membri; d) la oraşe: un primar, un viceprimar, un secretar

[22] Unele consideraţii le-am făcut într-un studiu publicat în „Analele Universităţii" din Craiova, Seria Istorie, Anul XIV, Nr. 1(5)/2009, p.275-288.

şi patru membri; e) la comune: un primar, un secretar şi trei membri, iar la comunele cu peste 5000 locuitori: un primar, un viceprimar, un secretar şi patru membri.

Persoanele din aceste echipe, nefiind alese, urma să fie numite astfel: numirea şi eliberarea din funcţie a prefecţilor şi primarilor se făcea de către prim-ministru, celelalte persoane pentru funcţii din prefectură şi primărie se numeau şi se revocau de către prefect.

Ca modalitate de lucru prefecturile si primăriile se întruneau, de regulă, o dată pe săptamînă sau de câte ori era necesar şi lucrau în prezenţa majorităţii membrilor lor. În limita atribuţiilor fixate, atât primăria cât şi prefectura emiteau decizii (art.9) cu votul a jumătate plus unu din totalul membrilor acestora, după care se semnau de către prefect sau de către primar, dupa caz, şi se contrasemnau de către secretar. Cum problemele de rezolvat în judeţ şi în municipiul Timişoara erau numeroase şi complexe, era nevoie de un aparat de lucru format, în parte, din cel precedent (art.11-17)[23].

În această formulă, administraţia judeţului şi a municipiului Timişoara a fost asigurată până la alegerile locale din 9 februarie 1992. Eficienţa aministraţiei a crescut pentru că, pe de-o parte aparatul de lucru şi procedurile erau mai suple, pe de altă parte, persoanele numite în funcţie, în general, erau alese dintre cele competente şi cu experienţă managerială.

În funcţiile de primari ai judeţului au fost numiţi Rădulescu Eugeniu (7-12 ianuarie 1990), Emil Mateescu (13-25 ianuarie) şi Decebal Anastasescu (26 ianuarie-iulie 1990). Ajutoarele lor au fost viceprimarii Emil Mateescu (februarie-iulie 1990) şi Ciomocoş Teodor (mai-iulie 1990)[24]. Din iulie 1990 s-a instituit funcţia de prefect, în care a fost acceptat Florentin Doru Cârpanu (iulie 1990 – aprilie 1991), respectiv, Dorel Borza (iulie 1991 – mai 1992). Numirea lui Cârpanu a fost acceptată cu o anumită reticenţă, dat fiind că funcţia sa în timpul regimului comunist (Director al COMTIM) – în fond tehnică, de specialitate – era asociată şi percepută în diferite medii ca aparţinând nomenclaturii comuniste (ca membru în

[23] Legea 5 din 19 iulie 1990, *M.Of. nr. 92/*20 iul. 1990.

[24] Apud: Mariana Cernicova, *Dicţionarul* …, p. 314-315.

Comitetul Central). Personalitatea sa discretă[25] , calităţile de bun organizator şi activitatea în sprijinul timişorenilor atunci când traiul era dificil în toată ţara, precum şi pretenţia de a rămâne independent, i-au permis acestuia să administreze judeţul eficient. Preşedintele FSN Timiş, Claudiu Iordache, a obţinut de la cercurile intelectualiste mai radicale (din Societatea Timişoara, mai ales) promisiunea că persoana prefectului nu va fi atacată pe considerente ideologice[26].

Stabilitatea la nivelul administraţiei municipiului Timişoara s-a asigurat într-o notă asemănătoare; într-un an de zile municipiul a schimbat trei primari: Ştefan Ivan (24 decembrie 1989-12 ianuarie 1990), Pompiliu Alămoreanu (13 ianuarie – 6 august 1990) şi Liviu Borha (7 august 1990 – 17 februarie 1992). Deşi personalităţi de valoare incontestabilă, în exerciţiul public, o parte dintre aceste personalităţi şi-au descoperit limitele. După presiuni directe sau disimulate, Alămoreanu a renunţat la funcţie. În locul său, Guvernul FSN a numit în funcţie un primar reprezentant al MER, care a asigurat stabilitatea administraţiei până la primele alegeri locale din februarie 1992[27].

În democraţiile consolidate, transferul de putere înseamnă o trecere a prerogativelor puterii de la o grupare politică la alta, în funcţie de rezultatul alegerilor generale sau locale. Evident, un asemenea eveniment generează o stare de tensiune sau agitaţie în societate, dar programul noii puteri nu presupunea o schimbare radicală a modelului de dezvoltare în societate, reperele fundamentale erau menţinute. În alte situaţii, transferul de putere s-a făcut şi în modalităţi dramatice, prin lovituri de stat sau război civil, cu pierderi umane şi materiale importante[28]. Efectele acestor schimbări erau, după

[25] Claudiu Iordache afirmă că în ianuarie acesta a ajutat la aprovizionarea oraşului.

[26] Claudiu Iordache, *Singur între români*, Bucureşti, Editura IRINI, 1997, pp.54-55. Autorul descrie contextul în care s-a apelat la Cârpanu: „Numirea lui Cârpanu ca prefect al Timişoarei a fost ideea lui Ion Iliescu".

[27] Apud: M. Cernicova, *Dicţionarul*..., p. 320.

[28] Pe larg, F. G. Dreyfus, A. Jourcin, P. Thibault, P. Milza, *Istoria universală, vol III*, Bucureşti, 2006, Univers enciclopedic, în special capitolele *Epoca dictaturilor* şi, respectiv, *Lumea după 1945*, Tony Judt, *Epoca postbelică,*

caz, superficiale sau profunde, imediate sau ulterioare. Unele schimbări fundamentale în conducerea statului s-au produs în urma unui proces electoral obişnuit, forţele schimbării ajungând la putere pe cale democratică, evident în condiţii speciale. Este exemplul tipic al preluării puterii de către Partidul Muncitoresc Național-Socialist German al lui Adolf Hitler, în Germania, în ianuarie 1933.

Din 1938, în România s-a trecut de la un regim democratic la unul autoritar, când Carol al II-lea şi-a asumat o conducere unipersonală. N-au fost mişcări de stradă sau demonstraţii ample. Constituţia şi fundamentele democratice ale statului au fost schimbate.

Mai târziu s-a produs transferul puterii de la Carol al II-lea, silit să plece în 6 septembrie 1940, către Ion Antonescu (devenit Conducător al Statului) şi către regele Mihai. Transferul n-a fost un simplu act politic, el s-a făcut sub presiunea evenimentelor tragice din vară şi a ameninţărilor tinerilor legionari la adresa vieţii Regelui. Atunci Carol al II-lea anunţa că *a trecut* asupra fiului său „grelele sarcini ale domniei", evitând cu bună ştiinţă cuvântul „abdic", în speranţa unei reveniri în fruntea statului, în împrejurări favorabile. În prealabil, prin Decretul-Lege din 5 septembrie 1940, Carol a suspendat propria Constituţie, a dizolvat corpurile legiuitoare, iar printr-un alt decret, din 6 septembrie, l-a însărcinat pe Ion Antonescu să formeze Guvernul în calitate de Conducător al Statului cu puteri depline, după moda timpului.

Redevenind rege, Mihai I a depus jurământul în faţa lui Ion Antonescu, Patriarhului Nicodim şi a prim-preşedintelui Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie, D.G. Lupu. Regele a păstrat prerogative de protocol, pur formale (să bată monedă, să acrediteze ambasadori, era capul oştirii, avea dreptul să graţieze şi să amnistieze pedepse, dar avea şi dreptul de a-l numi pe primul ministru). Când a emis decretul din 5 septembrie, Carol îşi rezervase dreptul de a încheia tratate şi de a modifica legile organice, de a numi miniştrii şi subsecretarii de stat. Primul decret pe care l-a semnat noul rege a fost cel prin care câteva

o istorie a Europei după 1945, Iași, Ed. Polirom, 2008 sau R.J. Crampton, *Europa răsăriteană în secolul XX .... şi după,* Bucureşti, Curtea Veche, 2002.

din aceste categorii de drepturi (de a semna tratate, de a numi miniştri şi de a amnistia sau graţia) erau cedate Conducătorului statului (Preşedintelui de Consiliu). Printr-un alt decret i se lua regelui şi dreptul de a modifica legile organice, dar i se reda dreptul de graţiere şi amnistie. În mod evident, Puterea – în componentele ei esenţiale – aparţinea Conducătorului statului, care o exercita ajutat de un cabinet personal fără Parlament.

Reintrarea Regelui Mihai I în deplinătatea puterilor sale de şef de stat (23 august 1944) s-a produs într-un alt context care însemna o noutate pentru clasa politică din România[29]. Din septembrie 1944, statul român a intrat în zona sovietică de influenţă,[30] cu acceptul puterilor democratice occidentale (Marea Britanie şi SUA). Sovieticii, care deţineau puterea prin Comisia Aliată de Control pentru Aplicarea Armistiţiului, se manifestau ca ocupant *de facto* şi înţelegeau să impună în România un regim, o persoană potrivită interesele lor ca Preşedinte de Consiliu, o formaţiune politică dispusă să le accepte sistemul şi o formă de stat compatibilă cu acest sistem; Monarhia era o instituţie incompatibilă cu sistemul comunist, trebuia o republică – dar nu una oarecare –, ci o Republică *populară*. Încet, dar sigur, sovieticii şi-au creat puncte de sprijin în ţară pentru proiectul lor, mai ales după impunerea intempestivă a guvernului dr. Petru Groza, în care comuniştii deţineau cele mai importante (nu neapărat cele mai multe !) pârghii.

Înlăturarea Regelui, la 30 decembrie 1947, s-a întâmplat într-o succesiune extrem de rapidă de evenimente: audienţa la Rege (în care Petru Groza şi Gheorghiu-Dej i-au impus

---

[29] Recent, un personaj important din politica românească îl considera responsabil pe Rege pentru fapte petrecute în România în perioada războiului. Motivul? „El a fost şef al statului, în timp ce Ion Antonescu era doar prim-ministru". Iată riscul folosirii trecutului în scopuri oportuniste, de către persoane care şi-au însuşit superficial "cursul scurt" de istorie naţională. Cum ştie şi ultimul şcolar, Regele Mihai I nu era în situaţia de a-şi îndeplini responsabilităţile unui şef de stat în condiţii obişnuite, pentru că acestea au fost exercitate de Conducătorul statului, adică de Ion Antonescu.

[30] Vezi: *Encicopedia istoriei politice a României,* Bucureşti, Ed. ISPRI, 2003, p. 358.

acestuia semnarea Actului de abdicare), şedinţa de Guvern, convocarea Adunării Deputaţilor. Atribuţiile şefului statului au fost preluate de o echipă (cinci personalităţi), numită Prezidiul Republicii Populare (C.I. Parhon, Mihail Sadoveanu, Ştefan Voitec, Gheorghe Stere, Ion Niculi), iar din aprilie 1948 (după adoptarea unei noi Constituţii), Prezidiul MAN (format din 19 persoane). Decretele-lege erau semnate de C.I. Parhon, în calitate de Preşedinte al Prezidiului (nu al Republicii), numai după supunerea lor la vot în acest organism. După desfiinţarea Prezidiului MAN, responsabilitatea de şef al statului a fost trecută în sarcina unui Consiliu de Stat (21 martie 1961), care s-a păstrat şi după înfiinţarea funcţiei de Preşedinte al Republicii (aprilie1974), pe care a exercitat-o, discreţionar şi autoritar, Nicolae Ceauşescu.

În *Comunicatul către ţară al CFSN* (22 decembrie 1989, ora 23.00), poporul român şi străinătatea au fost anunţaţi că a fost înlăturat de la putere „clanul" Ceauşescu. Aşa cum am apreciat într-o altă lucrare, Ceauşescu a fost înlăturat *cu funcţie cu tot*, pentru că Ion Iliescu (care a prezentat Comunicatul respectiv, ca unul dintre cei 39 de membri ai Consiliului) nu şi-a arogat nici un moment funcţia de Preşedinte al României (nici măcar interimar!) până la alegerile din 20 mai 1990[31].

Timp de câteva ore (în după-amiaza zilei de 22 decembrie), au încercat să se impună mai multe formule de conducere. Acestea au fost respinse, rând pe rând (după câteva minute sau ore), fie pentru că nu reuşeau să demonstreze credibilitate şi capacitate de relaţionare cu instituţiile statului încă în exerciţiu, fie pentru că erau contestate vehement de către mulţimea din Palatul CC sau din piaţă. În aceeaşi logică a încercat – şi de această dată a reuşit – să se impună echipa din jurul lui Ion Iliescu. Nu insist pe fragilitatea câtorva din momentele dificile ale preluării puterii de către această echipă (amintesc reacţia de respingere, când Ion Iliescu s-a adresat mulţimii cu apelativul "tovarăşi", iar din piaţă s-a scandat "Fără comunişti!"), pe care liderul ei, un politician flexibil şi abil, a reuşit, în final, să le depăşească[32].

---

[31] Alexandru Oşca, *Dincolo de Rubicon*..., Craiova, Ed. Sitech, 2011, cap.V.

[32] *Idem.*

Câteva zile (23 – 27 decembrie) Ion Iliescu a semnat ca Preşedinte al CFSN, acceptat în această poziţie, atât de către echipa restrânsă din jurul său, cât şi de către populaţie, care nu l-a contestat.

Din raţiuni de securitate, Consiliul a fost convocat abia în ziua de 27 decembrie[33]. Atunci a fost validat Ion Iliescu în calitate de Preşedinte al său, printr-o formulă implicită. Străinătatea l-a recunoscut destul de repede ca şef de stat, chiar înainte de prima şedinţă a CFSN.

Cum în Comunicat s-a anunţat că structurile vechiului regim sunt dizolvate (despre suspendarea Constituţiei nu s-a vorbit explicit!), iar Puterea era preluată de Consiliul FSN, s-a înţeles, implicit, că preşedintele CFSN era şi şeful statului. Mai târziu (9 februarie 1990), când s-a constituit CPUN, Ion Iliescu a fost ales preşedinte al acestuia, dar el nu semna decât acte votate în prealabil de către biroul CFSN – mai târziu CPUN –, la şedinţele cărora participa, în calitate de Preşedinte al CFSN, respectiv, al CPUN

La nivel local tranziţia avea particularităţi de la judeţ la judeţ, chiar dacă existau şi asemănări: în toate judeţele, transferul puterii s-a făcut prin înlăturarea cu brutalitate a vechiului aparat politic, mai ales a prim-secretarilor. Am arătat anterior că la Timişoara (unde represiunea s-a soldat cu 72 de morţi, peste 300 de răniţi şi 987 de arestaţi[34] – despre care prim-secretarul nu era străin) – în primele clipe după fuga dictatorului, Radu Bălan a fost primit cu înţelegere. A fost adus de la sediul său prin mijlocul mulţimii, suit în balconul Operei de unde se conducea manifestaţia. Liderii revoluţionarilor i-au dat toate explicaţiile, apoi el s-a adresat mulţimii entuziasmate, anunţând-o: ”Am învins!”. Astăzi pare bizară o astfel de întâmplare, dar atunci nimeni nu şi-a pus problema, *pe cine a învins prim-secretarul şi cu cine*[35].

---

[33] Consiliul s-a întrunit în formulă completă abia pe 4 ianuarie 1990, când prim-ministrul a prezentat un raport despre starea economiei. Vezi: Teodor Brateş, *Echipa de sacrificiu*, Bucureşti, Ed. România azi, 1992, p. 11.

[34] La procesul Lotului Timişoara s-au folosit alte cifre: 94 de morţi, 300 de răniţi. Vezi:Vasile Popa, *Procesul de la Timişoara*, AS Computer Press,1990, p.36.

[35] Alexandru Oşca, *Dincolo*..., cap.III.

Vidul de putere la nivel central, creat după acel moment, a antrenat şi la nivel local acelaşi fenomen, după abandonarea puterii – voluntară sau forţată – de către prim-secretarii judeţeni, orăşeneşti, comunali, care aveau şi atribuţii administrative. Până la instituirea şi consolidarea unei formule de putere, s-a parcurs o perioadă – mai lungă sau mai scurtă (după caz) – de confuzie şi chiar anarhie.

După preluarea puterii de către Consiliul Fontului Salvării Naţionale, pentru liderii Revoluţiei de la Timişoara se puneau probleme foarte dificile.

Frontul Democratic Român, *de facto*, preluase unele atribute de conducere în oraş încă din 20 decembrie, însă la Consiliul Judeţean şi la Primărie *nu s-a schimbat* nimic până la plecarea dictatorului. Dispoziţiile Frontului (până în 22 decembrie) erau acceptate tacit de către vechii directori ai unor întreprinderi, care, deşi ascultau în continuare de şefii lor, furnizau, discret, utilităţi şi alimente manifestanţilor. Cei care nu satisfăceau cererile erau ameninţaţi că vor fi schimbaţi. Când existau informaţii despre abuzul unui director de întreprindere, se cerea angajaţilor întreprinderii respective, prezenţi în piaţă, să meargă să-l schimbe[36].

De fapt, până la 22 decembrie 1989, intenţia FDR nu era să preia toate pârghiile puterii locale ci, mai degrabă, să oblige administraţia să accepte reforme pentru a netezi drumul societăţii româneşti către democraţie.

După 22 decembrie1989, acest obiectiv al Frontului Democratic Român a fost dintr-o dată schimbat; noua formaţiune politică, înfiinţată doar cu două zile în urmă, trebuia să-şi asume integral răspunderea guvernării locale, fără să dispună de experienţa managerială necesară şi de aparat propriu. Aşa s-a ajuns la o conlucrare, fără baze bine stabilite, cu armata şi chiar cu funcţionari ai fostei administraţii.

.

---

[36] Adrian Kali, Virgil Hosu, *România anului 1990 între democraţie şi violenţă*, Timişoara, Ed. Saol, 2010, p. 31-34. Vezi şi: Alexandru Oşca, „Timişoara – primul oraş liber de dictatura comunistă", în Alexandru Oşca (coordonator), *1989 – an decisiv în istoria Europei,* Cluj-Napoca, Ed. Mega, 2008.

De la Consiliul județean Timiș al Frontului Salvării Naționale

CIRCULARA NR. 1 DIN 29 DECEMBRIE 1989

Președinte,
LORIN FORTUNA

Vicepreședinte cu probleme organizatorice,
FLORIN BUHLACU

Reprezentant militar al Consiliului județean Timiș al Frontului Salvării Naționale,
colonel NICOLAE PREDESCIUC

Vicepreședinte cu probleme economice,
PETRIȘOR MORARU

Iată problemele rezolvate de noua conducere în prima etapă, așa cum au fost ele descrise de președintele FDR, Lorin Fortuna:

„Acțiuni importante realizate de către Frontul Democratic Român în perioada 20.12.1989–31.12.1989

1. Constituirea FDR - 20.12.1989;

2. Lansare APEL către populația orașului Timișoara și către Poporul Român de declanșare a grevei generale, ca strategie de luptă împotriva regimului de dictatură comunist-ceaușistă - 20.12.1989;

3. Declararea orașului Timișoara ca primul oraș eliberat de dictatura comunist-ceaușistă - 20.12.1989;

4. Împuternicirea reprezentanților unor întreprinderi din Timișoara a căror conduceri au amenințat angajații care au participat la demonstrația de protest cu represalii, precum și cu

concedierea, de a schimba conducerile respective şi de a alege altele; 20.12.1989;

5. Afirmarea publică şi colectivă (sub formă de lozincă) că: Există Dumnezeu! – 20.12.1989;

6. Purtarea de tratative infructuoase cu delegaţia guvernamentală condusă de Primul Ministru: Constantin Dăscălescu;

7. Purtarea de tratative fructuoase cu conducerea organizaţiei PCR Timiş şi PCR Timişoara pentru eliberarea din închisoare a persoanelor arestate în perioada 16-20.12.1989 pentru participarea la acţiunile de protest împotriva regimului comunist-ceauşist: 20.12.1989;

8. Asigurarea unei aprovizionări minimale cu alimente specifice, pe timp de iarnă, pentru demonstranţii care au fost prezenţi în perioada 20-24.12.1989, în fosta piaţă a Operei, precum şi în clădirea Teatrului Naţional şi a Operei din Timişoara;

9. Asigurarea unei asistenţe medicale ambulatorii minimale pentru cei prezenţi în locurile şi perioada anterior menţionate;

10. Redactarea şi difuzarea a trei acte fundamentale ale Revoluţiei Române din decembrie 1989:

- Proclamaţia Frontului Democratic Român – în data de 21.12.1989;

- Rezoluţia finală a Adunării Populare din Timişoara referitoare la instituirea adevăratei democraţii şi libertăţii în România, în data de 22.12.1989 (dimineaţa, înainte de căderea regimului comunist-ceauşist);

- Declaraţia de integrare temporară (până la victoria revoluţiei) a FDR în FSN, în data de 23.12.1989.

11.Contactarea şi realizarea unei legături informative cu centrala telefonică a CFR Timişoara, în data de 20.12.1989;

12. Declanşarea revoluţiei la Arad, în data de 21.12.1989;

13. Culegerea de informaţii cu privire la numărul morţilor şi răniţilor din perioada 16-20.12.1989 de la spitalele din oraşul Timişoara, în zilele de 20-21.12.1989;

14. Contactarea şi realizarea unei legături informative în cadrul personalului auxiliar al fostului Guvern comunist: 21-22.12.1989;

15. Difuzarea de informaţii cu privire la evenimentele ce au avut loc la Timişoara, în restul ţării, precum şi în afara ţării: 20-23.12.1989;

16. Contactarea Consulatului Iugoslav din Timişoara cu solicitarea de a face cunoscute, în afara ţării, evenimentele care aveau loc la Timişoara: 20-21.12.1989;

17. Verificarea şi selectarea, pentru difuzare, a informaţiilor primite din afara FDR, ce urmau a fi făcute publice: 20-22.12.1989;

18. Verificarea şi selectarea persoanelor care doreau să se adreseze public, în cadrul mitingului maraton, ce a avut loc în perioada 20-22.12.1989;

19. Realizarea unei evidenţe cu privire la gestionarea documentelor primite, precum şi a celor elaborate şi difuzate de către FDR: 20-27.12.1989;

20. Constituirea unui corp de pază a clădirii Teatrului Naţional şi a Operei: 20-24.12.1989;

21. Realizarea unei reţele de amplificare care să permită o bună audiere în perimetrul fostei pieţe a Operei din Timişoara: 20-21.12.1989;

22. Realizarea de legitimaţii pentru membrii FDR: 21-22.12.1989;

23. Contactarea întreprinderii Poligrafice Timişoara în vederea tipăririi unui ziar şi a unor manifeste: 20-22.12.1989;

24. Eliberarea, în data de 21.12.1989, a salariaţilor întreprinderii Poligrafice Timişoara de ocuparea şi terorizarea militară de către un detaşament de paraşutişti (sosit din Caracal);

25. Anihilarea acţiunii de reprimare a revoluţiei cu ajutorul unor trupe formate din unităţi de gărzi patriotice, înarmate cu ciomege, special fabricate, sosite cu trenuri speciale din judeţele: Dolj, Gorj, Olt şi Mehedinţi, în data de 21.12.1989;

26. Asigurarea alimentaţiei şi cazării acelor membri ai unităţilor de gărzi patriotice care au dorit să se alăture revoluţiei, rămânând în Timişoara, precum şi asigurarea întoarcerii în localităţile de domiciliu ale celorlalţi: 20-22.12.1989;

27. Trimiterea unei delegaţii, la nivel de conducere de vârf, a FDR, la Bucureşti, pentru a contacta conducerea FSN (tentativă eşuată datorită declanşării acţiunii teroriştilor): 22.12.1989;

28. Contracararea unei acţiuni diversioniste de încercare a preluării conducerii FDR de către reprezentanţi ai PCR Timiş, în colaborare cu factori de influenţă infiltraţi în FDR: 22-23.12.1989;

29. Organizarea unei acţiuni propagandistice de împiedicare a înlocuirii fostului dictator Nicolae Ceauşescu cu o persoană din cadrul familiei sale, sau din anturajul său: 21-22.12.1989;

30. Organizarea unei acţiuni propagandistice de evidenţiere şi susţinere publică, în cadrul PCR, a unor persoane aflate într-o poziţie desidentă faţă de fostul dictator, precum şi faţă de clanul acestuia (Corneliu Mănescu, Ion Iliescu): 21-22.12.1989;

31. Contactarea şi purtarea unor tratative cu conducerea unităţii de Miliţie Transporturi Feroviare Timişoara, în vederea eliberării unor cadre ale acestei unităţi, prinse şi arestate în timp ce încercau să se infiltreze în clădirea Teatrului Naţional şi al Operei din Timişoara, eliberate în schimbul livrării unor puşti automate, cu muniţia aferentă: 21.12.1989;

32. Contactarea conducerii Garnizoanei Militare Timişoara, după eliminarea de la Putere a fostului dictator Nicolae Ceauşescu, în vederea preluării Puterii în Stat, la nivel judeţean şi local: 22.12.1989;

33. Trimiterea unei delegaţii la Bucureşti pentru a contacta conducerea centrală a FSN şi a-i comunica decizia FDR de a se integra în cadrul FSN, până la victoria finală a revoluţiei: 23.12.1989;

34. Purtarea de tratative cu conducerea Garnizoanei Militare Timişoara, precum şi cu fosta administraţie PCR a judeţului Timiş şi a oraşului Timişoara, în vederea constituirii, în colaborare, a noilor organe ale Puterii de Stat la nivel judeţean (Consiliul Judeţean) şi local (Consiliul Local): 22-24.12.1989;

35. Participarea FDR la constituirea Consiliului judeţean Timiş al FSN: 26.12.1989;

36. Participarea FDR la constituirea Consiliului municipal Timişoara al FSN: 27.12.1989 ;

37. Editarea primului număr al publicaţiei „Victoria", ca organ de presă al FDR: 27.12.1989;

38. Contactarea conducerii fostului ziar oficial al PCR, la nivel judeţean, în vederea unei colaborări corespunzătoare privind informarea corectă a populaţiei judeţului Timiş şi oraşului Timişoara: 27.12.1989;

39. Organizarea unor conferinţe de presă cu reprezentanţii mass-media naţionale şi internaţionale prezenţi la Timişoara: 27-31.12.1989;

40. Acţiuni de contracarare a unor încercări de dezbinare, în cadrul FDR, efectuate de către reprezentanţi ai fostei administraţii PCR, prin intermediul unor membri ai FDR: 27-31.12.1989;

41. Constituirea unei Comisii de investigare a atrocităţilor comise de către forţele de reprimare ale fostului regim comunist-ceauşist, la Timişoara, în perioada 16-20.12.1989 : 28.12.1989;

42. Participarea, alături de conducerea Garnizoanei Militare Timişoara, la organizarea apărării împotriva aşa-zisei agresiuni teroriste, în perioada: 22-25.12.1989;

43. Participarea FDR la acţiunea de reorganizare a conducerilor întreprinderilor din cadrul oraşului Timişoara, precum şi a judeţului Timiş: 27-31.12.1989;

44. Deplasarea în capitala ţării a unei delegaţii a FDR, împreună cu o delegaţie a Garnizoanei Militare Timişoara, în vederea luării de contact cu conducerea centrală a FSN şi participarea la o întrunire a Consiliului central al FSN;

45. Organizarea primirii de ajutoare, sosite din străinătate, şi distribuirea acestora către populaţie: 27-31.12.1989;

46. Primirea unor delegaţii oficiale, sosite cu ajutoare din străinătate, la Timişoara: 27-31.12.1989 ;

47. Efectuarea de vizite în cadrul spitalelor din Timişoara, în care erau internaţi răniţi în revoluţie: 27-30.12.1989;

48. Efectuarea de controale la centrele de primire şi distribuire a ajutoarelor către populaţie: 27-31.12.1989;

49. Participarea la soluţionarea unor situaţii conflictuale provind alegerea unor noi conduceri la unele întreprinderi din cadrul judeţului Timiş şi a oraşului Timişoara: 27-31.12.1989;

50. Organizarea de audienţe pentru persoanele care solicitau rezolvarea unor probleme deosebite şi urgente"[37].

Revenind, constatăm că din fostul program adoptat în data de 20 decembrie 1989, numai cîteva puncte se păstrau, celelalte nu mai erau necesare sau de actualitate (dialogul cu guvernul comunist, care era înlăturat, de exemplu). Liderii Frontului şi toţi timişorenii s-au bucurat şi s-au simţit eliberaţi, descătuşaţi după fuga dictatorului. Ei s-au angajat cu toată buna credinţă în efortul pentru reconstrucţie în judeţ şi în Timişoara, împărtăşind fără rezerve Programul din Comunicatul către Ţară al Frontului Salvării Naţionale, transmis în noaptea zilei de 22 decembrie.

În *Comunicat* se cerea constituirea de consilii judeţene şi locale ale Frontului Salvării Naţionale, ca *organe ale Puterii*.

Până la formarea CFSN la nivelul judeţului Timiş şi al municipiului Timişoara, mai multe grupuri şi asociaţii au aderat public la programul Frontului Salvării Naţionale. Amintim aici de Consiliul Judeţean Timiş al Juriştilor, Colegiul de Avocaţi al Judeţului Timiş, redacţiile ziarelor *Luptătorul Bănăţean*, *Temesvári Új Szó, Banatske Novine.*

În urma hotărârii Adunării Generale a Frontului Democratic Român de a adera la Programul Frontului Salvării Naţionale, la Timişoara s-a constituit Consiliul Frontului Salvării Naţionale din judeţul Timiş[38].

Una din primele hotărâri ale CFSN Timiş a fost constituirea Comandamentului Judeţean Unic, însărcinat cu luarea măsurilor de ordine, aplicarea şi respectarea legii.

• Din acest comandament au făcut parte:

• Nicolae Predonescu – din partea armatei;

---

[37] Lorin Fortuna, *Rolul Frontului Democratic Român,* Timişoara, Ed. Artpress, 2007.

[38] Lista completă se publică la pg.74.

• Viorel Paşca – din partea Procuraturii;

• Leonida Pastor – din partea Tribunalului Judetean Timiş;

• David Niţoiu – din partea Militiei;

• Petre Petrişor – din partea CJFSN[39].

Sunt de părere că munca într-un organism care asigura răspunderea guvernării la nivel local s-a dovedit cu mult *diferită* de statutul şi poziţia de opozant al regimului. Nu spun: mai grea, mai dificilă. Doar că era diferită. Drumul spre Putere era deschis pentru oameni de calitate, dar şi pentru oportunişti, pentru revoluţionari, dar şi pentru oameni din vechile structuri ale administraţiei locale. Chiar lideri ai fostului partid se arătau interesaţi şi-l împingeau în faţă – printr-o abilă manevră – pe fostul prim-secretar Bălan. Pentru a reuşi, metodele erau complexe: de la fabricarea unei legende «îl vrem pe Bălan, că e bănăţean» despre cel ce trebuia împins în faţă, până la discreditarea, sistematică şi profesionistă, a liderilor Frontului (care se constituiau, acum, în Consiliul Judeţean al Frontului Salvării Naţionale), la spargerea unităţii lor de acţiune şi subminarea încrederii şi camaraderiei dintre ei. La dispoziţie aveau multe mijloace, aveau întinsele reţele din întreprinderi, aveau o publicaţie – iniţial, singura în judeţ – *Renaşterea bănăţeană*, precum şi un activ care s-a dovedit destul de consolidat, chiar şi după evenimentele din urmă cu o lună.

[39] Adrian Kali, Virgil Hosu, *op.cit*., cap.II.

III. ALEGERI PENTRU CONSILIILE FSN, MUNICIPAL ŞI JUDEŢEAN

Cum am demonstrat, până la jumătatea lunii ianuarie 1990 grupurile interesate în înlăturarea liderilor Frontului Democratic din conducerea judeţului şi a municipiului n-au reuşit să-şi îndeplinească obiectivul, dar timpul lucra pentru ei. Ei acţionau cu abilitate, alimentând teme scumpe timişorenilor, punând pe seama noii conduceri intenţia de a ascunde adevărul despre evenimente revoluţionare şi suspiciuni de nepricepere, incompetenţă şi dezinteres în gestionarea problemelor comunităţii şi instituţiilor.

Numeroase scrisori şi reclamaţii ale „timişorenilor indignaţi" se trimiteau la Consiliul Naţional al FSN.

FSN judeţean – majoritar FDR-ist – răspundea cum putea acestor acuzaţii şi aştepta un moment potrivit pentru a demasca astfel de manevre şi a se recredibiliza. Acest moment a venit odată cu decizia de la Centru de a proclama doliu naţional şi a cinsti, astfel, jertfa martirilor, în ziua de 12 ianuarie1990. Exact acelaşi prilej l-au folosit şi opozanţii liderilor Revoluţiei din conducerea judeţului şi a oraşului, pregătind grupuri de presiune care să acţioneze în favoarea lor pe timpul manifestaţiilor comemorative.

Autorităţile locale l-au aşteptat cu interes pe prim-vicepreşedintele CFSN, Dumitru Mazilu, ştiind bine că domnia sa empatiza fără rezerve cu revoluţionarii. Iată descris acest moment într-o lucrare anterioară: „Cuvântul reprezentantului de la Bucureşti putea fi astfel interpretat şi ca mesaj pentru cei prezenţi că cei din conducerea FDR nu mai erau agreaţi de conducerea centrală a Frontului Salvării Naţionale, aşa încât, în loc ca prezenţa unui lider de rang înalt de la Bucureşti la manifestările publice de comemorare să întărească poziţia

conducerii executive locale, aceasta, dimpotrivă şi involuntar, i-a slăbit-o şi mai mult”[40].

Protestatarii – instruiţi din timp – cereau în special demisia conducătorilor FDR („Jos Fortuna şi-a lui clică!”,”Jos cu Rădulescu!”, „Jos cenzura!”, „Jos cu comuniştii!”, „Vrem alegeri libere!”). Cum vedem, lozincile erau abil concepute ca să se plieze pe dorinţa timişorenilor, dar rezultatul urmărit era unul foarte clar: scoaterea din post a fruntaşilor Frontului. Lorin Fortuna a fost împiedicat să vorbească şi, dezamăgit, a anunţat că este dispus să-şi ofere demisia.

Renaşterea bănăţeană s-a grăbit să publice anunţul şi le-a cerut oamenilor să vină cu reclamaţii la ziar din care să rezulte că structurile FSN pe întreprinderi erau necorespunzătoare.

Anunţul a creat confuzie în rândul timişorenilor, dar conducerea garnizoanei (cu un comandant nou) „generalul” Gheorghe Popescu adus de Nicolae Militaru dintre rezervişti) – şi conducerea publicaţiei *Renaşterea bănăţeană* au trecut la acţiune. Au anunţat public că preşedintele Consiliului judeţean a demisionat deja şi că se impun noi alegeri. Armata era gata să gireze corectitudinea şi imparţialitatea, dorind chiar să preia conducerea interimară a judeţului.

În esenţă, se spunea: având în vedere nemulţumirile la adresa membrilor consiliilor FSN, între 13 şi 17 ianuarie 1990 vor fi făcute completări şi, la nevoie, chiar noi alegeri la întreprinderi. Cu această ocazie, vor fi desemnaţi delegaţi pentru alegerile pe judeţ. Alegerile la judeţ urmau să fie pe 19 ianuarie la ora 10.00”[41]. „Noi, armata – se spunea în comunicat – ne asumăm întreaga răspundere pentru buna desfăşurare a activităţii şi vă cerem sprijin şi ajutor”. Norma de reprezentare era de trei până la cinci persoane de întreprindere pentru alegerile pe judeţ.

La 14 ianuarie apare alt comunicat al CFSN judeţean*: „În urma consultărilor, atît cu mulţimea aflată în faţa sediului judeţean cît şi cu membrii consiliului prezenţi în clădire, domnul general maior Gheorghe Popescu a fost învestit ca,*

[40] Alexandru Oşca, *Dincolo de Rubicon*…, p.282.

[41] Ibidem, p. 282-284.

împreună cu un grup de ofiţeri din garnizoana Timişoara, să asigure coordonarea desfăşurării în ordine şi linişte a alegerilor comitetelor şi consiliilor Frontului Salvării Naţionale din întreprinderi, instituţii şi localităţi (...) În legătură cu unele zvonuri privind preluarea puterii de către armată în Timişoara, Consiliul Frontului Salvării Naţionale precizează că este vorba de un interimat şi că armata nu doreşte sub nici o formă să preia puterea".[42] De aici rezultă rolul limitat al conducerii Garnizoanei, în viziunea CFSN (de interimat în conducerea judeţului şi municipiului) şi că nu vor fi aleşi militari în noile structuri ale FSN („nici un cadru militar nu va fi ales în noul Front"). „Trebuie să admitem – se spunea în comunicat – că democraţie înseamnă pîine, căldură, lumină"[43]. Deci, nu libertate, nu alte idealuri pe care timişorenii le clamaseră până atunci.

Pe 17 ianuarie 1990, Biroul CFSN (care continua să existe) a publicat un set de principii şi condiţii de care să se ţină cont în desemnareacandidaţilor. Acestea erau: capacitate organizatorică; contribuţie la victoria Revoluţiei; integritate morală şi ataşament la cauza Revoluţiei. Prin aceste condiţii, Biroul se asigura că se va bara calea către demnităţi locale a „foştilor" sau a celor manevraţi de ei şi că judeţul şi municipiul vor rămâne în grija revoluţionarilor.

Dar nici foştii responsabili comunişti nu abandonau lupta; pe 20 ianuarie, *Renaşterea bănăţeană* a publicat comunicatul unei Comisii electorale, care stabilea alte condiţii pentru depunerea candidaturilor şi alte reguli pentru organizarea alegerilor. Această Comisie s-a constituit fără ştirea sau aprobarea Consiliului judeţean, pe care-l considera *autoimpus şi nevalidat*. Ea a fost aleasă de către reprezentanţii FSN din câteva întreprinderi mari din Timişoara şi cuprindea

---

[42] Împrejurările în care armata a fost chemată să se implice sunt confuze. Unii membri din Consiliu au rămas cu impresia că generalul Popescu avea un mandat strict, doar să organizeze alegerile. Alții erau convinși că i s-a dat toată puterea în județ. "Am propus, atunci, Armatei – spune Claudiu Iordache – să preia răspunderile pentru administrarea orașului, pentru un interval de șapte zile! Așa zisa lovitură de forță a Armatei la Timișoara își primește, astfel, explicația cuvenită" (Claudiu Iordache, *Singur*…, p. 18-19).

[43] Oşca Alexandru, *Dincolo*…, p. 282-284.

23 de persoane, plus Preşedintele, Corneliu Ritt şi secretarul Vasile Onofrei. Preşedintele Ritt explica faptul că această comisie s-a constituit „în vederea restabilirii încrederii şi din iniţiativa reprezentanţilor FSN din întreprinderi". Ea avea ca obiectiv să organizeze alegeri pentru Consiliul Judeţean şi, respectiv, Consiliul municipal Timişoara, pecum şi pentru celelalte localităţi din judeţ. Pentru candidaţi se cereau doar numele, profesia, vârsta, funcţia, locul de muncă (participarea la revoluţie nu mai era menţionată). Alegerile pentru municipiu erau prevăzute pentru vineri, 26 ianuarie, iar pentru judeţ– duminică 28 ianuarie. Comisia s-a constituit cu sprijinul ziarului local, care a şi găzduit-o pe timpul activităţii.[44]

Biroul Consiliului Judeţean FSN a intervenit imediat (21 ianuarie), precizând că nu recunoaşte Comisia, care, de fapt, s-a autoinstituit, şi avertiza că în felul în care s-a constituit şi cum intenţionează să lucreze va fi imposibil ca alegerea să se poată face în funcţie de criteriile aprobate la Consiliul Judeţean al FSN. Mai mult, exista pericolul să fie aleşi oportuniştii: nu putea fi cunoscută activitatea fiecărui candidat în parte, înainte şi în timpul Revoluţiei.

Tot pe 21 ianuarie, Biroul municipal informează şi el că este surprins de anunţul „pretinsei comisii" în privinţa alegerilor municipale, pentru că pe 13 ianuarie s-a discutat şi s-a convenit că, la nivelul oraşului, structura de conducere era aleasă democratic şi nu era nevoie de alegeri"[45].

Într-adevăr, la municipiu, structura de conducere era consolidată şi stabilă, aşa încât nu se impuneau alegeri. La data de 27 decembrie 1989 se constituise Comitetul Municipal al Frontului Salvării Naţionale, care se completase ziua următoare cu alţi membri (lista membrilor Consiliului a fost prezentată mai sus). Pe 13 ianuarie, în climatul de contestare a noii administraţii din partea unor cercuri interesate, s-a făcut o analiză şi s-a completat Consiliului Municipal, în prezenţa trimişilor de la întreprinderi şi instituţii. Iată lista acestora: Pompiliu Alămorean – IPROTIM, Georgică Arsenescu – Panificaţie, Ladislau Fellestahler – IAEM, Azur, Detergenţi,

---

[44] Detalii în Adrian Kali, Virgil Hosu, *op. cit*., p.69-73.

[45] *Idem.*

Aurel Ghile – Electromotor, Emil Ilea – IJPIPS, Ştefan Ivan – Universitate - FDR, Petru Juravle – Industria Linii, Ioan Marcu – IMT, Gabriel Marinescu – Electromotor, Caius Muţiu – ITT, Simon Mărginean – IMT, Diodor Nicoară – Filarmonica Banatul, Nicolae Opriş – MApN, Nicolae Pantici – IMT, Marin Purice – Electrobanat, Nicolae Ruşan – CET, Roland Filimon – Electrotimiş, Karol Singer – Universitate, Ion Traleş – UJCOOP, Gheorghe Ciuhandu – INCERT, Mihai Oprescu – Electrometal, István Sandor – Laboratorul de Embriologie, Ion Şoimu – Spumotim, Florea Mirela. Lista participanţilor urma să fie completată cu patru locuri pentru reprezentanţii studenţilor.

Au fost aleşi în funcţii pentru Biroul Executiv, următoarele persoane:

• Pompiliu Alămoreanu – primar al Municipiului Timişoara;

• Ioan Marcu – preşedinte al Consiliului Municipal Timişoara al FSN;

• Gabriel Marinescu – vicepreşedinte;

• Karol Singer – vicepreşedinte;

• Aurel Ghile – secretar.

Membri:

• Nicolae Opriş, Caius Muţiu, Ştefan Ivan, Ion Şoimu, student, nenominalizat

Pe măsură ce problemele se acutizau, Consiliul judeţean pierdea controlul asupra organizării acestor alegeri. Fără să fie informaţi, Consiliul a aflat că generalul Popescu ştia şi a recunoscut Comisia electorală, a cărei compunere era agreată de garnizoană. Surprinzător de rapid Comisia a anunţat cum se vor face alegerile (de către delegaţi din întreprinderi şi oraşe, norme de reprezentare etc.). Încercând să preia controlul, Consiliul în fiinţă informa timişorenii că „... sunt false ştirile despre preluarea conducerii de către armată, că această conducere era interimară (prin urmare, conducerea era preluată de către armată şi, mai mult decât atât, nu doar în legătură cu alegerile”[46]. Din această cauză, „mecanismele” de la nivelul judeţului funcţionau oarecum în gol, fiind „şuntate” de către armată.).

[46] *Ibidem.*

În aceeaşi zi (21 ianuarie), s-a publicat şi comunicatul de la Consiliul Judeţean, în care s-a pecizat că s-a aprobat demisia domnului Lorin Fortuna (rămas membru al Biroului), s-a completat Biroul cu noi membri. Din noul Birou mai făceau parte, între alţii: Claudiu Iordache, Florin Marton, Petrişor Morar, Liviu Băcanu, Alexandru Ghica, Florin Cnejevici, Dan Pervescu, Tudorin Burlacu. Biroul soma ziarul *Renaşterea bănăţeană* să înceteze diversiunea şi anunţa că va face o analiză a corpului redacţional pentru stabilirea măsurilor necesare unei bune informări a populaţiei.

Spiritul şi tensiunea specifice competiţiilor electorale au cuprins toate oraşele şi satele din judeţ, însă organizarea lor era departe de un cadru democratic bine statuat. Ofiţerii tineri angajaţi în acest demers au fost prezenţi în multe localităţi; adeseori desemnarea primarului s-a făcut printr-un procedeu simplist care astăzi ar lăsa fără replică chiar pe cel mai indulgent observator[47]. Alegerile s-au desfăşurat peste tot, în oraşe şi comune. Deşi gl. Popescu anunţa că ofiţerii nu vor fi aleşi în consilii, la Lugoj au fost trei ofiţeri aleşi în consiliul oraşului (căpitanul Mircea Mândru, Grama şi Dumitrescu).

Ce reţinem din aceste alegeri:

1. Alegerile au fost organizate după procedura fixată de Comisia electorală, nerecunoscută de Consiliu;

2. Liderii revoluţionarilor nu erau admişi, ca atare, între candidaţi; nu partidele făceau listele de candidaţi, ci întreprinderile sau instituţiile. În faximil se prezintă lista candidaţilor pentru alegerea membrilor Consiliului Municipal Timişoara al FSN.

---

[47] În multe localităţi, cetăţenii adunaţi în faţa primăriei erau îndemnaţi de ofiţer (însoţit de un reprezentant de la judeţ) să-şi desemneze candidaţii pentru funcţia de primar. După clarificarea opţiunilor, cei doi sau trei candidaţi spuneau câteva cuvinte despre ei şi despre ce intenţionau să facă pentru comună. Apoi cei prezenţi – indiferent de vârstă (uneori şi copii!) – erau rugaţi să se grupeze pe opţiuni, în grupuri separate. Din rândul lor era adus în faţă câte un cetăţean pentru a constata care dintre grupuri era mai numeros (când diferenţa era vizibilă, altfel, mai rar, se numărau cei prezenţi în fiecare grup în parte). Candidatul susţinut de grupul mai numeros devenea primarul ales.

Modelul buletinelor de vot, care au fost folosite la alegeri, cuprinde lista celor 89 de candidaţi, pentru 43 de locuri de la Consiliul Judeţean Timiş, alte opt locuri fiind ocupate de câştigătorii alegerilor organizate în Lugoj, Buziaş, Deta, Jimbolia şi Sînnicolaul Mare. Comisia electorală era formată din reprezentanţi ai mai multor întreprinderi, astfel: George Ardelean (Întreprinderea de Anvelope Turnu Severin), Nicolae Bach (Întreprinderea de Încălţăminte), Sorin Bădiţă (UJCOOP), Doru Brad (Regionala CFR), Liviu Braia (Autoturisme), Vasile Ciupa (IAS Timişoara), Ştefan Corban (Optica), Dan Dragici (TGAMT), Delia Dragici (Întreprinderea de Piele şi Mănuşi), Livius Dugaci (ELBA), Adrian Haiduc (student Politehnica), Sandu Hanuş (Solventul), Voislava Ilin (IAS), Ioan Aurel Laslău (Poligrafie), Alexandru Macavei (Întreprinderea de Memorii), Petru Mihali (UMT), Niculina Mihali (UMT), Mircea Mihăescu (Politehnica), Aurel Mihăeş (CUMMR), Aurelian Mihuţ (AEM), Emil Ollei (Arta Monumentală), Nicoleta Onofrei (Teatrul Naţional), Vasile Onofrei (Baroul de avocaţi), Constantin Ostaficiuc (UJCOOP), Grigore Rotaru (Electrometal), Ioan Savu (Detergenţi), Olga Savu (învăţământ), Adriana Şeitan (studentă Universitate), Sorin Stan (Autoturisme), Francisc Schnier (Calapoade Lugoj), Gheorghe Toth (IRP), Auriş Torma (învăţământ), Ştefan Vasilescu (Centrul de Calcul), Dan Viriş (Memorii), Sorin Vlădoiu (absolvent liceu). Alegerile s-au desfăşurat în zilele de 29 ianuarie 1990 pentru judeţ (51 de membri) şi de 27 ianuarie pentru municipiul Timişoara (27 de membri). Interesant, deşi muncitorimea a avut un rol foarte important în victoria Revoluţiei la Timişoara, în consiliul local, la municipiu sau la judeţ, pondere muncitorilor aleşi a fost nesemnificativă.

BULETIN DE VOT

pentru alegerea Consiliului Județean Tîmiș

Cei 89 candidați participă la ocuparea a 43 locuri

NR.	NUMELE ȘI PRENUMELE	PROFESIA	FUNCȚIA	FIRMA	LOCALITATEA
1					
2					
3					
4					
5					
6					
7					
8					
9					
10					
11					
12					
13					
14					
15					
16					
17					
18					
19					
20					
21					
22					
23					
24					
25					
26					
27					
28					
29					
30					
31					
32					
33					
34					
35					
36					
37					
38					
39					
40					
41					
42					
43					
44					
45					
46					
47					
48					
49					
50					
51					
52					
53					
54					
55					
56					
57					
58					
59					
60					
61					
62					
63					
64					
65					
66					
67					
68					
69					
70					
71					
72					
73					
74					
75					
76					
77					
78					
79					
80					
81					
82					
83					
84					
85					
86					
87					
88					
89					

ALEGEREA LIBERĂ ȘI DEMOCRATICĂ DIN ACEST LOCAL ȘI ORICARE ALTELE DIN ȚARĂ, ASIGURATĂ, SUNGEREAZĂ, CĂCI ÎN ANUL CA

— Cristian Adrian V. [illegible] LUKT [illegible]

COMISIA ELECTORALĂ
TIMIȘOARA

- 2 -

Cele 679 buletine valide au fost centralizate în calculator, iar rezultatele sînt următoarele:

1. DR. SZUCSIK IOSIF
2. [illegible]
3. SINDER KARL
4. POPA CONSTANTIN
5. DR. CIUHANDU C-TIN
6. APOSTU DAN
7. VASILE POP-VICI
8. VOLOSACHE HORAȚIU
9. CERNAFIN ION
10. RADU GABRIEL
11. DABULAN IOAN
12. URACIUN C-TIN
13. [illegible]
14. POP VALER
15. [illegible]
16. BOLENTIU GHEORGHE
17. LAVASOVICI GLIGOR
18. CAMOVAN Gh.
19. [illegible]
20. [illegible]
21. PLAZ JIVA
22. STROIE C-TIN
23. [illegible]
24. [illegible]
25. LAKATOS LADISLAU
26. PLESCHE EVA
27. IOAN EUGEN

Comisia Electorală constată legalitatea votului și declară ca membrii aleși ai Consiliului municipal al FSN pe cei 27 de candidați cu numele de mai sus.

PREȘEDINTE, [illegible], SECRETAR, MEMBRII,

COMISIA ELECTORALĂ
TIMIȘOARA

BULETIN DE VOT

pentru alegerea Consiliului Municipal Timișoara

NR.	NUME	ANI	PREGĂTIRE	PROFESIA	FUNCȚIA	FIRMA
1.	Andrei Ion	31		muncitor ag. el.	electrician	I. Automatizare
2.	Bîrsa Gabriel	35			economist O.P.I.R.	G.I.C.C.E.
3.	Nandor Delia	41			economist P.S.R.	Controlul „Steaua"
4.	Ungăr Liviu	31			contabil principal	Oficiul Poștal de Mostră
5.	Arcan Daniel	28		ec. industrie		I.C.N. Metalurgistica
6.	Ivan Marius	33			Librarie vechi	Poșta Națională
7.	Nițu Liviu	31		agronom	inginer principal	I.E.F.L.I.F.
8.	Nițu Ioanetta	29		calculatoare	programator	I.T. Timișoara
9.	Oprescu Mihai	35				Electromotor
10.	Barbacsi Gheorghe	45				Autocamion
11.	Groză Nina	19				I.C.S.I.T.U.M.M.
12.	Nițu Viorel	20				I.A.G.C.M.T. Anex. 4
13.	dr. Dumanău Gheorghe	45				I.C.C.P.D.I. Timișoara
14.	Goina Pavel	19				I.A.C.I.M. Bocșa, fil. Tîrnăveni
15.	Dobrovolschi Ludmila	45				„Victoria"
16.	Lazăr Ioan	21				D.D.P.T.
17.	Pop Vidor	41				I.M.T.
18.	Gălăr Aurel	31				
19.	Bedo Gabriel	17			inginer principal	
20.	Fraternalber Ludovica	41				I.M.T.
21.	Serafim Ion	47				I.A.E.M.
22.	Horvath Ernest	39				Regionala C.F.R.
23.	dr. Oltean Ludmila	42			inginer principal	T.A.C.I.
24.	Gălăteș Gheorghe	49				Electrobanat
25.	dr. Draghici George	49				I. Sanda
26.	Crișan Constantin	31				Inst. politehnic
27.	Filimon Roland	27				C.E.S.A.T.Z.H.
28.	Rodean Ioan	46				Electrobanat
29.	Groza Eugen	49				N.U.S.T.C.
30.	Pascalău Ion	49				I.S.S. Zalău
31.	Bene Viorica	39				Întreprinderea de sîrmă
32.	Stoia Constantin	44				Mecanică și Pandilaș
33.	Lehaciu Ludmila	31				Regionala C.F.R.
34.	Popa Constantin	38				I.I. Transport Local Timiș
35.	Barbuta Dora	31				Biroul de arhitect Timișoara
36.	dr. Szocsik Rudi	42				Inst. Lugoj
37.	Chirilescu Nicolae	41				Institutul de Medicină
38.	Cremenea Horia	41				Fabrica preparate carne
39.						Institutul Agronomic
40.	Lazovska Silvana	40				Cramă „500"
41.	Lazovski Gligor	41				Optica
42.	Bulengia Gheorghe	49				I.R.L.T.
43.	Danila Marian	37				I.J.P.E.P.S.
44.	Jurma Maria	36				I.C.S.A.L.
45.	Toth Ladislau	43				Coop. Progresul
46.	Rusu Vasile	53				D.J.P.E.C. Oficiul 2
47.	Cler Gheorghe	52				Transportul Auto Sanit 1
48.	Anzel Dita	50				Universitate
49.	Singer Ferd	46				Universitate
50.	Pleș Ilca	41				Liceul Teologic-Școala
51.	Cîrlonț Constantin	42				Școala gen. 1
52.	Vasile Popovici	34				Universitate
53.	Tufescule Rozalia	36				Institutul Politehnic
54.	Ghidarcan Constantin	35				Institutul Agronomic
55.	Lupu Cornelia	47				Institutul Politehnic
56.	Scridon Nicolae	51				Coop. Diverse Voiniceștii
57.	Apostol Vasilica	41				Asist. Universitară
58.	Serbescu Ioan	48				Universitatea

Comisia electorală

După alegeri Ioan Marcu, nedesemnat în calitate de candidat şi, prin urmare, neales în noul consiliu a reuşit să convingă despre necesitatea de a rămâne în conducere aşa încât a fost desemnat „preşedinte de onoare" la Consiliul Municipal.

Unul dintre liderii importanți ai FDR constata cu tristețe, după evenimentele din 12 ianuarie 1990: „Dacă la București, într-o punere în șcenă impresionantă (…) s-a strigat *Jos comuniștii,* la Timișoara s-a strigat *Jos Consiliul*. Cu alte cuvinte, jos echipa care a coordonat actele prestigiului Revoluției. Aveam de a face, de fapt, cu o primă resurecție dirijată"[48].

Revenim, după această foarte extinsă paranteză, pentru a detalia câteva aspecte generale, care ţin tot de problematica instituirii noilor organisme de putere după Revoluţie.

La nivel central, opţiunea pentru rolul şi funcţiunile noilor structuri de putere rezultă din Comunicatul către ţară din 22 decembrie 1989. Iată textul: „*În teritoriu se vor constitui consilii judeţene, municipale, orăşeneşti şi comunale ale Frontului Salvării Naţionale, ca organe ale puterii locale.*

Miliţia este chemată ca, împreună cu comitetele cetăţeneşti, să asigure ordinea publică.

Aceste organe vor lua toate măsurile necesare pentru asigurarea aprovizionării populaţiei cu alimente, cu energie electrică, cu căldură şi apă, pentru asigurarea transportului, a asistenţei medicale şi a întregii reţele comerciale".

Ce constatăm?:

1. Deşi consiliile FSN locale erau considerate organe ale puterii de stat, atribuţiile lor erau, mai degrabă, executive.

2. De la Centru s-a stabilit că înfiinţarea consiliilor FSN locale să respecte principiul teritorial; însă, contrar indicaţiei, astfel de organisme s-au înfiinţat şi în întreprinderi sau instituţii, unde au preluat o parte din atribuţiile fostelor organe de partid.

3. Miliţia – aflată sub conducerea armatei – se ocupa cu ordinea publică, „împreună cu comitetele cetăţeneşti", structuri *ad-ho*c, nedefinite în nici un fel.

Pentru că nu toate mesajele de la CFSN, transmise prin circulare sau adrese scrise, erau clare şi bine înţelese de

[48] Claudiu Iordache, *Singur între români*..., p. 19.

către noile organe ale puterii de stat de la nivel local, s-au folosit şi posturile de radio şi televiziune[49]. Pe 24 decembrie, s-a transmis că „Organele noilor structuri ale democraţiei trebuie să-şi înceapă urgent activitatea de refacere a ţării, constituindu-se ferm, intrând imediat în subordinea Consiliului şi adoptând, împreună cu acesta, măsurile de ordin politic, social, administrativ şi economic, absolut necesare primelor etape ale reconstrucţiei”[50].

Pe 26 decembrie, Preşedintele CFSN a simţit nevoia să se adreseze direct populaţiei şi, în speranţa că va acoperi cel puţin o parte din nevoia de comunicare cu teritoriul, a spus: „… fac apel la consiliile judeţene ale Frontului, la toate cele locale, să acordăm acum o deosebită atenţie problemelor concrete. Să trecem de la faza de preocupări generale, de program – programul, iată, l-am prezentat – la asigurarea continuităţii unei vieţi normale prin reorganizarea acesteia pe baze noi. De aceea, să nu mai întrerupem desfăşurarea acestei activităţi, deranjând organismele menite să rezolve problemele economice locale, ale aprovizionării populaţiei, ale transportului, ale comerţului ş.a.m.d., ca şi ale activităţii economice din întreprinderi”. Cu toate eforturile conducerii de la Bucureşti de a redefini profilul noilor organe locale ale puterii, în teritoriu ele tindeau să copieze modelul anterior, cel comunist, nu neapărat în comportament, mai mult în organizare şi atribuţii. De aceea, chiar Ion Iliescu a lansat un mesaj public, explicativ: „Am pregătit un proiect de Decret-lege pentru structurarea activităţii Consiliului nostru. Pe lângă elementele programatice din prima platformă, pe care am

[49] Adi Cristi, *op.cit.*, p. 184. Doru Ţigău spune că „…timp de o lună de zile nimeni din Bucureşti nu a dat un telefon la Iaşi, să se intereseze ce probleme, ce nevoi sunt, ce se întâmplă la Iaşi. Preocupaţi de goana după funcţii, putem spune că în momentul acela ţara a fost decapitată…. Am condus judeţul într-un mod straniu: legislaţia veche nu mai funcţiona, legislaţie nouă nu exista, adică a fost o navigaţie fără busolă pe o mare înfuriată, noaptea, cu un echipaj care nu mai navigase până atunci”. Opinia mea este că această metaforă – exagerată – surprinde cel mai corect realitatea acelor zile dramatice, în care statul român a devenit vulnerabil la toate capitolele.

[50] *Idem,* p. 264. Liderul de la Iaşi, de exemplu, aminteşte că prima titulatură a formaţiunii pe care a condus-o s-a numit: Comitetul de Restaurare a judeţului Iaşi.

publicat-o, venim acum cu reglementări mai clare şi normative pentru funcţionarea Consiliului la nivel central, *precum şi a consiliilor locale* (s.ns.). Vrem ca, pe lângă activitatea sa generală, cu ansamblul membrilor Consiliului, să structurăm, pe câteva domenii, mai multe comisii de lucru, una fiind cea de care vorbeam, altele pe probleme economice, de învăţământ, de ştiinţă, cultură, de politică externă, ş.a.m.d."[51].

Dispoziţia s-a concretizat într-un Decret-Lege, din 27 decembrie 1989, privind constituirea, organizarea şi funcţionarea Consiliului Frontului. În esenţă, el prevedea:

- FSN reprezintă unirea tuturor forţelor patriotice şi democratice. S-a optat pentru această formulă generală, altfel ar fi fost oportun să menţioneze cel puţin una din aceste forţe, întrucât FDR tocmai anunţase că doreşte să colaboreze cu CFSN. Erau enumerate, din nou, cele 10 puncte de program, apoi în alte 10 articole erau stabilite: numele ţării, drapelul naţional, modul de constituire şi funcţionare a CFSN la nivel central şi local, atribuţiile Preşedintelui CFSN.

Sunt importante dispoziţiile în legătură cu funcţionarea consiliilor teritoriale (art.7):

„Consiliile teritoriale ale Frontului Salvării Naţionale au următoarea componenţă :

- consiliile judeţene şi cel al municipiului Bucureşti, între 35 şi 51 membri ;
- consiliile municipale, între 15 şi 27 de membri ;
- consiliile orăşeneşti şi ale sectoarelor municipiului Bucureşti, între 11 şi 21 membri ;
- consiliile comunale, între 9 şi 15 membri.

Consiliile teritoriale ale Frontului Salvării Naţionale aleg, dintre membrii lor, un Birou executiv format din: un preşedinte, doi vicepreşedinţi, un secretar şi 3-5 membri.

Preşedintele consiliului este şi preşedintele Biroului executiv.

- Art. 8 fixa responsabilităţile şi atribuţiile organismelor locale ale puterii, care erau, totuşi, în multe privinţe administrative: „Consiliile teritoriale ale Frontului Salvării Naţionale răspund, pe plan local, de organizarea şi desfăşurarea activităţilor economice, comerciale, de ocrotire a sănătăţii populaţiei, de învăţământ şi cultură, edilitar-gospodăreşti,

[51] Ion Iliescu*, Revoluţia trăită,* Editura Presa naţională, 2001, p.63-68.

precum şi de apărarea avuţiei poporului, de ocrotirea drepturilor cetăţeneşti, de asigurarea legalităţii şi menţinerea ordinii publice în unităţile administrativ-teritoriale în care sunt constituite. În exercitarea atribuţiilor ce le revin, consiliile teritoriale adoptă hotărâri, care sunt luate cu majoritate simplă a voturilor membrilor acestora.

Consiliile teritoriale ale Frontului Salvării Naţionale îşi desfăşoară activitatea în sesiuni, precum şi prin comisii de specialitate.

Aparatul propriu al comitetelor şi birourilor executive ale fostelor consilii populare, cel al organelor locale de specialitate ale administraţiei de stat, precum şi al instituţiilor social-culturale locale, îşi vor desfăşura activitatea în actuala lor structură" [52].

Acesta era punctul slab al acestui act normativ, dar era obligatoriu ca viaţa să meargă mai departe şi, pentru un timp, noile organe ale puterii locale să folosească un aparat tehnic format în regimul trecut.

La prima reuniune a CFSN (27 decembrie 1989), cei prezenţi s-au concentrat pe conţinutul decretului. Iată câteva intervenţii:

„**Bogdan Teodoriu**: Articolul 13 spune că Consiliul teritorial al Frontului Salvării Naţionale răspunde pe plan local de desfăşurarea activităţii în toate domeniile. În exercitarea atribuţiilor lor, aceste consilii emit decizii. O ţară întreagă aştepta să vadă o lege după care să se organizeze; ea trebuie să fie făcută la nivel de ţară, de oraş, de întreprindere. Am îndoieli în legătură cu Comisia de politică externă. Asta este tot ce le spunem lor să facă acolo? Există o ambiguitate în exercitarea atribuţiilor lor.

Ion Iliescu: Cred că are dreptate. Este prea succint; este nevoie şi de alte referiri la consiliile locale; oamenii simt nevoia să aibă lucruri mai clare, mai precise. Despărţirea funcţiilor organelor legislative de cele judiciare (probabil de cele administrative, n.ns.) să apară mai clar.

Voinea Gheorghe: Să le dăm oamenilor un ghid, o lege**,** ca să ştie ce să facă.

---

[52] *Monitorul Oficial al României, anul I, nr.4, din 27 decembrie 1989*

Bogdan Teodoriu: Ce înseamnă nivel teritorial ? (…)

Ion Iliescu: Dacă sunteţi de acord să mandatăm Biroul Executiv să vadă mai atent, *să ceară propuneri din Timişoara* (s.ns.), Braşov, Iaşi, Cluj. Şi poate, din acest punct de vedere, punctul cu privire la numărul membrilor *să fie mărit* şi să nu se fixeze încă, pentru a avea o structură echilibrată. Dacă sunteţi de acord ? (…) O altă problemă, legată de ceea ce s-a discutat în privinţa consiliilor judeţene. Pe lângă precizările în plus la lege, vă propun să facem o Comisie pentru îndrumarea activităţii consiliilor judeţene. Să o facem acum; cu câteva deplasări ale Consiliului, după ce strângem materiale, să formulăm un asemenea îndrumar. Deci, vă rog, să mandataţi Biroul să facă această comisie".

Din aceste discuţii rezultă că structurile de putere locale, implicit cele din Timişoara, aveau obligaţia să asigure bunul mers al vieţii zilnice în judeţ şi în oraş, lucru foarte dificil, atâta timp cât acest nou organism nu dispunea de un aparat propriu şi de specialişti cu experienţă administrativă.

În al doilea rând, preluarea şi exercitarea Puterii s-a făcut în contextul unor diversiuni şi manipulări, din partea forţelor interesate în menţinerea în posturi a vechilor angajaţi, inclusiv folosind sau lansând zvonuri alarmiste[53].

În acest context s-a emis un Comunicat al Consiliului FSN (26 decembrie), în care se preciza: „Având în vedere faptul că şi după condamnarea şi executarea dictatorilor Nicolae şi Elena Ceauşescu, continuă acţiunile teroriste ale unor elemente izolate, având ca urmări pierderi de vieţi omeneşti şi distrugeri materiale,

Consiliul Frontului Salvării Naţionale hotărăşte:

1. În Capitală şi în toate judeţele ţării se instituie tribunale militare extraordinare care vor judeca toate cazurile de acte teroriste.

2**.** Judecarea va urma o procedură de urgenţă, iar executarea sentinţelor se va face imediat.

3. Elementele teroriste care până joi, 28 decembrie 1989, orele 17.00, nu vor preda armele şi muniţia aflată

[53] Aceste consideraţii, pe care le-am prezentat pe larg în lucrarea *Dincolo de Rubicon,* le consider, încă, valabile.

asupra lor, vor fi judecate şi condamnate de aceste tribunale extraordinare, conform procedurii de urgenţă."[54]

În Timişoara a fost constituit un Comandament Judeţean Unic, cu rol în menţinerea ordinii şi aplicarea legii de către cetăţeni şi instituţii. Am precizat mai sus componenţa acestui Comandament.

Preluând puterea în asemenea condiţii, responsabilii din noua administraţie îşi asumau riscuri imense; nu exista o experienţă anterioară, nu existau reguli detaliate privind modul în care să fie preluată puterea, cum să se exercite aceasta, de către cine, în ce limite şi în ce relaţionare să fie cu instituţii şi organisme ale puterii centrale. De la Centru ordinele erau confuze, se contraziceau adeseori. După 27 decembrie 1989, exerciţiul puterii a căpătat o anumită coerenţă şi s-a realizat un contact instituţional mai bun între Centru şi administraţiile locale. Din acel moment, situaţia de la Timişoara nu s-a mai individualizat – decât în câteva ocazii, pe care le-am evocat – , oraşul şi judeţul fiind tratate de către autorităţile centrale, asemenea celorlalte judeţe şi localităţi ale ţării.

Iată cum descrie prim-secretarul Bălan modul în care a rămas fără atributele puterii depline. Surprinde faptul că nu s-a exercitat asupra acestuia nici o presiune sau forţă pentru a-l determina să părăsească postul[55]:

„...Vineri dimineaţa, în 22, a venit redactorul-şef să ceară aprobare să se publice în presă morţii...I-am dat această aprobare ... Cu acest prilej, mi-a propus să mă întâlnesc cu grupul de revoluţionari într-o anumită stradă. Asta era pe la 09.00 dimineaţa...Eu i-am spus că nu pot să plec din sediu la ora respectivă, să se ducă să le comunice că sunt alături de ei...În jurul orei 12.00, am părăsit sediu...Am ieşit în faţa sediului, m-au aşteptat patru din aceşti reprezentanţi, şi am mers pe mijlocul străzii până la Operă. Am stat acolo până s-a anunţat plecarea lui Ceauşescu; în acea după-amiază am citit o declaraţie în faţa mulţimii, prin care şi eu îmi exprimam bucuria în legătură cu victoria Revoluţiei, în legătură cu plecarea lui Ceauşescu şi am fost primit cu deosebite aclamaţii...De la acea dată m-am implicat în activitatea

[54] Ion Calafeteanu, *op.cit.*, p. 688-689.

[55] Depoziţia lui Bălan Radu în faţa Completului de judecată în Procesul *Lotului Timişoara*, fragmentul cu referire la prezenţa sa în Piaţa Operei.

Frontului, de fapt liderii, din 20 după-amiaza, am lucrat în cadrul Frontului Democratic, în 22 ei mi-au propus să le devin lider. Eu le-am spus că nu pot deveni lider, din moment ce n-am participat direct la Revoluţie şi că voi lucra alături de ei şi împreună cu ei pentru înfăptuirea sau ducerea până la capăt a ideilor Revoluţiei. În presă, a doua zi a apărut că cetăţenii m-au cerut lider al lor. Am lucrat împreună cu ei, inclusiv la constituirea FSN".[56]

Sigur, contextul în care prim-secretarul a făcut aceste afirmaţii nu ne permit să le considerăm absolut adevărate. Din alte relatări rezultă un rol mai mic al acestuia pentru ziua de 22 decembrie şi următoarele. Ele amintesc că Bălan ar fi ajuns în Piaţa Operei după plecarea lui Ceauşescu, a urcat în foaierul Teatrului, a fost ovaţionat, a discutat cu fruntaşii FDR, a „citit" o Declaraţie (a fos publicată ziua următoare în *Scânteia poporului* şi în *România liberă).* S-a retras, apoi, la Poligrafie, de unde a continuat să ţină legătura, chiar la iniţiativa lor, cu şefii instituţiilor din oraş (chiar să semneze acte oficiale, probabil antedatate). De aici a cerut, în mod repetat, să discute cu liderii FDR. Mai mult, a participat, la Primărie, la constituirea formulei de conducere a administraţiei comune la nivelul judeţului şi municipiului. O delegaţie a FDR s-a deplasat, într-adevăr, la Tipografie, unde a discutat cu Bălan, dar sugestiile lui au fost respinse de FDR.

Reţinem că o parte din faptele înregistrate în ziua de 22 decembrie, de care aminteşte Radu Bălan, s-au petrecut când Preşedintele Frontului, Lorin Fortuna, era plecat spre Bucureşti. De altfel, intervenţia fostului şef al judeţului în piaţă a fost – aşa cum consemnează corespondentul *României libere* – la o oră mult mai târzie, adică la 19.30[57] (este posibil ca Radu Bălan să se fi adresat manifestanţilor în mai multe rânduri!).

---

[56] *Procesul de la Timişoara, vol.III…*, p. 1489. Din alte relatări (Decean, într-o culegere de mărturii apărute sub îngrijirea lui Costinaş), rezultă că în jurul orei 09.00 trimişi ai Administraţiei s-ar fi întâlnit cu câţiva lideri din FDR. Este o informaţie neconfirmată de alte surse.

[57] Aducerea fostului şef al judeţului în Piaţa Operei a fost pregătită de către cei interesaţi: s-a lansat o legendă – strecurată abil de către Teodor Bulza şi preluată chiar de către unii lideri ai manifestanţilor - potrivit căreia Radu Bălan s-ar fi opus măsurilor represive ordonate de Ceauşescu. La sugestia unui revoluţionar, Bălan a acceptat să adreseze câteva cuvinte manifestanţilor, fiind prezentat acestora chiar de către Preşedintle FDR

După alungarea lui Nicolae Ceauşescu, câţiva lideri frontişti din Timişoara s-au deplasat la garnizoană, pentru un prim contact cu şefii militari. Iniţial, militarii au ezitat să-i primească, s-au arătat surprinşi şi jenaţi de situaţie, apoi au acceptat întâlnirea, declarând cu mult zel (chiar prin gesturi ridicole de disculpare, spun revoluţionarii prezenţi!) sprijinul pentru victoria şi apărarea Revoluţiei. Discuţiile au durat foarte puţin, întrucât preşedintele FDR trebuia să ajungă la aeroport pentru a se deplasa la Bucureşti.

În avionul în care s-a îmbarcat delegaţia FDR erau, incognito, şi doi dintre cei mai importanţi demnitari, veniţi pentru a înăbuşi revolta de la Timişoara (generalii Velicu Mihalea şi Constantin Nuţă). Din diferite motive, avionul şi-a întrerupt cursa la Arad, iar Lorin Fortuna s-a întors la Timişoara. Dimineaţa a constatat că „foştii" încercaseră să revină la putere. A reuşit, cu sprijinul colegilor, să restabilească situaţia conducerii Frontului. Iată cuvântul lui Bălan, citit de el în faţa mulţimii din Piaţa Operei în calitate de lider al FDR, în jurul orei 19.30[58]: *„Iubiţi compatrioţi,*

Vă vorbesc din Timişoara, capitala istorică a Banatului, mare oraş românesc, unde s-a aprins flacăra eroică a idealului şi sacrificiului naţional suprem, care a spulberat, prin jertfele pruncilor şi tinerilor, ale locuitorilor săi, una dintre cele mai groaznice tiranii cunoscute în istoria umanităţii, care a întunecat şi terorizat criminal, timp de aproape un sfert de secol, bunul, demnul şi generosul nostru popor.

Această tiranie incredibilă, fundamentată pe minciună, dezbinare între semeni, trădare a celor mai sfinte interese ale naţiunii şi pe întuneric (sic!), *spiritul absolutist a escaladat treptele bestialităţii şi ale demnităţii, aducându-le până la odiosul asasinat de masă şi exterminarea oamenilor nevinovaţi.*

Când auzea cuvintele libertate, dreptate şi pâine,această monstruoasă hidră cu două capete paranoice spumega de furie, împroşcând cu noroi o minunată tradiţie de muncă şi spirituală, o înălţătoare istorie naţională, un brav şi atât de încercat popor.

[58] Radu Bălan a rostit această „cuvântare" în Piaţa Operei (22 decembrie). Cuvântarea a fost publicată în ziarul local sub titlul: *Declaraţia Frontului Democratic Român din Timişoara*

Iubiţi compatrioţi,

În acest ceas de cumpănă şi adevăr, mă simt dator să vă spun că vărsările de sânge care au fost declanşate din ordine demente emise de ultimele zvâcniri ale tiranului, în speranţa nebună de a-şi salva jalnicul castel de joc, clădit pe nisipul amarnic al celei mai negre perioade din sfântul nostru trecut, au fost date, cu aroganţa-i şi sfidarea-i atât de caracteristice, autorităţile locale fiind constrânse sub ameninţare să nu poată acţiona.

Când sângele unor nevinovaţi, în primul rând al sutelor de copii, a început să îngroaşe pământul oraşului, în ciuda ordinelor repetate transmise de aceeaşi sursă iresponsabilă, oamenii de bună credinţă, adevăraţii patrioţi din rândurile ofiţerilor şi forţelor noastre armate, înţelegând cine sunt adevăraţii duşmani ai poporului, au dispus încetarea focului. În acest fel, până la izbânda finală, manifestaţia, cu care s-a solidarizat întreaga populaţie, colectivele de oameni ai muncii din toate întreprinderile şi instituţiile municipiului şi localităţile învecinate, a decurs paşnic şi în deplină ordine.

Prin această comportare s-a demonstrat că ei nu sunt huligani, nu sunt fascişti, trădători de ţară şi neam, aşa cum, jignitor şi odios i-a caracterizat călăul, că prin forţa unită a tuturor pot apăra bunurile şi avuţia societăţii, valorile etice şi morale ce caracterizează spiritul civic.

Iubiţi compatrioţi,

Am învins! Timişoara, locuitorii acestui mândru şi demn colţ de ţară românească, trăiesc acum bucuria adevăratei izbânzi. Pentru ca activitatea economică şi socială să reintre în normal, pe adevăratul făgaş al libertăţii de afirmare a forţei şi capacităţii de muncă şi creaţie, s-au înfiinţat şi acţionează formaţii de autoapărare, iar la apelul adresat Frontului Democratic Român au răspuns cu toţii la buna desfăşurare a muncii şi obiectivele cu foc continuu, în unităţile alimentare, serviciile publice şi de asistenţă medicală." [59] *(*sic!).

---

[59] *România liberă* din 23 decembrie *1989* şi *Scânteia poporului* din 23 decembrie 1989. În acelaşi număr din *Luptătorul bănăţean,* cititorii erau informaţi (articolul "Speranţe împlinite") că în Capitală s-ar fi constituit un Comitet Naţional al Democraţiei, care s-a adresat manifestanţilor de la Balconul CC al PCR , precum şi de la posturile de *radio* şi *TV*.

Ziarul local (redenumit *Luptătorul bănăţean)* din 22 decembrie (apărut pe 23, dar datat 22 decembrie!), a publicat intervenţia pe prima pagină, sub un titlu pompos: „Radu Bălan, lider al Frontului Democratic Român de la Timişoara, român prin fiinţă, bănăţean prin simţire". În acelaşi număr apărea şi textul *Rezoluţiei finale* a Adunării populare din Timişoara. Articolul ocupa jumătatea dreaptă a paginii (fotografie cu personajul aşezat la masa de lucru); pe cealaltă jumătate (din stânga) era plasată, îngroşat, *Rezoluţia finală* de care am amintit[60]. Tehnica manipulării era meşteşugit aplicată, cu scopul de a-l legitima pe Bălan şi a-i minimaliza pe liderii reali ai manifestanţilor.

Consider, în continuare, valabile aprecierile în legătură cu această manipulare: „Intervenţia prim-secretarului (de care, ciudat, nu-şi amintesc mulţi manifestanţi!) era o mostră de ipocrizie şi de creaţie în limbaj de lemn. Pare o producţie specifică unui jurnalist oportunist al timpului; fraza se adresează, mai degrabă, cititorilor nu ascltătorilor, unele cuvinte «preţioase» nu se pretau la o comunicare eficientă, cu un auditor exaltat. În *România liberă* şi *Scânteia poporului* cuvântarea a apărut ca *Declaraţie a FDR*, citită de către Radu Bălan. În felul în care s-a făcut anunţul, rezulta clar intenţia susţinătorilor prim-secretarului"[61].

Reiterez câteva consideraţii[62] despre semnificaţia acestui moment: „Radu Bălan nu şi-a amintit, în depoziţia de la proces, multe din detaliile zilei, iar despre Declaraţie spune că a fost citită «după-amiaza», fără să indice, de la început, ora"[63]. El afirmă că a plecat de la Judeţeană, pe jos, către Operă, *înainte* de căderea lui Ceauşescu (adică cel mai târziu la 12.00) şi s-ar fi dus direct în piaţă, unde imediat mulţimea i-ar fi ovaţionat discursul. Dar: a) distanţa până la Operă se

[60] Au fost două variante ale Rezoluţiei finale.

[61] Alexandru Oşca, *Dincolo de Rubicon*,…, p. 210-211.

[62] *Idem.*

[63] Ulterior a menţionat că a citit declaraţia la ora 17.00. Vezi: *Procesul..., vol. III*, p.1488. Ziarele centrale (*Scânteia poporului* din 23 decembrie) menţionează o oră mai târzie: 19.00. La *TVR* s-a comunicat exact la ora 19.00 că în Piaţa Teatrului s-a dat citire unei Declaraţii a Frontului Democratic. Vezi: Mihai Tatulici, *Op.cit,* p. 98. Era exact cuvântarea lui Radu Bălan).

parcurge, pe jos, în cel mult ½ oră (adică cel mai târziu – deşi afirmă că a ascultat acolo ştirea despre plecarea şefului său suprem – la ora 13.00); b) se pune întrebarea unde a stat până la 19.30, pentru că nu putea fi în piaţă ca orice manifestant, nerecunoscut de nimeni; c) în regula epocii, discursul a fost unul pregătit. S-a „lucrat" la el cel puţin o oră. Chiar dacă stilul şi limbajul sunt încă tributare practicilor comuniste, mesajele sunt bine cântărite şi subliniate, nu este un discurs improvizat. Formula de adresare „Iubiţi compatrioţi" trebuia să marcheze diferenţa faţă de uzatele „Dragi tovarăşi şi preteni", iar prima idee sugerează că *Declaraţia* era pregătită pentru a fi radiodifuzată: *„Vă vorbesc din Timişoara, capitala istorică a Banatului, mare oraş românesc, unde s-a aprins flacăra eroică a idealului şi sacrificiului naţional suprem, care a spulberat, prin jertfele pruncilor şi tinerilor, ale locuitorilor săi, una dintre cele mai groaznice tiranii ...".* Altfel ce rost avea să li se adreseze celor din piaţa centrală a oraşului, spunându-le că le vorbeşte din Timişoara?[64]

Cei care i-au pregătit cuvântul au dorit să-i convingă pe locuitori că autorităţile locale ar fi acţionat la ordin, ameninţate cu forţa şi că nu ele i-au calificat drept huligani şi fascişti pe timişoreni. Mai mult, în cuvânt se insistă pe ideea că armata a încetat focul când şi-a dat seama de situaţie. Activiştii judeţeni încercau să acrediteze ideea că liderul Frontului ar fi fost Radu Bălan. În depoziţia dată completului de judecată, Bălan afirmă că i s-ar fi propus de către fruntaşi ai Frontului să le fie şef; el ar fi refuzat, motivând că nu a participat la Revoluţie, dar s-a angajat să-i ajute şi s-a pus la dispoziţie cu întregul aparat administrativ.

În faţa acestei manipulări, majoritatea liderilor FDR au reacţionat vehement şi categoric; s-a cerut ziarului să publice urgent o dezminţire (după ce Claudiu Iordache a somat redacţia, aceasta a publicat în numărul dublu al ziarului, din 23 decembrie – undeva, în josul paginii – o dezminţire abia vizibilă). Până la urmă, intenţiile „foştilor" au fost (pentru moment) dejucate, iar preşedintele legitim al FDR a refuzat o discuţie directă cu Bălan, cerută insistent de către acesta.[65]

---

[64] Oşca Alexandru, *Dincolo de Rubicon*...., p. 253-256.

[65] Discuţiile s-au desfăşurat la Poligrafie. FDR i-a trimis la Poligrafie pe

Iată cum apreciază liderul FDR problema asumării conducerii locale: „Caracteristic Timişoarei, spre deosebire de Capitală, este că aici a reuşit să se contureze şi să se impună un nucleu de conducere care a înfiinţat FDR, a organizat întreprinderile, a declanşat greva generală, transformând revolta în revoluţie pe cale efectiv paşnică … Această nouă echipă a trecut apoi la conducerea judeţului – ceea ce nu s-a petrecut la Bucureşti."[66]

Sunt, într-adevăr, mai multe diferenţe între felul în care s-a constituit Frontul Democratic de la Timişoara şi cel al Salvării Naţionale, de la Bucureşti. Iată una dintre ele: în timp ce membrii fondatori ai FDR s-au ales dintre cei prezenţi în piaţă, Consiliul Frontului Salvării de la Bucureşti s-a format prin includerea pe o listă (39 de personalităţi), care cuprindea şi luptători din stradă (puţini) dar şi personalităţi recunoscute pentru opoziţia sau disidenţa faţă de regim– o parte dintre acestea fără a fi întrebate sau consultate.

Consiliul Frontului Salvării s-a întâlnit în acea formulă abia pe 27 decembrie. Liderii de la Timişoara nu s-au regăsit pe lista iniţială (nici nu aveau cum, întrucât la Bucureşti nu se ştia numele lor în seara de 22 decembrie).

Liderii de la Bucureşti erau conştienţi că Timişoara trebuia să fie reprezentată în CFSN. Contactele imediate cu Timişoara, în după-amiaza de 22 decembrie, erau confuze şi contradictorii, telefoanele operative erau la sediul fostei judeţene de partid, în timp ce liderii revoluţionarilor conduceau din balconul Operei. Preventiv, nu l-au inclus nici pe fostul prim-secretar Bălan, care făcea eforturi deosebite să-şi consolideze poziţia. De aceea l-au introdus în lista celor 39 pe László Tökés, numai că el nu mai era în Timişoara, ci la Mineu.

De alfel, el nici nu mai avea intenţia să-i reprezinte pe timişoreni. La şedinţa CFSN din 27 decembrie, el nici nu a amintit de timişoreni. Iată intervenţia sa:

„László Tökés: *Fraţilor, vă cer scuze că în cuvântul meu – fiind singurul membru al clerului şi, totodată, al*

Claudiu Iordache şi pe Ştefan Ivan, în seara zilei de 24 decembrie. După mai multe ore de discuţii, s-a ajuns la câteva soluţii, dar acestea au fost respinse de conducerea FDR.

[66] Miodrag Milin, *Timişoara*…, p. 146.

minorităţilor – în această întâlnire, îmi revine datoria să ridic această problemă, să atrag atenţia deosebită, fiind din părţile Transilvaniei, să se acorde o importanţă deosebită acestei probleme naţionale, a entităţilor, bisericii în general. Ştim din istorie câte nenorociri au pornit din această problemă şi trebuie să câştigăm de la început pe minoritarii din ţară şi pe credincioşii tuturor bisericilor pentru revoluţia noastră comună. Rog Consiliul Frontului Salvării Naţionale să acorde o atenţie mare acestei probleme, ca şi culturii şi presei în general, care sunt în legătură cu ideologia şi religia şi conştiinţa naţională şi ştim că ideologia i-a dărâmat viaţa şi să revenim la tradiţie şi la credinţă. Atrag atenţia asupra problemei celor fugiţi din ţară. Noi, din biserica din Mineu, judeţul Sălaj, fiind în jurul nostru nişte reporteri din străinătate, am adresat un apel către opinia publică mondială şi din ţară şi către aceşti refugiaţi să vină acasă. Ştim că majoritatea nu s-a dus de bună voie, ci a avut motivaţii şi adresăm un apel ca toţi care vor să vină acasă, să ne ajute în munca noastră enormă.

Vă mulţumesc".[67]

Revenind la situaţia din Timişoara, trebuie menţionat că prima structură de Putere a fost comună, atât la nivelul judeţului, cât şi al municipiului (o vreme a circulat şi o denumire bizară de „primar al judeţului").

Încă din primele momente de la preluarea puterii de către CFSN, toate construcţiile politice locale improvizate şi neconsolidate, s-au raportat la Centrul de Putere de la Bucureşti, de unde simţeau nevoia unei confirmări, validări, recunoaşteri, sprijin. Acest proces se realiza prin declaraţii publice, adeziuni, proclamaţii. De multe ori decizia la nivel local se lua chiar înainte de a se fi stabilit o legătură cu noile autorităţi de la Bucureşti. În aceste condiţii liderii FDR s-au văzut nevoiţi să procedeze identic, mai ales că rezistenţa „foştilor" începuse să se arate tot mai clar.

Noile structuri de conducere s-au constituit pe 26 – 28 decembrie, separat, pentru judeţ şi pentru oraş, sub denumirile de Consiliul Judeţean FSN (51 de persoane), respectiv, Consiliul Municipal FSN (33 persoane). În ele se regăseau

[67] Ion Calafeteanu (coordonator), *Documente*..., p. 727-745.

membri ai FDR, oameni din vechea administraţie (din raţiuni de oportunitate, dar un număr limitat faţă de cel propus de Bălan!) şi trimişi ai militarilor. O problemă dificilă a fost generată de dificultatea conducerii judeţului – pentru câteva zile (până în 26 decembrie) – din clădirea teatrului, în timp ce la sediul fostei judeţene de partid o parte dintre activişti continuau să fie prezenţi. Din clădirea teatrului legăturile cu Bucureştiul nu erau secretizate sau prioritizate, iar siguranţa şi paza erau precare. Interesant, Consiliul Judeţean FSN s-a constituit după o adunare organizată la Primărie, în timp ce Consiliul Municipal FSN s-a constituit într-o şedinţă care s-a ţinut la Consiliul Judeţean (27 decembrie).

Reiterez concluziile la care am ajuns după o analiză anterioară, în legătură cu momentul de început al exercitării actului de conducere la nivelul Timişului, le consider valabile şi acum:

„a) Decizia fruntaşilor FDR de integrare în FSN a fost un act deliberat, de bună credinţă, unilateral, nediscutat, în prealabil, cu nimeni de la FSN; graba comunicării acestei decizii se explică prin presiunea pe care "foştii" – prin interpuşi ai lor – o făceau în diferite zone, pentru a prelua conducerea în judeţ, folosind legăturile dubioase cu Bucureştiul şi sugerând că au sprijinul FSN;

b) FDR se afilia la Programul FSN, renunţând astfel la propriul program care, în parte, nu mai era de actualitate. Renunţarea nu însemna abandonarea unor principii asumate de FDR, ci constatarea că acestea se regăsesc şi în Comunicatul către ţară al FSN"[68]

Trebuie observat că integrarea FDR în FSN era condiţionată de includerea Comitetului FDR în CFSN, deşi acest lucru nu a fost negociat cu Bucureştiul. De altfel, această măsură nu s-a realizat, aşa încât liderii timişoreni au devenit circumspecţi faţă de intenţiile Frontului Salvării Naţionale. O delegaţie a FDR n-a putut obţine un statut privilegiat în Consiliul Naţional al FSN[69]. Preşedintele FDR povesteşte:

---

[68] Alexandru Oşca, *Dincolo de Rubicon*..., p. 261.

[69] *Victoria*, ianuarie 1990. Interviu luat de Gheorghe Crişan lui Lorin Fortuna.

"După izbucnirea revoluţiei şi la Bucureşti, am considerat, însă, necesar să nu ne integrăm deplin FSN, apreciind că numai printr-o conducere unitară, pe plan central cu sediul la Bucureşti, putem asigura cele mai bune condiţii pentru victoria finală a revoluţiei…Ne-am asumat Platforma FSN şi ne integrăm acestui organism până la alegeri, când intenţionăm să susţinem o platformă proprie, aparţinând unei formaţiuni politice independente. Noi am propus, de altfel, la Bucureşti, elaborarea unei platforme commune cu FSN, cu păstrarea denumirii FDR în semn de recunoaştere a rolului istoric pe care l-a avut el în declanşarea revoluţiei ce a condus la răsturnarea odioasei dictaturi"[70].

Concomitent, cercurile vechii administraţii şi-au intensificat manipularea: se acredita ideea conducerii de către o echipă mai reprezentativă. Sugestiile au apărut în fostul ziar al PCR Timiş. Ca măsură, Consiliul FSN a schimbat redactorul şef (Ion Dancea) şi o parte din echipa sa şi a infiinţat o publicaţie nouă, în speranţa că va fi mai obiectivă (*Victoria* – prin care să poată fi informată corect populaţia. Primul număr din *Victoria* apare pe 27 decembrie). În acelaşi scop s-a înfiinţat şi ziarul *Timişoara.* În primul său număr (din 23 ianuarie 1990), acesta publica o Decizie a CJ.FSN care explica motivele înlăturării lui Doncea şi înlocuirii conducerii Redacţiei cu un Comitet provizoriu de conducere, desemnat de Societatea Scriitorilor Români din Banat."[71]

Conducerea colectivă a ziarului instalată provizoriu a încercat să recâştige încrederea timişorenilor. Printr-un comunicat, cititorii erau anunţaţi: „Opinia publică timişoreană, făcând manifestă, prin mitinguri de protest, dezamăgirea sa faţă de activitatea profesională a fostei redacţii a cotidianului *Renaşterea bănăţeană*, a cerut demisia în bloc a acesteia. Vechea echipă redacţională a destabilizat situaţia social-administrativă a judeţului prin inserare, în sus-amintitul cotidian, a unor informaţii contradictorii, insuficient verificate şi deseori tendenţioase[72]. Noul colectiv redacţional îşi propune următoarele:

---

[70] *Idem.*

[71] Lorin Fortuna, *Rolul Frontului..., p*. 94.

[72] *Idem.*

• Să asigure independenţa reală faţă de toate structurile social-administrative şi politice: FSN, Procuratură, Poliţie, Armată, partide politice;

• Toate comunicatele, apelurile şi hotărârile oficiale, cât şi anunţurile persoanelor particulare vor fi publicate sub girul şi răspunderea celor care le emit;

• Să se implice cu promptitudine în toate problemele de interes general, major şi urgent; pentru aceasta se cerea cititorilor să se adreseze cu încredere redacţiei.[73]

Dar redacţia a continuat să difuzeze ştiri şi opinii în logica predecesorilor săi: „*Se impune de urgenţă constituirea şi în Timiş a unui Comitet judeţean (provizoriu) al FSN. Din acest for democratic urmează să facă parte reprezentanţi ai tuturor categoriilor sociale, fără deosebire de naţionalitate şi credinţă religioasă, din toate organizaţiile şi grupările care au acţionat eroic pentru o viaţă liberă şi demnă, membri ai FDR, constituit în zilele grele de luptă la Timişoara, muncitori, ţărani, intelectuali, tineri şi vârstnici, studenţi, cadre didactice, creatori din toate domeniile, personalităţi sănătoase ale vieţii economico-sociale, ziarişti, urmând ca întreaga populaţie să facă de urgenţă, cu discernământ şi responsabilitate socială, propuneri nominale în acest sens*[74]*.*

Cum vedem, nu era un articol oarecare, se transmitea o opinie ca din partea unui organism administrativ. Totuşi, măsura propusă nu era necesară, pentru că tocmai se publicase lista Comitetului FSN de la Timişoara, constituit în ziua respectivă, după negocieri cu reprezentanţii Garnizoanei şi ai fostei Administraţii. Fără să fie explicit, articolul exprima părerea unor frustraţi care nu erau de acord cu această echipă. Ziarul cerea populaţiei" să facă propuneri, pe care se arăta dispus să le centralizeze şi să le comunice publicului. Astfel, foştii potentaţi comunişti încercau să exploateze contextul dificil în care viaţa îşi relua cursul cu infinite greutăți după prăbuşirea regimului comunist.

Manipularea insistentă a avut, în final, efectul dorit de către iniţiatori: incitaţi de această propaganda, mulţi timişoreni puneau la îndoială capacitatea FDR de a gestiona problemele curente, în contextul loviturilor teroriste, zvonurilor şi al neajunsurilor de tot

---

[73] *Idem.*

[74] Articol nesemnat, apărut în *Luptătorul bănăţean*, nr.3, din 24 decembrie 1989

felul. De altfel, echipa FDR încă nu era unită, omogenă, nu avea o experienţă minimă, politică sau administrativă, iar unele elemente învocau calitatea de luptător în revoluţie pentru a obține mici profituri din afaceri îndoielnice (câţiva erau implicați în gestionarea ”ajutoarelor”).

Cu mult efort, echipa FDR a reuşit, totuşi, să respingă *a doua încercare de „puci*” din partea „foştilor”.

Consiliul județean FSN, din 26 decembrie, avea componenţa de mai jos, dar peste o zi Consiliul de la Bucureşti a stabilit norme în această privinţă, astfel că, exact când lucrurile se calmaseră, tensiunea a revenit. Pentru „foşti” era o „gură de oxigen”, un motiv să repornească ofensiva:

Comunicat referitor la constituirea
Consiliului Judeţean Timiş al Frontului Salvării Naţionale
26 decembrie 1989

La data de 26.12.1989 s-a constituit, la Timişoara, Consiliul Judeţean al Frontului Salvării Naţionale din judeţul Timiş, urmare a hotărârii Adunării generale a Frontului Democratic Român din Timişoara, de integrare în cadrul Frontului Salvării Naţionale. Acest Consiliu are următoarea componenţă :

1. Fortuna Lorin – preşedinte (FDR)
2. Burlacu Tudorin – vicepreşedinte cu probleme organizatorice (FDR)
3. Morar Petrişor – vicepreşedinte cu probleme economice (FDR)
4. Ivan Ştefan – secretar (FDR)
5. Atanasiu Lucia – membru
6. Barna Ionel (FDR)
7. Băcana Liviu (FDR)
8. Bordoş Ioan
9. Barna Bodo
10. Cârpanu Florentin
11. Constantin Viorel
12. Curuţiu Dorel (FDR)
13. Cnejevici Florin
14. Ciura Alexandru (FDR)

15. Dunca Romeo (FDR)
16. Dragomirescu Mihai
17. Florescu Viorel (FDR)
18. Giurgev Arcadie
19. Gârdan Ion
20. Ghica Constantin (FDR)
21. Haidău Mihai (FDR)
22. Iordache Claudiu (FDR)
23. Ionescu Radu
24. Iliescu Filomenia
25. Marcu Ioan (FDR)
26. Misarăş Adrian (FDR)
27. Mândrilă Daniel (FDR)
28. Milutin Luminiţa (FDR)
29. Munteanu Cristina (FDR)
30. Munteanu Mihaela (FDR)
31. Negoescu Nicolae
32. Oprea Sorin (FDR)
33. Pintea Vasile
34. Popa Manole
35. Popa Constantin
36. Petrişor Petre (FDR)
37. Petre Cristea (armată)
38. Predonescu Nicolae (armată)
39. Puri Gherhardt
40. Popescu Gheorghe (armată)
41. Rădoi Mihail (armată)
42. Săsăran Gruia (FDR)
43. Stroe Constantin
44. Sobol Dan (FDR)
45 Trăistaru Maria (FDR)
46. Ursulescu Ionel (FDR)
47. Vozianu Corneliu (armată)
48. Vartolaş Ioan
49. Vintilă Ion
50. Vârtan Valentin (FDR)
51. Vlădăsan Emil (FDR)

Frontul Democratic Român

Preşedinte: Lorin Ioan Fortuna [75].

Noul CFSN, alcătuit din 51 de membri, avea 27 membri ai FDR – o majoritate fragilă –, 24 neafiliaţi şi reprezentanţi ai armatei).

Faţă de prima listă au intervenit unele schimbări: ca vicepreşedinte a apărut Tudorin Burlacu (Claudiu Iordache, fost vicepreşedinte, a rămas membru al Consiliului, la poziţia 22, iar Mihaela Munteanu nu mai era secretară). Interesant, pe listă persoanele din FDR erau înscrise ca atare, ceea ce înseamnă că *integrarea* anunţată anterior nu a a fost concepută ca o *dizolvare* a FDR în FSN. Mai mult, toate funcţiile de conducere în noul organism aparţineau membrilor FDR: Lorin Fortuna, preşedinte, Tudorin Burlacu, vicepreşedinte cu probleme organizatorice, Petrişor Morar, vicepreşedinte cu probleme economice, Ştefan Ivan, secretar. Din cei 51 de membri, 27 erau membri FDR, cinci erau de la armată, un fost demnitar de rang înalt (Florentin Cârpanu, director general la Comtim, mai târziu numit chiar prefect), ceilalţi erau reprezentanţi ai mediilor economice, învăţământ, cultură.

Consiliul Municipal al FSN, s-a format din 33 de membri, condus de Ivan Ştefan, preşedinte, Marcu Ioan, Alămureanu Pompiliu, vicepreşedinţi, Aurel Ghilea, secretar.

Iată lista completă a primului Consiliu Municipal al FSN:

- Ivan Ştefan – preşedinte;
- Ioan Marcu – vicepreşedinte;
- Pompiliu Alămoreanu – vicepreşedinte;
- Aurel Ghilea – secretar.

Membrii: Dan Albuţiu, Georgică Arsenescu, Nicolae Barbu, Constantin Caloghera, Livius Ciocârlie, Viorel Drăgan, Vasile Gioară, Emeric Gnandt, Ioan Haiduc, Victor Horotan, Emil Ilea, Mihai Iliescu, Petru Juravle, Ionel Marchiş, Gabriel Marinescu, Caius Muţiu, Angela Mirt, Diodor Nicoară, Nicolae Opriş, Păun Otiman, Marin Purice, Svetlana Pomorisat, Sorin Radosavlevici, Nicolae Ruşan, Gheorghe Simioane, Karol Singer, Ioan Traleş si Radu Vâlceanu.

---

[75] Lorin Fortuna, *Rolul Frontului*…, p. 59. Vezi şi: *Caietele Revoluţiei*, nr. 5 (7), 2006, p.56-57.

În compunerea celor două consilii au intervenit modificări succesive, din motive obiective, tehnice (dispoziţii de la Centru) sau subiective, legate de opţiunea unor membri de a se retrage (pe 24 decembrie, de exemplu, Claudiu Iordache îşi prezentase demisia !), nivelul de pregătire profesională, sau credibilitatea îndoielnică a unor membri. La nivelul Consiliului municipal, stabilitatea s-a dovedit mai mare, iar funcţionarii primăriei şi-au reluat cea mai mare parte a atribuţiilor.

Pe măsură ce timpul trecea, nemulţumirile faţă de autorităţile postrevoluţionare se exprimau tot mai deschis. Aceste nemulţumiri erau instrumentate cu pricepere de către cei interesaţi. Ei foloseau orice prilej pentru a instiga la proteste pentru orice motiv. Cum am demonstrat mai sus, un astfel de prilej s-a ivit de ziua comemorării martirilor. În loc să fie o ocazie de pioasă amintire şi recunoştinţă pentru cei căzuţi în Timişoara, grupări interesate s-au dedat la manifestaţii zgomotoase şi lipsite de respect, în cadrul cărora s-a obţinut demisia preşedintelui FSN, Lorin Fortuna, preşedintele FDR. El era perceput ca foarte intransigent şi ferm în relaţiile cu vechiul aparat politic judeţean (a demascat încercarea de manipulare a opiniei publice de către redactorii ziarului local, a schimbat conducerea acestuia, a înfiinţat o publicaţie alternativă „Victoria"), prin urmare trebuia înlăturat. Deşi era convins că demonstraţiile erau o manevră a „foştilor", Fortuna şi-a oferit demisia. „Strada" (de fapt cei direct interesaţi!) a interpretat-o ca decizie efectivă a acestuia de a abandona Puterea[76].

Dintr-odată, viaţa politică în urbea de pe Bega s-a tensionat din nou. Indiciile erau că acest moment a fost „pregătit", manifestanţii incitaţi scandau ca la comandă "generalul, generalul!". Liderii Frontului au apelat grupul de ofiţeri tineri, pe care-i cunoştea dintr-o activitate comună și în care aveau încredere, pentru a organiza alegerea altui Consiliu. Comandantul Garnizoanei, Generalul Popescu, a răspuns imediat invitaţiei; el a anunţat că armata este gata să preia conducerea, şi să asigure alegeri pentru alte consilii ale FSN, dar după regulile lui. Reacţionând, Consiliul de la

[76] Adrian Kali, Virgil Hosu, *op.cit.,* p.69-73.

municipiu, recent constituit şi necontestat, a precizat că în ceea ce-l priveşte, nu erau necesare alte alegeri.

La 13 ianuarie 1990 a fost convocată o şedinţa de analiză pentru completarea Consiliului Municipal Timişoara al Frontului Salvării Naţionale, la care au participat reprezentanţi ai întreprinderilor şi instituţiilor mari din municipiul Timişoara.

Faţă de acest argument, generalul a acceptat Consiliul în alcătuirea lui stabilită şi a transmis un comunicat în acest sens: „Consiliul Municipal al FSN Timişoara este legal constituit în următoarea componenţă:

1. Ioan Marcu, preşedinte, electrician, UMT;
2. Gabriel Marinescu, vicepreşedinte, inginer, Electromotor;
3. Carol Singer, vicepreşedinte, lector, reprezentant al germanilor;
4. Aurel Ghile, secretar, inginer, Electromotor;
5. Col. Nicolae Opriş, membru, MApN;
6. Ştefan Ivan, membru, lector, Universitatea din Timişoara;
7. Caius Muţiu, doctor;
8. Ioan Şoimu, inginer, IOT;
9. Loc vacant, Tineret;
10. Georgică Arsenescu, economist, Panificaţie;
11. Emil Ilea, chimist, IJPIPS;
12. Petru Juravle, muncitor, ILSA;
13. Diodor Nicoară, dirijor Filarmonică;
14. Marin Purice, inginer, Elba;
15. Nicolae Rusan, muncitor, CET;
16. Simion Mărginean, tehnicial, UMT;
17. Ioan Traleş, tehnolog, UJCOP;
18. Ladislau Feuerstahler, inginer. IAEM;
19. Roland Filimon, inginer, Electrotimiş;
20. Gheorghe Ciuhandu, doctor inginer, Institutul de cercetare-proiectare;
21. Mihai Oprescu, inginer, Azur;

22. Sandor Istvan, dr., Institutul de Igienă, reprezentant maghiar;

23. loc vacant, studenţi;

24. loc vacant, culte;

25. loc vacant, minoritatea sârbă.

Comandantul Garnizoanei, General Gheorghe Popescu

În ciuda acestui comunicat – şi fără explicaţii, dar este evident că fosta administraţie nu accepta, în nici un caz, să piardă controlul oraşului –, Garnizoana a hotărât să facă alegeri şi la nivelul Timişoarei. Din studiul documentelor nu rezultă nici o opoziţie faţă de această decizie, deşi în Consiliul Municipal erau mulţi revoluţionari recunoscuţi şi credibili. De altfel, membrii Consiliului nu aveau specificată apartenenţa politică, ci doar locul de muncă.

Susţin din nou o apreciere mai veche în legătură cu statutul liderilor revoluţionari în noile structuri de conducere de la judeţ şi la municipiu: „După 22 decembrie, cei care reprezentaseră (în 20 decembrie) întreprinderile prezente în Piaţa Operei – şi care, astfel, au devenit membrii în echipa lărgită de conducere a FDR – nu mai erau percepuţi ca reprezentativi pentru comunităţile profesionale în care activaseră, aşa încât, când s-a pus problema alegerilor pentru consiliile FSN – judeţean şi municipal (27 - 29 ianuarie 1990), au fost desemnaţi drept candidaţi alţi angajaţi, cu sau fără legătură cu evenimentele din decembrie. Astfel liderii FDR (cu o excepţie la judeţ şi una la municipiu), au fost scoşi din ecuaţia Puterii locale[77].

Deşi generalul Gheorghe Popescu a declarat că vor fi incluşi în noile consilii, din oficiu, lideri ai revoluţionarilor, mai târziu el nu şi-a respectat cuvântul, dar nici liderii revoluţionarilor nu i-au pretins acest lucru: Iată procedura pe care el o anunţa public: *„Alegerile democratice ale Consiliului judeţean al FSN se vor desfăşura după cum urmează:*

- În baza Decretului lege, acesta va avea în componenţă 51 de membri, reprezentanţi ai tuturor compartimentelor

[77] *Idem.*

social-economice din judeţ, care trebuie să-şi găsească reflectarea în structura Consiliului judeţean;

- Municipiul Timişoara va fi reprezentat de un număr de 15 membri, aleşi conform structurilor rezultate din precedentul comunicat;

- Municipiul Lugoj, oraşele şi comunele din judeţ, pe baza locurilor alocate, vor alege membrii Consiliului judeţean, conform Anexei;

- Minorităţile naţionale (maghiară, germană, sârbă), cultele, tineretul muncitor, studenţii, **FDR** (s.ns.) *au asigurată reprezentarea în Consiliu judeţean, fiind alese direct de către organizaţiile respective"*[78]

Ca rezultat, după aceste alegeri „originale", FDR a pierdut definitiv şi complet Puterea la nivel local, fără ca în locul lui să fie reinstalată, explicit, fosta Administraţie. Aceasta spera, însă, că noii veniți vor putea fi manipulați și controlați mult mai ușor.

Faţă de majoritatea pe care o deţinuse FDR în primele consilii, de acum doar câţiva dintre membrii fondatori se vor regăsi în structurile politice sau administrative la nivel de municipiu, judeţ, sau la nivel naţional, însă reprezentând alte formaţiuni politice, asociaţii profesionale sau civice.

În proximitatea acestui exerciţiu electoral empiric, Frontul Democratic Român atrăgea asupra lui întreaga energie negativă şi nemulţumirea populaţiei locale, nu atât pentru starea şi condiţia nouă pe care, vizibil, FDR se străduia să o asigure pentru toţi, cât mai ales pentru prăpastia care se deschidea între dorinţele şi aşteptările oamenilor şi greutatea împlinirii lor imediate. „Fără experienţă organizatorică, fără să dispună de fluxuri informaţionale articulate, neomogen politic şi doctrinar, preluând responsabilităţi administrative uriaşe, pe un fond de aşteptare imens din partea locuitorilor, cu un personal neexperimentat, acţionând într-un mediu ostil, perceput ca reprezentant al Centrului (FSN) deja contestat, Frontul Democratic Român a sfârşit prin a ceda puterea în mâna

[78] *Renaşterea bănăţeană*, 14 ianuarie 1990.

altor forţe, adeseori veleitare şi oportuniste, instrumentate şi manipulate cu abilitate de către vechile structuri politice sau administrative din judeţ şi din oraş[79].

După demisie, Lorin Fortuna a renunţat la calitatea de Preşedinte, (dar a rămas membru în Consiliul Judeţean FSN), spiritele nu s-au calmat; în climatul confuz şi de contestare cvasigenerală, nimeni nu dorea să-şi asume responsabilitatea de Preşedinte al Consiliului. Aşa s-a ajuns la idea ca reprezentanţii armatei – consideraţi neutri – să se ocupe de organizarea alegerilor. Era o „operaţiune" inedită pentru militari, pe care nu puteau să o gestioneze decât într-o mentalitate specifică profesiei.

În Comunicatul din 21 ianuarie, Consiliului Judeţean a precizat că s-a aprobat demisia lui Lorin Fortuna, iar Biroul s-a completat cu noi membri. Din noul Birou mai făceau parte, între alţii: Claudiu Iordache, Florin Marton, Petrişor Morar, Liviu Băcanu, Alexandru Ghica, Florin Cnejevici, Dan Pervescu, Tudorin Burlacu. Biroul avertiza ziarul *Renaşterea bănăţeană* că va face o analiză a corpului redacţional pentru stabilirea măsurilor necesare unei bune informări a populaţiei.

Generalul Popescu s-a prezentat ziua următoare la sediul Consiliului Judeţean FSN cu un grup important de ofiţeri, încercând să pătrundă şi să se instaleze în încăperi **pentru a-şi asuma întreaga conducere în judeţ**. În faţa refuzului Consiliului, generalul şi oamenii lui s-au retras şi au asigurat conducerea din clădirea Garnizoanei. Comunicatele legate de acest mandat le semna: general Gheorghe Popescu (uneori trecând şi funcţia de comandant de garnizoană). Cum Consiliul continua să existe, putem aprecia că existau, practic, două centre ale puterii locale, care funcţionau în paralel.

Alegerile s-au desfăşurat, peste tot, în oraşe şi în comune.

În legătură cu alegerile, generalul informa, printr-un Comunicat din 23 ianuarie:

„Repartizarea locurilor în CFSN municipal:

---

[79] Alexandru Oşca, *Dincolo de Rubicon*…, p.282.

• întreprinderile, câte un loc;

• studenţi, tineret, naţionalitatea maghiară, naţionalitatea sârbă, naţionalitatea germană, – câte un loc;

• experţi în contracte intern-extern – câte două".

Cum observăm, nu mai regăsim promisiunea unui loc acordat din oficiu revoluţionarilor.

Cu toate încercările Consiliului de a-şi impune exigenţele în privinţa procedurilor, alegerile s-au desfăşurat după regulile concepute de apropiaţii armatei, care erau „consiliaţi" sau influenţaţi de apropiaţii fostei administraţii.

Alegerile s-au desfăşurat în zilele de 27 ianuarie pentru municipiul Timişoara (27 de membri).[80] şi 29 ianuarie 1990 pentru judeţ (51 de membri).

„Este clar că la Timişoara s-a exersat un experiment unic în România post-revoluţionară: în felul în care s-au organizat alegerile respective (de către delegaţi desemnaţi şi nu direct de către fiecare cetăţean) această experienţă n-a fost aplicată în alte judeţe şi nici în Timiş, mai târziu. Timişenii au fost convinşi că aceste alegeri au fost corecte. Poate din punct de vedere tehnic, în raport cu practicile de până atunci. Dar, politic, aceste alegeri au însemnat un pas înapoi, pentru că au interzis depunerea liberă de candidaturi individuale. Nu s-au făcut nici pe baza pluripartidismului – partidele, atâtea câte erau, n-au depus liste de candidaţi.

Avem argumente să denumim şi să păstrăm în memoria colectivă aceste alegeri ca fiind «primele alegeri libere» din perioada post-decembristă? Au fost ele, mai degrabă, ultimele alegeri organizate după tipicul comunist? Este de discutat. La timpul respectiv, românii abia exersau democraţia, nu aveau o cultură şi o experienţă democratică îndelungată. Oricum, a fost o experienţă care merită reţinută, dar în nici un caz repetată"[81].

Rezultatul alegerilor a fost publicat în *Renaşterea bănăţeană*, nr. 25, din 2 februarie 1990. Consiliul Municfipal FSN ales la 27 ianuarie 1990 a fost format din:

---

[80] Adrian Kali, Virgil Hosu, *op.cit*, p.70.

[81] Acestea sunt concluziile pe care le-am prezentat la Timişoara, în ianuarie 2010 , la aniversarea alegerilor locale din ianuarie 1990.

Iată lista Consiliului Judeţean FSN, ales pe 29 ianuarie 1990: Baranyi Francisc, Doru Bordoş, Alexandru Roşcoban, Milenco Luchin, Nicolae Secoşan, Erich Pfaff, Ioan Păun Otiman, Claudiu Iordache, Marius Stoia, Nicolae Negoescu, Constantin Micu, Vasile Poşta, Caius Muţiu, Dorel Borza, Aurelian Balint, Dorel Cerna, Andrei Anghel, Gabriel Marinescu, Ioan Negru, Siegfried Csakli, Gheorghe Ureche, Romulus Paraschivoiu, Florian Gâldău, Marin Purice, Gherhard Puri,Tănase Tăvală, Constantin Huţiu, Caius Jupan, Ion Tvein, Dimitrie Păşcuţ, Cornel Indrieş, Arcadie Giurgev, Constanţa Creţescu, Adrian Ionaşiu, Ioan Ispas, Ion Bizian, Vasile Goşa, Ştefan Petrea, Mihai Scorţanu, Gheorghe Cristea, Heinrich Drobny, Constantin Buzatu, Adrian Croitoru, Gheorghe Burada, Iosif Vereb, Virgil Bugariu, Doru Ursulescu, Viorel Tudosi, Petru Petrovici.

Pe 31 ianuarie a avut loc prima sesiune a FSN municipal, după alegeri. S-a ales biroul:

Preşedinte – Szucsik Iosif
Vicepreşedinte – Singer Carol
Ursu Marius, vicepreşedinte
Popa Constantin, secretar
Oprescu Mihai
Cernescu Horia
Radu Gabriel
Ciuhandu Gheorghe
Lupu Camelia
Preşedinte de onoare: Marcu Ioan”

Prima şedinţă a Consiliului judeţean al FSN rezultat din alegeri înregistrează, din nou, o premieră: preşedinţia şedinţei a fost asigurată de nelipsitul general, fără ca acesta să fi avut vreo calitate. La ordinea de zi au fost trecute mai multe puncte, între care: alegerea comandantului Poliţiei; alegerea comandantului pompierilor; probleme organizatorice ale Comisiei de relaţii externe; organizarea administraţiei judeţene; probleme aferente statutului radioului Timiş; statutul coordonatorilor comisiilor de specialitate.

S-au luat următoarele decizii:

• lt.col. Viorel Oancea a fost numit şeful Poliţiei judeţului Timiş;

• col Ion Sasu a fost numit cdt. Grupului de pompieri Timiş;

Componenţa Comisiilor de specialitate:

• Comisia pentru reconstituirea istorică a revoluţiei de la Timişoara, Ivancioc Carol;

• Comisia pentru tineret – Jupan Caius;

• Comisia pentru minorităţi – Barany Francisk;

• Comisia pentru culte – Nicu Constantin;

• Comisia pentru sănătate şi ocrotiri sociale– Bordoş Doru;

• Comisia pentru ştiinţă şi învăţământ –Nicolae Negoescu;

• Comisia pentru Cultură – scriitor Claudiu Iordache;

• Comisia pentru Mediu – Anghel Andrei, biolog;

• Comisia Constituţională, juridică şi Drepturile Omului – Gâldău Florian;

• Comisia pentru Relaţii externe – Puri Gherhard;

• Comisia Organizatorică – Tăvală Năstase;

• Comisia pentru Administraţie locală – Aurelian Balint;

• Comisia pentru Reconstrucţie şi Dezvoltare – Drobny Henrik.

Cu toate rezervele faţă de procedura acestor alegeri, s-a considerat că noii membri ai consiliilor erau reprezentativi şi credibili. După înlăturarea liderilor fondatori ai FDR, noii aleşi ar fi dorit să fie percepuţi ca fiind expresia voinţei exprimate de timişoreni în Revoluţie. Din acest motiv, în prima şedinţă a Consiliului Judeţean s-a adoptat, în unanimitate, propunerea ca pastorul Tökés să fie numit preşedinte de onoare al CFSN Timiş. Măsura a rămas la nivel de intenţie pentru că, în câteva zile, Consiliul FSN judeţean (şi cel municipal) şi-a schimbat compunerea şi denumirea (CJPUN), iar pastorul nu mai este pomenit.

Înregistrăm, în acest context, decizia liderilor FDR de desfiinţare a formaţiunii, invocând nevoia de a o feri să fie atrasă şi folosită în bătălia politică şi, astfel, să se compromită spiritul Revoluţiei. Această decizie a generat controverse pentru că alţi membri, – mai vechi sau mai noi, – ai FDR, au

dorit să rămână în spectrul politic şi au înregistrat la Tribunal un partid cu denumire asemănătoare (Frontul *Democrat* Român, nu Frontul *Democratic* Român).

A fost o decizie „în oglindă" faţă de horărârile cu acelaşi conţinut luate în FSN, cealaltă formaţiune care şi-a legat numele de Revoluţie. Faţă de FDR – care s-a autodizolvat –, FSN a decis, dimpotrivă, să se angajeze în bătălia politică pentru Putere. Pe termen scurt decizia s-a dovedit corectă politic, partidul a ieşit câştigător în competiţia electorală din 20 mai 1990, iar candidatul său la Preşedenţie a ieşit învingător. Cu toate eforturile, cu sprijin din afară de la organizaţii neguvernamentale, Opoziţia n-a reuşit să erodeze prea mult din capitalul FSN Totuşi, în opinia mea, ea a reuşit să obţină surprinzător de multe mandate în condiţiile date.

Constituirea CPUN Judeţean Timiş şi CPUN Municipal Timişoara

Tensiunea care a antrenat emoţional întreaga populaţie a Timişoarei şi a judeţului a fost, în fine, cel puţin pentru moment, potolită, după constituirea noilor organisme de putere. Acest prim exerciţiu electoral în democraţie s-a asemănat, mai degrabă, cu fostele alegeri pentru organele conducătoare ale partidului comunist. Consiliile au fost alese de delegaţi desemnaţi de întreprinderi; candidaţii au fost stabiliţi tot de întreprinderi şi instituţii sau asociaţii profesionale. Formaţiunile sau curentele politice existente sau în curs de formare n-au depus candidaturi proprii, n-a existat campanie electorală, pentru alegerea consilierilor locali n-au votat cetăţenii cu drept de vot în secţii de votare, comisia electorală a fost formată din angajaţi stabiliţi la întreprinderi. În opinia mea, ele au fost instrumente prin care liderii Revoluţiei au fost îndepărtaţi de la putere şi înlocuiţi cu persoane care – cele mai multe – nu aveau legătură cu Revoluţia[82].

Din motive obiective, noile structuri de putere locale n-au activat decât câteva zile în formula rezultată pentru că, la nivel naţional, s-a luat decizia înfiinţării *Consiliului Provizoriu de Uniune Naţională.* Imediat, la nivelul judeţului Timiş şi al municipiului Timişoara, s-a trecut la aplicarea Decretului-Lege

[82] Am făcut aceste constatări şi în lucrarea *Dincolo...*, p. 270-273.

care reglementa compunerea şi funcţionarea acestei structuri la nivel local[83]. Iată, în extras, conţinutul acestui document:

„Ţinând seama de caracterul deschis al componenţei CFSN – ca organ suprem al puterii, născut în Revoluţia din decembrie 1989 –, caracter afirmat în Platforma – program comunicată către ţară la data de 22 decembrie 1989;

Având în vedere că, în condiţiile create de trecerea la înfăptuirea obiectivelor prevăzute în Platforma program, inclusiv a principiului pluralismului politic, în viaţa politică a României s-au constituit şi se constituie partide şi alte formaţiuni politice, precum şi că însuşi Frontul Salvării Naţionale s-a transformat în formaţiune politică de sine stătătoare;

Luând în considerare înţelegerea intervenită la data de 1 februarie 1990 între reprezentanţii CFSN şi reprezentanţii partidelor şi formaţiunilor politice participante la întâlnirea - dialog de la acea dată privind crearea cadrului de colaborare a tuturor forţelor politice în perioada preelectorală;

Respectând principiul separaţiei puterilor în stat consfinţit prin Platforma-program din 22 decembrie 1989, garanţie a democraţiei reale şi a stabilităţii în ţară până la alegerile libere,

Consiliul Frontului Salvării Naţionale decretează:

Art.1 – Pe data prezentului Decret - Lege, Consiliul Frontului Salvării Naţionale îşi modifică alcătuirea, organizându-se pe baze paritare, în sensul că jumătate din numărul membrilor săi sunt din actualul consiliu, iar cealaltă jumătate este formată din reprezentanţi ai partidelor, formaţiunilor politice şi organizaţiilor minorităţilor naţionale, cooptaţi în consiliu.

Fiecare partid, formaţiune politică sau organizaţie a minorităţilor naţionale va putea fi reprezentată de cel mult trei membri.

---

[83] CPUN Județean (asemenea celui Municipal) s-a format prin dublarea consiliilor alese în 27 și, respectiv, 29 ianuarie 1990 cu trei reprezentanți de la fiecare partid existent în județ. Președinte la CJPUN a fost ales Alexandru Roşcoban, avocat. În 19 februarie s-a anunţat că a fost completat cu Victor Cevdarie, Teodor Vintilescu, Mircea Ciceu, Mikloș Bakk, Viorel Popescu, Viorel Pantea, Mircea Voinea, Ștefan Morossy. Apud: Mariana Cernicova, *Dicţionarul...*, p. 311-312.

Consiliul Frontului Salvării Naţionale, realcătuit potrivit prezentului articol, se va numi Consiliu Provizoriu de Uniune Naţională. (…)

Art.3 – *Consiliile Frontului Salvării Naţionale judeţene, municipale, orăşeneşti, comunale vor fi completate cu reprezentanţi ai partidelor, formaţiunilor politice şi organizaţiilor minorităţilor naţionale, înscrise la nivel naţional (fiecare cu unul până la trei membri) peste numărul de membri existent în consiliile locale, numărul acestor reprezentanţi urmând să constituie până la 50% din totalul membrilor consiliilor respective.*

Consiliile astfel alcătuite îşi schimbă denumirea în consilii provizorii de uniune naţională."(s.ns.)[84]

Cum observăm, noul organism al Puterii de stat rezulta din lărgirea vechiului CFSN. Decizia s-a luat pentru a detensiona atmosfera politică, în condiţiile în care liderii CFSN au decis să înfiinţeze un partid cu denumirea Frontul Salvării Naţionale, pe care la angajat în competiţia pentru Putere. După o mare demonstraţie a partidelor politice istorice (PNŢ-CD, PNL şi PSDR), pe 28 ianuarie 1990, liderii acestora, Corneliu Coposu, Radu Câmpeanu şi Sergiu Cunescu, au fost primiţi de Ion Iliescu căruia i-au cerut să formeze un organism de putere provizoriu, diferit de CFSN, care să funcţioneze până la alegerile din 20 mai. Ion Iliescu a acceptat, aşa încât s-a trecut la pregătirea Decretului lege prezentat mai sus. Cum observăm, acesta are un conţinut diferit faţă de cele convenite în înţelegere. Ion Iliescu insista pe faptul că FSN dorea să fie perceput ca un cadru de dezbateri în care să coexiste şi să se manifeste liber şi deschis toate curentele politice democratice. Ion Raţiu a amendat imediat acest concept, contrapunându-l percepţiei „occidentale" despre o formaţiune cu numele de Front : „**Ion Raţiu –** *Permiteţi-mi şi mie răspunsul, în cîteva cuvinte. Abia am sosit în ţară, ca să aduc şi eu obolul meu la crearea democraţiei aici şi îmi permit să vă sugerez că, în concepţia Occidentului, un Front este o concepţie totalitară,*

[84] Teodora Stănescu Stanciu, *Activitatea Consiliului Provizoriu de Uniune Naţională, vol.I,* Cluj-Napoca Ed. Mega, 2009, p. 118-119. Acest decret este semnat: FSN, preşedintele FSN.

*fiindcă un Front reprezintă întregul evantai de opinii, de la extrema stîngă până la extrema dreaptă. Se integrează prin forţa lucrurilor, prin definiţie în a asuma întreaga suflare românească, care vrea să salveze naţiunea şi mi se pare că acest lucru este incorect şi neînţelept, în primul rînd, şi, cu siguranţă, este total nedemocratic în accepţiunea cuvîntului în Occident (*s.ns.*). Dacă dumneavoastră, într-adevăr – nu îndrăznesc să vă dau un sfat – vreţi să participaţi nu ca arbitru şi judecător, ci ca jucător, să aveţi un partid, nu un Front care, prin implicaţii, să pretindă că reprezintă pe toţi cei care vor să salveze naţiunea…"*

Forţând o comparaţie, am putea spune că acesta este momentul în care la Bucureşti a avut loc *Masa rotundă* între Putere şi Opoziţie, nelipsită în celelalte „ţări frăţeşti" angajate pe drumul democraţiei cu câtva timp înainte. De ce au fost necesare atunci - şi nu mai devreme - aceste discuţii la masa rotundă? S-a spus la timpul respectiv – şi se susţine şi astăzi – că motivul l-a reprezentat anunţul CFSN de a înfiinţa un partid cu aceeaşi denumire (FSN) care dorea să se angajeze în alegeri. S-a creat impresia că discuţia tensionată ar fi vizat denumirea partidului (FSN), care astfel „fura startul", adică beneficia de capitalul de simpatie pe care electoratul îl avea pentru Revoluţie.

În opinia mea această afirmaţie nu se susţine.

În realitate, până la momentul deciziei liderilor de la Putere de a forma un partid, ecuaţia pentru alegeri era foarte simplă: CFSN era acceptat ca organ al Puterii, cu rolul de a administra ţara până la alegeri, pe care le organiza fără a se implica în ele. Partidele înfiinţate nu criticau (Corneliu Coposu afirma, chiar, că sprijinea orice efort al CFSN de conducere a statului) măsurile CFSN, ştiind că acesta, oricum, urma să predea Puterea partidului câştigător. Partidele respective începuseră, chiar, să atragă, să „racoleze" lideri cu vizibilitate din CFSN (pe care-l concepeau strict ca un organism provizoriu al Administraţiei de Stat) pentru a-şi spori şansele în alegeri. În acest context se explică şi invitaţia pe care Corneliu Coposu i-a făcut-o lui Ion Iliescu de a candida pe listele Partidului Naţional Ţărănesc, partid de centru stânga în perioada interbelică.

În contextul începutului de an 1990 partidele istorice aveau drumul deschis către Putere, peste doar cinci luni aveau loc alegeri generale: partidul comunist nu mai exista, liderii din Revoluţie nu aveau o formaţiune a lor, alte partide recent înfiinţate nu aveau forţa să-i concureze pe „istorici", deci erau create condiţiile ideale pentru succesul acestora. Atunci când Ion Iliescu a anunţat că va forma un partid, alături de alţi lideri din conducerea provizorie a statului, pericolul pentru „istorici" a devenit evident, oportunitatea dispărea, accederea lor la guvernare nu mai era certă. Trebuia schimbat obiectivul şi strategia. Se punea problema ca „istoricii" să ocupe o poziţie cât mai solidă în sistemul politic configurat după 20 mai. Pentru aceasta era necesar să se implice, nu puteau rămâne în afara sistemului de putere provizorie, ca simpli spectatori, contemplându-l din afară. Era nevoie să lupte din interiorul lui, să fie parte la el, pentru a beneficia, cât de cât, de facilităţile acestei poziţii. Denumirea luată de partidul preşedintelui Iliescu, Roman ş.a., nu era neapărat importantă, putea fi oricare alta (câştigul electoral ar fi fost acelaşi!). Riscul venea din faptul că liderii care se bucurau de încrederea populaţiei se hotărîseră să se încrie în competiţia electorală într-o formaţiune politică nouă, reprezentând un concurent redutabil pentru orice partid deja înfiinţat. Puterea provizorie nu mai putea fi lăsată în întregime în mâna lor, trebuia împărţită. Concomitent, partidul format – şi liderii lui, evident – devenea „ţintă", trebuia compromis, denigrat, etichetat, suspicionat, orice, numai să piardă cât mai mult din încredere. În alte ţări s-a organizat o *masă rotundă* între Putere şi Opoziţie, pentru împărţirea Puterii. Acolo Puterea era reprezentată de Partidul Comunist *(*redenumit, dar cu filiaţie comunistă asumată!). În România, nu funcţiona aceeaşi paradigmă: înainte de alegerile libere fostul partid comunist era, practic, desfiinţat (partidul lui Verdeţ era ca şi inexistent!). Partidul aflat la Putere era FSN (putea avea orice denumire!), cu el trebuia stat la masa rotundă, cu el trebuia negociat. Era simplu – mai ales pentru străinătate – ca cei interesaţi de decredibilizarea lui să-l asimileze cu fostul partid comunist, cu atât mai mult cu cât aproape toţi liderii lui importanţi – deşi nu mai aveau în 1989 nici un rol în conducere

– avuseseră, cu mulţi ani în urmă, diferite responsabilităţi în partidul comunist. Acest ultim fapt, era un detaliu prea subtil pentru străinătate, care prefera să accepte viziunea Opoziţiei despre Puterea de la Bucureşti. Ea trebuia neapărat sprijinită pentru a echilibra balanţa politică.

Iată, în întregime, dialogul viu, dar civilizat, dintre personalităţile aşezate la *masa rotundă*[85]:

„Corneliu Coposu*: Încă de aseară, v-am anunţat intenţia noastră de a ne duce manifestaţia anunţată în prealabil la sfîrşit, în mod civilizat, fără incidente… Deci, principial, acest Front al Salvării Naţionale, prezidat de dumneavoastră, să fie restructurat şi să fie constituit un organ care să poarte un alt nume şi care să cuprindă personalităţile din viaţa publică românească şi delegaţii tuturor partidelor şi care să aibă o oarecare legitimitate, care să conducă puterea politică în România pînă la alegeri. Bineînţeles că nu avem intenţia de a negocia detalii, este vorba numai de stabilirea unui acord principial. Vă rog să ascultaţi şi pe delegaţii celorlalte partide, dintre cele trei partide care reprezintă aici vederi comune şi care au putut veni.*

Călin Popescu Tăriceanu: *Dacă-mi permiteţi, avem mandat din partea Partidului Naţional Liberal să vă prezentăm punctul nostru de vedere, şi anume, primul punct: crearea unui Consiliu de Uniune, din care să facă parte reprezentanţii forţelor politice de opoziţie şi Frontul de Salvare Naţională, care are inclus în componenţa sa mişcările care au aderat şi care sprijină efectiv Frontul.*

Al doilea punct: condiţiile prezenţei acestor forţe în Consiliul de Uniune Naţională şi în guvern trebuie să garanteze tuturor posibilitatea efectivă de participare la toate deciziile.

A treia propunere: în vederea depolitizării activităţii din întreprinderi şi instituţii este necesară desfiinţarea Consiliilor de Front constituite, pentru a permite crearea sindicatelor libere.

---

[85] Dialogul este luat după lucrarea: Ion Iliescu, *Momente de istorie*, Ed.Enciclopedică, 1995, p.102-122. Dezbaterea este şi pe bogul său http://ioniliescu.wordpress.com/stenograma-din-28-ianuarie-1990/ şi de pe blogul lui Marius Mioc https://mariusmioc.wordpress.com/category/istorie/page/3.

Şi ultimul punct: crearea unui organism format din reprezentanţii tuturor forţelor politice, însărcinat cu supravegherea imparţialităţii şi obiectivităţii tuturor emisiunilor de televiziune şi radio.

Sergiu Cunescu*: Domnule preşedinte, tratativele pe care le-am purtat, cu negocierile pe care le-am purtat, pe rând, noi, astăzi, ne vom rezuma la a vă expune, în primul rând, aceleaşi doleanţe care au fost prezentate şi de domnul Coposu, şi anume: trebuie să cădem la un acord ca Frontul de Salvare Naţională să fie înlocuit printr-un Consiliu de Uniune Naţională, care să reprezinte, cum s-a spus, toate forţele politice şi unele personalităţi mai marcante din viaţa românească. Adaug că, o dată cu formarea acestui Consiliu, se reglementează şi problema participării la alegeri a Frontului. Frontul poate să rămână ca o formaţie politică, indiferent dacă se numeşte partid sau nu, care urmează să-şi stabilească un program, un statut, şi să se înscrie pentru a-şi obţine persoană juridică, aşa cum au făcut şi celelalte partide. Şi, atunci, în Consiliul de Uniune Naţională, vor fi reprezentanţii tuturor partidelor importante, o problemă care urmează să fie tratată ulterior; şi, la egalitate cu celelalte partide, va fi şi Frontul, care să constituie o formaţie politică integrantă, încadrată în condiţiile Decretului care este în vigoare. Vă mulţumesc.*

Ion Iliescu – *Eu aş vrea, în primul rînd, să îmi exprim regretul că, în urma discuţiilor de ieri, noi ne-am respectat întru totul obligaţiile faţă de cele convenite, în timp ce dumneavoastră nu aţi mers pe aceeaşi cale. Adică, noi am constatat cu satisfacţie că a avut loc un dialog – am discutat împreună circa trei ore – şi am consemnat vreo patru, cinci probleme, în legătură cu care am căzut relativ de acord. Sigur, aceste probleme urmează să formeze obiectul unor negocieri, discuţii, inclusiv şi cu celelalte partide. Nimeni nu vă dă dumneavoastră dreptul să vă erijaţi în exponenţi ai tuturor partidelor şi ai opiniei publice. Expuneţi unele păreri, faceţi unele propuneri, care trebuie să formeze o platformă, obiect al unor negocieri. Noi v-am arătat deschidere totală în legătură cu toate problemele şi suntem pregătiţi să intrăm în discuţie, pe orice chestiune; nimic nu respingem ca idee, ca propunere.*

Dar, asta trebuie să fie obiectul unui dialog, nu al unor presiuni, cum aţi încercat dumneavoastră astăzi – cu demonstraţii de stradă, să ne impuneţi o soluţie prestabilită. Asta mi se pare neloial şi nu în spiritul dialogului pe care l-am purtat ieri. Noi, ieri seară, am luat cuvîntul la Televiziune şi am relatat – cred obiectiv – spiritul dialogului şi cum anume am convenit să continuăm dialogul, negocierile ş.a.m.d. Convenisem fie să mergem împreună la Televiziune, pentru a arăta opiniei publice că am discutat şi am ajuns la unele concluzii comune, fie – întrucît a fost o obiecţiune în legătură cu treaba aceasta – să apărem separat. Noi am mers separat. Am aşteptat să apăreţi şi dumneavoastră. Am înţeles că aseară era tîrziu ca să mai ajungeţi la Televiziune. Am zis că nu-i tîrziu nici astăzi să o faceţi. Am înţeles şi de la domnul Câmpeanu, şi de la domnul Coposu, că au fost de acord cu cele ce am spus. Mi se părea firesc ca şi cealaltă parte, reprezentanţii celor trei partide, să facă acelaşi lucru. Este important pentru opinia publică, aţi văzut. N-am înţeles de ce v-aţi eschivat de la acest lucru.

A doua chestiune: în urma acestor discuţii aţi spus, pentru a evita confruntarea de stradă, că există de-acum o premisă, un climat pentru a evita o astfel de confruntare. Vreau să vă spun că, de cîteva zile, se perpetuează asemenea micro-demonstraţii de stradă. Poate o să spuneţi că nu dumneavoastră le-aţi organizat. Dar noi am căpătat unele informaţii, care veneau totuşi din partea… Dar nu are nici o importanţă…

Cazimir Ionescu: *Dar chiar dînşii ne-au spus că este demonstraţia dînşilor şi au dreptul să fie majoritari la această întîlnire.*

Ion Iliescu: *Nu, nu, eu nu spun de astăzi. Deci, au fost, de cîteva seri, grupuri de 200-300 de oameni care au demonstrat în stradă. Noi am primit foarte multe cereri şi presiuni din partea unor colective şi a unor organizaţii de Front, să vină şi să facă contra-demonstraţie în Piaţă. Am spus NU. Este şi o lege care reglementează demonstraţiile publice. Am zis ca în timpul săptămînii să nu se organizeze asemenea demonstraţii; să se facă în zile libere şi nu pe artere centrale şi în Piaţa Victoriei. Şi, atunci, oamenii au organizat*

o manifestaţie la Banu Manta. Le-am spus şi lor să nu se deplaseze încoace. Dimineaţa, domnul Coposu şi domnul Câmpeanu mi-au dat asigurări că au luat toate măsurile pentru limitarea demonstraţiei la Piaţa Universităţii, de unde să vină o delegaţie cu care să dialogăm şi care să se întoarcă cu, eventual, concluziile acestui dialog. În loc de aşa ceva, ne-am trezit cu coloanele dumneavoastră, care au pornit spre Piaţa Victoriei. Vă daţi seama ce informaţie reciprocă există! Şi, în acelaşi timp, cei din Banu Manta au venit aici, în Piaţă. Le-am transmis să ia toate măsurile, să nu se producă ciocniri, să nu fie confruntări violente. Şi, pînă acum, nu au fost: sper să nu se întîmple nici pe mai departe. Măcar acest lucru să-l evităm. Dar, mie mi se pare că aţi pornit pe o cale incorectă, neloială. La cele ce-am convenit, dumneavoastră veniţi cu încercări de măsuri de forţă. Vreau să vă spun că nu suntem dispuşi să cedăm la asemenea lucruri. Am reţinut critica domnului Coposu, care a apreciat că am procedat greşit în 12 ianuarie, cînd am cedat la presiunea străzii. Aveaţi perfectă dreptate. Am apreciat această poziţie lucidă a unui om politic cu experienţă. Dar, acum, văd că dumneavoastră deveniţi organizatorii presiunii străzii, cu care să ne obligaţi să cedăm şi să acceptăm nişte propuneri unilaterale. Vreau să vă spun că nu suntem dispuşi să acceptăm asemenea presiuni. Şi eu vreau să fac apel la dumneavoastră, să revenim la climatul dialogului pe care l-am început ieri şi să putem continua. Domnul Câmpeanu mi-a spus şi de dimineaţă că i s-a părut că e un lucru bun, este un început bun şi este dispus să meargă mai departe spre dialog cu noi, să vină cu propuneri concrete în cursul săptămînii, în legătură cu elemente de colaborare ş.a.m.d. Eu nici măcar nu cunosc ideile dumneavoastră, propunerile dumneavoastră concrete. I-am spus şi domnului Coposu la telefon, dimineaţă. Dar declaraţia pe care aţi făcut-o presei, domnule Coposu, că am făcut această demonstraţie ca să cerem Frontului Salvării Naţionale să se dizolve şi să predea puterea politică unui guvern provizoriu, care să organizeze alegerile generale – mi se pare o ameninţare.

Corneliu Coposu: *Nu este altă soluţie, domnule preşedinte.*

Ion Iliescu: *Asta-i în contradicţie totală cu ceea ce aţi declarat şi ieri, în contradicţie totală cu ce aţi declarat şi astăzi, că nu vreţi destabilizare, că destabilizarea Frontului înseamnă destabilizarea ţării. Or, dumneavoastră cereţi dizolvarea Frontului. Asta înseamnă destabilizare, domnule Coposu, şi vă asumaţi o mare răspundere politică. Deci, vreau să vă spun că mi se pare că aţi părăsit calea democratică a dialogului.*

Corneliu Coposu: *Vreau să vă dau imediat răspunsul, ca să nu stăruie vreun dubiu. Înlocuirea acestui Front al Salvării Naţionale cu un alt organism, care să deţină puterea politică în intervalul dintre Revoluţie şi alegeri este un fapt, o măsură inevitabilă, pentru că, altfel, nu vă puteţi prezenta în alegeri. Pentru că dumneavoastră, rupând înţelegerea şi contrazicîndu-vă faţă de afirmaţiile anterioare, când aţi spus că nu veţi candida în alegeri, v-aţi anunţat candidatura în alegeri.*

Ion Iliescu: *Asta-i părerea dumneavoastră. O asemenea afirmaţie nu am făcut niciodată.*

Liviu Petrina – *Am fost mai mulţi de faţă, domnule preşedinte.*

Ion Iliescu – *Niciodată această afirmaţie nu am făcut-o. Avem procesul-verbal al şedinţei respective. Singurul lucru pe care l-am spus atunci e că este o întrebare la care nu vă pot da un răspuns, pentru că eu nu mă pot angaja în răspunsuri personale. Aceasta este o chestiune pe care o vom delibera, cum anume ne vom prezenta la alegeri, în Consiliul Frontului. Şi noi suntem un organism democratic, ca şi dumneavoastră. Eu nu m-am aventurat niciodată să exprim opinii care să nu reflecte opiniile organului colectiv de conducere. Asta v-am spus atunci.*

Corneliu Coposu – *În orice caz, aţi făcut de data aceasta o declaraţie publică, că intraţi în alegeri.*

Ion Iliescu: *Cum anume o vom face, este treaba noastră. Nu ne daţi dumneavoastră soluţii. Aveţi pretenţia să ne impuneţi soluţiile pe care urmează să le luăm noi?*

Corneliu Coposu: *Nu, vai de mine… Vă rog să interpretaţi ceea ce spun exact aşa cum le spun. Prin declaraţia*

dumneavoastră, că vreţi să intraţi în alegeri – nu avem nimic împotrivă – dumneavoastră aţi destabilizat echilibrul politic care ne guverna pînă acum. Un grup, fie că se numeşte Front, fie altfel, care girează puterea politică pînă la alegeri, nu putea, deţinînd în acelaşi timp putere judecătorească, putere executivă, putere legiuitoare, să vină şi în concurenţă la alegeri, în chip de partid politic, care încă nu era constituit. Şi v-am oferit o soluţie. Soluţia este: intraţi în alegeri – foarte bine, ne bucurăm că vă avem adversari politici; însă conducerea puterii politice în intervalul alegerilor nu mai poate rămîne în mîna acestui Front. Ci trebuie să fie preluată de un organism a cărui compoziţie cred că este inexcepţională – toate formaţiunile politice, toate personalităţile care s-au evidenţiat atît în triumful Revoluţiei, cît şi în intervalul ultimului timp. Nu văd de ce v-a şocat această propunere care văd, consider eu, că-i foarte naturală şi care are şi acoperire juridică.

Ion Diaconescu: *Şi e şi mai stabilizatoare…*

Ion Iliescu: *N-am respins nici o propunere. Maniera în care o faceţi mă şochează, nu propunerea dumneavoastră. Adică, ne cereţi nouă acum un răspuns sub presiunea străzii.*

Corneliu Coposu: *Sînt contra oricărei legiferări sub presiunea străzii. Nu vă cerem răspunsul sub presiunea străzii. V-am declarat de la început că vrem să reînnodăm dialogul care a fost întrerupt şi care a ajuns la câteva puncte de acord, după ce vom stabili principiul ăsta, care este absolut necesar pentru continuarea discuţiilor.*

Ion Iliescu: *Asta-i cu totul altceva, domnule Coposu. Dar ce are comun aceasta cu declaraţia dumneavoastră de aici – «Am făcut această demonstraţie ca să cerem Frontului să se dizolve»? Cum vă puteţi permite aşa ceva? Să cereţi unei formaţii să se dizolve? E ca şi cum eu aş veni cu argumente ca să vă cer să vă dizolvaţi. Asta ar fi corect?*

Liviu Petrina: *Nu e acelaşi lucru…*

Ion Iliescu: *Şi dumneavoastră ce bază juridică aveţi?*

Liviu Petrina: *Baza noastră juridică elementară. În primul rând, este un decret dat de dumneavoastră, prin care aţi separat puterea de stat de puterea şi activitatea politică. Este decret clar. A participa la alegeri este o activitate prin*

excelenţă juridică. Ori sînteţi stat, ori sînteţi partid. Sînteţi, din punctul ăsta de vedere, vă rog să mă credeţi – şi orice jurist de bună credinţă poate să afirme – sînteţi într-o situaţie de ilegalitate.

Ion Iliescu: *Nu Consiliul participă la alegeri! Noi am delimitat şi delimităm aceste două laturi ale activităţii noastre şi lăsaţi-ne pe noi să găsim formula organizatorico-juridică de a exprima acest lucru, în mod concret. Nu dumneavoastră o să decideţi cum anume facem asta.*

Liviu Petrina: *Dar avem dreptul la opinie.*

Ion Iliescu: *Asta-i altă treabă. Aveţi o părere, dar nu veniţi să ne impuneţi: «Vă dizolvaţi»! Lăsaţi-ne pe noi să decidem. Avem structura noastră organizatorică, avem structura noastră democratică. Lăsaţi-ne pe noi să decidem. Nu ne impuneţi dumneavoastră, cu asemenea metode…*

Ion Diaconescu: *Structura dumneavoastră este a ţării şi noi sîntem ţara. Deci, vrem ca să…*

Ion Iliescu: *Dumneavoastră ne contestaţi acest lucru.*

Ion Diaconescu: *Vă contestăm că nu sînteţi ai ţării în totalitate.*

Ion Iliescu: *Ba sîntem, ba nu sîntem…*

Ion Diaconescu: *Păi, nu sînteţi, de vreme ce noi contestăm. Tocmai acest lucru….*

Ion Iliescu: *Dar spuneaţi că sîntem ai ţării…*

Ion Diaconescu: *Domnule preşedinte, ca să se realizeze un organ reprezentativ…. Care creează putinţa unor alegeri…*

Ion Iliescu: *Am reţinut acest lucru.*

Petre Roman: *Am afirmat chiar aseară, că acest lucru trebuie să constituie baza negocierilor care urmează să se facă. Dar nu ceea ce spuneţi dumneavoastră, să cereţi acum, pe loc, să se dizolve. Asta-i lovitură de stat: «Am făcut această demonstraţie…»*

Ion Iliescu: *Obiectivul demonstraţiei: «Frontul să declare că se dizolvă»…*

Petre Roman: *Asta nu-i democraţie. Şi asta, să ştiţi, vă denunţă pe dumneavoastră ca partide nedemocratice.*

Ion Diaconescu: *În toate ţările din lume se fac demonstraţii, se cere demisia guvernului… E singura armă. Nu avem ziar, nici nimic…*

Petre Roman: *Însă noi am prefera, pentru că, oricum, la această chestiune nu cedăm, noi am prefera să continuăm dialogul de ieri, care începuse foarte bine. Atît de bine, încît cineva ne-a spus: «Domnule, partidele astea au două echipe: una de salon, care vine să vă ţină la discuţii, şi alta, care organizează strada». Şi această apreciere seamănă foarte bine cu rezultatul. Nu vă supăraţi, domnule Coposu.*

Corneliu Coposu: *Domnule prim-ministru.*

Petre Roman: *Domnule Coposu, daţi-mi voie să termin şi apoi vă las să vorbiţi. Să ştiţi că tot atît de nedemocratic ar fi ca noi să chemăm oamenii să vină să ne sprijine.*

Corneliu Coposu: *Păi i-aţi chemat.*

Petre Roman: *Nu-i adevărat. N-am chemat. Dacă i-am fi chemat, ar fi venit nu cîteva mii, ci cîteva sute de mii, poate chiar milioane.*

Ion Diaconescu: *Îi chemaţi în altă zi.*

Petre Roman: *Nu, nu, dar nu e cazul ăsta. Nu e cazul să escaladăm confruntarea în stradă, pentru că atunci înseamnă că nu mai ajungem la alegeri democratice.*

Ion Diaconescu: *Dar sînteţi de acord că acest Front trebuie să fie mai reprezentativ?*

Petre Roman: *Am spus-o aseară. Aseară am spus mai mult decît atît, fiindcă am reţinut de la domnul Coposu ultima frază pe care mi-a spus-o: «Domnule Roman, de ce vă cramponaţi de ideea de Consiliu al Frontului?» Am reflectat. Şi, ce-am spus, domnule Coposu? Că nu ne cramponăm, că trebuie să separăm activitatea noastră politică, a Frontului, de ceea ce este Consiliul, care deţine puterea. Bun, dar o facem prin negocieri. Ce înseamnă «vă somăm să vă dizolvaţi»?*

Corneliu Coposu: *Este o consecinţă clară a acceptării dumneavoastră.*

Ion Iliescu: *Asta-i altceva. Cu totul altceva.*

Călin Popescu Tăriceanu – *În exprimare s-a strecurat o inadvertenţă. Dînşii nu vor să vă dizolvaţi ca Front de Salvare. Aveţi dreptul să existaţi. Normal. Ci Consiliul Frontului să cuprindă…*

Ion Iliescu – *Dar e o declaraţie publică, la radio.*

Petre Roman – *Declaraţie publică, la Rompres.*

Ion Iliescu – *V-aţi angajat într-o asemenea declaraţie, Deja, public, asta-i declaraţia dumneavoastră!*

Corneliu Coposu – *N-am văzut-o, dar….*

Ion Iliescu – *Asta înseamnă organizarea acţiunii de forţă, de stradă, pentru a forţa Frontul să declare că se autodizolvă ş.a.m.d. Păi cu ce seamănă asta, domnule Coposu? Unde e spiritul democratic? Unde-i dorinţa de dialog? Unde-i dorinţa de negociere? Îmi pare rău…*

Călin Popescu Tăriceanu – *E diferenţa de exprimare.*

Ion Iliescu – *Nu de exprimare, aici e…*

Cazimir Ionescu – *Dacă la asta adăugăm şi ce-a spus domnul Petrina, că nu este de acord să participe nici un alt partid, în afară de dumneavoastră, la această întîlnire, numai dumneavoastră, pentru că demonstraţia din stradă este a dumneavoastră, deci tot relaţie de forţă – cred că lucrurile sînt şi mai clare.*

Petre Roman – *Am reţinut şi lucrul acesta.*

Corneliu Coposu – *Am sugerat Uniune Naţională, care să cuprindă Frontul şi celelalte partide. Adică nu dizolvarea Frontului.*

Ion Iliescu – *Aici, în clădire, se află şi delegaţiile altor cîtorva partide. Le-aţi refuzat, am înţeles, prezenţa la discuţii. Deci, nu vreţi să avem o discuţie comună cu ei.*

Sergiu Cunescu – *A, nu le cunoşteam. Nu ştim cine sunt.*

Ion Iliescu – *Nu-i nimic, noi nu ne grăbim. Graba dumneavoastră ne surprinde, şi maniera acestor măsuri de forţă cu care acţionaţi. Şi asta nu acceptăm. Am reţinut că e o greşeală de formulare. Poate. Numai că această greşeală de formulare este deja transmisă la toate agenţiile.*

Corneliu Coposu – *Nu rezultă din declaraţie că vrem să continuăm dialogul?*

Petre Roman – *Nu, nu, deloc. Absolut deloc. Ni se cere să ne dizolvăm.*

Ion Iliescu – *De aici nu rezultă nici măcar că aţi participat la discuţii cu noi. Toate agenţiile internaţionale au preluat… Vă rog să daţi o dezminţire. Domnule Coposu, ca o condiţie a continuării dialogului, eu vă rog, acum, să daţi o*

dezminţire, să apăreţi astăzi la Televiziune, să vorbiţi despre spiritul dialogului nostru de ieri, care rămîne valabil, să dezminţiţi că aţi fi dat o asemenea declaraţie, pe care toate agenţiile internaţionale au preluat-o.

Corneliu Coposu – *Declaraţie pe care n-am făcut-o.*

Ion Iliescu – *Păi, aţi făcut-o!*

Corneliu Coposu – *Noi am dat o declaraţie care s-a citit la Televiziune.*

Liviu Petrina – *Noi am dat un document scris.*

Ion Iliescu – *Aici, la intrarea în Palat, aţi făcut această declaraţie pe care toate agenţiile de presă au transmis-o deja. Dumneavoastră m-aţi răstălmăcit pe mine şi aţi spus că eu aş fi declarat nu ştiu ce. Eu m-am simţit obligat să pun la punct acest lucru: niciodată nu am declarat că Frontul nu va participa la alegeri. De astă dată, vreţi să spuneţi că aţi fost răstălmăcit.*

Corneliu Coposu – *Nu ştiu, n-am văzut…*

Ion Iliescu – *Salut o asemenea constatare. Sînteţi obligat să o dezminţiţi, în orice caz.*

Corneliu Coposu – *Am să văd textul. Textul a fost citit la Televiziune şi e un text al nostru, redactat de noi.*

Ion Iliescu – *Deci, ce pot să vă declar în încheiere? Noi ne menţinem absolut pe concluziile dialogului de ieri. Rămînem absolut deschişi în continuare, pentru a continua dialogul, aşa cum l-am început ieri. Elementele principiale pe care le-am discutat ieri nu înlătură propunerea dumneavoastră de azi. Deci, orice propunere, orice partid, orice formaţiune poate să vină să o facă şi putem să stăm, să deliberăm împreună şi să găsim formele în care să ne apropiem de o formulă general acceptabilă pentru toată lumea. Dar, asta o facem pe bază, într-adevăr, de dialog, pe bază de negocieri, cu participarea tuturor formaţiunilor politice. Sîntem absolut decişi să mergem pe această cale. Vă rugăm, facem apel la dumneavoastră să vă menţineţi în cadrul aceluiaşi spirit al dialogului.*

Corneliu Coposu – *Cu cine vom discuta? Cu puterea politică – cu partidul politic al Frontului sau cu Consiliul?*

Ion Iliescu – *Şi cu unul, şi cu altul.*

Corneliu Coposu – *Asta am vrut să stabilim de la început, ca o chestiune.*

Liviu Petrina – *Domnul prim-ministru a spus: «Lovitură de stat». Domnul prim-ministru a pronunţat un cuvînt care s-a mai auzit… Deci, dumneavoastră spuneţi «politică de partid», dumnealui a vorbit de stat. E foarte limpede. V-aţi pus în afara legii pe care dumneavoastră aţi făcut-o. Haideţi să găsim o ieşire.*

Petre Roman – *Asta-i o interpretare din partea dumneavoastră.*

Liviu Petrina – *Nu, asta-i interpretarea întregii ţări.*

Ion Iliescu – *Nu-i adevărat. Este interpretarea unei secţiuni, influenţată de dumneavoastră. Nu vă confundaţi cu toată ţara.*

Liviu Petrina – *Sînteţi de acord să constituim acel Consiliu al Unităţii Naţionale?*

Ion Iliescu – *Asta-i propunerea dumneavoastră, o propunere care trebuie deliberată.*

Dinu Patriciu – *De cine?*

Ion Iliescu – *De toată lumea, inclusiv de noi – de organismul nostru colectiv, ca să se emită o părere proprie a Frontului – şi de reprezentanţii tuturor celorlalte partide şi formaţiuni. Adică, toate propunerile trebuie să le punem pe masă şi să deliberăm cu toţii, nu numai eu sau noi cîţiva de aici. Nimeni nu vă dă dumneavoastră dreptul să vă erijaţi în exponentul părerii tuturor.*

Corneliu Coposu – *Dar nici dumneavoastră nu vă dă nimeni acest drept.*

Ion Iliescu – *Sigur, nici mie. Şi nici nouă, de asemenea. Deci, noi vom veni cu propunerile noastre, dumneavoastră veniţi cu propunerea dumneavoastră, alte partide vor veni, poate, cu alte propuneri. Vom sta la o masă rotundă să le judecăm, să deliberăm, să găsim formule.*

Corneliu Coposu – *Dovadă că am mers pe ideea reluării dialogului este că am înţeles că domnul prim-ministru, care a fost receptiv, a spus: "Nu avem nimic împotrivă să păstrăm titlul"…*

Petre Roman – *Dar nu am fost numai eu. Şi domnul preşedinte are aceeaşi părere.*

Corneliu Coposu – *Şi nu văd de ce v-a surprins cererea noastră, care e foarte normală şi foarte legitimă.*

Ion Iliescu – *Domnule Coposu, am spus că nu respingem absolut nimic, nici o propunere. Nu înseamnă că am acceptat deja propunerea dumneavoastră. Lăsaţi-i şi pe alţii să gîndească. Şi o să căutăm formulele potrivite, care să convină tuturor.*

Petre Roman – *Şi, mai ales, domnule Coposu, să lăsăm ţara să existe ca sistem economic şi ca stabilitate economică.*

Corneliu Coposu – *Aici aveţi dreptate, vă dăm tot concursul.*

Petre Roman – *Eu pînă acum pot să vă asigur că, de bine, de rău, stabilitatea economică a fost menţinută.*

Liviu Petrina – *Pînă ieri nu aţi intrat în dialog.*

Ion Iliescu – *Dar discuţiile anterioare ce-au fost? N-au fost tot dialog?*

Liviu Petrina – *Domnule preşedinte, vă răspund scurt. Ne-aţi promis o oră la Televiziune; ne-aţi dat o jumătate de oră, cu cîteva clipe înainte. Ne-aţi promis sprijin material.*

Ion Iliescu – *Domnule, vă rog să nu amestecaţi lucrurile. Nu ne confundaţi pe noi cu Televiziunea, cu presa.*

Liviu Petrina – *Directorul Televiziunii este purtătorul dumneavoastră de cuvînt, membru al Consiliului.*

Ion Iliescu – *Asta-i altă treabă.*

Sergiu Cunescu – *Domnule preşedinte, negocierile noastre din ultimele zile şi întîlnirea de astăzi sînt urmările unei oarecare crize, care s-a declanşat în momentul cînd s-a anunţat participarea Frontului la alegeri. Pentru moment, nu vrem o rezolvare pe loc. Nu se poate. Dar măcar să cădem de acord la un principiu. Şi anume: că Frontul se va transforma într-un Consiliu de Uniune Naţională, care va avea o compoziţie reprezentativă pentru întregul popor.*

Ion Iliescu – *Nu Frontul, ci Consiliul se va transforma. Lăsaţi-ne pe noi să găsim formularea corespunzătoare.*

Sergiu Cunescu – *Iar partea de Front care va continua să facă politică şi să se prezinte la alegeri, să intre pe reglementarea unui partid politic, chit că s-ar numi Front; noi chiar am vrea să rămînă Frontul ca partid politic.*

Ion Iliescu – *Domnule Cunescu, aţi reţinut declaraţia mea de aseară? N-am vorbit că ni se impune nouă, Frontului,*

să gîndim cum să delimităm cele două funcţii ale noastre? Repet, aşa s-a conjugat situaţia, a trebuit să preluăm frînele conducerii şi am găsit o structură de moment. Noi înşine gîndim asupra modului în care să delimităm cele două elemente. Nu respingem nici un fel de sugestie, nici un fel de propuneri care pot să ne ajute să ne clarificăm propria noastră deliberare şi opţiune. Dar nu ne puteţi impune dumneavoastră, domnule, propuneri pe care să le acceptăm necondiţionat. Asta-i toată problema.

Sergiu Cunescu – *Dar, vă spun sincer, mai ales că aţi vorbit şi de schimbarea denumirii Frontului. Trebuie să plecăm de aici – e bine şi pentru dumneavoastră şi pentru noi – numai cu acceptarea principiului. Şi o să tratăm acest lucru.*

Petre Roman – *Acceptarea principiului s-a făcut deja aseară.*

Sergiu Cunescu – *N-a fost suficient de clar. Toată lumea m-a întrebat. Vă rog să facem acest lucru. Ca principiu. Poate nici numele nu-i important. Dar vă rog să anunţaţi şi dumneavoastră la Televiziune că am căzut de acord asupra acestui lucru.*

Corneliu Coposu – *Sînt cu atît mai surprins de reacţia dumneavoastră, cu cît interpretarea mea a fost că aseară s-a făcut acceptul principial al acestei teze.*

Petre Roman – *Şi aţi venit cu teza că astăzi trebuie să ne dizolvăm şi să părăsim puterea politică.*

Corneliu Coposu – *Nu, nu, nu ştiu ce… Eu am făcut o comparaţie cu…*

Petre Roman – *Nu sîntem copii…*

Corneliu Coposu – *Asta-i, probabil, o speculaţie*.

Marius Cârciumaru – *Domnule preşedinte, domnilor, îmi permiteţi, sînt preşedintele Partidului Socialist Democratic Român. Jos sînt toate partidele. Vă rugăm frumos, nu faceţi separatism dacă, într-adevăr, respectaţi democraţia. Toată această discuţie trebuie să aibă loc jos.*

Sergiu Cunescu – *Protestăm. Noi am cerut audienţa, trei partide. Vă rog să nu interveniţi. Nu vă infiltraţi în tratativele altor partide. Nu aveţi nici o calitate. Voi să vă exprimaţi cînd veţi cere audienţă.*

Dinu Patriciu – *Domnule preşedinte, îmi permiteţi să spun cîteva vorbe. Nouă ni se pare că toată această discuţie se învîrte în jurul unei confuzii. Şi declaraţia domnului Coposu, şi tot ce se întîmplă acum în stradă se învîrte în jurul confuziei pe care o generează denumirea de Front şi de Consiliu Naţional al Frontului. Consiliul Naţional al Frontului, prin însăşi raţiunea sa de existenţă, prin modul în care l-aţi conceput, în prima clipă, este un Consiliu de Uniune Naţională. Un Consiliu în care, prin consens, toate forţele politice să poată contribui la organizarea vieţii politice pînă la alegeri. Pe de altă parte, dumneavoastră, ca orice cetăţeni ai acestei ţări, puteţi avea o opţiune politică. Şi e foarte normal. Puteţi crea o mişcare politică, care se poate numi Front de Salvare Naţională. Este o denumire simbolică, într-un fel, legată de tot ceea ce aţi făcut dumneavoastră în primele zile ale Revoluţiei. Dar, haideţi, în această clipă să facem o treabă simplă. Să separăm cele două lucruri. În stradă se creează o confuzie regretabilă între cele două lucruri. Să denumim Consiliul de Uniune Naţională, forţă legislativă în stat, şi Frontul să fie un partid politic, o forţă politică. Şi, atunci, confuzia s-a terminat.*

Ion Iliescu – *Am declarat încă de aseară: căutăm noi înşine soluţia adecvată pentru rezolvarea acestei probleme. Propunerea dumneavoastră e o formulă. Ea e negociabilă. Noi înşine putem să o luăm în discuţie. Mai sînt şi alţii care trebuie să participe la dialog. Nu ne cereţi să spunem acum «da» sau «nu» la ceea ce ne propuneţi dumneavoastră acum. Şi nu condiţionaţi aceasta de confuzia din această stradă; sînt şi alte confuzii, în alte străzi. Deci, nu veniţi cu argumentul străzii şi demonstraţiei. Vreau să vă spun că a venit de jos o notă că, dacă pînă la ora 16 delegaţia nu apare (au impresia că vrem să vă confiscăm aici) ameninţă că pătrund în clădire.*

Sergiu Cunescu – *Poate să fie numai o provocare.*

Ion Iliescu – *Deci, acum, în orice caz, nu este momentul să stăm să deliberăm ca să ajungem la o concluzie. Am reţinut propunerea dumneavoastră; de fapt, nu schimbă nimic din tematica problemei pe care am dezbătut-o ieri. Este numai o formulare de propunere asupra căreia trebuie să deliberăm noi şi alţii şi, deci, să formeze ea însăşi o idee de deliberare în viitor. Vă propun acum să vă liniştiţi "trupele" şi să îi sfătuiţi…*

Călin Popescu Tăriceanu – *Daţi-mi voie. Nu sînt numai reprezentanţii partidelor, sînt studenţii, care sînt veniţi separat, sînt întreprinderi care au venit să manifeste separat. Fără să aibă girul nostru.*

Ion Iliescu – *Sînt demonstranţii dumneavoastră, nu ştiu care este schema acestei acţiuni.*

Liviu Petrina – *Depinde exclusiv de dumneavoastră, de Consiliu şi de Front, de cele două părţi – dacă spuneţi că s-au structurat în două părţi – să hotărîţi în ceea ce vă priveşte pe domniile voastre; adică, dacă Frontul se pune pe aceeaşi bază de egalitate cu celelalte partide, aţi soluţionat problema. Şi, apoi, ne întîlnim toate partidele, Frontul ca partid, în deplină egalitate cu fiecare din partidele astea, 15-20, şi discutăm omeneşte, civilizat. Dar renunţaţi la chestiunea pe care aţi anunţat-o, din 23. E treaba dumneavoastră. Dacă le-aţi unit într-un mod care depăşeşte un Decret, pe care dumneavoastră l-aţi…*

Petre Roman – *Aşa s-au născut, domnule, nu le-a numit nimeni.*

Ion Iliescu – *Aşa s-au născut. E datoria noastră să găsim formula potrivită. Lăsaţi-ne pe noi să o judecăm. Lăsaţi-ne pe noi să o facem şi să decidem şi modalitatea, şi timpul potrivit. Acum n-avem condiţii să o facem. Şi va trebui să venim noi cu o idee, înainte de toate. Să o elaborăm. Pe urmă, să găsim un consens în Consiliul nostru, asupra unei formule, a unei propuneri proprii. Să mergem, apoi, la un dialog cu toate celelalte partide. Adică, e o chestiune care nu se rezolvă aşa, pe loc. Nu mîine sînt alegerile. Mai sînt patru luni pînă la alegeri. Pînă la intrarea în campania electorală, ne clarificăm noi cum anume să facem. Asupra dialogului, de săptămîna viitoare vrem să-l şi începem. Poate facem, vineri sau sîmbătă, o primă întîlnire cu toate partidele; între timp, să-i punem în temă pe toţi şi să avem o discuţie.*

Liviu Petrina – *Dar întîi să fiţi şi dumneavoastră partid, neted, separat de Front sau Frontul de Consiliu.*

Ion Raţiu – *Permiteţi-mi şi mie răspunsul, în cîteva cuvinte. Abia am sosit în ţară, ca să aduc şi eu obolul meu la crearea democraţiei aici şi îmi permit să vă sugerez că, în concepţia Occidentului, un Front este o concepţie totalitară,*

fiindcă un Front reprezintă întregul evantai de opinii, de la extrema stîngă pînă la extrema dreaptă. Se integrează prin forţa lucrurilor, prin definiţie în a asuma întreaga suflare românească, care vrea să salveze naţiunea şi mi se pare că acest lucru este incorect şi neînţelept, în primul rînd, şi, cu siguranţă, este total nedemocratic în accepţiunea cuvîntului în Occident. Dacă dumneavoastră, într-adevăr – nu îndrăznesc să vă dau un sfat – vreţi să participaţi nu ca arbitru şi jucător, ci ca jucător, să aveţi un partid, nu un Front care, prin implicaţii, să pretindă că reprezintă pentru toţi cei care vor să salveze naţiunea…

Ion Iliescu: *Vă mulţumim pentru sfat, dar trebuie să avem criteriile noastre pentru a judeca lucrurile şi nu neapărat criterii fixate sau dictate de altcineva, din afară. Este tot o chestiune de opţiune democratică. Şi în Occident sînt formaţiuni care nu se numesc partide, dar există şi participă la alegeri. Aşa că, şi în Occident, se schimbă viziunea despre structuri politice.*

Corneliu Coposu: *Am un cuvînt pentru domnul prim-ministru, care m-a învinuit de lipsă de loialitate. Cred că lipsa de loialitate i se poate atribui Consiliului Frontului pentru toate aceste manifestaţii din ultima vreme. Nu cred că i se poate reproşa partidului nostru o lipsă de loialitate sau lipsă de sprijin a Frontului, pînă cînd dumneavoastră aţi făcut perturbaţia în opinia publică românească, prin anunţarea candidaturii. V-am promis sprijin şi nu ne-am dat la o parte în acordarea acestui sprijin. În ce priveşte manifestaţia noastră, v-am anunţat că o vom face. V-am anunţat din vreme. Lipsa de loialitate este a dumneavoastră, care aţi organizat contra-manifestaţie, în ideea că s-ar putea întîmpla ciocniri, lucru care-l consider că e periculos. Noi am anunţat dinainte că vom face o demonstraţie absolut loială, fără violenţă.*

Petre Roman: *Loială cui, domnule Coposu?*

Corneliu Coposu: *Democraţiei, principiilor democratice…*

Petre Roman: *Această declaraţie a dumneavoastră, domnule Coposu, împreună cu lipsa dumneavoastră de aseară, de la Televiziune, o denumesc eu neloialitate.*

Corneliu Coposu: *Nu aveţi dreptate.*

Petre Roman: *Rămîn la această părere, totuşi.*

Corneliu Coposu: *I-am explicat domnului Iliescu, aseară, motivul pentru care nu ne putem prezenta la Televiziune. Deci, am fost acoperit. Şi azi-dimineaţă chiar l-am căutat de două ori.*

Petre Roman: *Care a fost motivul, domnule Coposu?*

Ion Iliescu: *Că a fost târziu.*

Corneliu Coposu – *Era tîrziu şi nu terminasem discuţiile. Noi nu putem proceda arbitrar. Procedăm în conformitate cu hotărîrea conducerii noastre. Era tîrziu şi era convocată conducerea. Iar rezultatul acestei deliberări v-a fost comunicat imediat. Dimineaţă am comunicat, din nou, că facem manifestaţie. Şi am rugat să nu se mai însceneze contramanifestaţii sporadice, mai cu seamă că, v-am spus aseară la telefon, am şi un document din care rezultă cum aţi organizat această contra-manifestaţie.*

Ion Iliescu: *Domnule Coposu, dacă noi gândeam, într-adevăr, să fie o contra-manifestaţie, vă daţi seama că nu era de amploarea acesteia. Nu ne-am propus aşa ceva.*

Petre Roman: *Aţi vorbit de faptul că nu aţi putut să vă exprimaţi părerea, că ar fi arbitrară. În schimb, nouă ne cereţi acum, pe loc, să ne exprimăm părerea în legătură cu propunerea dumneavoastră. E corect?*

Corneliu Coposu: *În principiu…*

Petre Roman: *Păi dumneavoastră ne somaţi, nu vă supăraţi.*

Liviu Petrina: *Sunteţi în afara legii.*

Petre Roman: *Asta e părerea dumneavoastră.*

Ion Iliescu: *Şi vă rog să vă reţineţi părerea pentru dumneavoastră, nu mai tot reclamaţi…*

Corneliu Coposu: *Domnule prim-ministru, nu noi luăm această hotărâre, nu vrem să vă presăm să o luaţi. Am cerut ca dumneavoastră să deliberaţi în conformitate cu acordul principial, faţă de care nu văd nici o contradicţie, şi mă mir că vă formalizaţi cu nişte expresii…*

Ion Iliescu: *Nu aveţi deloc dreptate. Noi am relatat pe larg despre discuţia noastră, despre dialogul început şi despre disponibilitatea reciprocă de a continua dialogul. De*

la dumneavoastră, public, nu s-a auzit aşa ceva, ci numai somaţia de azi, pe care au preluat-o agenţiile internaţionale.

Corneliu Coposu: *Aseară v-am comunicat hotărîrea forurilor noastre conducătoare.*

Petre Roman: *La telefon. Dar pentru public? E cu totul altceva, domnule Coposu.*

Ion Iliescu: *Mi-aţi comunicat mie, la telefon. Dumneavoastră, deocamdată, în public…*

Corneliu Coposu: *Pentru public nu era cazul să comunic, înainte de a aştepta…*

Ion Iliescu: *Atunci, eu vă întreb: vă prezentaţi în public să vorbiţi despre dialogul început şi disponibilitatea dumneavoastră de a merge la dialog cu noi şi să contestaţi valabilitatea acestei declaraţii, care seamănă a declaraţie de război?*

Corneliu Coposu: *Nu, domnule, în domeniul politic orice declaraţii pot fi făcute dacă se respectă politeţea, bunul simţ şi nu frizează…*

Ion Iliescu: *Aici este politeţe şi bun simţ? Domnule, aici este ceea ce s-a redat deja de către agenţiile de presă din toată lumea. Dumneavoastră vorbiţi de o declaraţie pe care nu o ştie nimeni, nici măcar nouă nu ne-aţi comunicat-o. Eu zic să vă prezentaţi în faţa agenţiilor, cum aţi făcut-o şi aici, să vă prezentaţi în faţa Televiziunii, să contestaţi valabilitatea acestei declaraţii, să spuneţi că e o deformare a realităţii şi că, de fapt, dumneavoastră staţi pe alte poziţii, că aţi început cu noi acest dialog, că rămâneţi deschis la acest dialog, că aveţi nişte propuneri pe care noi le receptăm…*

Petre Roman: *Noi le receptăm favorabil. Am făcut-o deja aseară.*

Ion Iliescu: *Şi am şi comunicat acest lucru…*

Ion Diaconescu: *Nu le-aţi nominalizat…*

Petre Roman: *Păi cum să le nominalizăm, domnule, de aseară pînă azi-dimineaţă, cînd, de altfel, dumneavoastră spuneţi că nu aţi avut timp să vă prezentaţi la Televiziune, că n-aţi… V-am întrebat până unde va merge manifestaţia…*

Liviu Petrina: *Vreau să vă citesc ce am aici. Dumneavoastră anunţaţi lumii întregi că duminică la prînz, în Piaţa Victoriei din Capitală, a avut loc o manifestaţie la care*

au participat cîteva zeci de mii de cetăţeni, oameni ai muncii din mari unităţi economice – IMGB, Semănătoarea, Mecanică Fină, Republica, 23 August, Griviţa Roşie – şi studenţi din complexul Grozăveşti şi mai multe întreprinderi şi oraşe – Brăila, Târgu-Mureş ş.a.m.d. Ei scandează: «Muncitorii sînt cu Frontul», «Noi sîntem poporul», «Nu ne vindem ţara» şi alte lozinci. În piaţă manifestează, de asemenea, partizani ai partidelor politice, care contestă legitimitatea Frontului Salvării Naţionale, legile elaborate de acesta, ca şi dreptul Frontului de a se prezenta la alegeri. Pe pancartele purtate de manifestanţi scrie: «Jos FSN», «Alegeri fără Front», «Unde ne este Revoluţia?», «Eroii nu au murit în parcuri». În fruntea unui numeros grup se află domnul Corneliu Coposu, preşedintele Partidului Naţional Ţărănesc Creştin şi Democrat, care ne-a declarat: «Am făcut această demonstraţie pentru a cere Frontului Salvării Naţionale să se dizolve şi să predea puterea politică unui guvern provizoriu, care să conducă ţara pînă la alegerile generale».

Ion Iliescu – *Este exact aceeaşi declaraţie care a venit şi pe alt canal…*

Corneliu Coposu: *Totalmente greşit, fiindcă eu nu puteam să cer….*

Petre Roman: *Dar să ştiţi că asta-i singura declaraţie care a ajuns la agenţiile internaţionale.*

Corneliu Coposu: *Consiliul să predea puterea unui guvern? E o stupiditate. Cine ştie…*

Ion Iliescu: *Şi, totuşi, ea e înregistrată de toate agenţiile de presă. Deci, iată propunerea mea, domnule Coposu, ca să demonstraţi buna dumneavoastră credinţă – şi mie şi lumii – să contestaţi această declaraţie şi să arătaţi care este poziţia dumneavoastră: că sunteţi pentru dialog, aşa cum am declarat noi că suntem.*

Corneliu Coposu – *Asta am declarat…*

Ion Iliescu – *Nu, să o declaraţi public, nu mie personal, domnule Coposu.*

Petre Roman – *Niciodată n-aţi declarat public.*

Ion Iliescu – *Adică, ceea ce am declarat noi aseară, să confirmaţi că este şi aprecierea dumneavoastră, şi părerea dumneavoastră şi că rămâneţi deschişi dialogului. Şi că nu aţi*

apelat la o demonstraţie de forţă azi, că este greşit formulat, nu ştiu de către cine… Asta ar fi o dovadă de bună credinţă.

Corneliu Coposu: *Aduceţi camera de luat vederi şi o fac pe loc.*

Liviu Petrina: *Domnule preşedinte, numai o întrebare. Este evident că, dacă Consiliul se formulează (*se va numi, n.ns.*) Consiliul Unităţii Naţionale, acel consiliu va desemna un alt guvern. Este o consecinţă pe care o înţelegeţi foarte limpede.*

Ion Iliescu – *Nu amestecaţi lucrurile, domnule Petrina. Noi vorbim de discuţia de ieri şi concluzia ei. Noi deja am făcut o declaraţie în spiritul acesta, aşteptăm o declaraţie similară. Dumneata vii cu altă problemă.*

Liviu Petrina – *Dar este o consecinţă pe care o întrezăresc foarte simplu.*

Ion Iliescu – *Deci, ajungeţi la această condiţionare…*

Liviu Petrina – *Eu am fost acolo cînd a fost discuţia asta.*

Ion Iliescu – *Păi, atunci ce te bagi în discuţie, domnule? Eu vorbeam cu domnul Coposu. Dînsul e dator moral să repare această treabă.*

Voce – *Domnule preşedinte, vin de jos, unde sînt muncitori şi fac scandal foarte mare şi au spus că, dacă de la această şedinţă nu va merge cineva foarte repede să ia o atitudine, să le explice…*

Ion Iliescu – *Noi deja am făcut-o, Dumneavoastră încă nu. Deci, sunteţi datori faţă de noi, dacă vreţi să credem în buna dumneavoastră credinţă şi să existe, într-adevăr, climat de dialog. Altminteri, vă rog să mă iertaţi, noi dialog cu dumneavoastră nu mai purtăm decît de faţă cu toate celelalte partide. Sau manifestaţi bună credinţă şi, atunci, mergem în continuare la dialogul corespunzător, sau, dacă nu, vă rugăm să ne credeţi că nu mai putem avea nici un fel de încredere în buna dumneavoastră credinţă".*[86]

De ce au optat *frontiştii* de la Bucureşti pentru această soluţie? Răspunsul îl regăsim în *Punctajul* pregătit pentru

[86] Ion Iliescu, *„Momente de istorie"* , Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1995, p. 102-122; blogul personal Ion Iliescu, preluat de Marius Mioc pe blogul său (CPUN).

Preşedinte, cu ocazia convocării primei reuniuni a CPUN: „Decretul nu trebuie pus în mod explicit în discuţie, întrucât aceasta ar crea riscul contestării tuturor structurilor actuale, atât în configuraţia cât şi în competenţa lor. Din acest motiv nu este recomandabil multiplicarea şi difuzarea decretului, acesta putând sugera repunerea sa în discuţie."[87]

Mai târziu, Ion Iliescu a explicat contextul în care s-a constituit partidul cu denumirea FSN şi s-a luat decizia angajării lui în bătălia electorală: „Aş vrea să mă opresc asupra denumirii de Front al Salvării Naţionale, pe care am apreciat-o atunci ca potrivită momentului şi împrejurărilor în care ne aflam. Ea aparţinea, de fapt, unui profesor de la Universitatea Bucureşti, Facultatea de Filosofie – prof. Melian, pe care nu l-am cunoscut, nici nu ştiam nimic, atunci, despre el şi care, ulterior, nu a manifestat vreun interes de a intra în viaţa politică. Însă, cu 6 luni în urmă, apăruse un text-apel – cum am aflat mai târziu, difuzat la *Europa Liberă*, semnat **Frontul Salvării Naţionale.** Denumirea ni s-a părut tuturor potrivită pentru structura provizorie care să preia puterea. Aşa a apărut denumirea de Consiliu al Frontului Salvării Naţionale.

Şi în alte ţări **s-a apelat**, odată cu prăbuşirea vechiului sistem comunist, dominat de monopolului unui partid – **la formule de larg consens naţional** şi la denumiri adecvate, în vederea trecerii la o nouă organizare democratică a societăţii.

Cehii au apelat la denumirea de **Forum Civic.** Ceva similar au folosit bulgarii şi ungurii. Polonezii au pornit de la sindicatul **Solidaritatea**, care s-a transformat în structură politică. La noi, timişorenii s-au prezentat, în ziua de 20 decembrie 1989, cu o platformă de unitate sub denumirea de **Front Democratic.** Eu redactasem, la începutul anului 1989, un apel către populaţie, care nu a mai ajuns la destinaţie (tot la *Europa Liberă*), pe care îl prezentam în numele unui Front Patriotic sau Popular. Nu ştiu ce l-a inspirat pe profesorul Melian (Alexandru) în formularea sa – **Front de Salvare Naţională** – care nouă, în seara de 22 decembrie, fără a şti cui îi aparţine, ni s-a părut potrivită şi am adoptat-o. Iar, în

[87] *Idem,* p.132. În 28 ianuarie 1990 a avut loc şi la Timişoara o demonstraţie a partidelor istorice, organizată în Piaţa Operei cu foarte mulţi vorbitori, între care şi Ioan Marcu, lider al Revoluţiei timişorene.

contextul *Comunicatului*, era exprimată următoarea idee: S-a afirmat că adoptarea acestei denumiri ar fi exprimat intenţia de a împiedica evoluţia spre o organizare politică pluralistă – specifică unei democraţii parlamentare. Afirmaţia era fără temei. În chiar textul comunicatului – în prezentarea celor 10 puncte programatice ale Revoluţiei Române – se spunea, la primul punct: ”Abandonarea rolului conducător al unui singur partid şi statornicirea unui sistem democratic pluralist de guvernământ”. Mai mult, printre primele acte legislative elaborate de Consiliul Frontului Salvării Naţionale, la 31 decembrie 1989 se înscrie Decretul-lege privind înregistrarea şi funcţionarea partidelor politice şi a organizaţiilor obşteşti în România. Acesta a fost temeiul legal al apariţiei, în cursul lunii ianuarie, a 30 de partide. Din partea Consiliului CFSN, am adresat invitaţii partidelor nou apărute să-şi desemneze reprezentanţi, care să fie cooptaţi în Consiliu – ca structură a puterii de stat. Cu vreo 2-3 excepţii, am fost refuzaţi. Spre sfârşitul lunii, când a apărut propunerea de organizare a unui partid pe platforma program a Revoluţiei Române, adoptându-se şi denumirea de FSN, aceasta a provocat confuzie, ca şi reacţii şi răstălmăciri – că s-ar dori suprapunerea structurii de stat cu cea de partid. Lucrurile au fost lămurite într-o primă discuţie, pe care am avut-o împreună cu premierul Petre Roman, cu liderii a trei partide – domnul Coposu (PNŢ-CD), domnul Radu Câmpeanu (PNL) şi domnul Sergiu Cunescu (PSDR). Din păcate, pe 28 ianuarie a avut loc o manifestare a opoziţiei, care risca să se transforme într-o încăierare cu urmări negative. Am reuşit să eliminăm suspiciunile şi să conturăm ideea transformării CFSN într-o structură lărgită, cu atragerea reprezentanţilor tuturor partidelor apărute. Ideea a fost concretizată într-o întâlnire cu reprezentanţii celor 30 de partide, în ziua de 1 februarie, când s-au precizat şi modul de restructurare a CFSN şi de organizare a Consiliului Provizoriu de Uniune Naţională. Această decizie politică a fost concretizată în formă legală, juridică, prin adoptarea de către CFSN a ultimului său Decret-lege privind Consiliul Provizoriu de Uniune Naţională (sublinierile noastre)”[88]

[88] Ion Iliescu, *Cuvânt la sesiunea de aniversare a CPUN*, 12.02.2008.

Noul organism îşi desfăşura activitatea, pe structuri de conducere permanente şi pe comisii, asemenea celor de la fostul CFSN, lărgite cu persoane desemnate de partidele din CPUN. Preşedintele era „sfătuit" să conducă lucrările Consiliului aşa fel încât Frontul să aibă asigurată preşedenţia pentru cel puţin următoarele comisii: de politică externă, pentru cultură, pentru administraţie locală, organizatorică şi împuterniciţi ai consiliului. Comisia constituţională, juridică şi pentru drepturile omului urma să fie alcătuită din experţi. În orice caz, se încerca soluţia lărgirii vechiului Birou al CFSN, nu alegerea unui nou Birou. La nivel local, paritatea nu era obligatorie, numărul membrilor care completau vechile consilii locale FSN puteau ajunge **până la 50%** din totalul membrilor Consiliului judeţean Provizoriu de Uniune Naţională.

După rezolvarea acestei dispute – în fond, în favoarea Opoziţiei care era acceptată, parţial, în aşa numitul „parlament scurt", partidele din Opoziţie au început să atace Frontul pentru a-i slăbi credibilitatea, în perspectiva campaniei electorale iminente. Cel puţin două erau tezele pe care le-a lansat, destul de abil, Opoziţia unită:

1) - nu este adevărat că Frontul Salvării Naţionale a avut merite în Revoluţie, de fapt el s-a constituit în afara acesteia, dictatura nu a fost înlăturată, a fost îndepărtat doar Ceauşescu şi eşalonul întâi; practic, eşalonul doi al Partidului Comunist – integrat în Front – a furat-o (a confiscat-o !), şi

2) - de fapt Frontul nu spune adevărul: în decembrie 1989 n-a fost o Revoluţie, a fost o simplă lovitură de stat, adevărata Revoluţie trebuie făcută acum, înlăturând de la Putere Frontul Salvării Naţionale care şi-a asumat merite inexistente. Lupta împotriva comunismului (temă extrem de populară în electorat) trebuie continuată, lozinca *Jos comunismul* trebuie rostită până când Frontul – pe care Opoziţia îl prezenta electoratului ca fiind fostul partid comunist – va ceda Puterea.

Evident, erau sloganuri specifice bătăliei electorale, simple afirmaţii, care nu trebuia să fie justificate; liderii Frontului încercau zadarnic să combată aceste teze. Până la urmă, o parte din electorat a crezut în partidele din Opoziţie

(care au câştigat, împreună, aproape 35% din voturi, ceea ce, în contextul perioadei, reprezenta un succes !).

Tezele enunţate la timpul respectiv din raţiuni electorale s-au menţinut în spaţiul public şi după 20 mai 1990, mai ales la Bucureşti şi Timişoara.

Unele grupări politice şi civice, constituite în Timişoara după 1 ianuarie 1990 şi-au nuanţat mesajele, şi-au radicalizat programele şi atitudinea, invocând explicit eradicarea comunismului ca sistem social-politic. Această radicalizare se explică şi prin evoluţiile speciale de la Timişoara, unde, cum am arătat mai sus, la 12 ianuarie 1990, printr-o manevră bine instrumentată, preşedintele CJ.FSN Timiş, Lorin Fortuna (liderul FDR), a fost silit să-şi anunţe intenţia de a demisiona, iar în urma „alegerilor" din 27-29 ianuarie 1990, FDR a fost înlăturat din organismele puterii locale. Comunitatea timişoreană a înţeles sensul acestei schimbări, pe care a perceput-o ca pe o încercare de revenire la situaţia anterioară Revoluţiei şi a declanşat o adevărată campanie cu sloganuri anticomuniste explicite.

Trecerea de la CFSN la CPUN în județ și în Timișoara a bulversat și mai mult opinia publică; se deschidea un canal, o breșă în intransigenta Timișoară de a fi atrasă în bătălia politică anostă prezentă peste tot în țară. A lăsa pe seama veleitarilor o formațiune politică puternică în Consiliul județean sau al Timișoarei, era un risc prea mare, așa încât oameni responsabili și credibili erau obligați să intervină. La București se știa că cei aleși recent în consilii la Timișoara nu doreau să fie membri ai unui partid (FSN). Era nevoie să se organizeze o filială locală a acestei formațiuni, cu trimiși de la Centru. Claudiu Iordache explică: "La ședința de constituire a CPUN lărgit a apărut un individ pe care-l cunoscusem în Balconul Operei, ca pe un oportunist extrovertit și extrem de brutal. În ianuarie 1990, momentul tulbure al schimbării șefului poliției județene l-a implicat într-o conspirație, la care participase și generalul Chițac, ce dorise să pună un om de-al său (…). Într-o seară, Florin Marton, (căci acesta era numele trimisului FSN la Timișoara) a forțat preluarea puterii Consiliul FDR. Pentru a-l bloca, Lorin Fortuna, Cnejevici și cu mine ne-am dat demisia. Intimidat, Marton n-a mai îndrăznit să impună soluția Bucureștiului…

Reîntâlnindu-l în sala de Consiliu, înarmat cu un document semnat de Bogdan Pătrașcu – ce îi acorda împuternicirea de a forma FSN-uri locale – surpriza nu mi-a fost deloc mică. Forța potențială a unui partid ce se prevedea încă de atunci de guvernământ, ajunsă în mâna acestui om, ar fi putut provoca la Timișoara evenimente imprevizibile. Am căutat pe loc o soluție pentru a avertiza Bucureștiul…Avertismentele mele au reușit să-i neliniștească. La Timișoara au sosit două persoane, la vremea aceea aproape necunoscute. Așa i-am cunoscut pe Florin Velicu și Virgil Măgureanu…Aveau să se întoarcă în Capitală cu chipurile înnourate. O zi mai târziu m-a căutat la telefon Ion Iliescu : *Ia tu, Claudiu, organizația FSN. Avem încredere în tine.”*[89] La alcătuirea filialei, Iordache a impus exigențe ferme, care au făcut din FSN-ul local un „partid curat”, înconjurându-se de oameni ”netarați de biografii rușinoase”. Între aceștia, Gabriel Marinescu, inginer la Electromotor, participant la revoltele străzii din 17-19 decembrie 1989, membru al FDR din 21 decembrie, membru al Consiliului municipal din ianuarie 1990; Dorel Borza, alesul UTM-ului în ianuarie 1990, membru al CPUN Timiș, ulterior – ca și Gabi Marinescu – deputat în prima legislatură a Parlamentului României postcomuniste și prefect al județului Timiș în 1992 ; inginerul agronom Romulus Paraschivoiu, profesionist excepțional, dublat de o modestie încă atât de rar de întâlnit într-o lume de grobieni[90]. ”În Frontul de la Timișoara – spune Claudiu Iordache – am avut prieteni de idei și nu coreligionari ai unei dogme împietrite”[91].

[89] Claudiu Iordache, *Singur între români...,* p.27.

[90] *Idem,* p.159-160.

[91] *Idem*.

IV. TEME MAJORE DE INTERES PENTRU COMUNITATEA TIMIŞOREANĂ ÎN PRIMELE LUNI DUPĂ REVOLUŢIE

IV.1 Interesul pentru aflarea adevărului. Stabilirea responsabilităţilor pentru crimele din Revoluţie.

Pe măsură ce ne îndepărtam de momentul părăsirii puterii de către Ceauşescu, cu toate dificultăţile, viaţa în Timişoara reintra în normalitate. O normalitate radical diferită de cea precedentă, în care rămâneau neschimbate doar grijile pentru traiul zilnic. În ciuda libertăţilor câştigate, curând suspiciunile, dezamăgirea, neîncrederea se instalează în cartiere, colective de angajaţi, camarazi de luptă din zilele Revoluţiei. Mass-media locală câştiga teren, se diversifica, introducea în dezbatere teme explozive, între care ideea responsabilităţii pentru crimele şi victimele din timpul manifestaţiilor împotriva regimului comunist. Suprapuse peste o administraţie locală confuză şi precară, tot mai contestată, şi mai ales peste greutăţile iernii– aproape la fel de mari ca şi în anii trecuţi–, zvonurile despre tentativa ascunderii adevărului şi tergiversării judecării vinovaţilor, au tensionat şi agitat viaţa timişorenilor. Societatea era „fracturată", sentimentele de frustrare şi neîncredere dominau atmosfera, cadrele militare erau ostracizate şi privite cu ostilitate.

Pe acest fond, mai mulţi ofiţeri din garnizoana Timişoara, îngrijoraţi de percepţia publică faţă de armată, au încercat să determine accelerarea procedurilor pentru cercetarea evenimentelor din decembrie 1989.

Într-o întâlnire a reprezentanţilor acestui comitet cu prim- ministrul Petre Roman, acesta a fost de acord să se constituie o Comisie guvernamentală de cercetare a

evenimentelor[92], cu largi atribuţii de audieri, verificări, luări de declaraţii şi de întocmire a unui act constatator, pe care să-l pună la dispoziţia Justiţiei. Concomitent, s-au luat măsuri de intensificare a cercetărilor pentru finalizarea rechizitoriilor şi începerea procesului „Lotului Timişoara". Activitatea Comisiei şi procesul „Lotului Timişoara" au lăsat la dispoziţia istoricilor un material documentar extrem de util pentru cunoaşterea şi înţelegerea faptelor şi responsabilităţilor pe care le voi folosi în analiza din acest capitol.

Iată membrii Comisiei guvernamentale formate la 14 februarie 1990: Col. Oancea Viorel, Lt.col. Meliţă Nicolae, Lt.col. Surcu Cornel, Cpt. Bălan Romeo, Cpt. Taşcău Grigore, Mr. Chiriac Octavian, Mr. Stancu Traian, Procuror Speriuşi Vasile, Av. Popa C-tin, Giura Maria-Rodica,Vintilescu Teodor.

Iată hotărârea prim-ministrului Petre Roman în legătură cu menirea şi aşteptările oficiale de la această Comisie

GUVERNUL ROMANIEI

HOTĂRÎRE

Tinînd cont de situaţia deosebită existentă în judeţul Timiş,şi în vederea stabilirii adevărului privind persoanele care, prin atitudinea şi acţiunile lor, au contribuit la executarea măsurilor care aveau în vedere înăbuşirea Revoluţiei din decembrie 1989,

Guvernul României h o t ă r ă ş t e :

Art.1.- Comisia guvernamentală constituită la 14 februarie 1990 are ca atribuţiuni constatarea persoanelor civile şi militare implicate în aceste evenimente, în vederea strîngerii materialelor probatorii necesare stabilirii, de la caz la caz, a măsurilor ce s-ar impune a fi luate (destituirea din funcţii de conducere, începerea urmăririi penale etc.) şi trimiterii acestora cu propuneri de soluţionare organelor în drept.

Art.2.- Comisia este formată din procurori civili şi militari, reprezentanţi ai populaţiei civile şi ai armatei, medici, alţi specialişti.

Art.3.- Comisia îşi va desfăşura activitatea în sediul CFR Timiş, asigurîndu-i-se condiţiile corespunzătoare.

Avînd în vedere importanţa socială a activităţii lor, membrii Comisiei vor fi degrevaţi de sarcinile de serviciu.

PRIM-MINISTRU,
Petre Roman

Bucureşti, 22.02.1990

[92] Comisia s-a constituit la 22 februarie 1990, prin Hotărârea de Guvern nr.566. S-a desfiinţat la 15 iunie 1990. La 14 martie 1990 Comisia a propus trimiterea în judecată a generalilor Ştefan Guşă, Mihai Chiţac, Victor Stănculescu, maiorii Ilie Nicolae şi Sucală Ion.

S-a convenit şi asupra unei structuri a documentului final, un fel de plan de lucru, de care, însă, nu s-a ţinut cont decât parţial:

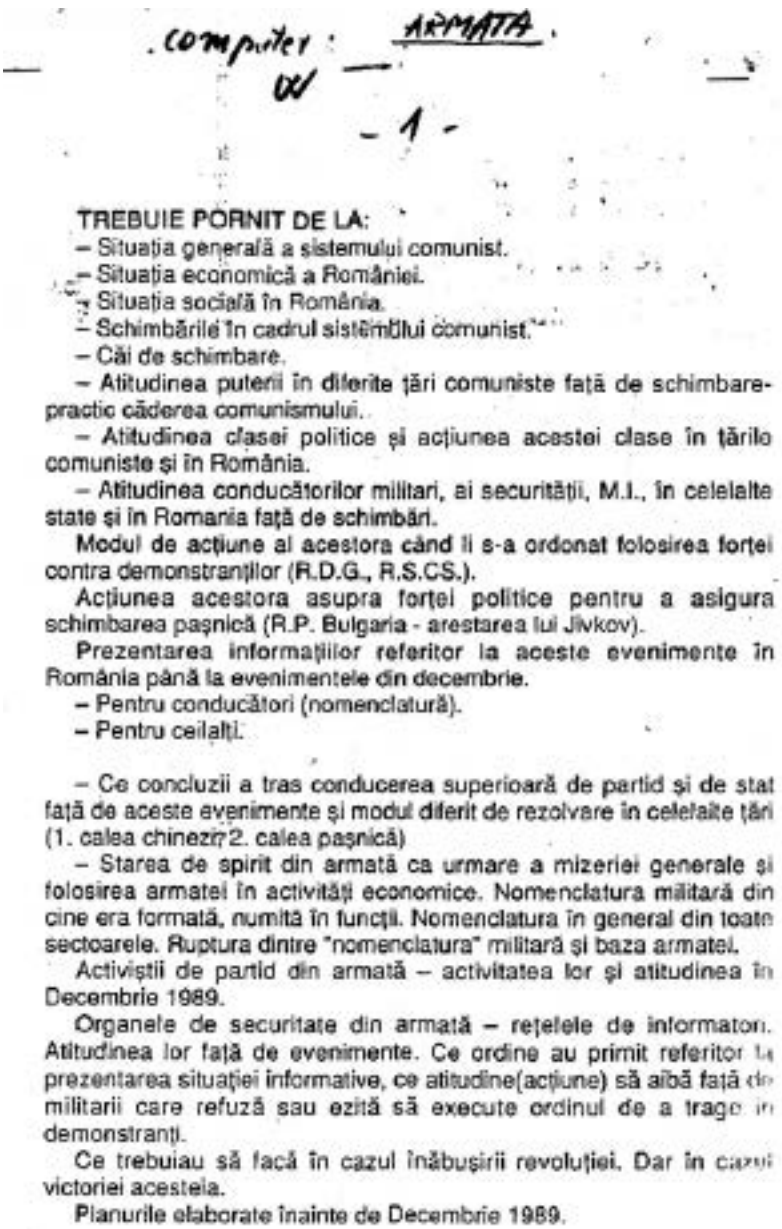

. computer : ARMATA .

W

- 1 -

TREBUIE PORNIT DE LA:

– Situaţia generală a sistemului comunist.
– Situaţia economică a României.
– Situaţia socială în România.
– Schimbările în cadrul sistemului comunist.
– Căi de schimbare.
– Atitudinea puterii în diferite ţări comuniste faţă de schimbare-practic căderea comunismului.
– Atitudinea clasei politice şi acţiunea acestei clase în ţările comuniste şi în România.
– Atitudinea conducătorilor militari, ai securităţii, M.I., în celelalte state şi în Romania faţă de schimbări.

Modul de acţiune al acestora când li s-a ordonat folosirea forţei contra demonstranţilor (R.D.G., R.S.CS.).

Acţiunea acestora asupra forţei politice pentru a asigura schimbarea paşnică (R.P. Bulgaria - arestarea lui Jivkov).

Prezentarea informaţiilor referitor la aceste evenimente în România până la evenimentele din decembrie.

– Pentru conducători (nomenclatură).
– Pentru ceilalţi.

– Ce concluzii a tras conducerea superioară de partid şi de stat faţă de aceste evenimente şi modul diferit de rezolvare în celelalte ţări (1. calea chineză? 2. calea paşnică)

– Starea de spirit din armată ca urmare a mizeriei generale şi folosirea armatei în activităţi economice. Nomenclatura militară din cine era formată, numită în funcţii. Nomenclatura în general din toate sectoarele. Ruptura dintre "nomenclatura" militară şi baza armatei.

Activiştii de partid din armată – activitatea lor şi atitudinea în Decembrie 1989.

Organele de securitate din armată – reţelele de informatori. Atitudinea lor faţă de evenimente. Ce ordine au primit referitor la prezentarea situaţiei informative, ce atitudine(acţiune) să aibă faţă de militarii care refuză sau ezită să execute ordinul de a trage în demonstranţi.

Ce trebuiau să facă în cazul înăbuşirii revoluţiei. Dar în cazul victoriei acesteia.

Planurile elaborate înainte de Decembrie 1989.

– grupe operative de la Marele Stat Major, Consiliul Politic Superior, comandamentul armatei a treia, de la trupele de grăniceri, trupele de Securitate, Securitate etc.

Constituirea unui comandament al represiunii

1° Un super comandament la București

2° Un comandament suprem în Timișoara cu drepturi de decizie nelimitate condus de Coman cu generalii (ofițer reprezentând cele 4 forțe de represiune)

– armată – reprezentant Stănculescu
– securitate
– M.I.
– G.P.

3° Un comandament militar la comandamentul D-18 Mc condus de Gușe.

4° Un comandament al M.I. cu un subcomandament al Securității la Inspectoratul Județean de Interne.

5° Un comandament al G.P. în sediul central al acestora.

Toate aceste comandamente au avut:

– mijloace de legătură fir și radio
– planuri (hărți) de acțiune
– erau asistate de oameni politici de cel mai înalt nivel
– erau asigurate de ofițeri de securitate, C.I. militare

Forțele participante

Toate categoriile de forțe armate în afară de marină:

– infanterie
– tancuri
– trupe de parașutiști
– aviație
– trupe speciale
– cercetare
– chimice
– D.I.A.
– cecetare specială
– U.S.L.A.
– Miliție
– Securitate
– etc.

Aducerea de trupe din alte garnizoane. Informându-le pe acestea că Banatul și Ardealul sunt ocupate de armata ungară și trebuiesc eliberate. Ce vor vedea ei pe străzi sunt agenturi sau sprijinitorii ungurilor.

S-au adus trupe din garnizoanele:
– Caracal (paraşutişti)
– Buzău (trupe speciale)
– Lugoj (mecanizate)
– Vînju Mre (infanterie)
– Arad (infanterie)
– Lipova (mecanizate)
– Buziaş (mecanizate)
– Bucureşti (trupe speciale)
– etc

Ilegalitatea ordinului de a trage în demonstranţi

Ilegalitate rezultată din legile, regulamentele existente în Republica Socialistă România – inclusiv legile, regulamentele ce se aplică în caz de război sau stare de necesitate. Astfel:

– Decretul 367 din 1971 privind regimul armelor, muniţiilor şi materialelor explozive. Decret stipulat în regulamentele militare (R.G. 2, anexa 10, art. 43 şi 47) prevede uzul de armă şi interzice acest uz împotriva:

– 1° copiilor
– 2° femeilor gravide
– 3° în situaţiile în care s-ar primejdui viaţa altor persoane...

Toate regulamentele interzic uzul de armă atât în timp de pace, cât şi în timp de război împotriva civililor neînarmaţi şi îndeosebi împotriva bătrânilor, femeilor şi copiilor.

Darea misiunilor la militari, subunităţi, unităţi, mari unităţi nu s-a făcut conform legilor şi regulamentelor militare, care prevăd că la precizarea misiunii de îndeplinit trebuie specificat în primul rând inamicul împotriva căruia trebuie acţionat (ţara de proveniență a acestuia, organizarea, dotarea, acţiunile acestuia)

S-a încălcat prevederile regulamentelor militare şi a legilor atât faţă de răniţi, cât şi faţă de morţi.

Regulamentele (legile) prevăd:
– răniţilor, inclusiv celor inamici, li se acordă asistenţă sanitară
– morţii din ambele tabere sunt îngropaţi după canoanele specifice religiei, la căpătâi li se pune un însemn, în care se inscripţionează numele şi prenumele, anul morţii, numărul matricol şi alte semne de identificare. Locul unde s-au îngropat se trece pe scheme, planuri, hărţi.

Legat de represiunea din decembrie şi de "teroriştii" trebuiesc investigate în plus
– misiunile primite de anumite cadre active şi de rezervă din M.Ap.N., M.I., C.S.S.
– misiunile primite de militari din trupele speciale

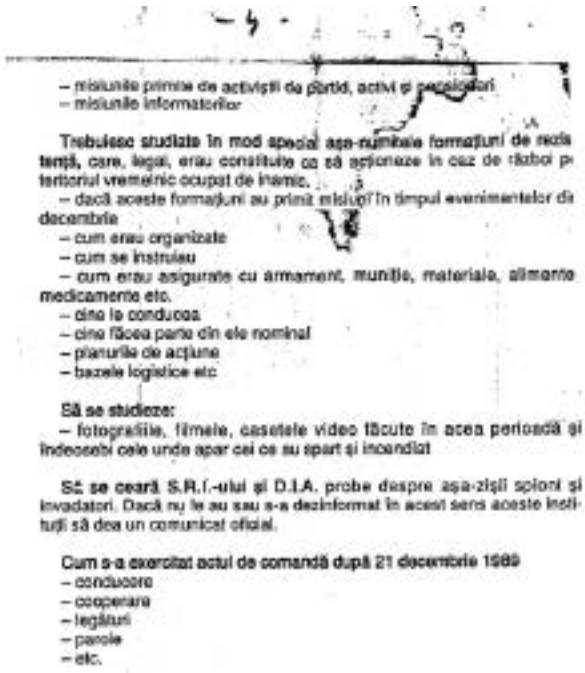

– misiunile primite de activiştii de partid, activi şi securişti
– misiunile informatorilor

Trebuiesc studiate în mod special aşa-numitele formaţiuni de rezistenţă, care, legal, erau constituite ca să acţioneze în caz de război pe teritoriul vremelnic ocupat de inamic.
– dacă aceste formaţiuni au primit misiuni în timpul evenimentelor din decembrie
– cum erau organizate
– cum se instruiau
– cum erau asigurate cu armament, muniţie, materiale, alimente medicamente etc.
– cine le conducea
– cine făcea parte din ele nominal
– planurile de acţiune
– bazele logistice etc

Să se studieze:
– fotografiile, filmele, casetele video făcute în acea perioadă şi îndeosebi cele unde apar cei ce au spart şi incendiat

Să se ceară S.R.I.-ului şi D.I.A. probe despre aşa-zişii spioni şi invadatori. Dacă nu le au sau s-a dezinformat în acest sens aceste instituţii să dea un comunicat oficial.

Cum s-a exercitat actul de comandă după 21 decembrie 1989
– conducere
– cooperare
– legături
– parole
– etc.

La finalul activităţii, Comisia a întocmit un Proces-verbal, însoţit de o mulţime de tabele, situaţii, note explicative şi declaraţii. Şase membri ai Comisiei au semnat procesul-verbal, iar patru nu l-au semnat.

COMISIA GUVERNAMENTALA
JUDEŢUL TIMIŞ

DOMNULUI PRIM-MINISTRU AL GUVERNULUI
ROMÂNIEI

Comisia Guvernamentală numită la nivelul judeţului Timiş, a procedat în continuare la culegerea unor date privitoare la activitatea unor persoane implicate în evenimentele din perioada revoluţiei, date care au fost înaintate spre competentă soluţionare Procuraturii Militare Timişoara, propunându-se, de asemenea, cercetarea penală a Mr.Pleşu Gelu şi Mr.Barrel Iosa.

Un exemplar de pe referatul întocmit va fi înaintat şi Guvernului.

MEMBRII COMISIEI :

- Col.Oancea Viorel
- Lt.Col.Melităş Nicolae
- Lt.Col.Gurău Cornel
- Cpt.Dîlna Ioan
- Cpt.Ţigoiu Gheorghe
- Mr.Chirilac Octavian
- M.R.Stoncu Ovidiu
- Procuror Sportiuc Vlad Vasile
- Avocat Popa Constantin
- Giura Lavinia-Ioana
- Dr.Tintilescu Decebal

În continuare, prezint câteva contribuţii ale membrilor Comisiei care lămuresc situaţii mult timp confuze sau neclare, de interes pentru cercetarea istorică a evenimentelor:

I. Ce ordine s-au dat pentru a declanşa acţiunea militarilor:

a) Ordinul ministrului Apărării:

Transmis de general Eftimescu[93].

Retransmis de lt.col. Ilie Marin, 17 decembrie 1989 :

• Muniţia se ţine pe companii centralizat, nu pe soldaţi.

• Ofiţerii poartă pistoale cu unitatea de foc.

• Când sunt chemaţi la eşaloanele superioare sau la organele de partid şi de stat, ofiţerii se deplasează înarmaţi.

• Se cheamă cadrele din concedii.

• Funcţiile unicat se cheamă în cazarmă, chiar dacă sunt în economia naţională.

• La compania cu 3 plutoane să se asigure patru ofiţeri.

• Comandantul de unitate se cheamă la unitate chiar dacă este în economie.

• Subunităţile pentru intervenţie să aibă mijloace de legătură.

• Pe fiecare tanc să fie asiguraţi 3-4 pistolari, ca desant pe tanc – înarmaţi –, în măsură să răspundă la provocări.

• Mecanicii conductori să fie mai activi.

• TAB-ul să aibă strictul necesar pentru a fi mai mobil.

• Militarii care sunt trimişi în acţiuni să aibă hrană rece pentru 1-2 zile.

• Demonstranţii să fie serios avertizaţi şi apoi să se tragă la picioare.

• Sunt unii dintre demonstranţi care împing bătrâni şi copii în faţă, mijloacele noastre să-i ferească pe aceştia.

• Subunităţile de arme să fie pregătite (să acţioneze n.ns.) ca infanterişti.

---

[93] *Arhiva IRRD, Fond 1, Dosar nr.116,* filele 45-46. Ordinul a fost dat la ora 23,10. În stânga documentului, sus, există următoarea nota: „18.12.1989. Şef stat major. În copie la toate unităţile. În atenţie pentru executare (aplicare) întocmai ss.Lt.col.Ctin.Zeca". În stânga, jos, este notat: „17.12.1989. S-a transmis la UM 01197- cpt. Bulzan, UM 01115- cpt.Vasilescu; UM 01165 lt.maj. Molocea, UM 01006-lt.maj.Praclesc, UM 01125-Lt.Necula, UM 01145- cpt.Casălean I., UM 01120- lt.maj.Mitroi, UM 01050-sold. Bogdan M., UM 01276-plt.adj. Nenicioiu".

• Patrulele în oraş să fie formate dintr-un cadru şi 4 militari în termen înarmaţi[94].

Primit: Ajutorul ofiţerului de serviciu principal
ss/Maior Vlăduţu Gheorghe.
Pentru conformitate
p.COMANDANTUL UM 01204
Lt. col. Balasz Ştefan

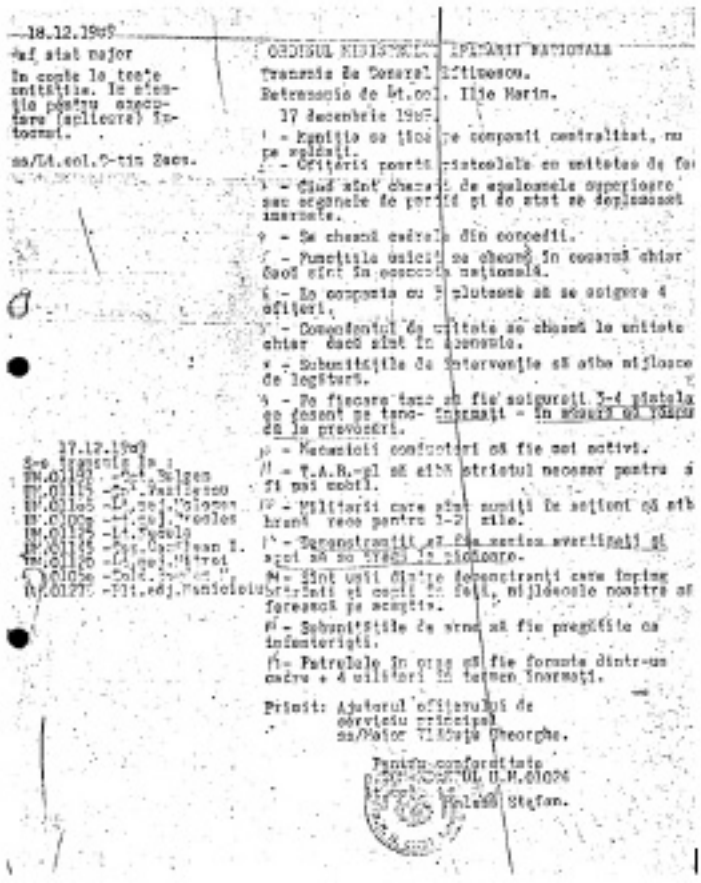

[94] Acest ordin telefonic este considerat, în mai multe lucrări, ca fiind ordin de represiunea în Revoluţie. Cei mai mulţi autori îl confundă cu deciziile asumate de comandanţi, la primirea indicativului ”Radu cel Frumos”. Textul acestei note telefonice este preluat din Registrul de note telefonice al uneia dintre unităţile primitoare (01204), fără a exista certitudinea că este identic cu Nota telefonică emisă la Marele Stat Major.

b) Ordine pentru intrarea în dispozitiv a forţelor şi mijloacelor.

În data de 20.12.1989, de la Comandamentul instalat la sediul Diviziei 18 mecanizate :

• 10.45, la podul Decebal, 2 TAB-uri de la R.32 Mc.;

• 10.55, R.44 Tc. să bareze trecerea dinspre Calea Buziaşului spre Centru;

• 11.20, să se dea ordin R. 44 Tc. să se replieze, să nu se tragă în muncitori ;

• 11.27, se ordonă unităţilor să nu tragă în muncitori, să li se atragă atenţia manifestanţilor să se împrăştie *(reţinem dispoziţia ca militarii să nu folosească focul împotriva muncitorilor şi să lase liber drumul coloanelor c.ns.*) ;

• 13.15, coloană mare de la Elba se deplasează către Centru (*iată momentul în care coloanele de muncitori ies în stradă c.ns.*)

• 13.55, toate unităţile se retrag în cazărmi şi trec la apărare circulară (*iată momentul şi motivele pentru care efectivele de militari părăsesc dispozitivele din oraş şi se retrag în cazărmi c.ns.*) ;

• 17.00, se ordonă ca efectivele să vizioneze cuvântarea lui Ceauşescu, la ora 19.30 (*înseamnă că efectivele se păstrau în aşteptare, lupta nu era abandonată, se aştepta un nou ordin. c.ns.)*

• La 17.19 să fie pregătiţi paraşutiştii;

• 17.30, să fie pregătite 2 camioane cu paraşutişti pentru a asigura scoaterea personalului din Comitetul Judeţean (*adică a demnitarilor*, *iată misiunea paraşutiştilor c.ns.) ;*

• 17.40, se anunţă prin staţie că un ofiţer şi un soldat au fost dezarmaţi la Comitetul Judeţean (*un fapt izolat, dar se repetă în câteva ocazii. Niciodată nu s-a aflat cine au fost cei care au dezarmat militarii, unde au dus armele, ce au făcut cu muniţia. Procurorii militari au preferat anchetarea persoanelor cu vizibilitate. Nici un revoluţionar n-a declarat că a făcut o astfel de faptă. c.ns.*) ;

• 18.15, alţi doi ofiţeri şi doi soldaţi, de la colonelul Rotariu dezarmaţi, (*în context, s-a răspuns cu foc împotriva celor care au încercat să pătrundă în curtea Diviziei de Apărare Antiaeriană. Rotariu a fost judecat, condamnat, dar rechizitoriul n-a lămurit cine a capturat armele, de la cine, cum le-a folosit, dacă le-a returnat. c.ns.);*

• 20.12.1989, ora 02.00, soseşte Detaşamentul de paraşutişti de la Caracal ;

• 20.12.1989, ora 18.30, Guşă ordonă unui pluton de paraşutişti să fie pregătit pentru o misiune;

• 19.20, R.44 Tc. alarmat pentru o misiune. Toate unităţile sunt în alarmă de luptă. Se asigură paza cazărmilor. Unităţile să fie încolonate pentru intervenţii de război. Muniţia pe benzi la tancuri, în măsură să fie folosită (*ordin foarte grav, nu avea legătură cu piaţa, unde totul era lămurit. Sunt două variante: fie generalul Guşă se aştepta la un ordin al Preşedintelui, dat chiar în timpul cuvântării, fie avea la bază informaţii despre un posibil atac militar*.) ;

• 18.12.1989, ora 01.00, generalul Guşă anunţă că un autobuz trebuie să fie pregătit pentru mâine, ca să transporte 40 de militari de la MStM (*lămureşte momentul aducerii militarilor din Batalionul de Cercetare în Adâncime, de la Buzău. Unele surse îi consideră prezenţi încă din 16.12.1989. c.ns.);*

• La ora 07.50 militarii sosesc, se împart în opt grupuri de câte cinci militari, şapte grupuri la divizie, **un grup la spitalul judetean**, pentru acţiuni de dezinformare şi verificare a situaţiei (*iată clar: ora când au venit, câte detaşamente au format, unde au acţionat. Revoluţionarii au semnalat prezenţa lor şi la spital, unde – se vede – chiar a fost un grup de cinci militari. Ei pun crimele din spital în sarcina acestor militari. Acolo au fost şi forţe de securitate şi miliţie. Justiţia nu i-a interogat pe militarii din Grup, pentru a afla cine au fost, ce spun ei că au făcut, ce au văzut. c.ns.*);

• 18.12.1989, ora 18.20, mr. Biriş transmite: au fost împrăştiaţi demonstranţii, folosind gaze toxice;

• 19.12.1989, ora 11.50, sedinţă cu comandanţii;

II) Fapte din care rezultă implicarea generalului Mihai Chiţac în pregătirea şi aplicarea măsurilor represiune:

• 18.12, 02.00 – Mihai Chiţac: „Mâine dimineaţă se vor folosi subsţante lacrimogene ; să aibă toţi militarii mască contra gazelor ; este o petardă cu aprinzător. Militarii contaminaţi vor fi nevoiţi să se spele de patru-cinci ori cu apă fără săpun.

• 19.12, 02.30 – Şedinţa de lucru (din Jurnalul Diviziei 18 Mecanizate). Mihai Chiţac: „Cordoanele (sunt) bine concepute, dar statice. Să se execute manevre, pentru a nu permite formarea grupurilor de terorişti”.

Din aceeaşi declaraţie rezultă de asemenea că astfel de substanţe se foloseau pe timp de luptă şi nicidecum în procesul de instrucţie al militarilor.

În după-amiaza zilei de 18 decembrie 1989, din ordinul Generalului Mr.Guşe Ştefan şi a lui Ion Coman, Generalul Chiţac Mihai s-a deplasat la Catedrala din Timişoara, unde a coordonat activitatea dispozitivelor M.Ap.N. şi M.I. , cu acţiuni împotriva demonstranţilor. Din ordinul său,s-au luat măsuri de reprimare a manifestanţilor prin deschiderea focului şi aruncarea de G.I.S.M-uri, încărcate cu substanţa menţionată. De asemenea,G-ralul Chiţac a dat ordin ca fie reţinuţi demonstranţii şi transportaţi pentru cercetări la locurile de deţinere. G-ralul Chiţac a fost prezent când se exercitau violenţe împotriva persoanelor reţinute cu acea ocazie. Aceste aspecte rezultă din declaraţiile de la filele : 24-26, 37-40, 58 - 61, 82-87, 94-96, 99-100, 173-174, 130-132, 133-134, 135, 136-137, 138-141, 142, 143-145, 148-150, 151-153, 154-155, 156-157, 158-159, 160, 161, 162-163, precum şi filele 164-167 şi din jurnalul de luptă al M.U.)

Grupul de ofiţeri din cadrul Marelui Stat Major şi al U.M. 02540 Craiova şi-au desfăşurat activitatea la nivelul M.U.şi au fost subordonaţi nemijlocit Generalului Major Guşe Ştefan, executând ordinele acestuia. De asemenea comandanţii M.U.susţinetiv Lt.Col. Zaca Constantin şi Lt.Col.Predoncescu au executat ordinele G-ralului Mr.Guşe Ştefan.

Din materialele străine de Comisia rezultă că Mr.Filie Nicolae, în prezent ofiţer de poliţie, a executat ordinele Generalului Chiţac Mihai, aruncând G.I.S.M-uri în demonstranţi în ziua de 18 decembrie 1989 (a se vedea în acest sens note explicative General Chiţac Mihai filele 702-736).

Rezultă de asemenea că Mr.Cucuiu Ioan - ofiţer de miliţie, a deschis focul împotriva demonstranţilor de la Catedrală în ziua de 18 decembrie 1989 (a se vedea în acest sens declaraţiile martorilor oculari de la filele 185, 192-193, 194-197).

Faţă de cele mai sus, [illegible] propune exercitarea acţiunii penale de către Procuratura Militară Timişoara, a următorilor :

- General Mr.Guşe Ştefan ;
- General Stănculescu Victor
- General Chiţac Mihai
- Mr.Filie Nicolae
- Mr.Cucuiu Ioan

Din Raportul Comisiei guvernamentale de cercetare a evenimentelor din decembrie 1989, aprobată de prim-ministrul Petre Roman

III) Pierderi în rândul militarilor, raportate la şedinţa din 19.12, ora 02.30:

• Un militar din Dn.AA,, împuşcat în picior;

• Un subofiţer din B.Cc., împuşcat, este la reanimare;

• Un ofiţer din R.Tc., lovit cu toporul (*eveniment necercetat de procuratura militară, nu ştim cine a lovit ofiţerul, ce urmări a avut rănirea etc. n.ns.);*

IV) Dispoziţii în legătură cu reţinerea şi arestarea manifestanţilor:

• Clădiri pregătite pentru cazarea arestaţilor – cpt. Cristea: la Şcoala de şoferi din Săcălaz se pot caza pentru 300 de arestaţi.

• Arestaţi în evidenţa armatei, 19.12, 06.35: – 39 persoane cu acte şi 16 fără acte (raporteaza cpt. Pop, de la Garnizoană).

V) Informaţii despre forţa manifestanţilor :

• 17.12, ora 23.15, lt.col. Rogin raportează că ”…pe Calea Girocului este un mare «puhoi de lume», căruia nu mai poate să-i reziste”.

VI) Informaţii precise privind evoluţia unor evenimente, locaţii, aprecieri :

• 17.12, 22.15 - Sosirea **detaşamentului** de la Arad*;*

• 17.12, 23.40, Se raportează: tancurile de pe Girocului au fost recuperate.

• 18.12, ora 02.00, Prima convocare a comandanţilor din garnizoană şi a celor veniţi în sprijin: la Divizia Mecanizată.

• 18.12, ora 06.16, Raport (de la Timişoara) către ministrul Vasile Milea : (*Foarte interesant, pentru că lui Ceauşescu i s-a spus că poate pleca la Teheran, întrucât ”situaţia la Timişoara s-a calmat, s-a rezolvat”. c.ns.)*

• 18.12 - La spital, erau 30 de militari de la Dn.AA., pentru pază.

• 18.12, ora 17.12, la Catedrală s-a deschis focul ;

• La şedinţa din noaptea de 18.12, comandantul R.32 Mc. a raportat despre problema muniţiei din întreprinderi: 21 de lăzi, la 9 intreprinderi. Generalul Guşă a ordonat: să se constitue o grupă înarmată şi să ridice muniţia respectivă.

VII) Aprecieri faţă de calitatea manifestanţilor şi a efectivelor militare:

• 17.12. 1989, ora 23.00: Milea: Să se ia măsuri pentru curăţirea oraşului de **borfaşi** şi despresurarea tancurilor.

• Gl. Guşă : ”Militarii au acţionat ca adevaraţi apărători ai patriei, aşa cum au jurat; sa li se mulţumească pentru felul cum au acţionat. Dacă vor fi atacaţi, să tragă în ei”.

VIII) Prezenţa diplomaţilor militari străini:

• 10.03, CD 188, Mercedes alb, itinerar Arad-Timisoara, două persoane;

• 08.40, Lt.col. State, comunică de la Craiova că CD 555 a scăpat de sub control;

• 10.36, Mercedes negru, nr. 234057 s-a oprit la mulţimea de la Podul Elba. Comunică cu Opel verde A-134;

• 10.45, CD1179, Nissan verde, două persoane;

• 18.12,11.00 – 20.12. 24.00, CD 902 ARO alb, CD 194, trei persoane, Bucuresti, Craiova, Timisoara.

IX) Informaţii despre metodele de acţiune ale manifestanţilor:

• Pe 18.12, la ora 01.10, muncitorii de la AEM au tăiat plopii de la înălţimea unui om şi i-au răsturnat pe şosea. Ca urmare, la ora 01.15 se raportează că o companie de la Buziaş nu a putut veni în oraş, s-au oprit la Mostiştea Nouă.

• 18.12, 01.40, se trimit 100 de oameni pe Calea Girocului pentru că oamenii s-au blocat în tramvaie şi nu vor să iasă.

• 18.12, la 14.35, 100 de militari din rezervă acţionează la linia de tramvai 9, pe Calea Girocului

X) Comisia a stabilit numele ofiţerilor din echipele de la Bucureşti şi Craiova, prezente la Timişoara: generalii Guşă, Stănculescu, Chiţac, coloneii Ionescu Dumitru, Gh. Radu, Ioniţă V-le, Drăgan, Ardelean, Şulcă, Străjescu, Marchiș Petru, Petre Alexandru, maiorii Rus , Păşcuţ, Popescu, Bucurei, Bica, căpitanul Gologan. Au mai venit pentru scurt timp generalii Cîrneanu şi Ilie Ceauşescu.

Nu fac aici o evaluare a Procesului *Lotului de la Timişoara*, dat fiind că Institutul Revoluţiei Române din Decembrie 1989 şi Memorialul de la Timişoara au publicat

transcrierile audierilor publice ale acestuia[95]. Reţin doar constatarea că instanţa nu a solicitat mărturii de la mai mulţi martori propuşi de apărare sau de acuzare; nu au fost solicitaţi, în calitate de martori, nici măcar liderii Revoluţiei (fără îndoială, ca martori ar fi avut multe de spus, iar mărturiile lor ar fi însemnat mult pentru cercetarea istorică!), şi mă refer, în primul rând, la conducerea FDR. Iată lista martorilor propuşi de acuzare: Geacă Dorel, Rotariu Dan, Boloşin Traian, Golea Sorin, Crişan Traian, Iliev Zenopol, Carabetin Simion, Ignat Mircea, Prodan Ilie, Zimbroianu Gheorghe, Mititelu Mihai, Bocioacă Nicolae, Câmpean Gligor, Iordan Gheorghe, Petac Mariana, Girovan Stela[96].

Tot în contextul cercetării evenimentelor din decembrie a funcţionat şi o Comisie la nivelul Consiliului municipal Timişoara al FSN şi o alta, ordonată de MApN, pentru verificarea armamentelor ofiţerilor din Securitatea Timişoarei[97]. Se ştie că după 22 decembrie 1989 armata din Timişoara a preluat în subordine structurile de securitate locale, cu personal, imobile, logistică, dotări. În opinia publică timişană persista controversa dacă ofiţerii de securitate au avut asupra lor şi au folosit sau nu armamentul din dotare. Prin mijloace şi metode specifice, ofiţerii respectivi încercau să convingă şi să demonstreze că nu au participat în nici un fel la represiune, ei n-au avut armamentul asupra lor (generalul Vlad le-ar fi dat ordin să-l predea încă dinainte de evenimente!), toate „grozăviile" le-a făcut armata, doar ea este vinovată. Comisia a început să lucreze la 8 ianuarie 1990 şi a fost formată din căpitan Mihai Diaconu, locotenent-colonel Ştefan Demeter, maistru militar Ambrosie Pantea, plutonier Vasile Ciuhan, plutonier Vasile

[95] Procesul a început la 2 martie 1990, la Casa Tineretului, în condiţii de securitate speciale.Procesul a fost transmis de *Radio Timişoara* şi *Televiziunea Timişoara* (parţial). Completul a fost condus de Colonelul magistrat Cornel Bădoiu. Din coplet au făcut parte gl. Sitaru şi col. Răileanu. Au fost 21 de inculpaţi din Miliţie şi Securitate. Dosarul a avut nr.4/P/1990. Rechizitoriul a fost întocmit pe 5 februarie 1990 de către lt.col. Cozma Vasile, schimbat pe parcurs.

[96] Vasile Popa, *Procesul de la Timişoara*, AS Computer press, passim.

[97] Blog Marius Mioc. Documentelele sunt publicate şi comentate în paginile următoare.

Cuciureanu şi sergent major Gabriel Rotaru. Iată câteva dintre concluziile şi constatările acestei comisii, de unde rezultă că nu se susţin afirmaţiile sistematice şi bine plasate cum că, în timpul Revoluţiei, ofiţerii de securitate nu aveau arme asupra lor, pentru că le predaseră, din dispoziţia generalului Vlad. Iată:

1. Pe multe arme s-au găsit urme de funingine, ceea ce arată că s-a tras cu ele, dar nu s-a putut stabili când şi în ce împrejurări, şi dacă s-a tras în aer sau în manifestanţi.

2. Nici în cazul armelor care n-au avut urme de funingine nu se poate trage o concluzie definitivă, deoarece aceste urme dispar dacă arma este curăţată. Regula generală în 1989 era ca armamentul să fie curăţat după folosire, dar în decembrie 1989 evoluţia rapidă a evenimentelor a făcut ca această regulă să se neglijeze.

Studiind aceste constatări, Marius Mioc reţine: „Documentul pe care-l reproduc aici nu constituie o dovadă pe baza căreia s-ar putea trage concluzii cu privire la cei care ar fi tras în populaţie în timpul revoluţiei, ci doar un indiciu care, dacă nu se coroborează şi cu alte dovezi, nu poate demonstra nimic. Consider însă documentul interesant, de aceea îl reproduc aici»[98]. Mai jos redau aceste fotocopii care cuprind tabelele întocmite de Comisie.

[98] *Idem.*

- C O P I E -

R O M A N I A
MINISTERUL APARARII NATIONALE
18 Ian. 1994
Nr. S.336

SECRET DE SERVICIU
Exemplarul nr.3

6 ex

F A C U T
COMANDANTUL GARNIZOANEI TIMISOARA
General-maior,Gheorghe Popescu

PROCES VERBAL

Incheiat azi ora 9 1.1994 la U.M.01024 Timişoara.
In baza notei telefonice nr.3/e3.I.1994 a U.M.02540 Craiova comisia formată din:
- presedinte : Cpt.DIACONU MIHAI din U.M.01024 Timişoara
- membrii : Lt.col. DUMITRU STEFAN
N.M.cl.II-a PANTEA ANDROSIE
Plt. CIUHAN VASILE
Plt. CRCIUBEANU VASILE
Sg.maj. HOVARU GABRIEL
a procedat la verificarea armamentului de la organele de securitate, politie si persoane civile.
In urma verificării comisia a constatat următoarea situatie a armamentului cu arme de foc:

- SECURITATE -

Nr. crt.	Cui aparţine - Grad,nume,prenume	Tip armament	Seria nr.	Obs.
0	1	2	3	4
1	Lt.maj.Matescu Titus	Pistol cal.7,62 mm.	AG-7940	
2	Lt.maj.Bohoş Cornel	"	AF-6144	
3	Plt.Timbuli Gheorghe	"	AT-8299	
4	Cpt.Ivan Ionel	"	AC-8261	
5	Plt.Bolea Constantin	"	AG-7478	
6	Cpt.Petrea Vasile	"	AG-4164	
7	Plt.maj. Man Patriciu	"	AF-9597	
8	Lt.maj.Tomuţ Alexandru	"	AG-6163	
9	Cpt.Hodoanu Vasile	"	AT-9427	
10	SERVICIUL "F"	"	AP-6243	
11	Cpt.Andrei Constantin	"	AG-4824	
12	Lt.maj.Vidican Mihai	"	AC-6638	
13	Plt.Sima Ioan	"	AG-6136	
14	Cpt.Cărnuţa Stela	"	AG-3402	
15	Plt.Fiera Marian	Pistol mitralie-rá 7,62 mm.	BH-4555	
16	Lt.col.Pelz Petru	"	BL-3623	
17	Plt.Nolea Ortentiu	"	BG-2961	
18	Plt.Andrei Ioan	"	BH-4643	
19	Plt.Bolea Constantin	"	BH-2965	
20	Lt. Isru Florin	"	BG-1765	

1	2	3	4
21. M.N.Pemeceș Ies	Pistol mitraliera 7,62 mm	BI-e3e	
22 Plt.Nica Vasile	"	BH-4196	
23 Lt.col. Rîpe Rudolf	"	BH-4558	
24 Cpt.Vlădic Viorel	"	BH-4994	

- POLIȚIA JUDEȚ -

1	Lt.Andraș Dorel	Pistol cal.7,65 mm	AP-e065
2	Plt.Ghindel Aurel	"	AC-7561 Sînaltaș
3	Plt.Nedea Aurel	"	AC-8429 Hemeteș
4	Plt.Murîș Vasile	"	AB-6647 Ptșchia
5	Sg.maj.Stoica Dumitru	"	AP-e229
6	Sg.maj.Popa Dumitru	"	AT-9402 Pecia Mare
7	Sg.maj.Pop Adrian Vasile	"	AG-2ee1 Beltiș
8	Sg.maj.Tîrlă Liviu	"	AG-958e Pecica
9	Sg.maj.Dumitru Dorel	"	AG-7743 Chaba
1e	Cpt.Bucur Viorel	"	AG-3777
11	Plt.Cristiu Gheorghe	"	AF-e142 Mănăștur
12	Sg.maj.Curuțiu Sebastian	"	AG-32e8 Topolveț
13	Cpt.Stoicu Vasile	"	AC-7681
14	Plt.Nicolăescu Nicolae	"	AC-8611 Lugoj
15	Plt.maj.Mitar Gheorghe	"	AC-9147
16	Sg.maj.Mihai Nicolae	"	AG-3121
17	Sg.maj.Avramescu Daniel	"	AC-e151 VV.Dolana rina
18	Sg.maj.Năfărean Teodor	"	AD-95e8 Darova
19	Sg.maj.Pușca Viorel	"	AP-e237 Vrșlan Mc
2e	Plt.Paulescu Dorin	"	AP-3117e Dumitș
21	Plt.Bradatan Mihai	"	AC-4173 Lovrin
22	Plt.adj.Pupăza Constantin	"	AG-33e7 Ghiulvăn
23	Cpt.Strauț Bronim	Pistol mitr.cal. 7.62 mm.	BE-2233
24	Lt.col.Vesa Ionel	"	BH-2184
25	Lt.maj.Filipescu Ioan	"	BE-2183
26	Mr.Veverca Iosif	"	BE-3438
27	Plt.maj.Lucaci Alexandru	"	BH-2e9e
28	Sg.maj.Cleară Adrian	"	BH-4767

- POLIȚIA MUNICIPIU -

1	Plt.Strungaru Aurel	"	BE-22e2
2	Cpt.Cîndea Ioan	"	BE-1319
3	Sg.maj.Bendea Viorel	"	BH-36ee
4	Lt.Zlaveg Constantin	"	BH-4517
5	Plt.maj.Ceilag Iosif	"	BE-4755
6	Plt.Simici Zlatemir	"	BE-1524
7	Sg.maj.Greeu Doriael	"	BE-4648
8	Lt.Vilăeea Ioan	"	BI-e344
9	Sg.maj.Varta Mihai	"	BE-1544
1e	Lt.Praheveanu Nicolae	"	BL-3413

12	Lt.Ilareg Constantin	"	BM-0056	
13	Plt.Behance Alexandru	"	BE-4365	
14	Lt.Maniu Lucian	"	BE-4526	
15	Plt.Zavelanu Tina	"	BE-4829	
16	Plt.Grigore Aurel	"	BB-1345	
17	Plt.Cismaș Sabin	"	BI-2865	
18	Cpt.Dinsariu Ionel	"	BH-3939	
19	Mr.Nosev Stefan	"	BH-2628	
20	Plt.Varga Viorel	"	BH-2698	
21	Sg.maj.Porakte Mihai	"	BS-0164	
22	Lt.Costea Fabian	"	BS-1360	
23	Sg.maj.Bitca Grigore	"	BS-3795	
24	Sg.maj.Diaconu Cristinel	"	BH-4831	
25	Lt.maj.Epure Doriu	"	BE-4326	
26	Sg.maj.Lasconi Florin	"	BS-1265	
27	Lt.Costea Fabian-	"	BH-4843	
28	Plt.Regu Ionel	"	BI-2962	
29	Sg.maj.Nechiti Ioan	"	BS-2217	
30	Sg.maj.Marila Claudiu	"	BS-2102	
31	Sg.maj.Săptaru Ilie	"	BS-1495	
32	Lt.maj.Buzatu Mariu	"	BS-1450	
33	Sg.maj.Căpudean Marian	"	BS-0163	
34	Lt.maj.Pleșan Eugen	"	BE-4226	
35	Lt.maj.Deaina Valeriu	"	BE-3445	
36	Plt.Tuboc Ioan	"	BH-3069	

- ALTE CAZURI Nr.1. -

1		Pistol 7,65 mm. Md.1974	AG-2395	
2	Plt.Niculescu Victor	"	AT-9412	Pașaportul
3		"	AG-7925	
4		"	AG-7932	
5		"	AG-7923	
6		"	AG-8887	
7		Pistol mitral. 7,62 mm Md.63	BG-3718	
8	Mr.Matei Constantin	"	BE-2628	I.G.M.
9		"	BH-2698	
10		"	BG-2183	
11	Cpt.Mitica Dan	"	BE-2753	I.G.M.
12	Lt.Dragomir Florin	"	BG-2478	PCTF Tîrgu
13		"	BH-3707	
14	M.N.Stoicu Traian	"	BU-3161	M.Ap.N. Al
15	Lt.Frica Dumitru	"	BH-4163	Pașaportul

		7,62 mm.Mi.63		BB-4064
20	Cpt.Indrei Liviu	"		BS-1329 I.G.N.
21	Mr.Alcaz Ion	"		BT-2630 I.G.N.
22	Cpt.Bratosin Vudor	"		BB-4143 Securita
23		"		BB-4199
24		"		BB-4409

PUSCA 7,65 mm.Model 1939 :
- verificate = 531 buc.
- cu funingine = 42 buc.(conform tabel)

PUSCA MITRALIERA 7,62 mm Model 1963 cu pat rabatabil:
- verificate = 726 buc.
- cu funingine = 7e buc.(conform tabel)

PUSCA MITRALIERA 7,62 mm Model 1980 cu pat rabatabil:
- verificate = 6e buc.
- cu funingine = 7 buc.

1. BB-3149
2. BB-4027
3. BB-2961
4. BB-4861
5. BB-3275
6. BB-3824
7. BB-3986 (toate magazia arta)

PUSCA MITRALIERA CAL.7,62 mm MODEL 1964:
- verificate = 77 buc.
- cu funingine = 5 buc.

1. VB-2147
2. VB-e362
3. VB-2311
4. VB-e238
5. VB-2310

PUSCA MITRALIERA CU LUNETA :
- verificate = 3 buc.
- cu funingine = 2 buc.

1. D-1915
2. C-8221

MITRALIERE 7,62 mm.MODEL 1960:
- verificate = 5 buc.
- cu funingine =

MITRALIERE CAL.7,62 mm.PKMS (de 89 ani)

- 5 -

ARMĂ DE ORDINE A.G.-7:
- verificate = 11 buc.
- cu funingine = -

CARABINA 7,62 mm MODEL 1974 TRANSFORMATE CU LUNETĂ:
- verificate = 2 buc.
- cu funingine = -

Restul armamentului prins la cantităţile existente în evidenţă se găsesc la rubrica "diverşi" fiind la posturile de poliţie din judeţul Timiş.

Comisia a constatat armamentul cu urme de funingine ridicat după perioada în care s-a executat foc cu el, urmînd ca persoanele specializate să stabilească acest lucru.

Drept pentru care s-a întocmit prezentul proces-verbal în patru exemplare din care:
- exemplarul nr.1 la U.M.02540 "D" Craiova
- exemplarul nr.2 la Procuratura Militară Timişoara
- exemplarul nr.3 la U.M.01024 Timişoara
- exemplarul nr.4 la Poliţia Timişoara - S.A.T.M.P.

PREŞEDINTELE COMISIEI
Căpitan,Diaconu Mihai

MEMBRII
Lt.col.,Dometer Ştefan
M.M.cls.II-a,Pantea Ambrozie
Plt.,Ciuhaa Vasile
Sg.Maj.,Hotaru Gabriel
Plt.Ciocurescu Vasile

M.U.M-169/926a/16.01.1990
Ex.C./4 exemplare.

Procesul verbal se găseşte în dosarul nr.111 vol.1/1990/U.M.01024.

PENTRU CONFORMITATE
Şeful Cab. Stat Major al U.M.01024
Colonel
Ilie Mandu

În total, au fost verificate:

• 531 de pistoale calibru 7,65 mm, model 1974, fiind găsite cu funingine 42;

• 726 pistoale mitralieră cu pat rabatabil calibru 7,62 mm, model 1963, fiind găsite cu funingine 70;

• 60 pistoale mitralieră cu pat rabatabil calibru 7,62 mm, model 1980, fiind găsite cu funingine 7;

• 77 puşti mitralieră calibru 7,62 mm, model 1964, fiind găsite cu funingine cinci;

• trei puşti semiautomate cu lunetă, fiind găsite cu funingine două;

• două mitraliere de pe ABI, fiind găsite cu funingine una.

Nu s-au găsit urme de funingine la alte tipuri de armament, precum pistoale „Walter" cu amortizor, aruncător de grenade AG-7 sau carabine 7,62 mm, model 1974, transformate cu lunetă.

Comisia a precizat că au fost găsite cu urme de funingine armele aparţinînd următorilor:

• Securitate: lt. maj. Titus Mateescu, lt. maj. Cornel Bohoş, plt. Gheorghe Ţîmbuli, cpt. Ionel Ivan, plt. Constantin Soica, cpt. Vasile Petrea, plt.maj. Patriciu Man, lt. maj. Alexandru Tomuţ, cpt. Vasile Rodeanu, cpt. Constantin Andrei, lt. maj. Mihai Vidican, plt. Ioan Sima, cpt. Stela Căruntu, plt. Marian Flore, lt.col. Petru Pele, plt. Ortenţiu Moisă, plt. Ioan Andrei, lt. Florin Iaru, maistru militar Ion Pomocea, plt. Vasile Nica, lt.col. Rudolf Kope, cpt. Viorel Vladic.

• Miliţia (Poliţia) judeţului Timiş: lt. Dorel Andraş, sg.maj. Dumitru Stoica, cpt. Viorel Bucur, cpt. Vasile Staicu, plt.maj. Gheorghe Mitar, sg.maj. Nicolae Mihai, cpt. Eronim Strauţ, lt. col. Ionel Toma, lt.maj. Ioan Filipescu, mr. Iosif Veverca, plt.maj. Alexandru Luncan, sg.maj. Adrian Cioară plus armele unor subofiţeri de la posturi de miliţie săteşti pe care nu-i mai nominalizez.

• Miliţia (Poliţia) municipiului Timişoara: plt. Aurel Strungaru, cpt. Ioan Cîndea, sg.maj. Viorel Bendea, lt. Constantin Zlavog, plt. adj. Iosif Csilag, plt. Zlatomir Simici, sg.maj. Dorinel Grecu, lt. Ioan Vilişca, sg.maj. Mihai Tarta, lt. Nicolae Prahoveanu, plt. Gheorghe Borlovan, plt. Alexandru Rohancu, lt. Lucian Manciu, plt. Tima Zăvoianu, plt. Aurel Grigore, plt. Sabin Cismaş, cpt. Ionel Bindariu, mr. Ştefan Nacov, plt. Viorel Varga, sg.maj. Mihai Panaite, lt. Fabian Costea, sg.maj. Grigore Bîtea, sg.maj. Cristinel Diaconu, lt.maj. Dorin Epure, sg. maj. Florin Lasconi, lt. Fabian Costea, plt. Ionel Roşu, sg. maj. Ioan Nechiti, sg.maj. Claudiu Marila, sg. maj. Ilie Spătaru, lt. maj. Marin Buzatu, sg.maj. Marian Căpudean, lt. maj. Eugen Peptan, lt.maj. Valeriu Boarnă, plt. Ioan Tubec.

• Alte cadre MI: plt. Victor Nimirceag, mr. Constantin Matei, cpt. Dan Mititica, lt. Florin Dragomir, maistru militar Traian Stancu, lt. Dumitru Prica, plt. Ioan Kucovat, sold. Dumitrescu, cpt. Liviu Indrei, mr. Ion Alexe, cpt. Tudor Bratosin.

„Comisia a constatat armamentul cu urme de funingine, neputînd aprecia perioada în care s-a executat foc cu el”, se afirmă în document. Doar o parte dintre persoanele

semnalate de Comisie că au folosit armamentul din dotare în timpul confruntărilor cu populaţia s-au regăsit între inculpaţii din *Lotul Timişoara* (cei 25 de inculpaţi): Iosif Veverca, Eugen Peptan, Viorel Bucur.

IV.2 Revitalizarea societăţii civile

Anul 1990 debutează la Timişoara cu o radicalizare şi redefinire a obiectivelor Revoluţiei din decembrie 1989. Ocupaţi cu problemele guvernării locale, lideri ai manifestanţilor din săptămâna 16-22 decembrie 1989 au trecut pe planul secund angajarea în dispute teoretice sau ideologice despre sensul şi direcţia de dezvoltare a procesului revoluţionar. Vidul de la masa dezbaterilor a fost ocupat de lideri ai formaţiunilor politice în curs de constituire, de cercuri din jurul unor publicaţii şi, mai ales, de grupuri ale societăţii civile – tot mai vizibile în spaţiul public. O analiză comparată între susţinerea populaţiei Timişoarei pentru liderii FDR în decembrie 1989 şi, respectiv, pentru noii lideri şi reprezentanţi ai forţelor politice sau organizaţiilor civice în anul 1990 ne permite constatarea că ultimii nu s-au bucurat în nici un moment de gradul de adeziune de care a beneficiat conducerea FDR în 20 - 25 decembrie 1989. Cu toate acţiunile bine motivate şi pregătite, la care uneori participau zeci de mii de simpatizanţi, organizaţiile politice sau civice n-au reuşit să obţină adeziunea generală a timişorenilor precum în 20, 21 şi 22 decembrie 1989. Aşa se explică faptul că la alegerile din 20 mai 1990, partidele politice din opoziţie, susţinute cu toată forţa de către societatea civilă, n-au schimbat opţiunea electoratului care i-au desemnat câştigători pe candidaţii FSN.

a) Societatea *Timişoara*[99]

Cea mai vizibilă şi activă grupare civică (în afara asociaţiilor de revoluţionari) a fost *Societatea Timişoara.* Organizaţia s-a format în jurul publicaţiei *Timişoara,* al cărei prim număr a apărut pe 23 ianuarie 1990. Era o noutate în peisajul publicistic timişan, pentru că ziarul respectiv era o ”întreprindere” eminamente privată, pe toate fazele “producţiei

[99] Documente ale acestei organizaţii se regăsesc pe: http://mariusmioc.wordpress.com/tag/timisoara/, Proclamatia de la Timişoara.)

şi distribuţiei". Libertatea echipei redacţionale era totală, nimeni nu le impunea subiectele sau felul în care să fie tratate. Nimic din derapajele Puterii nu scăpa atenţiei intransigenţilor redactori, care aveau calităţi jurnalistice remarcabile şi talent. În ziua de 12 februarie 1990, în jurul echipei redacţionale şi a amicilor lor - intelectuali entuziaşti şi cei mai mulţi de calitate morală - s-a constituit *Societatea Timişoara*. Începutul activităţii acestei grupări coincide cu o efervescenţă politică deosebită, generată de instalarea CPUN local (27 februarie), pregătirea pentru alegerile din 20 mai şi declanşarea procesului *Lotului Timişoara* (2 martie 1990).

Societatea s-a constituit din iniţiativa unor tineri scriitori care i-au solicitat lui Claudiu Iordache să pregătească un proiect de modificare a Statutului Asociaţiei scriitorilor. Scopul Societăţii era: "…promovarea democraţiei, apărarea drepturilor omului, informarea corectă şi nepărtinitoare a opiniei publice interne şi internaţionale, exprimarea liberă a opiniilor, stimularea gândirii libere şi critice în întreaga viaţă politică, socială şi culturală"[100]. La discuţii au fost prezenţi Vasile Popovici, Daniel Vighi, Viorel Marineasa, Ion Monoran, Viorel Oancea. Revista *Orizont (*a fostei conduceri a Asociaţiei) a fost preluată de către noul grup. Grupul de iniţiativă a convocat membrii *Societăţii,* care s-au reunit în 19 ianuarie 1990 şi au format *Societatea Timişoara*, având ca membri fondatori: Claudiu Iordache (primul preşedinte al Societăţii), Vasile Popovici, Daniel Vighi, Marcel Todea, Viorel Marineasa, Ioan Crăciun, Ion Monoran, Viorel Oancea, Marcel Sămânţă, Mircea Pora, cpt. Gh. Sânmărtinean, Ion Haiduc, Doina Paşca Harşanyi, Harald Zimmerman, Lucian-Vasile Szabo, Dorel Mihiţ, Traian Abruda, Dan Popovici, George Lână, Mihai Olteanu, Marius Proks, Valeriu Drumeş-Mustețiu, Florian Mihalcea, Alexandra Ilieş, Radu Virică, Victor Rojanovschi,

[100] Mariana Cernicova, *Dicţionar*….., p. 192. *Dicţionarul*...descrie Societatea privită la distanţă de momentul ei de început, aşa încât unele date nu sunt amintite. Rămân la opinia – formată pe bază de discuţii cu lideri ai Societăţii – că primul preşedinte a fost Claudiu Iordache, care, într-adevăr, a demisionat foarte curând. *Dicţionarul… precizează că* Vasile Popovici a fost primul preşedinte din ianuarie 1990 (în *Dicţionar*… se menționează că *Societatea* s-a înfiinţat în 19 februarie 1990)

Constantin Cosmiuc, Teodor Jascău, Ion Haiduc[101]. La 23 ianuarie a apărut primul număr (în ziua respectivă *Renaşterea bănăţeană* nu a apărut, ca urmare a grevei redactorilor; ei au respins pretenţiile celor care doreau să schimbe conducerea ziarului). Ziua următoare au apărut ambele publicaţii, deşi *Timişoara* nu avea nici un fel de sprijin material oficial[102]. Iată opinia lui Claudiu Iordache despre acest moment: ”S-a pus problema înfiinţării unei publicaţii noi, precum şi a unor alegeri generale…pentru a asigura viitoarei conduceri a Timişoarei legitimitatea traversării unei perioade extrem de frământate, precum şi adoptarea unor măsuri împotriva influenţelor fostului regim. Astfel a fost înfiinţat ziarul *Timişoara*, publicaţie a Societăţii *Timişoara*, societate al cărei membru fondator am fost împreună cu Viorel Oancea şi alţi scriitori din jurul revistei *Orizont”* [103]. Într-o altă lucrare, liderul timișorean este și mai explicit: ”La origine, acest cotidian (o idée a mai multora) își propusese să devină o alternativă la presa încă vie a partidului deja mort. Cei ce au întemeiat *Societatea Timişoara* nu sunt cei care astăzi ocupă un loc în ea. Echipa princeps a *Timişoarei* a fost format în biroul de presă al CFSN Timiș, având ca fond inițial suma de șapte mii de lei oferită de către maiorul Viorel Oancea. Autorizația de existență, ca și dreptul la sediu, la cota de hârtie, la tipografie și difuzare, le-am asigurat eu”[104].

Ideea redactării unei *Proclamaţii* a fost asumată de *Societatea Timişoara,* ca reacţie la cea de-a doua descindere a minerilor în Capitală. La mitingul din 22 februarie s-a enunţat această propunere, primită cu entuziasm de către participanţi. Proclamația se dorea a fi o replică a Proclamaţiei FDR din 21 decembrie 1989. Prin noua Proclamaţie, George Şerban – sufletul acestei organizaţii – dorea să aducă la cunoştinţa opiniei publice ” …idealurile originare ale Revoluţiei timişorene, aspiraţiile ei autentic europene”[105]. Redactarea ei urma să fie

[101] Apud: Mariana Cernicova, *Dicționar*..., p.191-192.

[102] Pe larg: Titus Suciu, *Revoluția pe înțelesul detractorilor*, Bucureşti, Ed.IRRD, 2012, p.118 ș.u.

[103] Claudiu Iordache, *Agonia postdecembristă*, Bucureşti, Ed.IRINI, 2010, p.34.

[104] Claudiu Iordache, *Singur între români,...,* p. 20.

[105] Florian Mihalcea (coordonator), *Proclamația de la Timişoara*, 11 martie

încredinţată unui grup de participanţi la Revoluţie care au fost ”…din prima şi până în ultima zi printre demonstranţi”[106]. Înregistrăm, astfel, sentimentul de frustrare care-i stăpânea pe unii membri ai grupului, pentru că în zilele cele mai riscante din decembrie o parte dintre ei au rămas ”printre” manifestanţi (un fapt dificil de demonstrat!), nu în fruntea lor. Accentul critic, care trăda condiţia de jurnalist, dar şi abilităţile care îl anunţau pe viitorul om politic, l-au condus pe George Şerban către o afirmaţie ciudată: conform acestuia, cei care erau în fruntea manifestanţilor, în decembrie 1989, erau complotişti KGB-işti sau comunişti, adevăraţii revoluţionari ar fi fost *printre* manifestanţi. Adică exact unde declarau membrii Societăţii că s-au aflat ”din prima şi până în ultima zi”. Iată ce declarau ei : ”Evenimentele de la Timişoara din 16-17 decembrie i-au luat prin surprindere pe complotiştii de la Bucureşti şi Moscova. N-au vrut să rateze prilejul, drept care s-au mobilizat şi au preluat din mers conducerea mişcării de revoltă, infiltrându-şi oamenii în primele rânduri ale manifestanţilor (…). Au urmat două zile de relativă acalmie, vreme suficientă pentru mobilizarea informatorilor şi colaboratorilor. Aceştia au fost trimişi să se strecoare în primele rânduri ale marii manifestaţii din 20 decembrie. Erau curajoşi cu voie de la stăpânire, au pătruns în sediul Operei şi în cel al Comitetului Judeţean PCR… ”[107]. Curios, George Şerban mărturiseşte că în 21 decembrie a încercat zadarnic, în trei rânduri, să fie şi el primit în sediul Operei, dar n-a fost admis. Prin deducţie logică rezultă că era în fruntea manifestanţilor (adică acolo unde, în concepţia sa, puteau sta doar complotiştii infiltraţi!). Regretatul scriitor avansa şi alte idei originale. Între acestea, ideea că ”Revoluţia română a întrunit toate condiţiile pentru a-şi merita titlul de Revoluţie, minus programul revoluţionar”[108]. *Societatea Timişoara* afirma că avea acest program revoluţionar, pe care-l prezenta ţării şi lumii printr-o Proclamaţie.

1990, p.5

[106] *Idem.*

[107] *Idem*, p. 40.

[108] *Idem.*

În şedinţa *Societăţii,* din 27 februarie 1990, s-a analizat textul Proclamaţiei întocmit de George Şerban, şi s-a stabilit tipărirea acestuia în engleză, franceză şi germană, precum şi calendarul manifestărilor pentru a-l face cunoscut. Succesiv, liderii *Societăţii* au prezentat Proclamaţia studenţilor (Societatea *Europa, 1 martie*), Consiliului Municipal (2 martie; pe 9 martie Consiliul a aderat la Proclamaţie, motivând că este o evocare spirituală a Revoluţiei de la Timişoara), Biroului CPUN Judeţean (8 martie), altor organizaţii politice sau civice. Rând pe rând, cea mai mare parte a acestora au aderat la conţinutul Proclamaţiei. Totodată, Primăria şi-a dat acordul pentru organizarea unei manifestaţii în Piaţa Operei, pe 11 martie 1990. Iată o listă cu organizaţiile care au aderat la ideile Proclamaţiei:

• din Timişoara: Consiliul Municipal Timişoara; Camera de Comerţ şi Industrie Timişoara; Poliţia Municipiului Timişoara;

• partide politice:

- PNL: Organizaţia Judeţeană Timiş a PNL; PNL Sibiu; organizaţiile judeţene Teleorman, Dolj, Suceava, Caraş-Severin, Braşov, Maramureş, Vaslui, Argeş, Gorj, Alba, filiala Vatra Dornei, Câmpulung Muscel, Galaţi; Partidul Socialist Liberal;

- PNŢ-CD – filiala Sighetu Marmaţiei, Câmpulung Muscel, Galaţi, organizaţiile judeţene Braşov, Giurgiu, Teleorman, Argeş, Dolj, Călăraşi, Maramureş, Iaşi, Bistriţa-Năsăud, Sălaj, Dâmboviţa; orăşeneşti– Făget şi Însurăţei;

- Comitetul Judeţean Timiş al PSDR; Sucursala Judeţeană Timiş a Partidului Progresist; Uniunea Democrat Creştină din România; CPUN judeţul Timiş, Buziaş, Reşiţa, Deta; Partidul Naţional Român; Partidul Social Democrat Român; FSN filiala Câmpulung Muscel; Mişcarea Ecologistă – filialele Braşov, Câmpulung Muscel, Partidul Liberal al Libertăţii – filialele Braşov, Brăila; Liga Femeilor – Câmpulung Muscel; Frontul Popular Român – Bucureşti; Partidul Unităţii Democratice – Cluj; Partidul Liber democrat – Sibiu; Partidul Unităţii Democratice din Moldova (Iaşi);

• asociaţii şi organizaţii civice: Asociaţia Foştilor Deţinuţi Politici – Cluj, Argeş, Teleorman, Braşov, Teleorman,

Câmpulung-Muscel; Asociaţia „Tot Banatu-i fruncea”; „Societatea Tinerilor Gazetari; Liga Apărării Drepturilor Omului; Alianţa Muncitorească Libertatea – anticomunistă şi antifascistă, filiala Iaşi; Mişcarea Democrată „România Liberă”; Asociaţia „21 Decembrie” Bucureşti; Frontul Antitotalitar Român Bucureşti; Alianţa Poporului, Bucureşti; Liga „Pro Europa”; Federaţia Tineretului Democrat – Cluj; Liga pentru Apărarea Drepturilor Omului – secţia Cluj; Uniunea Mondială a Românilor Liberi; Asociaţia Handicapaţilor Locomotori din judeţul Timiş; Asociaţia „Pro Timişoara” din Bocşa, judeţul Caraş-Severin; Societatea culturală „Agora” din Sighişoara; Filiala Buzău a „Uniunii Naţionale a Românilor Liberi”; Grupul „UNU” Arad; Corul Operei Române din Timişoara; Asociaţia ţăranilor particulari din Coştei, jud Timiş; Asociaţia „Prietenii Braşovului”; Grupul pentru informare şi dialog social „Opinia”; Asociaţia „16-21 Decembrie” Bucureşti; Asociaţia „Caravana” Bucureşti; Asociaţia Naţională a oamenilor din România, care nu au fost membrii ai PCR – Galaţi; Societatea pentru protecţia omului şi a mediului înconjurător Timişoara; Grupul Independent pentru Democraţie Bucureşti; asociaţia radicală „Libertate şi Pace” Bucureşti; Grupul pentru Adevăr, Târgu Jiu; Asociaţia „Pro Basarabia şi Bucovina”, Iaşi; Gruparea Ecologistă „Bucegi” din Sinaia; Gruparea „România, o inimă mare” din Bistea; Organizaţia Tineretului Liber, comuna Varama, Botoşani;

• diferite asociaţii ale maghiarilor din România: UDMR – filialele Cluj, Odorheiu Secuiesc, Braşov, Satu Mare; Uniunea Democrată a Tineretului Maghiar (Madisz); Uniunea Organizaţiilor Maghiare de Tineret din România; Uniunea Democratică a Studenţilor Maghiari din Universitate;Uniunea Democrată a Maghiarilor din Banat; Asociaţia de prietenie româno-maghiară;

• organizaţii studenţeşti: Uniunea Studenţilor Clujeni; Frontul democrat al Academiei transilvane de arte vizuale din Cluj; Organizaţia Studenţilor din Universitatea Timişoara; Organizaţia Studenţilor Maghiari din Timişoara; Asociaţia Studenţilor Arhitecţi din Institutul „Ion Mincu” Bucureşti;

• sindicate: Sindicatul liber al IPROTIM; Sindicatele Libere de la Direcţia Generală pentru Agricultură şi Industrie

Alimentară Timiş;Sindicatul Independent „Memoria 16-17 decembrie” Timişoara; Sindicatul Liber al Tipografilor Bănăţeni; Sindicatul liber al întreprinderii „6 martie” din Timişoara; Sindicatul Liber al Serviciului CTC Electrobanat Timişoara; Sindicatul Independent al Artiştilor instrumentişti din Filarmonica „Banatul” Timişoara; Sindicatele Libere de la Exploatarea Termoficare, Electromotor şi SUGTC din Timişoara; Sindicatul independent al medicilor din Dolj;

• grupuri şi comitete de lucrători din cadrul unor întreprinderi sau institute: ICPIMC, Electrometal Timişoara; IIS Zahăr Calafat; IRNE Bucureşti-Măgurele, ACH Cerna-Mehadia; Electrotimiş; IRIDGN; IRUC Timişoara; Oficiul de Gospodărire a Apelor, Direcţia Apelor „Mureş-Banat”; ICPGA Timiş; Institutul de Proiectări Căi Ferate Bucureşti; CF Timişoara Est; Biroul de avocaţi Piteşti; Intreprinderea Mecanică Codlea; Spitalul Municipal nr.1 Galaţi; IITPIC Iaşi; CF Constanţa; Institutul „Cantacuzino” Bucureşti; „Ascensorul” Bucureşti; „Emailul Roşu” Mediaş;IM Timişoara; ICPTC Bucureşti; Biblioteca Academiei Române; Universitatea Alexandru Ioan Cuza Iaşi; Dispensarul uman Ostra, judeţul Suceava; CCSTUC Brăila; Policlinica Balneară Buziaş; ICPPG Ploieşti; Institutul de Proiectare Judeţean Dolj; CP Piteşti; IEELIF Argeş; Barajul Goleşti; „Înfrăţirea” Oradea; Liceul Industrial nr.9 Arad; Spitalul Municipal Mediaş; Liceul „Titu Maiorescu” din Giurgiu; ICM Caransebeş; Centrul de proiectare Suceava; „Balanţa” Sibiu; ISIM Timişoara; „Bega” Timişoara; DJPTC Sibiu; „Metroul” Bucureşti; ICE „Felix” Deva; ACM Râul-Mare – Retezat; Centrul de Neuropsihiatrie Infantilă Timişoara; ICAS Timişoara; TAGCMRRP Ploieşti; Proiectanţii din Staţiunea de Cercetări şi Amenajări Silvice din Timişoara;

• grupuri de cetăţeni: un grup de intelectuali din Medgidia; un grup de săteni din comuna Zahla, judeţul Sălaj şi de la ferma Uivar, judeţul Timiş; studenţii şi profesorii de la Facultatea de Drept din Bucureşti; cadrele didactice şi TESA de la Liceul de Arte Plastice din Timişoara; Şcoala Generală nr.8 şi Liceul nr.1 din Reşiţa;

• întreprinderi: ICSITUMMR Timişoara; Întreprinderea Electrotimiş Timişoara; Întreprinderea Policolor Bucureşti;

ITCI – Fabrica de Memorii Electronice Timişoara; IAEM – secţia Aparate de măsură, Metrologie-laboratoare; Întreprinderea de lacuri şi vopsele „Azur” Timişoara; ICSITMUA filiala Timişoara; Institutul de cercetare Ştiinţifică şi Inginerie Tehnologică pentru Tehnică de Calcul şi Informatică Timişoara; „Victoria-Guban” Timişoara; „Spumotim” Timişoara; IC „Victoria” Arad;

• ziare, reviste, publicaţii: *Drapelul* din Lugoj; *Jelen* din Arad; *Obiectiv* din Arad; „Tinerii revoluţiei” din Suceava; *Robinson* din Bucureşti; „Contrapunct” din Bucureşti; „Foaie pentru sănătate şi cultură” Arad; „Independent” din Deva; „Grai” din Craiova; „Vlăsia” din Buftea; „Timpul Adevărului” din Târgu Jiu; „Gazeta de Nord-Vest” din Satu Mare; „Szatmari Friss Ujsag” din Satu Mare; „Dezinformarea” din Craiova; „Noduri şi semne” Galaţi; „Hyperion” din Botoşani;

• instituţii de stat: Dispensarul antituberculos Timişoara; Institutul de Proiectări Energetice Bucureşti; Institutul de Speologie „Emil Racoviţă” din Bucureşti; Direcţia generală pentru agricultură Arad; Laboratorul de microscopie electronică de la Institutul „Victor Babeş” din Bucureşti;

• cadre militare: „Comitetul de iniţiativă pentru democratizarea armatei” din garnizoana Timişoara;

• un grup de scriitori bucureşteni: Constantin Abăluţă, Toma Roman, Adriana Bittel, Iosif Naghiu, Nora Iuga, George Almosnino, Ştefan Agopian, Călin Angelescu, Filip Sergiu, Vasile Petre Fati, Ioan Groşan, Dan Arsenie, C. Turturică, Florin Iaru, Vasile Vlad, Mariana Marin, Petre Cociu, Carmen Paţac, Denisa Comănescu, Mircea Dobrovicescu, Bogdan Ghiu, Călin Vlasie, Helmuth Britz, Grete Tartler, Nicolae Prepeliceanu, Gheorghe Buzoianu, CF Banciu, Andrei Pintilie, Bedros Horasangian, Gheorghe Iova, Eugen Suciu, G. Matei Albastru, Florica Marin, G. Tomozei, Florin Mugur, Klaus Kessler, Claus Stephani, Constanţa Buzea, Ion Ţugui, Gabriela Negreanu, Ana Blandiana, Cristian Simionescu, Ion Murgeanu, Miron Georgescu, Gheorghe Istrate, Nicolae Ioana, Nicolae Oancea, Pan Izverna, Mihai Elen, Iolanda Malamen, George Anca, Ioana Crăciunescu, Gellu Naum, Doina Uricariu, Gheorghe Gricurcu, Ferencs Zsuzsanna.

• din străinătate: Sfatul Frontului Popular din Moldova, Chişinău; Association of Romanians in Australia; Catherine Trautmann, primar al oraşului Strasbourg.

Cu o zi mai devreme (10 martie), un grup de lideri timişoreni au participat la Komarno (Cehoslovacia) la un simpozion (*Europa – casa comună*), unde Florian Mihalcea a prezentat participanţilor textul Proclamaţiei. În aceeaşi zi, Proclamaţia a fost citită la *Europa Liberă* şi a fost înmânată mai multor agenţii de presă.

O discuție importantă, care a determinat atitudini diferite (chiar demisii) ale unora dintre liderii Societății, s-a purtat pe conținutul câtorva articole, în primul rând pe articolul 8. În esență, el preconiza interzicerea unor drepturi electorale pentru nomenclatura comunistă, cu scopul de a o exclude de la competiția politică timp de trei legislaturi. Era o măsură care a mai fost aplicată și în alte situații în trecut (comuniștii au prevăzut-o în Constituția din 1948 și 1952, dar și în legile electorale din primul deceniu al regimului) în România (și în alte țări europene). Articolul se concentra, însă, pe interzicerea dreptului de a candida la funcția de Președinte a lui Ion Iliescu, acum președinte al FSN și candidat, pe motivul că, înainte de a fi marginalizat de Ceaușescu (la Revoluție era directorul Editurii Tehnice), a fost ministru și secretar al CC al PCR (pentru scurt timp, la începutul anilor ‘70). Cei care nu erau de acord cu această măsură porneau de la ideea că Ion Iliescu se angajase de mult în critica politicii dictatorului, iar la Revoluție s-a implicat în conducerea luptei pentru îndepărtarea acestuia. Claudiu Iordache (care a demisionat din cauza acestui dezacord), scrie: „Am citit ciorna acestei proclamații. Textul dovedea rigoare morală, dar punctul 8 mi s-a părut excesiv.”[109]

---

[109] Claudiu Iordache, *Singur între români*,…, p. 23-24. Liderul timişorean avea informaţii sigure că punctul 8 era „opera” lui Borbely Imre, un consilier intim al lui László Tőkés Rămân la părerea că, peste timp, această măsură ar fi fost dezavuată. Reținem fraza celebră a nu mai puțin celebrului Talleyrand: „A fost mai mult decât o crimă, a fost o greșeală”. Adversarul politic trebuie învins, nu exclus. Rudimentarii lideri comuniști, au încercat să-i lichideze pe dușmanii lor de clasă. Victoria a aparținut – chiar dacă după mult timp – exact celor închiși, pentru că ei au fost mai buni.

În ziua de 11 martie, Proclamaţia a fost citită de către George Şerban în faţa Marii Adunări Populare în Piaţa Victoriei, la care au participat 15.000 de timişoreni.

Lista adeziunilor era, evident, impresionantă, dar Proclamaţia a fost departe de interesul stârnit în rândul timişorenilor de predecesoarea sa, Proclamaţia FDR din 20 decembrie 1989. În Postfaţa la broşura coordonată de Florian Mihalcea, George Şerban încearcă să fixeze originea documentului în zilele de foc ale lui decembrie 1989, sugerând că, la timpul respectiv, FDR n-a ţinut seama de voinţa manifestanţilor care scandau lozinci eminamente anticomuniste.

sursa: *Blog mariusmioc.wordpress.com..., 11/ proclamaţia de la Timişoara, martie 2009.*

Proclamaţia din 21 decembrie nici nu era denumită ca atare; în viziunea lui Şerban ea ar fi fost o simplă listă de revendicări, transformată ulterior într-un program sumar, de răscoală, nu de Revoluţie. Revendicările erau sumare, nu vizau schimbarea ci „reformarea sistemului, un fel de comunism cu faţă umană" gorbaciovist[110], asemenea Comunicatului către ţară al CFSN din noaptea de 22 decembrie 1989. Autorul (care făcea aceste constatări după 4 ani de la eveniment!) găsea similitudini între revolta românilor din decembrie şi cele din „ţările frăţeşti", revoltă condusă de Moscova cu scopul de a înlocui liderii comunişti duri cu alţii moderaţi, spulberaţi de primele alegeri libere. Convins de valoarea documentului programatic (la care a lucrat câteva zile, probabil în linişte !), liderul *Societăţii Timişoara* devenit foarte popular şi respectat,

[110] Florian Mihalcea (coordonator), *Proclamaţia de la Timişoara*, 11 martie 1990, p.5.

n-a avut decât regretul că „susţinătorii Proclamaţiei au redus-o la punctul 8, adversarii ei au redus-o la Punctul 11”.

George Şerban ar fi dorit ca documentul să fie apreciat mai ales pentru soluţiile economice pe care le propunea (privatizarea MEBO, a nu se copia modelul economic capitalist, adoptarea unui concept nou de societate – nedefinit ca atare etc.), pe care le considera cele mai valoroase.

Echipa, grupul care a format *Societatea Timişoara* – fără îndoială, intelectuali de ţinută – a fost departe de a acţiona ca un bloc unitar. După demisia lui Claudiu Iordache, Vasile Popovici a devenit preşedinte (ianuarie –sic! – august 1990)[111], dar fiecare membru fondator se considera liber să fie de acord sau să respingă deciziile acestuia. Cum personalitatea fiecărui membru era foarte puternică, adeseori soluţiile impuse de către unul dintre confraţi erau respinse de ceilalţi. Discuţii aprinse s-au purtat inclusiv în privinţa rolului şi angajamentelor organizaţiei, dar şi în legătură cu unele articole din textul Proclamaţiei. Câţiva membri fondatori s-au retras, au demisionat (Claudiu Iordache), au fost excluşi (Dorel Mihiţ, Florin Olteanu). Au apărut suspiciuni că Societatea era manipulată de fosta Securitate, s-au lansat acuze şi critici severe, care au slăbit coeziunea grupului iniţial şi, pe cale de consecinţă, credibilitatea în rândul timişorenilor. După mai mulţi ani, s-a solicitat CNSAS un verdict în legătură cu raporturile dintre membrii grupului şi fosta Securitate. Au fost verificati 30 de membri fondatori şi 11 membri din conducerea *Societăţii Timişoara.* Dintre aceştia, 11 au avut dosare de urmăriţi, unul a fost informator, ceilalţi, la nivelul de atunci al cercetării, nu apăreau în evidenţe, nici ca urmariţi, nici ca informatori.

Printre membrii *Societăţii Timişoara* urmăriţi de fosta Securitate s-au regăsit Gloria Lilin-Barna, alias Alexandra

[111] Apud: Mariana Cernicova, *Dicţionar...,* p.192

Indries, Claudiu Iordache, Viorel Oancea, Nicolae Harsanyi, Ion Monoran, Doina Pasca Harsanyi, Dan Popovici, Mircea Pora, Alexandra Razvan, Marius Proks şi Oscar Berger. George Şerban, Bogdan Piroska şi Daniel Vighi, erau în evidenţe ca urmăriţi de Securitate, dar nu s-au găsit dosarele individuale. Ceilalţi (Vasile Docea, Marcel Samanta, Florian Mihalcea, Viorel Marineasa, Doru Botoiu, Harald Zimmerman, Marcel Tolcea, Dorel Mihiţ şi Ioan Crăciun) nu apăreau în nici o evidenţă a fostei Securităţi. Dorel Mihiţ, pe care colegii săi îl acuzaseră de raporturi cu Securitatea, s-a dovedit că nu a fost informator. Daniel Vighi recunoştea nedreptatea făcută colegului lor: «În acel context s-a creat o greşeală pe care încercăm să o reparăm acum, după aproape 20 de ani, când s-a demonstrat că el nu figurează în baza CNSAS. I-am făcut o nedreptate acestui om, dar astăzi i s-a anulat actul de excludere din societate şi Dorel Mihiţ este din nou membru al *Societăţii Timişoara*. Sperăm să ne ierte pentru faptul că ne-am grăbit să dăm crezare unor zvonuri de la acea vreme”[112].

Mulţi alţi autori de studii şi articole din presa vremii afirmau că adevărata *revoluţie anticomunistă* s-ar fi făcut în martie 1990. Ei acreditau ideea că în decembrie 1989 ar fi avut loc o simplă *revoltă sau răscoală* a populaţiei, nemulţumită de condiţiile materiale de viaţă. Chiar *Raportul Comisiei Prezidenţiale pentru analiza dictaturii comuniste* consideră că Proclamaţia din 11 martie 1990 ar fi *adevăratul document al Revoluţiei române*. Reţinem, în esenţă, că în chiar textul Proclamaţiei respective se recunoaşte că, în decembrie 1989, la Timişoara, a fost o „veritabilă Revoluţie”.

Ecourile evenimentului nu s-au stins odată cu momentul lui triumfal. Liderii mişcării au fost primiţi cu entuziasm în mai multe oraşe, în Piaţa Universităţii ocupată de manifestanţi, pe adresa lor au fost trimise zeci şi sute de scrisori de apreciere şi adeziune din ţară, din Republica Moldova, din străinătate, iar ambasadorul SUA s-a întâlnit cu ei, la Timişoara.

După mai multe solicitări, o delegaţie a *Societăţii Timişoara* a fost primită de preşedintele Ion Iliescu. Din delegaţie făceau parte George Şerban, Vasile Popovici, Doru

[112] *Timpolis* (arhivă), 21 ianuarie, 2009.

Mihiţ şi Daniel Vighi. După relatările acestora, audienţa a decurs în condiţii de civilitate şi bunăvoinţă deosebite. La terminare, li s-ar fi sugerat acestora să se implice politic, evident de partea FSN (prin consilierul Velicu). Discuţia a durat două ore, mult peste timpul convenit iniţial, exact în contextul confruntărilor de la Tg. Mureş. Întorşi în Banat, liderii Societăţii au avansat o propunere interesantă pentru eradicarea confruntărilor din Tg. Mureş: să se facă un turneu în zonă de către o echipă comună formată din Ion Iliescu, László Tökés, Doina Cornea, şi reprezentanţi ai Proclamaţiei. Evident, Virgil Măgureanu a refuzat oferta, ca fiind nerealistă. De aceea, liderii timişoreni au considerat că Puterea de atunci a fost „responsabilă pentru refuzul respectiv, şi pentru toate consecinţele ce au decurs de acolo". În viziunea liderilor timişoreni, Puterea instrumenta aceste confruntări şi nu era interesată în stingerea lor ci, mai degrabă, dorea să profite pentru a reînfiinţa un serviciu secret.

Nu-mi propun să fac o analiză, punct cu punct, a Proclamaţiei în sine care, fără îndoială, are foarte multe idei interesante. Aceste idei erau tributare climatului politic specific campaniei electorale, deşi realizatorii documentului s-au străduit să se detaşeze de eveniment. Punctul 8, care se referea la eliminarea foştilor activişti şi securişti din viaţa publică (să nu candideze la trei legislaturi succesive pentru parlament şi alte funcţii importante), fusese deja tranşat, după îndelungi dezbateri, în legea electorală adoptată de CPUN (art.11). Potrivit legii, „Nu pot fi alese persoanele care au săvârşit abuzuri în funcţii politice, juridice şi administrative, care au încălcat drepturile fundamentale ale omului, precum şi persoanele care au organizat sau au fost instrumente ale represiunii în cadrul organelor de securitate, miliţie sau poliţie"[113]

Iată textul Proclamaţiei cărora fiecare cititor poate să-i descopere limitele sau virtuţile:

„Populaţia oraşului Timişoara a fost iniţiatoarea Revoluţiei române. Între 16 şi 20 decembrie 1989, ea a purtat, de una singură, un înverşunat război cu unul dintre cele mai puternice şi mai odioase sisteme represive din lume. A fost o

[113] Teodora Stănescu –Stanciu, Alexandru Oşca, Gheorghe Neacşu, *Activitatea CPUN, vol.III*, Cluj-Napoca,Ed. Mega, 2009, p.47.

încleştare cumplită pe care noi, timişorenii, o cunoaştem la adevăratele ei proporţii. De-o parte populaţia neînarmată, de cealaltă parte Securitatea, Miliţia, Armata şi trupele zeloase de activişti ai partidului. Toate metodele şi mijloacele de reprimare s-au dovedit însă neputincioase în faţa dorinţei de libertate a timişorenilor şi hotărârii lor de a învinge. Nici arestările, nici molestările, nici chiar asasinatele în masă nu i-au putut opri. Fiecare glonţ tras a adus pe baricadele Revoluţiei alţi o sută de luptători. Şi am învins. În 20 decembrie 1989, Timişoara a intrat definitiv în stăpânirea populaţiei, transformându-se într-un oraş liber, în marea închisoare care devenise, în acele zile, România. Din acea zi, întreaga activitate din oraş a fost condusă, de la tribuna din Piaţa Operei, de Frontul Democrat Român, exponent în acel moment al Revoluţiei de la Timişoara. În acea zi, armata a fraternizat cu demonstranţii, hotărând să apere împreună cu ei victoria obţinută. În 21 decembrie, în Piaţa Operei, peste o sută de mii de glasuri scandau: *Suntem gata sa murim!*. O serie de fapte întâmplate în România, îndeosebi după 28 ianuarie 1990, vin în contradicţie cu idealurile Revoluţiei de la Timişoara. Aceste idealuri nici nu au fost aduse la cunoştinţa opiniei publice româneşti de catre mass-media centrală, decât parţial şi confuz. În asemenea condiţii, noi, participanţii nemijlociţi la toate evenimentele dintre 16 şi 22 decembrie 1989, ne vedem nevoiţi să explicăm întregii naţiuni pentru ce au pornit timişorenii Revoluţia, pentru ce au luptat şi mulţi şi-au jertfit viaţa, pentru ce suntem în continuare hotărâţi să luptam cu orice preţ şi împotriva oricui, până la victoria deplină.

1. Revoluţia de la Timişoara a fost încă din primele ei ore, nu doar anticeauşistă ci şi categoric anticomunistă. În toate zilele Revoluţiei s-a scandat, de sute de ori: "Jos comunismul!". În consens cu aspiraţia sutelor de milioane de oameni din Estul Europei, am cerut şi noi abolirea imediată a acestui sistem social totalitar şi falimentar. Idealul Revoluţiei noastre a fost şi a rămas reîntoarcerea la valorile autentice ale democraţiei şi civilizaţie europene.

2. La Revoluţia de la Timişoara au participat toate categoriile sociale. Pe străzile Timişoarei au căzut, seceraţi de

gloanţe, unul lângă altul, muncitori, intelectuali, funcţionari, studenţi, elevi, copii şi chiar locuitori ai satelor, veniţi în sprijinul Revoluţiei. Suntem categoric împotriva tehnicii, tipic comuniste, de dominaţie prin învrăjbirea claselor şi categoriilor sociale. Pe temeiul ideologiei *luptei de clasă* s-au urcat la putere bolşevicii în 1917, pe acelaşi temei, nomenclatura comunista română a instigat după 1944 o clasă socială împotrivă alteia, a dezbinat societatea pentru a o supune mai uşor terorii. Avertizăm împotriva pericolului repetării acestei triste istorii şi chemăm muncitorii, intelectualii, studenţii, ţăranii şi toate categoriile sociale la un dialog civilizat şi constructiv, pentru a reface neîntârziat unitatea din timpul Revoluţiei. Trebuie plecat de la realitatea că toate aceste categorii sociale au fost oprimate în regimul comunist şi nici una nu doreşte astăzi răul celorlalte.

3. La Revoluţia de la Timişoara au luat parte oameni din toate categoriile de vârstă. Chiar dacă tineretul a fost preponderent, este drept să recunoaştem că oameni de toate vârstele s-au bătut cu aceeaşi dârzenie pentru cauza Revoluţiei. Lista victimelor, deşi incompletă, este o dovadă în acest sens.

4. Pentru victoria Revoluţiei din Timişoara s-au jertfit, alături de români, şi maghiari, şi germani, şi sârbi şi membri ai altor grupări etnice care de secole conlocuiesc în oraşul nostru paşnic, în bună înţelegere. Timişoara este un oraş românesc şi european, în care naţionalităţile au refuzat şi refuză naţionalismul. Invităm pe toţi şovinii din România, indiferent că sunt români, maghiari sau germani, să vină la Timişoara, la un curs de reeducare în spiritul toleranţei şi al respectului reciproc, singurele principii care vor domni în viitoarea Casa a Europei.

5. Încă în data de 16 decembrie, din primele ore ale Revoluţiei, una dintre lozincile cele mai des scandate a fost: *Vrem alegeri libere*! Ideea pluralismului a fost şi a rămas una dintre cele mai scumpe timişorenilor. Suntem convinşi că fără partide politice puternice nu poate exista o democraţie autentică, de tip european. Cu excepţia celor extremiste, de stânga sau de dreapta, toate partidele au drept la existenţă în cetatea Timişoarei. În oraşul nostru nu au fost atacate şi devastate sediile partidelor politice, nici unul dintre membrii

acestora nu a fost amenințat, insultat sau calomniat. Membrii partidelor politice sunt concetățenii noștri, sunt colegii noștri de muncă, sunt prietenii noștri care au opinii politice. Democrația europeană înseamnă libera exprimare a opiniilor politice, dialogul civilizat între exponenții lor și competiția loială pentru cucerirea adeziunii politice și, implicit, a puterii de stat. Am fi acceptat în sistemul democrației românești și Partidul Comunist Român, daca el nu ar fi fost compromis total și definitiv de către nomenclatura sa, degenerând în fascism roșu. În țările est europene în care partidele comuniste și-au păstrat minima decență, societatea le contestă în principiu, dar le tolerează în fapt. La noi, partidul comunist a ajuns însă până la genocid, și prin aceasta s-a autoexclus din societate. Nu-l vom tolera nici în principiu, nici în fapt, indiferent sub ce denumire ar încerca să renască.

6. După patru decenii de educație și propagandă exclusiv comunistă, există în conștiința tuturor românilor prejudecăți aparținând acestei ideologii. Existența lor nu este o vină pentru purtător. Manipularea lor, însă, de către grupuri interesate în renașterea comunismului și reinstaurarea lui la putere este un act contrarevoluționar. Pe lista de lozinci, multiplicată la xerox și împărțită în 28 ianuarie, demonstranților din Piața Banu Manta din București, se aflau și slogane vechi de 45 de ani. Identificarea, de pildă, a partidelor «istorice» cu partide vânzătoare de țară este un astfel de slogan și constituie o calomnie. Dimpotrivă, activiștii comuniști de acum 45 de ani, dintre care unii au și astăzi funcții importante în conducerea țării, se fac vinovați de trădarea României și aservirea ei URSS-ului. Ei sunt cei care scandau atunci: *Stalin și poporul rus, libertate ne-au adus!* și nu membrii partidelor «istorice». Aceștia din urmă s-au opus transformării României într-un satelit al Moscovei și unii au plătit cu viața această îndrăzneală. Se impune redactarea de urgență a unei scurte, dar corecte, istorii a perioadei 1944-1950 și difuzarea ei în tiraje de masă.

7. Timișoara a pornit Revoluția împotriva întregului regim comunist și întregii sale nomenclaturi și nicidecum pentru a servi ca prilej de ascensiune politică a unui grup de dizidenți anticeaușiști din interiorul PCR-ului. Prezența acestora în fruntea țării face moartea eroilor din Timișoara

zadarnică. I-am fi acceptat poate în urmă cu zece ani, dacă la Congresul al XII-lea al partidului s-ar fi alăturat lui Constantin Pârvulescu şi ar fi răsturnat clanul dictatorial. Dar n-au făcut-o, deşi aveau şi prilejul, şi funcţii importante, care le acordau prerogative. Dimpotrivă, unii chiar au ascultat de ordinul dictatorului de a-l huli pe dizident. Laşitatea lor din 1979 ne-a costat încă zece ani de dictatură, cei mai grei din toata perioada, plus un genocid dureros.

8. Ca o consecinţă a punctului anterior, propunem ca legea electorală să interzică pentru primele trei legislaturi consecutive dreptul la candidatură, pe orice listă, al foştilor activişti comunişti şi al foştilor ofiţeri de Securitate. Prezenţa lor în viaţa politică a ţării este principala sursă a tensiunilor şi suspiciunilor care frământă astăzi societatea românească. Până la stabilizarea situaţiei şi reconcilierea naţională, absenţa lor din viaţa publică este absolut necesară. Cerem, de asemenea, ca în legea electorală să se treacă un paragraf special care să interzică foştilor activişti comunişti, candidatura la funcţia de preşedinte al ţării. Preşedintele României trebuie să fie unul dintre simbolurile despărţirii noastre de comunism. A fi fost membru de partid nu este o vină. Ştim cu toţii în ce măsură era condiţionată viaţa individului, de la realizarea profesională până la primirea unei locuinţe, de carnetul roşu şi ce consecinţe grave atrăgea predarea lui. Activiştii au fost însă acei oameni care şi-au abandonat profesiile pentru a sluji partidul comunist şi a beneficia de privilegiile deosebite oferite de acesta. Un om care a făcut o asemenea alegere nu prezintă garanţiile morale pe care trebuie să le ofere un Preşedinte. Propunem reducerea prerogativelor acestei funcţii, după modelul multor ţări civilizate ale lumii. Astfel, pentru demnitatea de Preşedinte al României ar putea candida şi personalităţi marcante ale vieţii culturale şi ştiinţifice, fără o experienţă politică deosebită. Tot în acest context, propunem ca prima legislatură să fie de numai doi ani, timp necesar întăririi instituţiilor democratice şi clarificării poziţiei ideologice a fiecăruia dintre multele partide apărute. De-abia atunci am putea face o alegere în cunoştinţa de cauză, cu cărţile pe faţă.

9. Timişoara nu a făcut revoluţie pentru salarii mai mari sau pentru avantaje materiale. Pentru acestea era suficientă o

grevă. Suntem toţi nemulţumiţi de sistemul de salarizare, există şi înTimişoara categorii de muncitori care lucrează în condiţii extrem de grele şi sunt prost plătiţi (vezi, de pildă, cazul celor ce muncesc în turnătorii sau în industria detergenţilor), şi, totuşi, nici un colectiv nu a făcut grevă pentru mărirea lefurilor şi nu şi-a trimis delegaţi să trateze cu guvernul revendicări materiale exclusive. Majoritatea timişorenilor ştiu ceea ce toţi economiştii se străduie în aceste zile să aducă ţării la cunoştinţă: mărirea în acest moment a salariilor ar declanşa automat inflaţia, aşa cum s-a întâmplat în unele state est europene. Iar inflaţia odată pornită, sunt necesari ani de eforturi pentru a o stopa. Numai creşterea producţiei, deci a cantităţii de marfă aflată pe piaţa va permite, în paralel, creşterea generală a nivelului de salarizare. În plus, pentru bugetul sărac al României, prioritare trebuie să fie acum cheltuielile destinate restabilizării unui nivel minim de civilizaţie. Se impun, de pildă, investiţii urgente în domeniul asistenţei medicale şi salubrităţii.

10. Deşi militäm pentru reeuropenizarea României, nu dorim copierea sistemelor capitaliste occidentale, care îşi au neajunsurile şi inechităţile lor. Suntem însă categoric în favoarea ideii de iniţiativă particulară. Fundamentul economic al totalitarismului a fost atotputernicia proprietăţii de stat. Nu vom avea niciodată pluralism politic fără pluralism economic. S-au găsit însă şi voci care, în spirit comunist, să asimileze iniţiativa privată cu "exploatarea" şi pericolul catastrofei de a apare oameni bogaţi. Se speculează în acest sens invidia leneşului şi teama de muncă a fostului privilegiat din întreprinderile comuniste. Dovada că timişorenii nu se tem de privatizare este faptul că mai multe întreprinderi şi-au anunţat deja intenţia de a se transforma în Societăţi anonime pe acţiuni. Pentru ca aceste acţiuni să fie totuşi cumpărate pe bani curaţi, ar trebui înfiinţate în fiecare oraş comisii de inventariere a averilor foştilor privilegiaţi ai puterii, corupţiei şi penuriei. De asemenea, acţiunile unei întreprinderi se cuvin oferite spre cumpărare în primul rând lucrătorilor ei. Considerăm constructivă ideea, mai radicală, a privatizării prin împroprietărirea tuturor lucrătorilor unei întreprinderi cu un număr egal de acţiuni, statul urmând să păstreze numai acel procent de fonduri care să-i asigure controlul activităţii. În felul acesta, s-ar oferi

tuturor lucrătorilor şanse egale de prosperitate. Dacă cei leneşi şi-ar pierde şansa, nu s-ar putea totuşi plânge de discriminare.

11. Timişoara este hotărâtă să ia în serios şi să se folosească de principiul descentralizării economice şi administrative. S-a şi propus experimentarea în judeţul Timiş a unui model de economie de piaţă, pornind de la capacităţile sale puternice şi de la competenţa specialiştilor de care dispune. Pentru atragerea mai uşoară şi mai rapidă a capitalului străin, îndeosebi sub forma de tehnologie şi materii prime speciale, şi pentru crearea de societăţi mixte, cerem şi pe această cale înfiinţarea la Timişoara a unei filiale a Băncii de Comerţ Exterior. O parte din câştigurile în valută ale părţii române din aceste societăţi mixte va intra în salariile muncitorilor, într-un procent ce va fi negociat, de la caz la caz, cu liderii sindicali. Plata unei părţi din salariu în valută va asigura o bună cointeresare materială a muncitorilor. În plus, paşapoartele nu vor mai fi carnete bune doar de ţinut în sertar. O altă consecinţă pozitivă ar fi scăderea cursului valutar la bursa liberă, ceea ce ar atrage după sine creşterea imediată a nivelului de trai.

12. După căderea dictaturii au fost invitaţi în ţară toţi românii plecaţi în exil, pentru a pune umărul la reconstrucţia României. Unii s-au întors, alţii şi-au anunţat intenţia de o face. Din păcate, instigaţi de forţe obscure, s-au găsit şi oameni care să hulească pe exilaţii reîntorşi, să-i califice trădători, să-i întrebe tendenţios ce au mâncat în ultimii zece ani. Este o atitudine care nu ne face cinste. În disperarea care ne-a stăpânit în ultimii patruzeci de ani, poate că nu a fost român căruia să nu-i fie trecut prin minte, măcar o dată, să scape de mizerie luând calea exilului. Mulţi dintre românii aflaţi astăzi departe de ţară au plecat după persecuţii politice şi chiar după ani grei de închisoare. Ar fi ruşinos din partea noastră să-i hulim şi noi cu vorbele activiştilor comunişti de odinioară. Exilul românesc înseamnă sute de profesori eminenţi care predau la cele mai mari universităţi din lume, mii de specialişti preţuiţi la cele mai puternice firme occidentale, zeci de mii de muncitori calificaţi în tehnologiile cele mai avansate. Să fim mândri de ei şi să transformam răul în bine, făcând din trista şi dureroasa diaspora românească o forţă înnoitoare pentru România. Timişoara îi aşteaptă cu dragoste pe toţi exilaţii

români. Sunt compatrioţii noştri şi, azi mai mult ca niciodată, avem nevoie de competenţa lor, de europenismul gândirii lor şi chiar de sprijinul lor material. De asemenea, cultura română va fi întreagă numai după ce se reintegrează în ea cultura din exil.

13. Nu suntem de acord cu stabilirea zilei de 22 decembrie ca zi naţională a României. În felul acesta se eternizează persoana dictatorului, de fiecare dată sărbătorindu-se un număr de ani de la căderea lui. În majoritatea ţărilor care şi-au legat ziua naţională de o revoluţie, ziua aleasă este cea a declanşării revoluţionare, fiind astfel glorificat curajul poporului român de a se ridica la luptă. Un singur exemplu: ziua naţională a Franţei este 14 iulie, ziua când, în 1789, a început Marea Revoluţie franceză prin dărâmarea Bastiliei. În consecinţă, cerem instituirea zilei de 16 decembrie ca zi naţională a României. Astfel, copiii, nepoţii şi strănepoţii noştri vor celebra curajul poporului de a înfrunta opresiunea, şi nu căderea unui tiran nemernic. Cu excepţia ziarului *România Liberă*, presa, radioul şi televiziunea din Bucureşti, evenimentele comentate ca revoluţionare sunt numai cele din 21-22 decembrie. Ne închinăm cu pietate în faţa eroilor bucureşteni, ca şi în faţa eroilor din Lugoj, Sibiu, Braşov, Târgu Mureş, Cluj, Arad, Reşiţa şi din toate celelalte oraşe care au avut nevoie de martiri pentru a cuceri libertatea. Ne doare şi ne revoltă însă politica centrală de minimalizare a Revoluţiei noastre, evident şi prin efortul de diminuare a numărului morţilor. Noi am fost pe străzile Timişoarei în zilele Revoluţiei şi ştim că numărul lor este mai mare decât cel anunţat oficial. Îi asigurăm însă pe acei care astăzi tăinuiesc adevărul că nu vom înceta lupta până când nu vor fi aduşi în fata instanţei, în calitate de complici la genocid. Această Proclamaţie s-a născut din necesitatea de aduce la cunoştinţa naţiunii române adevăratele idealuri ale Revoluţiei de la Timişoara. A fost o revoluţie făcută de popor şi numai de el, fără amestecul activiştilor şi securiştilor. A fost o revoluţie autentică şi nu o lovitură de stat. A fost categoric anticomunistă şi nu doar anticeauşistă. La Timişoara nu s-a murit pentru ca activişti comunişti din rândurile doi şi trei să treacă în frunte şi unul din participanţii la genocid să fie numit de către aceştia ministru de interne. Nu s-a murit pentru ca dezbinarea socială şi naţională,

cultul personalităţii, cenzura mass-mediei, dezinformarea, ameninţările telefonice şi scrise şi toate celelalte metode comuniste de constrângere să fie practicate în văzul lumii, în timp ce nouă ni se cere pasivitate în numele stabilităţii sociale. Această Proclamaţie se adresează în primul rând celor care au primit revoluţia cadou şi se miră de ce suntem nemulţumiţi, de vreme ce dictatura a căzut, s-au abrogat o serie de legi proaste şi a mai apărut şi câte ceva în prăvălii. Acum ştiu de ce suntem nemulţumiţi: nu acesta a fost idealul Revoluţiei de la Timisoara. Noi, autorii acestei Proclamaţii, participanţi la evenimentele dintre 16 şi 22 decembrie 1989, nu consideram Revoluţia încheiată. O vom continua paşnic, dar ferm. După ce am înfruntat şi am învins, fără ajutorul nimănui, unul dintre cele mai puternice sisteme represive din lume, nimeni şi nimic nu ne mai poate intimida.

Timişoara 11 martie 1990"

b) Comitetul de Acţiune pentru Democratizarea Armatei (CADA)

CADA s-a constituit în ianuarie–februarie 1990, la Timişoara. Grupul de ofiţeri şi subofiţeri reunea cadre militare din garnizoana Timişoara şi din garnizoanele apropiate, în principal aparţinând Aviaţiei militare, dar şi trupelor de uscat sau de la grăniceri. Organizaţia a apărut în contextul în care, după încetarea represiunii, familiile cadrelor militare erau admonestate în bloc de către populaţia din diferite localităţi pe motivul că unul din membrii acestora au săvârşit crime sau au tras în populaţie în perioada 17-22 decembrie 1989. Ofiţerii din CADA au dorit să grăbească cercetarea şi stabilirea responsabilităţilor în represiune, pentru a-i delimita pe cei vinovaţi de ceilalţi, şi a recredibiliza armata. Pe măsură ce acţiunile lor erau luate în considerare de către conducerea armatei sau de către societatea civilă, obiectivele iniţiale se completau şi se radicalizau. Cerinţa cea mai des exprimată era sintetizată în sintagma "democratizarea armatei", însemnând, de fapt, decomunizarea acesteia şi depolitizarea comenzilor de unităţi. Similar iniţiativei de la Timişoara – dar, cel puţin aparent, fără legătură cu ea – la Bucureşti câţiva ofiţeri din Divizia de tancuri şi din alte unităţi s-au constituit în „cluburi

militare", ca structuri în afara armatei, profesionale şi apolitice. Inflexibilul general Militaru, ministrul Apărării, a respins orice dialog cu aceste structuri şi chiar i-a arestat pe cei din cluburi[114]. La rândul lor, ofiţerii respectivi şi cei neintegraţi în organizaţii de acest tip au cerut îndepărtarea din armată a rezerviştilor aduşi de Militaru, oameni care de mulţi ani nu mai aveau legătură cu Armata, parte dintre ei îndepărtaţi din armată şi acuzaţi de legături dubioase cu sovieticii în anii serviciului lor activ.

La 12 februare 1990 reprezentanţii CADA au venit în Capitală şi au fost primiţi de Gelu VoicanVoiculescu şi de Petre Roman. Iată o listă cu cei mai vizibili membri ai CADA, care îi cuprindea şi pe câţiva dintre ofiţerii bucureşteni: locotenenţii colonei Petru Liţiu**,** Cornel Şurcu, Octavian Chiriac, Constantin Grecu, Silviu Popescu, Ioan Bărbuţă, Mircea Chelaru, Maiorii Ioan Inel, Nicolae Cârligeanu, Nicolae Durac, Constantin Chiticaru, Ioan Chirănescu, Ion Didoiu, Căpitanii Nicolae Toma, Adinel Popa, Cristian Leahu, Nicolae Miulescu, Traian Cârjan, Petre Mihăieş, Locotenenţii majori Laurenţiu Ungur, Daniel Drăgan, Cristian Dumitru.

Am redat, mai jos, stenograma discuţiilor reprezentanţilor CADA cu viceprim-ministrul Voican Voiculescu. Discuţiile s-au purtat la Guvern, în ziua de 12 februarie 1990, în timp ce în Piaţă erau adunaţi mai mulţi militari de la diverse unităţi bucureştene[115]. Acţiunea CADA a fost larg susţinută în câteva garnizoane. Constatând popularitatea acestui grup (într-o extindere permanentă), preşedintele CPUN s-a întâlnit, într-o formulă mai largă (conducerea MApN, comandanţi de unităţi), cu CADA, pe 12 martie 1990[116].

Stenograma redă discuţiile din 12 februarie 1990[117] :

---

[114] Au fost opt ofiţeri: lt.col Marin Bălteanu, lt.col Mircea Chelaru, mr. Corneliu Dumitriu, mr. Sorin Ghiţă, mr. Liviu Gârleşteanu, lt.col Vasile Handaric, lt.col Silviu Popescu, cpt. Marian Tudor.

[115] Nicolae Durac, *Neliniştea generalilor,* Editura M.P.S. 1990. Reprezentanţii unităţilor militare: 01878; 01851; 02840; 02819; 02872; 02914; 01185; 01008; 01125; 01926; 01197; 01115; 01233; 01058; 01878; 01913; 01993; 01884; 01901; 01806; 01875; 01879; 02010; 01989; 01905.

[116] Ministrul apărării era Victor Athanasie Stănculescu.

[117] Apud, Blogul lui Mioc, după casete puse la dispoziţie de Durac.

„**Gelu Voican Voiculescu**: Sunteţi supuşi ordinelor şi superiorilor dumneavoastră. În această situaţie este inexplicabil cum sînteţi în poziţia să solicitaţi guvernului [întrerupere]. Formal, faţă de atitudinea dumneavoastră cel puţin surprinzătoare, care nu este compatibilă cu calitatea de militar. Dumneavoastră aveţi o întreagă condu… [întrerupere]. În situaţia asta dumneavoastră sunteţi dependenţi direct de domnul general Militaru, ministrul forţelor armate, şi de preşedintele Iliescu. În calitate de mandatar al dânsului, am venit totuşi să iau legătura cu dumneavoastră pentru a vedea cărui fapt se datoreşte această situaţie cu totul ieşită din comun şi pe care o dorim să nu se mai repete niciodată. (Se aşează, iar apoi toţi participanţii se aşează)

Locotenent-colonel aviaţie Cornel Şurcu: Văraportez.

Gelu Voican Voiculescu: Vă ascult.

Cornel Şurcu: Suntem reprezentanţii mai multor unităţi militare din Timişoara şi ai aviaţiei militare, care dorim să prevenim destabilizarea armatei în cazul în care nu se respectă principiile democratizării ţării şi în domeniul militar. Cei de afară reprezintă Academia Militară, studenţii de acolo, care au alte probleme. Noi am venit din Timişoara, unde ne confruntăm cu probleme locale, şi în acelaşi timp şi ca reprezentanţi ai aviaţiei militare. Şi, printre altele, avem un apel pe care vrem să-l facem către preşedintele Consiliului de Uniune Naţională şi pe care-l va da citire colegul meu, tovarăşul maior Chiriac.

Ofiţer aviaţie: Domnul Chiriac.

Gelu Voican Voiculescu: Din partea aviaţiei militare cîte unităţi sînteţi?

Cornel Şurcu: Din partea aviaţiei militare, însă nu ne-am pus în ordinea armelor…

Gelu Voican Voiculescu: Nu, ca număr.

Cornel Şurcu: Sînt 26 de unităţi, dar din partea aviaţiei militare…

Gelu Voican Voiculescu: 26?

Cornel Şurcu: Nu, cu toate celelalte arme sunt 26.

Gelu Voican Voiculescu: Deci în total sunt 26 de unităţi?

Cornel Şurcu: Da.

Gelu Voican Voiculescu: Din partea aviaţiei militare?

Ofiţer: 01876 Timişoara. Vă rog să spuneţi unităţile militare din aviaţia noastră, care sunt aici.

Ofiţer: Tovarăşe locotenent-(colonel?)

Ofiţer: N-are rost.

Gelu Voican Voiculescu: Nu, că…. Deci Timişoara, Caransebeş, spuneţi-mi aşa: Timişoara

Ofiţer: Două unităţi Timişoara.

Gelu Voican Voiculescu (îşi notează): Două unităţi Timişoara. Caransebeş?

Ofiţer: Una.

Gelu Voican Voiculescu: Alta?

Ofiţer: Deveselu

Gelu Voican Voiculescu: Deveselu?

Ofiţer: Boteni.

Ofiţer: Două.

Ofiţer: Deveselu două?

Ofiţer: Una. Cu Boteni două.

Diferiţi ofiţeri: Otopeni, Sibiu, Ianca, Alexeni.

Gelu Voican Voiculescu (notează în continuare): Alexeni?

Ofiţer: Otopeni patru.

Gelu Voican Voiculescu: Şi de la Otopeni patru.

Diferiţi ofiţeri: Tuzla, şi Boboca, Boboc.

Gelu Voican Voiculescu: Tuzla, Boboc.

Ofiţer: Tecuci

Gelu Voican Voiculescu: Tecuci

Ofiţer: Două.

Gelu Voican Voiculescu: Două. Deci, astea-s toate din aviaţie?

Diferiţi ofiţeri: Da.

Gelu Voican Voiculescu: Şi-n afara aviaţiei?

Ofiţer: Vă rog cei care sînt din celelalte arme.

Ofiţer: Din arma grăniceri.

Gelu Voican Voiculescu: Deci de la grăniceri.

Ofiţer: Un număr de şase unităţi militare sînt reprezentate.

Gelu Voican Voiculescu: Da?

Ofiţer: Şase unităţi militare reprezentînd…

Ofiţer: Regiment mecanizat.

Gelu Voican Voiculescu: Deci regimentul, de unde?

Ofiţer: Timişoara.

Gelu Voican Voiculescu: Regimentul mecanizat Timişoara.

Ofiţer: Două unităţi de transmisiuni Timişoara.

Gelu Voican Voiculescu: Două unităţi transmisiuni.

Ofiţer: Regimentul 1008 artilerie Timişoara.

Gelu Voican Voiculescu: Teremia?

Ofiţeri: 1008. Artilerie Timişoara.

Gelu Voican Voiculescu: Artilerie Timişoara. Aşa?

Ofiţer: Grănicerii tot Timişoara.

Ofiţer: Grănicerii care-au…, sînt din Timişoara.

Gelu Voican Voiculescu: Şase… Aşa, plus Academia. Mai e cineva afară de…

Locotenent-colonel aviaţie Petru Liţiu: Dispozitivul aviaţiei. Nu este recomandat să se dea publicităţii. Din motive de ordin militar.

Gelu Voican Voiculescu: Da. V-am înţeles şi atunci practic vom spune 26 de unităţi.

Petru Liţiu: De unităţi de aviaţie.

Alţi ofiţeri: Nu, militare.

Maior Octavian Chiriac: Folosim acest prilej, de care ne bucurăm cu toţi, în primul rând că putem, prin intermediul dumneavoastră, să transmitem doleanţele noastre, pe care le considerăm ca doleanţe ale majorităţii cadrelor foţelor armate, dat fiind eşantioanele de unităţi şi de categorii de forţe armate reprezentate în rândul nostru. Considerăm că ne adresăm însuşi preşedintelui, domnului Iliescu, pe care îl reprezentaţi aici şi care este cel mai competent legal să ne asculte pe noi, după ce, în prealabil, dialogul între noi şi conducerea ministerului apărării naţionale a fost obstrucţionat, nu din vina noastră. Astfel, facem un apel către toate unităţile militare, către cadrele şi efectivele acestora, cerînd:

1. Stabilirea adevărului privind rolul armatei în Revoluţie, în special în perioada 16-20 decembrie 1989 în Timişoara

2. Cadrele militare din Ministerul apărării naţionale care începînd cu data de 16 decembrie 1989 s-au compromis, fiind părtaşe directe ale dictaturii ceauşiste, şi au încercat să compromită armata, să fie înlăturate din armată. De asemenea, cerem retragerea generalilor reactivaţi în perioada revoluţiei, în armată fiind suficiente cadre competente mai tinere care să poată îndeplini funcţii de conducere la toate nivelurile.

3. Trecerea în rezervă a ministrului apărării naţionale *(Nicolae Militaru)* care, prin ordinele date, a dus la o stare de tensiune în armată, până la această oră.

4.Trecerea în rezervă a ministrului de interne *(Mihai Chiţac)*, ca participant direct la acţiunile de represiune a demonstranţilor din Timişoara.

5. Numirea în funcţia de ministru al apărării naţionale a unei personalităţi civile ca reprezentant în parlament al intereselor armatei.

6. Promovarea cadrelor militare în funcţii de conducere, în etapa actuală, să se facă pe baza unor criterii stabilite la nivel naţional prin consultarea întregii armate.

7. Legile şi decretele emise la nivel naţional să fie valabile şi pentru cadrele militare, fără completări ulterioare din partea Ministerului apărării naţionale.

8. Desfiinţarea Direcţiei şi a Birourilor de educaţie patriotică din armată.

9. Dreptul cadrelor militare la demisie.

10. Excluderea posibilităţilor de manipulare a armatei la rezolvarea diferendelor dintre diferite formaţiuni sau partide politice, rolul ei fiind acela de apărare a teritoriului naţional şi de intervenţie în cazuri de calamităţi naturale.

11. Formarea unui Comitet naţional pentru probleme de apărare naţională şi militare, subordonat preşedintelui ţării şi desfiinţarea funcţiilor de senator pentru cadrele militare.

12. Partidele politice să-şi precizeze poziţia faţă de armată şi problemele apărării naţionale.
Şi un ultim punct:

13. Desfiinţarea unităţilor prezidenţiale compromise politic[118].

---

[118] S-au publicat şi în Revista „22”, 18 februarie 1990.

Acest apel este semnat de reprezentanţii unităţilor militare pe care vi le-am comunicat şi care în mare parte se află aici, de faţă cu dumneavoastră, susţinînd acest apel. Vă mulţumim.

Locotenent-colonel aviaţie Petru Liţiu: Dată fiind gravitatea celor prezentate în acest apel cerem să ni se asigure protecţia împotriva oricăror măsuri represive din partea celor care au fost vizaţi în acest context.

Gelu Voican Voiculescu: Am luat notă de cererea dumneavoastră. (…)

Căpitan Adinel Popa: De asemeni, domnu' Voican, aş vrea dacă se poate, şi cred că sînt în asentimentul colegilor mei, ca aceste propuneri, pe care noi le-am făcut în apelul acesta, să fie aduse de urgenţă la cunoştiinţa domnului Ion Iliescu. Şi dînsul să vină aici să discute cu noi, pentru că noi pentru aceasta am venit, să rezolvăm problemele acum.

Gelu Voican Voiculescu: Dacă domnul Iliescu ar fi fost prezent în clădire, situaţia ar fi fost diferită. Dar ştiţi că mîine este marea întrunire în legătură cu constituirea Consiliului Provizoriu al Uniunii Naţionale şi, fiind dincolo, la Parlament, este mult mai dificil, şi atuncea m-a însărcinat pe mine să-l reprezint.

Adinel Popa: Deci credem, domnu' Voican, că am avea dreptul ca dânsul să ne facă onoarea să ne onoreze cu prezenţa.

Gelu Voican Voiculescu: Eu am să raportez insistenţa dumneavoastră în momentul cînd voi prezenta revendicările dumneavoastră.

Căpitan Nicolae Durac: De asemenea domnule Voican, am dori ca această discuţie şi apelul nostru să fie difuzat. Să nu se mai întîmple o dezinformare, cum s-a întîmplat în perioada 16 la 22 în Timişoara.

Gelu Voican Voiculescu: Acuma după cum vedeţi se înregistrează. Deci, haideţi să discutăm, punct cu punct, apelul dumneavoastră. Punctul unu: "stabilirea adevărului pivind rolul armatei în revoluţie, în perioada 16-20 decembrie în Timişoara".

Ofiţer: Şi în Timişoara. Deci în toată armata şi în special în Timişoara.

Gelu Voican Voiculescu: În toată armata şi în special în Timişoara.

Nicolae Durac: Dacă-mi permiteţi domnule Voican, în egătură cu această problemă, aş vrea să arăt că în Timişoara armata a fost scoasă pe stradă şi începînd cu data de 19 după-amiază armata din Timişoara a fraternizat cu poporul. În data de 21, în schimb, conducerea ministerului apărării naţionale a scos armata în Bucureşti. Deşi se cunoştea situaţia din Timişoara. Oraşul Timişoara era oraş liber, armata liberă, care, de fapt, de comun acord, eram în stare s-o apărăm cu orice preţ.

Gelu Voican Voiculescu: Şi pînă-n ziua de 21?

Nicolae Durac: Pînă-n ziua de 21, pînă în data de 19, armata a fost obligată să iasă pe stradă prin dezinformări de la conducerea ministerului apărării naţionale, a avut o atitudine care a pus o pată neagră. Trebuie să înţelegem că forţele existente în acea perioadă în Timişoara, dacă executau ordinul întocmai, Timişoara nu mai exista în data de 18. Dar ieşind pe stradă, cei de acolo, am văzut realitatea. Văzând realitatea, deja a început fraternizarea cu masele populare. Încetul cu încetul, am început transportul demonstranţilor cu steagul României, fără stemă, cu flori, pe stradă. Conducerea de partid existentă în Timişoara şi cei veniţi din partea armatei au cunoscut acest lucru. Au plecat la Bucureşti. Şi totuşi, în Bucureşti s-a întîmplat ce s-a întîmplat. Armata a fost scoasă pe stradă. Aici este o problemă foarte delicată.

Gelu Voican Voiculescu: Vă ascult.

Nicolae Durac: În ce sens? Atîta timp cât domnul ministru, trecând la alt punct, de interne Chiţac a participat în Timişoara, iar într-un interviu dumnealui a afirmat că revoluţia l-a prins în Bucureşti, cred că dumnealui ar fi cel mai în măsură, sau cei care au fost în Timişoara, să dea răspuns tuturor problemelor privind adevărul despre armata din Timişoara şi ordinele care s-au dat în Timişoara.

Adinel Popa: Îmi permiteţi să fac o remarcă, ţinînd cont de poziţia armatei din Timişoara, şi în rândul armatei sunt uscături. Oameni care au executat orbeşte ordinul primit. Să tragă! Şi au tras în populaţie. Aceşti oameni au fost avansaţi la excepţional de către cadrele care au fost numite şi reactivate în conducerea ministerului apărării naţionale, de către ministrul

apărării naţionale. Şi aceste cadre cu onor ne conduc şi acum. Şi suntem obligaţi să executăm ordinele acestora. S-a făcut o anchetă de către ziarul "Gazeta de Vest" şi de către presa liberă din Timişoara şi studenţi în unităţile militare. Unde s-a luat la cunoştiinţă de numele celor care au executat foc asupra populaţiei. Cerem ca aceşti militari să fie traşi la răspundere ca orice criminali.

Constantin Chiticaru: Mai există un aspect, dacă numai militarii din Timişoara fraternizau cu populaţia, iar în Bucureşti, potrivit ordinelor, se înăbuşea totul în sînge, care era soarta celor din Timişoara? Aici vrem să ajungem.

Locotenent-major aviaţie Daniel Drăgan: De asemenea, dacă-mi permiteţi, la ora actuală, în Timişoara, se întîmplă ceva dureros. Populaţia a început să-şi revină. Şi acum oamenii vor adevărul. Prin ceea ce s-a făcut din partea ministerului şi asemenea, dîndu-se voie diferiţilor participanţi, vorbesc din cadrul armatei, la diferite faze ale luptelor de dinainte şi de după, mai ales după, şi aşa să spun, uneori lasă impresia, mai ales ce a apărut în ziar, unor false fapte de vitejie. Practic, ni s-a făcut un deserviciu, celor de la Timişoara. Au apărut relatări cum că aeroportul a fost atacat de terorişti. Noi am fost pe aeroport tot timpul, n-au fost terorişti. Acum oamenii sînt în derută, ei tind să creadă ce spun organele mass-media, noi n-avem nici o…, ne-am pierdut girul. Şi a apărut o situaţie încît, practic, în loc să fim scoşi şi ridicaţi în ochii oamenilor, noi coborîm în ochii oamenilor. Şi se ajunge la situaţia din perioada 17-19, cînd au fost cazuri, s-au vînat familii de cadre. S-a încercat, s-a intervenit, în unele cazuri au fost molestaţi cadre. Cadrele militare au fost molestate.

Gelu Voican Voiculescu: De către cine?

Daniel Drăgan: De către persoane civile.

Ofiţer: De populaţia...

Daniel Drăgan: De populaţia oraşului. Oameni de bună credinţă, poate împinşi, dirijaţi, manipulaţi chiar, pentru că într-o asemenea stare de spirit, vă daţi seama, este foarte uşor să arunci o scînteie şi atunci rezultatele sunt incalculabile. Şi de asemenea zvonul este o armă foarte eficientă la ora actuală. Aceasta este una din problemele specifice ale forţelor armate din Banat.

Gelu Voican Voiculescu: Eu rămîn foarte surprins de ce aud de la dumneavoastră, pentru că deşi am trăit şi, ulterior, în zilele de 21, 22, am participat nemijlocit la revoluţia noastră. Ştiam că la Timişoara armata nu a tras şi că toată reprimarea a fost făcută de celelalte trupe.

Daniel Drăgan: S-a tras totuşi, chiar dacă au fost cazuri izolate, să spunem oameni care au făcut-o din exces de zel sau încercînd, închipuindu-şi că este un moment prielnic ca să…

Gelu Voican Voiculescu: Rămîn surprins de asemenea, întrucît ştiam că tocmai nu s-au executat ordinele, că, din teleconferinţă rezulta că n-au avut nici muniţia de război asupra lor.

Căpitan Traian Cîrjan: Oameni care dat dovadă de foarte mult zel.

Gelu Voican Voiculescu: Ce fel de zel?

Traian Cîrjan: Zel în sensul că au mobilizat unităţile din care facem parte şi ne-au instruit că ceea ce se întîmplă afară este rodul agenturilor străine, că sînt nişte huligani, aceşti revoluţionari erau denumiţi huligani, şi ca să… Eu n-am fost practic de faţă dar din relatările unor colegi am aflat că au luat ei măsuri de a se duce acolo unde se poartă aceste acţiuni şi bineînţeles că în fiecare noapte se făceau analize a acţiunilor. Toţi comandanţii de unităţi erau chemaţi acolo unde era acel grup de generali, grup de generali din care făcea parte generalul Ceauşescu, Ilie Ceauşescu, Guşe, mai tîrziu sau odată, nu ştiu precis să vă zic, Chiţac, generalul Chiţac, generalul Stănculescu, pe care i-am văzut şi prin unitatea noastră trecînd şi cerîndu-ne protecţie, camioane, ca să-i…, cu soldaţi. Deci aceştia la miezul nopţii purtau, făceau anumite comunicări comandanţilor de unităţi care ne transmiteau o parte sau în totalitate, asta nu pot să vă spun exact. Adevărul este că, din mai multe relatări, trag concluzia că multe persoane aflate în conducerea acestor unităţi au acţionat ca atare în acele zile. Respectiv au tras, unii au tras şi în demonstranţi. N-aş putea să afirm care, dar auzeam la un moment dat că un regiment sau un batalion a ieşit dintr-o încercuire, ştiu că am auzit circa 10 minute, 7-10 minute foc automat continuu cu mai multe categorii de armament, şi că ei noaptea s-au lăudat, unii dintre aceştia care au fost acolo, că au ieşit din încercuire ca la tactică.

În faţa unui popor care practic nu avea nici un armament. Deci, problema este că ce mai caută aceşti oameni în conducerea unităţilor şi marilor unităţi? Aceşti oameni compromişi! Pentru că sînt şi oameni de bună credinţă, cum e comandantul unităţii militare din care fac parte. Noi am trăit un şoc psihologic. Noi ne-am pus probleme, în special, pînă la urmă am neglijat şi faptul că avem familii şi că s-ar putea să ne fie atacate de cetăţeni. Noi ne-am pus, că tot timpul am dat telefoane şi ne-am consultat cu familiile. Dar şocul psihologic era cum să te duci să tragi în propriul popor? Pentru că menirea noastră este să ne apărăm patria, noi n-am fost educaţi, chiar dacă am fost sub Ceauşescu, pentru aceasta. Atîta am avut de spus.

Maior Constantin Chiticaru: Problema care se pune, dacă-mi permiteţi. Deci, datorită dezinformării pe care ne-au făcut-o cei care au venit şi ne-au condus acolo, datorită măsurilor care ni le-au impus să le executăm, iar unii dintre ei n-au vrut să ne informeze exact, s-a întâmplat de s-a tras în Timişoara. Dar dacă şi comandanţii noştri ar fi luat nişte măsuri, să meargă să ne informăm, chiar noi să informăm, unul, doi să meargă (neînţelegibil), atunci, dacă ne arătau care e situaţia de fapt, noi nu trăgeam niciunul. Deci, datorită dezinformării, şi dezinformarea aceasta au făcut-o cei care au fost de sus, care ştiau perfect de bine realitatea fiind în oraş şi asistînd la toate manifestările, manifestările care au fost făcute de populaţie. Asta imputăm noi! Şi acuma au venit înapoi în Bucureşti, în loc să ieie măsuri, dacă noi am fraternizat cu poporul acolo, să ieie măsuri ca să nu se mai întîmple şi în Bucureşti acele masacre care s-au întîmplat. Ei din contră, au scos armata afară. Acest lucru-l imputăm, deci pe lîngă ceea ce au dat colegii noştri amănunte, dar asta e esenţialul.

Locotenent-major Laurenţiu Ungur: Intervine un aspect în această problemă. Domnul Chiţac care s-a aflat la Timişoara, şi venind la Bucureşti în urma interviului acordat Televiziunii Române, în care nici măcar nu a amintit că a fost în garnizoana Timişoara, a venit în acest context, a venit la Bucureşti, spunînd că a îndeplinit funcţia de comandant al garnizoanei Bucureşti, şi a venit să dea ordin aici, după ce dăduse ordin la Timişoara, să tragem în demonstranţi, să-i

prindem, să-i predăm organelor de securitate, care-i adunau cu camioanele. A venit la Bucureşti, în calitate de comandant al garnizoanei trebuia să informeze despre faptul că armata din Timişoara fraternizase cu poporul, cu revoluţia, la Timişoara. Aş vrea să se înţeleagă foarte bine: cu revoluţia am pactizat noi, cei care am fost piept în piept. Unii dintre noi poate au greşit şi au executat ordinele orbeşte. Au dat dovadă de prea mult zel, cum s-a discutat şi aici. Dar nu au pactizat comandanţii noştri care se erijează şi acum în revoluţionari. Erau în birouri. Noi stăteam de zile întregi pe străzi.

Căpitan grăniceri Cristian Leahu: Dacă-mi permiteţi o completare în legătură cu evenimentele de la Timişoara, cu cealaltă unitate de grăniceri. Despre unitatea de grăniceri care a vorbit mai înainte s-a referit colegul meu. Cealaltă unitate de grăniceri, chiar din ziua de 17 a fost scoasă în oraş, în dispozitiv, aşa-zisul dispozitiv, la ordinele ministerului de interne, în paza, în mai multe locuri. În paza inspectoratului judeţenei de partid, de miliţie şi în paza consiliului judeţean de partid, care a fost la vremea aceea. Prin faptul că unităţile noastre au ajuns cam în acelaşi timp cu, cam 4-5 subunităţi au ajuns cam în acelaşi timp cu pătrunderea în sediu a demonstranţilor, în sediul judeţenei de partid, nu au putut să mai intervină, a trebuit s-o ia la fugă. Noi am plecat fără arme, deci cele 4-5 subunităţi. Au plecat, au luat-o la fugă, nişte demonstranţi i-au alungat, aceştia au intrat în sediul judeţenei de partid, au dat foc sediului, după care, la cele 3 camioane cu care grănicerii au ajuns acolo, deci care au fost arse, şi aceştia cu alte camioane ale turei a 2-a de grăniceri care au venit la sediu s-au înapoiat către cazarmă pentru a se înarma. Noi deci, eu am venit cu tura a doua. Deci în momentul în care am venit cu camioanele subunităţile dinaintea mea s-au retras cu camioanele noastre în unitate pentru a veni cu arme. Noi veniserăm deja cu arme şi armament şi muniţie de manevră. La foarte scurt timp, după ce ne încărcasem muniţia de manevră, am primit muniţie de război. Asta cam în vreme de o oră, o oră şi jumătate. Da. Şi avînd muniţia de război primisem sarcina ca să nu lăsăm pe nimeni să se apropie de sediul judeţenei de partid. În sfîrşit, ne-am pus problema atunci, comandanţii de subunităţi de la pluton, companie şi comandant de unitate care a fost cu noi,

cum să acţionăm noi pentru a nu lăsa pe nimeni să se apropie de sediul judeţenei de partid? Adică ce trebuie să facem ca să nu se apropie? Să tragă cu arma? Deci nu ni s-a dat un ordin precis. Ni s-a lăsat, şi aici vreau să spun fuga de răspundere a unor comandanţi ai noştri, ni s-a lăsat la latitudinea noastră cum să apreciem să ripostăm. Ceea ce este, cred, un act deosebit de grav din partea acestora. Adică, cînd vine demonstrantul eu ce fac? Trag sau nu trag? Aveam muniţie de război la mine. Bun, am gîndit-o noi cu comandantul unităţii noastre şi am spus: în cazul în care vine nu tragem. Am zis: sediul şi aşa a ars, n-aveam decât un refugiu, asta a fost o problemă de comandanţi de subunităţi! Avem un refugiu, în caz că vin îi lăsăm în pace să meargă, şi-aşa au dat foc la sediu, ne retragem în curtea respectivă şi nu avem treabă cu ei. Deci nu s-ar fi pus problema tragerii de către comandanţii de subunităţi, printre primii, şi dintre militari. Şi în felul acesta nu am avut această nenorocire pe capul nostru de a fi împuşcat (?) demonstranţi, pentru că aceştia au fost localizaţi în alte puncte. N-au ajuns pînă la sediu. Şi au fost scoşi, am stat pînă a doua zi, cînd ne-am retras în unitate. Deci asta am vrut să scot în evidenţă, faptul cum am fost noi lăsaţi în…

Căpitan Nicolae Durac: (neînţelegibil) am o propunere. Ca să elucidăm şi să aflăm adevărul. Toţi domnii generali care au participat în Timişoara să fie la procesul care se va face în Timişoara în calitatea în care conducerea o să o considere.

Maior Octavian Chiriac: Fac un apel către colegii noştri din armată, folosim acest prilej ca, dacă tot ceea ce s-a spus aici este îndeobşte cunoscut, deoarece au participat direct timişorenii şi bănăţenii la evenimente. Este cunoscut la modul cel mai concret. Să facem un apel pe această cale şi la fraţii noştri din zonă pentru a trage concluziile din cele ce s-au reliefat aicea şi să fie de acord că dacă aceste lucruri vor ajunge vreodată la cunoştiinţa lor, mai bine mai tîrziu decît niciodată este cazul să punem degetul pe rană şi să facem ceea ce trebuia făcut chiar din primele zile cînd viaţa începuse să se normalizeze din punct de vedere militar, al situaţiei militare. Adică, să recunoaştem că din capul locului că singura formă de izbucnire a oamenilor, a acestei populaţii oprimate, a fost

cea care de altfel s-a dovedit, cu toate riscurile, a fi cea mai bună. Şi lăsînd la o parte pierderile, că nici o revoluţie nu se poate face fără pierderi, lăsînd la o parte deci aceste pierderi materiale, sînt neglijabile, cîştigul este imens. Al libertăţii pe care l-am obţinut. Dar datorită, cum s-a zis, dezinformării, şi a faptului că, s-a spus şi în proces, s-a creat un comandament unic, nu armata conducea, era conducătoarea tuturor forţelor, ci ceilalţi ne conduceau pe noi, mai mult sau mai puţin pe faţă, sau din umbră, respectiv, respectiv din trupele de securitate, mai mult sau mai puţin cunoscute, fiindcă prea puţine au fost arătaţi în vileag. S-a spus despre terorişti, dar să ştie toată lumea că terorişti n-au fost atît de mulţi, cît a fost războiul psihologic declanşat de la depărtare, fără ca ei să-şi pună pielea în saramură. Simulatoarele de tot felul, care pe un obiectiv începeau cu nişte zgomote specifice să intre în acţiune şi toată lumea, un dispozitiv de pe o parte, începea, deschidea focul şi ceilalţi, din partea cealaltă deschideau focul. Şi aşa am omorît populaţie nevinovată. Este un adevăr. Din ricoşete sau chiar din tir direct. Aşa ne-am împuşcat noi între noi, fiindcă proporţia de morţi a fost, pierderile au fost şi în rîndul populaţiei civile, în mai mare măsură, participantă şi dezarmată şi fără o instruire de specialitate pentru a se proteja, autoproteja, dar şi din partea efectivelor militare, care, cu toată instruirea şi reflexul militar constituit, nu au reuşit să evite pierderile. Şi atuncea asta ar trebui să ştie toată lumea. Dar important şi important este că armata, în ultimă instanţă, a avut rol determinant în a salva această populaţie şi a asigura succesul revoluţiei în Banat. Şi fiindcă Timişoara a fost primul oraş liber al României, în data de 20 deja, decembrie, şi am avut reprezentanţi de toate nivelurile acolo. Nu era cazul să se mai producă o a doua Timişoară, sau a treia, respectiv Bucureştiul şi alte localităţi ale ţării. A fost o soluţionare, dar unii, care au pactizat şi au fost strînşi, li s-a, pur şi simplu le-a fost frică că odată cu Ceauşescu, se termină şi "era" lor. Din păcate încă nu s-a terminat, vedeţi, asta-i partea proastă. Au ţinut cu dinţii să-l susţină, şi asta trebe să afle toată populaţia, că noi nu ne facem şi nu sîntem, armata, în cvasitotalitatea ei, nu este nicidecum părtaşă şi nu îi va ţine în sînul ei pe toţi aceştia care au produs (neînţelegibil).

Locotenent-major Laurenţiu Ungur: Din depoziţiile, puţine, care le-am făcut până acum, că ar fi nevoie de prezenţa domnului Iliescu aici, să clarificăm acest adevăr şi aceste adevăruri şi dorinţe. Suntem dispuşi să aşteptăm oricît doriţi.

Locotenent-colonel aviaţie Cornel Şurcu: Aş dori să completez la relatările colegilor mei, din partea aviaţiei din Timişoara. Datorită zborului elicopterului de cercetare care a zburat deasupra oraşului între orele 15 şi 16.30, aviaţia a fost acuzată că ar fi tras din elicopter. Vă informez: nu s-a tras din elicopter. Nici la Bucureşti, unde a apărut în zona televiziunii elicopter deschizînd foc, a fost elicopter care a venit în ajutorul trupelor terestre, care trebuiau să lovească un inamic vizavi de televiziune. Eu rog televiziunea să redaţi scena respectivă şi dacă puteţi, prezentaţi şi obiectivul lovit de acel elicopter. Populaţia a rămas încă convinsă că s-a executat foc din elicopter asupra populaţiei.

Locotenent-major Petre Moţ: Dacă-mi daţi voie, eu aş fi reprezentantul aviaţiei care a zburat la Timişoara, sînt reprezentant al unităţilor de elicoptere de la Caransebeş. Noi am fost poate singurii care am zburat deasupra Timişorii în acea perioadă, sunt serviciul de luptă pe care efectiv îl făceam acolo. Se cunoaşte faptul, şi chiar dacă nu se cunoaşte, cel puţin populaţia, a Timişorii şi a întregii Românii, prin faptul că s-a transmis în presa centrală, a rămas cu impresia că totuşi la Timişoara s-a tras din elicoptere. Vreau să întreb eu comandamentul aviaţiei militare, de ce nu a făcut în această perioadă de două luni, dezminţirea că din elicoptere nu s-a tras? Şi prin ocazia asta care o am acuma, cred că am, sînt în asentimentul colegilor mei să fac această dezminţire. Dacă alţii nu s-au gîndit aicea, măcar eu vreau să fac acest lucru. Deci, la Timişoara, din elicopterele militare, nu s-a tras. Există însă posibilitatea, pe care n-o negăm nici noi, ca în această perioadă, deci a zborurilor de cercetare deasupra Timişorii, să se poată, să poată fi fost executat foc de pe clădiri, ceea ce poa' să dea impresia că s-a tras din elicopter. Cam atâta aş fi vrut să spun.

Maistru militar Ion Molnar: În legătură cu, tot cu acest punct, în seara zilei de 17, începînd de la ora 16,30 pîn' la ora 20,30, am fost în Timişoara, de la un capăt la altul al Timişorii. Pot să vă spun precis, avionul a zburat şi în amurg,

elicopterul, scuzaţi, a zburat şi în amurg, nu s-a tras din elicoptere. Efectiv nu s-a văzut, personal nu am văzut să se tragă din elicopter. Iar dacă avem în vedere că forţele au fost în conflict direct, armată, populaţie, securitate, au fost în conflict direct efectiv, mă întreb: elicopterul de fapt în cine trăgea? În armată, în securitate, în miliţie sau în popor? În cine putea să tragă? Deci, e un punct de vedere şi pentru organele de mass-media, dar cele relatate mai ales în ziarele, şi în ziarele centrale, mai ales, cele care se fac vinovate de unele persoane să fie puţin şi controlate. Puţin gîndite, şi puţin controlate.

Ofiţer: O anchetă după 22 decembrie…

Ofiţer: În rîndul unităţilor militare, nu. Dat fiind că, şi aicea mi-aş permite, cu respect, să scot în evidenţă faptul că dumneavoastră ne-aţi început aicea prin a ne imputa faptul că aţi fi deosebit de surprins de atitudinea şi de o asemenea acţiune a reprezentanţilor armatei. Vedeţi, la fel se pune şi la nivel mai mic problema. Dacă şi acolo se judecă tot aşa? Este normal că nu se rezolvă (?) nici un fel de problemă niciunde. Tensiunea există, fierbe, dar nimeni nu-şi permite fiindcă noi sîntem…

Locotenent-colonel aviaţie Petru Liţiu: Compromişi că în această perioadă nu s-au luat măsuri. Şi cred că acest lucru vrea să-l susţină şi colegul meu de la trupele de grăniceri. Nu s-au luat măsuri, faptul că nu s-au luat măsuri ne-a determinat pe noi să luăm această poziţie, pentru că sînt unii comandanţi care în această perioadă efectiv s-au compromis. Prin atitudinea lor pasivă sau prin incompetenţa de care au dat dovadă. Şi sînt chestiuni care pot să fie demonstrate prin luări de poziţii, personalul din aceste unităţi militare. Dacă timpul ne va permite o să vă putem relata mai pe larg cîteva fapte, pe care le cunosc comandanţii noştri, şi faţă de care nu au luat nici o atitudine.

Locotenent-major aviaţie Daniel Drăgan: (neînţelegibil) a multor comandanţi, chiar după ziua de 21 şi 22 decembrie. Faptul că s-au executat unele misiuni cu caracter aşa-zis strict secret, cînd toată ţara era în fierbere. Faptul că nu se ştia exact de partea cui este un comandant sau altul şi mai ales faptul că după succesul revoluţiei unii au încercat să-şi înfrumuseţeze activitatea din perioada revoluţiei, face ca să ne-ntrebăm dacă este posibil ca pe structura ierarhiei militare să pornească o astfel de anchetă (…)

Locotenent Constantin Negrea, student la Academia Militară: Noi studenţii Academiei am cerut această comisie de anchetă în legătură cu evenimentele militare care au fost în perioada 21-22 decembrie 1989 în Bucureşti, aicea. Trebuie să subliniez faptul că aceste fapte pe care le-au prezentat dînşii aicea au fost prezente şi în Bucureşti, dar aici a fost, a fost (neînţelegibil) în care s-a tras în populaţie. Nu armata a tras, dar populaţia din, din Bucureşti începe să creadă tot mai mult că armata a tras, în Bucureşti a tras. Lumea nu-şi explică de ce tancurile, cum, ce tancuri au călcat, au călcat lumea pe stradă? Tancurile aparţin armatei, s-a spus în toată presa, şi la radio şi la televiziune: "oameni buni, fiţi fără grijă, securitatea şi miliţia nu au tancuri". Atunci înseamnă că armata cu tancurile au călcat lume şi populaţie. De ce nu se, de ce nu se spune că într-adevăr securitatea şi miliţia au avut tancuri şi că ei au călcat lumea? Deasemenea trebuie, trebuie să mai amintesc că faptele petrecute la apărarea Ministerului apărării. Noi am participat în seara zilei de 22 şi după aceea, pînă la anul nou, am participat la apărarea sediului Ministerului apărării naţionale. Acolo s-au petrecut fapte deosebit de grave. De ce nu se fac publice? Am cerut instituirea acestei comisii de anchetă. Efectiv ni s-a băgat pumnul în gură. De ce? De ce lumea nu trebuie să ştie că anumiţi generali care şi acuma stau în funcţie au fost incompetenţi şi răuvoitori în perioada revoluţiei? Mă refer anume la, în primul rînd, la comandanţii, că au fost, sînt mai mulţi, comandanţii Academiei Militare. De ce mă refer la ei? Fiindcă Academia Militară, în sudul Bucureştiului este singura unitate militară şi a avut în pază, să zic, un sfert de Bucureşti. Şi acei generali, efectiv în zilele de 21 şi douăzeci şi…, deci de pe 22 au dezarmat studenţii. Nu le-au dat voie ca să, să apere revoluţia. Noi a trebuit să facem demonstraţie de forţă în curtea Academiei ca să ni se dea arme şi cartuşe ca să apărăm sudul Bucureştiului. Eram singura unitate militară din zonă şi nu ne-au dat arme ca să apărăm. Muncitorii de pe stradă ne chemau ca să mergem cu ei, sau să stăm efectiv, să ne ocupăm dispozitivul de luptă în sudul Bucureştiului, şi nu ne-au lăsat. Vrem şi cerem această comisie de anchetă şi nu, nu ni se aprobă.

Locotenent-major grăniceri Laurenţiu Ungur: (neînţelegibil) acolo pe stradă, au fost întrebaţi toţi

comandanţii şi şefii noştri. De ce? Pentru că în urma victoriei de la Timişoara, un comandant de divizie cum era colonelul Popescu sau domnul colonel Predonescu, domnul colonel Zeca, Roată şi alţii care au dat drumul la securiştii reţinuţi cu armament asupra lor, din curtea garnizoanei. S-au erijat în conducători şi au încercat probabil să ascundă aceste aspecte. Noi nu am fost întrebaţi. De aceea noi nici nu cunoaştem de o anchetă amănunţită pentru clarificarea acestor adevăruri pe care probabil tocmai ei nu vreau să le dea în vileag.

Căpitan Nicolae Durac: Să se arate un singur general care a fost destituit, trecut cumva în rezervă, pentru activitatea desfăşurată în perioada 16 la 22. Şi pe această bază dumnealui a spus că nu am onoare, întrucât căpitan fiind nu mă pot ridica la acest nivel, adică de general. Trebuie înţeles foarte bine, că noi, armata din Timişoara, vrem să se stabilească numai adevărul. Şi comisia care va fi formată să înceapă de sus. De ce ne-am ridicat? Pentru că Ministerul apărării naţionale, inclusiv domnul ministru, a primit multe sesizări de modul în care au acţionat cei care au fost în Timişoara, şi, totuşi, după atâta timp, nu s-a luat nici un fel de măsură. Din această cauză aş vrea să răspund domnului Voican că dumnealui, prin dezacordul formal şi prin faptul că sîntem supuşi ordinelor şi ierarhiei militare, dorim să nu se mai întîmple niciodată un 17 la 22 decembrie. Din această cauză sîntem aici, ceea ce cerem vrem să fie în asentimentul nostru întreaga armată, în aşa fel încât armata să fie cu adevărat a poporului. Să fie controlată de popor. În acest moment nu poate fi controlată de popor armata. Am terminat.

Locotenent-colonel Cornel Şurcu: Dorim ca pe viitor problemele militare să se rezolve totuşi prin Ministerul apărării naţionale. Iar această incertitudine ne-a făcut să fim aici. Colegii mei au prezentat situaţia de fapt din Timişoara, (neînţelegibil) un punct, sau un al doilea punct, e vorba de cei care au pactizat cu Ceauşescu, vreau să mă refer la al doilea punct. Şi anume, din primul punct (neînţelegibil) vrem să spunem, cerem retragerea generalilor activaţi în perioada revoluţiei. În cazul în speţă, dacă luăm de jos, din garnizoana noastră, este generalul Popescu, care la ora aceasta este general-locotenent. Nu ştiu cărui fenomen sau căror fapte de arme deosebite a fost promovat, poate pentru faptul că a dat în presă

o serie de interviuri ambigue, a destabilizat o perioadă situaţia din Timişoara, a colaborat cu o serie de membri ai Frontului Salvării Naţionale care ulterior au fost eliminaţi din competiţia politică care a fost în Timişoara, nu ştiu căror fapte de arme a fost promovat. Printre altele, ofiţerii care sîntem aici, pentru a ajunge la un punct de vedere comun, doream să ne întîlnim în Casa Armatei, într-o sală. Pentru că a aflat că vrem să discutăm unele probleme, în care atingeam unele probleme de vîrf, dînsul a dat ordin să se închidă toate sălile, să nu ne întrunim, şi ne-a boicotat întrunirea. Ceea ce ne-a determinat, m-a determinat cu cîţiva ofiţeri să mergem la dînsul să-l întrebăm: "Domnule general-locotenent, de ce aţi luat această măsură?" La care dînsul spunea că nu este de vină el, că a primit ordin de sus să interzică asemenea adunări. Surprinzător pentru noi cum poţi să interzici asemenea adunări. Mi-am permis atunci, poate nepoliticos, să-l întreb: "Domnule general, ştiţi că Ceauşescu a murit?" La care dînsul a spus că da. "Atunci vă rog să procedaţi în consecinţă". După tergiversările de rigoare am reuşit totuşi să deschidem o sală şi să stăm în mod civilizat la discuţii şi să reuşim să venim în acest loc.

Locotenent-major grăniceri Laurenţiu Ungur: Cerem în acest sens, faţă de depoziţiile noastre, care le-am făcut aici, deci privitor la retragerea generalilor reactivaţi pe timpul revoluţiei, trecerea în rezervă a ministrului apărării naţionale şi a celorlalţi generali activaţi în această perioadă, respectiv generalul, domnul general Militaru, domnul general Ciubăncan şi, şi alţi generali care au fost activaţi şi încercau astăzi să ne convingă pe noi, căci ei vor gîndi pentru noi, vor gîndi viitorul nostru pentru un an-doi cît mai au de ieşit la pensie. Spun că o să fie bătrîni şi nu pot să ne conducă. De ce să ne gîndească dumnealor viitorul nostru, al tinerilor? Să fie clar, revoluţia a fost făcută de tineri, vrem să facem şi în armată o revoluţie tînără! Să se vadă că şi noi cei tineri sîntem destul de competenţi să conducem. Faţă de cele relatate în legătură cu actualul ministru de interne, cerem trecerea lui în rezervă. Nu putem să ne conducem cu astfel de oameni, care s-au compromis şi încearcă să ascundă nişte adevăruri pe care mase largi de oameni le cunosc şi care s-au ascuns şi pînă acum la sesizările noastre.

Gelu Voican Voiculescu: Îmi permit să vă amintesc, generalul Militaru nu este în categoria asta, el a fost reactivat în plină revoluţie, este un om a cărui merite sînt incontestabile şi-n situaţia asta nu văd ce vă îndeamnă să-l contestaţi în această formă.

Laurenţiu Ungur (citeşte de pe o filă): Am spus trecerea în rezervă a ministrului apărării naţionale care prin ordinele date a dus la o stare de tensiune în armată. A încercat să ascundă nişte manifestări din armată. Oare nu se cunoştea, prin raportările celor de la Timişoara, despre această acţiune a noastră? Se cunoştea! Nu a avut curajul să vină să purtăm un dialog aici, în prezenţa dumnealui. Ne chema la minister, pentru ce? Ca să ne rezolve tot la fel, hîrtiile şi depoziţiile pe care le-am trimis şi nu ni s-a trimis nici un răspuns. Ne-am săturat să ne fie pus pumnul în gură! Vrem să se facă dreptate în acest sens! Am cerut (iar citeşte) numirea în funcţia de ministru al apărării naţionale a unei personalităţi civile ca reprezentant în parlament al intereselor armatei. Ori, conform decretului dat, armata nu face politică. Deci nu are ce căuta armata în parlament. Prin numirea unui ministru civil acesta poate să reprezinte, în parlament, interesele armatei. Iar armata, cum am trecut la punctul 11 (iar citeşte), "formarea unui comitet naţional pentru probleme de apărare naţională şi militare, subordonat preşedintelui ţării şi desfiinţarea funcţiilor de senator pentru cadrele militare". Deci în acest sens am făcut această cerere. Eu am terminat, dacă au şi ceilalţi…

Gelu Voican Voiculescu: …trecut de dizident, a fost un oponent vehement al regimului de dictatură şi a fost promovat tocmai în virtutea acestui trecut.

Căpitan Nicolae Miulescu: Domnule Voican, dacă-mi permiteţi, în locul domnului locotenent-major, care riscă să monopolizeze toată discuţia. În primul rînd vreau să fac o specificare, ca să se înţeleagă ghilimelele pe care domnul locotenent-major le-a pus la revoluţie, la revoluţia pe care noi am intenţionat s-o facem, deci "revoluţie" în ghilimele, a tinerilor. Iar în ceea ce priveşte întrebarea dumneavoastră. Există discuţii în rîndurile noastre şi nu numai în rîndurile noastre referitoare la activitatea depusă de domnul general Militaru înainte de a fi trecut în rezervă. Şi această activitate

s-a concretizat în perioada în care răspundea de ministerul construcţiilor, sau de direcţia construcţiilor, n-aş putea să precizez foarte exact. Şi a doua problemă este problema, apărută şi în unele ziare străine, respectiv în ziarul "The Times", referitor la unele acţiuni contrare intereselor ţării pe care domnul general Militaru le-ar fi desfăşurat. Este foarte adevărat că declaraţia poate să surprindă şi să fie mai vehementă, să-i spunem. Aceste probleme trebuiesc studiate într-un cadru restrîns, pe baza unor date şi dovezi care să sperăm că încă mai există şi care pot fi studiate de cei în drept.

Gelu Voican Voiculescu: (neînţelegibil) armatei şi este un om a cărui reputaţie, în ce priveşte pregătirea militară şi spiritul de organizare, am auzit încă de multă vreme, iar în ce priveşte felul în care şi-a îndeplinit atribuţiile de la preluarea comenzii, consider că nu i se pot aduce astfel de învinuiri.

Locotenent-colonel aviaţie Petru Liţiu: Din exterior.

Gelu Voican Voiculescu: Evident, eu vorbesc din exterior pentru că nu fac parte din armată.

Maior aviaţie Constantin Chiticaru: Dar atunci de ce s-a înconjurat de atîtea cadre militare care au fost luate din rezervă şi puse, deci, în funcţii. Consideră că noi tineretul, care am apărat şi noi, nu eu, ceilalţi care au fost pe stradă, şi sunt mulţi comandanţi tineri care erau capabili să conducă. Pentru că acuma, cînd se fac legi noi, regulamente noi, dispoziţiuni noi pentru armată. Se organizează din nou armata. În condiţiile astea, dacă cei bătrîni, în ghilimele, sau cei care sînt deja la o vîrstă înaintată, vor să ne facă un organism, gîndirea lor cum ne vor face? Pe noi o să-l aplice, noi sîntem cobaii? Daţi-ne voie să-l facem noi, pentru noi, pentru că pînă acuma au încercat să facă aceste, să fie aceste regulamente, deci proiect pentru ele şi dispoziţiuni, mă scuzaţi, dar nu ne-au întrebat deloc. Singura aviaţia care a început de jos, cu nişte probleme care s-au ridicat în sus. Ceilalţi, celelalte unităţi nu au fost întrebate. Aceasta-i problema.

Nicolae Miulescu: Pot fi date publicităţii prin intermediul mass-media, noi avem documentele care trebuiesc prezentate unei eventuale comisii guvernamentale. Care să le studieze şi să ia măsuri în consecinţă.

Gelu Voican Voiculescu: Înţeleg totuşi că este mai mult un conflict de generaţii.

Nicolae Miulescu: Nu, nu este vorba de un conflict de generaţii, numai, ci faptul că avem în vedere interesele ţării, ale apărării naţionale, pe ideea în care nu avem certitudinea că domnul general Militaru ar putea avea această calitate, ţinînd cont de unele insinuări care deja au apărut în publicaţiile străine şi de unele date existente la ora actuală în dosarele fostei, de tristă reputaţie, fostului Departament al Securităţii Statului. Există nişte dosare cu dovezi precise, care trebuiesc luate şi studiate. Noi asta dorim.

Locotenent-colonel aviaţie Cornel Şurcu: Nu îi contestă nimeni activitatea dânsului din perioada revoluţiei, dar după, faptul că prezenţa noastră aici este nejustificată. De ce a trebuit să ajungem noi aici, n-a luat măsuri dînsul, în aşa fel încît să analizeze arma aviaţiei, cu toate că a fost sesizat de generalul Rus, care noi i-am cerut să-şi dea demisia, să fie înlocuit cu un comandant pe care noi l-am şi propus de altfel în cadrul comandamentului de arme. Pur şi simplu nu l-a primit pe generalul Rus, a fost invitat şi la comandamentul aviaţiei militare, a refuzat. Un comandant sau un ministru, trebuie să ia măsuri să se informeze rapid şi eficient pentru a nu ajunge, să nu ajungă armata la situaţia în care este acum, datorită faptului că noi sîntem aici, prezenţi, să reclamăm nişte situaţii care sînt delicate. Situaţia din aviaţie am înţeles că n-a vrut s-o accepte, sau, nu ştiu cărui fenomen am ajuns că n-am reuşit să încheiem un dialog cu dînsul.

Căpitan Nicolae Miulescu: Am şi eu două probleme de ridicat. În primul rînd, legat de ce spunea colegul nostru, credeţi dumneavoastră că cei care ne-au îndoctrinat şi ne-au adus în criza, sufletească, dacă vreţi, din perioada revoluţiei, şi mă refer aicea la secretarii de partid şi toate organismele, organele de partid, deci cei care ne-au îndoctrinat în perioada anterioară revoluţiei, sînt în stare să ne facă nouă, armatei, educaţie patriotică la ora actuală? Câtă credibilitate mai au aceşti oameni în faţa noastră? Cum se poate pune problema să fie tot ei cei care ne educă patriotic? Asta este primul aspect. Al doilea aspect. Ne-aţi întrebat şi ne-aţi spus că domnul general

Militaru este un fost dizident şi, mă rog, o persoană nepătată. Vreau să vă întreb: cunoaşteţi existenţa dosarelor Corbu 1 şi Corbu 2 din arhiva Departamentului Securităţii Statului, Direcţia a 4-a, contrainformaţii militare? În aceste două dosare, care în prezent se află la domnul Militaru, împreună cu cei care cunosc conţinutul lor, locotenentul-colonel Tănăsescu, unul din cei care cunosc conţinutul dosarelor. Aceste dosare au dovezi care-l incriminează, şi incriminează activitatea domnului general Militaru ca agent străin. Credeţi că, chiar dacă această afirmaţie a mea n-ar fi adevărată, dar faptul că în presa străină, aşa cum am menţionat anterior, în "The Times", a apărut o informaţie în care domnul general Militaru era acuzat tocmai de acest, această, aspect al activităţii dînsului anterioară revoluţiei, nu poate să creeze şi nu crează statutul moral necesar pentru a conduce ministerul apărării naţionale. Noi nu vrem, într-un caz nefericit, să fim simplă carne de tun în faţa gloanţelor duşmane. Noi vrem să fim în stare să ne apărăm ţara şi oamenii ăştia care muncesc şi se străduiesc să construiască o societate dreaptă, democrată şi liberă în ţara noastră. Noi trebuie să credem în organele care ne comandă, iar ţara trebuie să creadă în noi. Această criză de încredere a noastră în ierarhia militară şi a ţării în armata ei, în braţul ei înarmat, noi sîntem expresia acestei crize.

Locotenent-colonel aviaţie Petru Liţiu: Nu sîntem primii care luăm poziţie, domnule Voican, faţă de ministrul apărării naţionale. Primii care au luat poziţie faţă de ministrul apărării naţionale au fost membrii ministerului, personalul ministerului apărării naţionale.

Gelu Voican Voiculescu: Cînd?

Petru Liţiu: În urmă cu mai bine de o lună.

Ofiţer (suprapus peste spusele lui Liţiu): 7 ianuarie.

Petru Liţiu: Pe 6 ianuarie.

Nicolae Miulescu: 6 şi 7 ianuarie. La şedinţa din 7 a participat şi domnul Iliescu.

Petru Liţiu: Aceasta voiam să afirm, la această activitate a participat şi domnul Iliescu, în urma căreia a afirmat că în cîteva zile problema armatei se va rezolva. Această problemă nu s-a rezolvat. Principala problemă era demiterea ministrului apărării naţionale.

Nicolae Miulescu: Mai am nişte întrebări. Ştiţi cum sînt folosite forţele şi mijloacele fostului departament al securităţii statului, care la ora actuală sînt în subordinea directă a domnului general Militaru? Ştiţi că în urma şedinţelor din 6 şi 7 ianuarie am avut colegi care s-au plâns? Nouă, între noi, pentru că suntem prieteni, suntem colegi. Ni s-au plâns că se simt urmăriţi, că simt că au telefoanele interceptate, că le este frică să-şi dea numărul de telefon sau ne spune să nu-i dau telefon acasă. Credeţi că o astfel de stare de lucruri, care a dus la concentrarea puterii într-o singură mînă, este de bun augur sau de rău augur pentru viitorul democratic şi liber al ţării? De fapt aceasta este problema cheie, ca să nu ne învîrtim în jurul cozii.

Gelu Voican Voiculescu: Mi-aţi pus mai multe întrebări la care nu vă pot răspunde, unele fiind de un detaliu care depăşeşte informarea mea. Tot ce pot să vă spun e că direcţia a patra de contrainformaţii a fost desfiinţată încă de la 2 ianuarie şi deci militarii nu mai sînt supuşi controlului foştilor ofiţeri de C.I. Iar în general vorbind, Consiliul Frontului Salvării Naţionale a acreditat de la început ideea depolitizării armatei, şi prin însăşi dispariţia organizaţiilor de partid din armată, această depolitizare a devenit o realitate de fapt.

Nicolae Miulescu: Sunt de acord cu depolitizarea armatei. Şi toţi sîntem de acord. Dar credeţi dumneavoastră că înfiinţarea birourilor de educaţie patriotică şi ostăşească, în care sînt puşi să ţină lecţii politice, sau să pregătească lecţiile politice, «lecţii patriotice», cum se spune acuma, foştii secretari de partid, nu are caracter politic? De ce această educaţie să nu fie făcută de comandant? Începînd cu comandantul de pluton. Pentru că el este cel care este frate de luptă cu soldatul, cu militarul. Nu cel care stă în birou şi scrie o lecţie de educaţie ostăşească pe care comandantul să vină şi să fie obligat s-o citească. Aşa cum citeam înainte materialele furnizate de consiliile politice şi comitetele de partid de tristă amintire!

Căpitan Ioan Inel: Nu ştiu dacă mai reţineţi, am venit acum în sală, la pauză, sînt căpitanul, cel care a fost acum o lună alături de dumneavoastră. Unul dintre cele mai bune exemple că nu s-a schimbat prea mult în armată în ceea ce priveşte conducerea în mod abuziv, în mod dictatorial, sînt eu. Pentru faptul că am participat alături de dumneavoastră, în

seara de 12 ianuarie, am fost vînat în unitate şi în prezent sînt marginalizat. Am fost urmărit de către acest birou 2, creat mai nou în armată, care şi-a păstrat aceeaşi oameni, care făceau parte din organul de contrainformaţii. Erau nişte duşmani ai noştri permanenţi. Şi şi-au luat un singur om din afară, comandant al acestui, sau şef al acestui birou, care se face vinovat de greşeli grave pe timpul desfăşurării activităţilor de luptă şi armate din perioada de după 22.12.1989. Personal, pentru faptul că am venit în contact cu un oarecare material, deci o idee purtată în armată privind organizarea unui forum democratic, a unei mişcări, o discuţie pe care am avut-o, nici măcar n-am popularizat-o, n-am făcut propagandă pentru acest forum democratic, care nu este politic, care nu-şi propune schimbarea comandanţilor, cum de fapt se impune în acest moment, ceea ce este necesar şi logic, am fost anchetat de către acest birou 2, defăimat în faţa întregului colectiv de ingineri din care fac parte şi chemat într-una din zile la minister, ţinut o zi întreagă la poartă, trei ore şi jumătate şi alte trei ore la uşa domnului general Ciubăncan, venit din rezervă, forţat să dau declaraţii, incriminat pentru faptul că am gîndit, şi apoi la ora 14 mi s-a spus «eşti liber, poţi să pleci acasă». Şi trăiesc de aproape 3-4 săptămîni cu sabia lui Damocles deasupra capului, dacă îmi va cădea sau nu acest cap pentru faptul că am îndrăznit să gîndesc. Pentru acest fapt sînt aici.

Locotenent-major Cristian Dumitra: Cum credeţi dumneavoastră că Timişoara poate sta liniştită cînd domnul general Chiţac, actualul ministru, a folosit substanţe toxice de luptă, deci repet, substanţe toxice de luptă, pe podul Decebal, în Timişoara, în data de 18.01.90, 18 decembrie ’89, şi găsite în sediul fostului comitet judeţean de partid? În acest sens sînt dovezi concludente. Deci noi numai v-am făcut o precizare. Credeţi dumneavoastră că un om mînjit cu sîngele tinerilor din Timişoara merită acum, în actuala situaţie, cînd zicem că promovăm şi vrem să fie adevăr şi vrem dreptate în ţara asta, poate să conducă chiar departamentul de poliţie? Deci un organ care e pus să facă…, de fapt Ministerul de Interne. Şi o altă întrebare, cum credeţi dumneavoastră, că cei arestaţi şi anchetaţi în Timişoara între 17, sau 16, la 20 a doisprezecea pe Popa Şapcă *[stradă în Timişoara pe care se află puşcăria]*, pot dormi liniştiţi cînd unul dintre anchetatori este chiar procurorul

şef al municipiului Timişoara? Nu îi dau numele, problemele… De fapt problemele sînt numai cîteva, direct.

Student-caporal Ion Sevastian: (neînţelegibil) folosite de domnul ministru în prezent cu metodele folosite în fostul regim. Noi considerăm că domnul ministru foloseşte actualmente nişte metode ceauşiste de rezolvare a cererilor. Noi, Academia Tehnică Militară, de o lună de zile am fost de 2 ori în grevă. Nu trebuie să-i spunem întreruperea cursurilor, aşa cum a fost înaintat mai sus. A fost efectiv grevă. Şi, şi studenţii, şi profesorii noştri. Am vrut să iniţiem un dialog cu domnul ministru pentru rezolvarea problemelor noastre. Au fost probleme specifice Academiei Tehnice. Domnul ministru ne-a refuzat orice fel de tip de dialog. Au început presiuni asupra noastră. Am fost convocaţi la ore tîrzii din noapte, 11, 12, 1, 2 noaptea. Exact ca pe vremea dictaturii şi pe vremea ştim noi cui. Au fost făcute liste cu participanţi, au… Şi, în plus de asta, domnul ministru ne-a jignit. Jignit cu înjurătură ca pe maidan. Aici în faţa consiliului de miniştri, în Piaţa Victoriei, de faţă cu sute de oameni. Înjurături ca pe maidan. După aceea: domnul ministru a dezinformat profund guvernul cu privire la situaţia Academiei Tehnice Militare, cu situaţia studenţilor din Academia Tehnică Militară. După aceea mai avem nişte, tot referitor la domnul ministru mai avem nişte îndoieli asupra capacităţii dumisale profesionale, a competenţei dumisale. În momentul în care dînsul lipseşte peste 10 ani din armată, 15 ani, nu ştiu, în orice caz, e o cifră mare, cum poate fi acest om, cum poate să conducă o armată din moment ce gîndirea lui a rămas la anii, la nivelul anilor 1970? Nu avea cum să evolueze gîndirea lui pe plan militar în aceşti ani de pauză. Gîndirea lui militară a rămas la nivelul anilor ’70, el de acolo continuă această gîndire militară. Deci, de la nivelul anilor 1970. Nimeni cred că nu este de acord ca noi s-o luăm de la început, de la 1970. Iarăşi avem unele îndoieli referitor la activitatea ministrului apărării dinainte de, de revoluţie. Şi de asta, studenţii Academiei Tehnice cer înlocuirea ministrului apărării naţionale cu un cadru tînăr şi competent, cu nişte vederi largi, neconservatoare, aşa cum le are domnul ministru, şi cu o activitate strîns legată de armată în ultimii ani.

Alt student militar: În ultima vreme domnul ministru face o serie de greşeli. În primul rînd că noi, în punctele noastre pe care le cerem, avem unul în care cerem să ni se asigure securitatea. Noi sîntem un comitet de dialog care doar ridicăm probleme, Nu sîntem un factor de decizie. Vedeţi dumneavoastră că s-a trecut la represiuni, la presiuni asupra părinţilor unora, care sînt cadre militare, şi nu numai a lor, şi unor cadre care în general sînt de bună credinţă. Mai există şi excepţii, asta e normal. Dar la ora actuală se fac presiuni asupra domnului colonel Bodin care, după părerea mea şi nu numai a mea, e o somitate în fizica fluidelor (?). După aceea, domnul colonel Roşca, care a avut curaj să se ridice într-o adunare să spună «cum, băieţii aceştia au murit la minister, ne-au apărat, şi noi acuma îi facem huligani şi-i dăm afară?». Deci vă rog frumos să se consemneze aceste probleme şi să se ia măsuri măcar din partea guvernului, dacă… Chiar aşa, cum era Ceauşescu pentru ţară aşa e domnul Militaru pentru armată?

Ion Sevastian: Da, trebuie (neînţelegibil) în prezent se pare că noi, cel puţin noi cei care sîntem aicea, am fi exmatriculaţi din facultate. Trebuie să vă amintesc că de 4 zile stăm 500 de studenţi de la Academia Tehnică în piaţă, 23 dintre noi fac şi greva foamei de 3 zile, şi stăm de 4 zile afară şi nimeni n-a catadicsit să vină să ne întrebe ce ne doare, ce vrem. A venit numai domnul ministru şi ne-a jignit în public.

Gelu Voican Voiculescu (?): Dar astăzi n-au fost doi reprezentanţi…?

Ion Sevastian: Dar care ne-au ameninţat că faptele noastre devin caz penal. Şi noi nu am înţeles: ce fel de caz penal devine faptul că-ţi ceri nişte drepturi simple, în conformitate cu drepturile omului? Nu înţelegem acest lucru.

Celălalt student militar: Domnul ministru (neînţelegibil) dialog cu noi pe care noi le-am cerut de o lună de zile. Plus de asta, noi în urmă cu o lună de zile am cerut anchetă în legătură cu cele petrecute la Academie. Îl considerăm vinovat pe fostul nostru comandant care total n-a existat. Pur şi simplu studenţii conduceau Academia de la revoluţie încoace. Era doar pe statul de plată eventual, dumnealui. Şi astăzi avem informaţia că a fost schimbat şi înlocuit. Deci tot după o lună, cînd ar putea zice că sub presiune. Deci apele sînt…

Alt student-caporal: N-a fost vorba, n-a fost vorba de o înlocuire, a fost vorba de o asigurare verbală venită din partea domnului general Ispas. Că domnul ministru ar fi putut, că poate să ne spună că va fi înlocuit domnul general Angheloiu şi probabil persoana aceea va fi dînsul. Probabil. Asta a putut să ne spună domnul general Ispas.

Ion Sevastian: (neînţelegibil) metodele, foarte umanitare, ale domnului ministru al apărării, de rezolvare a cererilor. Adică probleme de genul, de exmatriculare, chiar s-a vorbit la un moment dat de arestări. Aşa cum a spus domnul ministru celor de la Institutul de Marină Civilă, care n-au nici în clin nici în mînecă cu ministerul apărării. A spus: «Dacă domnul Roman nu vă semna cererile voastre, vă băgam în puşcărie pe toţi». Erau 300. Astea sînt metode? Şi mai trebuie să mai spunem şi de soldaţii care-au manifestat aicea pentru drepturile lor. Ca să nu mai, să nu mai aibă condiţii grele în unităţi. Să ştie toată lumea cum trăiesc soldaţii în unităţi. Şi li s-a dat asigurări, ministrul, în persoană, le-a dat asigurări că va trimite o comisie de anchetă care să ancheteze cazul lor, şi în loc de comisie de anchetă le-a trimis comisie de disciplină, împreună cu procuratura militară. Şi în prezent, 12 soldaţi, împreună cu un locotenent, locotenentul lor, au dezertat pe motivul acesta. Şi se găsesc în Bucureşti şi fac apel la guvernul ţării, în persoana domnului Iliescu, să ne rezolve problema.

Al treilea student-caporal: Astăzi personal am fost informaţi că, de către domnul colonel Cojoc, care-i şeful de secţie de la facultatea la care sînt eu, că pe biroul dînsului se află un fel de ordin prin care sînt trecut în rezervă. Pe ce motiv? Pentru simplul fapt că am venit să reprezint aici cuvîntul studenţilor din Academia Tehnică Militară. Şi aceeaşi situaţie, cei vizaţi sîntem cei din comitet, cei 23 care fac greva foamei şi plus, încă, probabil să nu bată la ochi, cîţiva studenţi din Academie, care n-au nici o legătură cu situaţia noastră.

Alt student militar: În sprijinul celor spuse de colegii noştri trebuie să vă spun că astăzi tatăl unui coleg de-al nostru a fost anunţat telefonic că fiul lui se află în piaţa Victoriei, că va fi exmatriculat, iar tatăl acestui coleg de-al nostru a fost, a făcut infarct, iar în aceste momente se află în spital. Deci acestea sînt metodele pe care le utilizează domnul ministru şi conducerea Academiei Militare.

a) Solidarizare şi sprijin între *Societatea Timişoara* şi *CADA*

CADA era o organizaţie atipică şi, în orice caz, fără nici o legătură cu exigenţele şi rigoarea necesare într-o armată din oricare ţară democrată. După câteva acţiuni în forţă şi descinderi în Capitală, organizaţia – care nu era foarte consolidată – a fost destructurată prin manevre bine instrumentate de la nivelul Ministerului Apărării Naţionale. Treptat, o parte a membrilor organizaţiei au luat legătura cu alte organizaţii civice din Timişoara, au devenit credibili în acest spaţiu şi au început să acţioneze pe cont propriu. După ce au constatat că obiectivele acţiunii lor n-au fost atinse (o parte dintre ei au fost sancţionaţi pentru neîndeplinirea atribuţiilor de serviciu!), ofiţerii respectivi au apărut în presă cu poziţii şi atitudini radicale şi virulente. În acest context s-a organizat un miting de sprijin pentru CADA, organizat în ziua de 6 iunie 1990, la care au participat cei mai vizibili dintre liderii *Societăţii «Timişoara»*.

Redau mai jos intervenţiile unora dintre participanţii la miting, care permit cititorilor să constate starea de spirit a societăţii timişene în primele zile care au urmat alegerilor generale câştigate de FSN[119] **:**

Iosif Costinaş: Sunt Iosif Costinaş, redactor la revista *Orizont* şi membru…

Iosif Costinaş: Vă mulţumesc … în grupul direct, în grupul de acţiune directă al Forumului Cetăţenesc, care, după cum probabil ştiţi, se ocupă acum de două probleme: dosarele de la securitate şi listele de informatori.

Aplauze, Scandări "Jos Securitatea!".

Iosif Costinaş: Este îmbucurător că aţi venit acum aici. Asta înseamnă că inima adevăratei revoluţii mai bate încă în Timişoara!

Aplauze, scandări "Timişoara!", "Apel din Timişoara: Trezeşte Doamne, Ţara!"

Iosif Costinaş: Acest miting nu are un caracter antiguvernamental. Scopul acestui miting este de a sprijini comitetul pentru revendicări al armatei.

---

[119] Apud:http://mariusmioc.wordpress.com/2011/01/18/timisoara-8-iunie-1990-armata-trebuie-epurata-de-criminali-si-colaborationisti-miting-in-favoarea-cada-video/

Aplauze. Scandări «Armata e cu noi! Şi noi suntem cu ei!»

Iosif Costinaş: Comitetul de Acţiune pentru Democratizarea Armatei. Nu este întîmplător faptul că acest comitet s-a constituit în Timişoara şi deasemeni…

Aplauze.Scandări «Timişoara!»

Iosif Costinaş: …şi deasemeni nu este întâmplător faptul că primii iniţiatori ai acestei mişcări, că este vorba de o mişcare de democratizare a armatei, deci primii care au conceput, au iniţiat această mişcare sînt piloţii de la unitatea de aviaţie din Timişoara! Cinste lor! Scandări «Cinste lor!»

Iosif Costinaş: Actualele regulamente militare nu permit ca ofiţerii, subofiţerii să participe la mitinguri şi la demonstraţii. Acum, în această piaţă sînt militari care au venit ca observatori. Deci misiunea lor este aceea…

Aplauze. Scandări «Şi noi sîntem cu ei!», «Jos Chiţac!» «Unitate!»

Constănţean: Mesajul marinarilor din flota comercială din Constanţa: este alături de dumneavoastră şi de revoluţionarii din Bucureşti!

Aplauze. Scandări «Cinste lor!», «Acum ori niciodată!»

Dan Dăianu: Permiteţi-mi să mă prezint: Mă numesc Dăianu Dan şi sunt dascăl la Facultatea de electrotehnică din Timişoara.

Aplauze

Iosif Costinaş: Este prodecanul Facultăţii de electrotehnică din Timişoara.

Aplauze. Scandări «Cinste lui!», «Ăsta da, golan!», «Cinste lor»

Dan Dăianu: Permiteţi-mi să vă spun cîteva cuvinte. Nu sunt un vorbitor de profesie, mă descurc mai bine cu integralele şi cu derivatele, dar nu pot rămâne pasiv la problemele grave ale naţiunii române.

Aplauze. Scandări «Vom învinge!»

Dan Dăianu: În cererea-apel adoptată în şedinţa publică a consiliului profesional al facultăţii de electrotehnică din 19 februarie 1990, la punctele e, f şi g se preciza: «este o gravă jignire adusă armatei române răspîndirea în rîndurile sale a securiştilor. Armata română trebuie acum epurată de

criminali şi colaboraţionişti. După revoluţie s-a petrecut fenomenul invers. Cu această ocazie, ca instituţie apolitică, ne solidarizăm cu cererile unităţilor militare din garnizoana Timişoara. Faptul că suntem o instituţie apolitică nu ne obligă şi nu ne poate obliga să rămînem pasivi la problemele grave care privesc naţiunea română».

Scandări «Nu vă fie frică, comuniştii pică!»

Dan Dăianu: Această cerere-apel a fost întocmită la cererea studenţilor, dascălilor, cercetătorilor din facultatea noastră. Considerăm că nu putem rămîne nepăsători la încercările de democratizare a armatei şi mai ales cele de purificare a corpului de ofiţeri, responsabili, ca şi noi, de educarea tinerilor din această ţară. Moralitatea naţiunii noastre a fost lovită de comunism aproape mortal. Efectele acestei lovituri se simt acum mai mult decît oricînd. Ştim foarte bine cît de gravă era situaţia din cadrul armatei. În decembrie '89 s-a ajuns pînă la genocid. Vă citez din comunicatul consiliului superior al ministerului de interne publicat în *România Liberă* din 6 iunie 1990, acum 2 zile. «Considerînd că actualul ministru de interne, general colonel Mihai Chiţac, a fost văzut de întreaga populaţie…»

Huiduieli. Scandări «Jos Chiţac!»

Dan Dăianu: Deci, «Mihai Chiţac a fost văzut de întreaga populaţie în prima zi a revoluţiei cerînd unităţilor militare din ministerul de interne *[?]* retragerea în cazărmi şi neagresionarea populaţiei, consiliul superior al ministerului de interne consideră ca oportună rămânerea lui în această funcţie».

Huiduieli. Scandări «Jos Chiţac!»

Dan Dăianu: Comitetul de Acţiune pentru Democratizarea Armatei a început o luptă inegală, desigur. Acum se doreşte să fie stopat. Nu acceptăm! Să nu lăsăm să se stingă această firavă flacără a adevărului care pîlpîie în România!

Aplauze. Scandări «Să fie judecat / Aicea în Banat!»

Nicolae Durac: Sunt maiorul Durac Nicolae şi fac parte din Comitetul de Acţiune pentru Democratizarea Armatei.

Aplauze. Scandări «Cinste lui!»

Nicolae Durac: Mulţumesc.

Scandări «Cinste lui!»

Nicolae Durac: Sunt obişnuit ca în armată (neînţelegibil) După aceea se pare (neînţelegibil). Două minute, să vorbesc puţin. Da? Vă mulţumesc. Despre ce este vorba? Comunicatul dat de Comitetul de Acţiune pentru Democratizarea Armatei… Strigăt «Jos cenzura!»

Nicolae Durac: …nu înseamnă că (neînţelegibil) cele două ministere … la guvern. Deci să nu înţelegeţi că între noi şi Ministerul de interne există vreun litigiu. Absolut deloc. Nu avem nimic cu ministrul de interne, cu Ministerul de interne. Domnul general Chiţac este prins în punctul 4 al Apelului din data de 12 februarie. Şi noi cerem ca să se rezolve acest punct. Din această cauză am revenit în data de 5 iunie anul curent. Deci, Ministerul de interne, dacă s-a epurat, după cum am înţeles din comunicat, este în curs de democratizare totală, nu avem nimic. Nu avem ce să reproşăm. Însă le dorim succes pentru rezolvarea tuturor problemelor interne. Şi să dea dovadă că sunt cu adevărat ai naţiunii (neînţelegibil), adică a noastre. Iar armata în continuare îşi va vedea de misiunile ei, adică apărarea patriei şi nimic altceva. Dar vă mulţumim pentru că ne sprijiniţi pentru rezolvarea celor 13 puncte.

Aplauze

Nicolae Durac: Şi (neînţelegibil) al apelului nostru prevedea adevărul despre rolul armatei în revoluţie. Deci indiferent de repercursiunile (asupra, n.ns.) unora din armată, noi vrem adevărul. Aceasta este acţiunea comitetului nostru. Vă mulţumesc foarte mult. Scandări «Adevărul!», «Democraţie!»

Viorel Sasca: Mă numesc Sasca Viorel, sînt cercetător ştiinţific la institutul de (neînţelegibil) chimică şi biochimică Timişoara. Am fost huligan în decembrie, acum sînt golan.

Aplauze. Scandări «Şi noi sîntem golani!»

Viorel Sasca: În societate s-au acumulat pînă la ora actuală tensiuni foarte mari. După descătuşarea din decembrie 1989, în urma acţiunilor unor forţe contrarevoluţionare iresponsabile, s-a ajuns la un climat de ură, intoleranţă, minciună şi la dezbinarea acestui popor mai accentuat decît a fost făcută sub dictatura ceauşistă. În acest context, realizarea mobilurilor care animă Comitetul de Acţiune pentru Democratizarea Armatei ar duce la înlăturarea unor surse generatoare de

tensiune, de suspiciune, şi ar însemna un pas real spre democraţie.
Scandări «Libertate!»

Bărbat: Vorbeşte George Şerban.

Aplauze. Scandări «Timişoara»

George Şerban: De multe ori, la telefoanele foarte simpatice primite la redacţie eram întrebaţi, noi de la societatea «Timişoara», ce vom face după 20 mai, dacă vom mai avea curajul să ieşim pe stradă, dacă vom mai avea curajul să rămânem în România. Iată că suntem în România şi ducem în continuare aceeaşi luptă!

Aplauze. Scandări «Vom învinge!»

George Şerban: Telefoanele şi scrisorile de ameninţare continuă. Numai ieri am fost avertizat, eu şi Vasile Popovici, am uitat şi să îi comunic, că vom fi împuşcaţi dacă venim astăzi la tribună. Iată că totuşi am venit!

Huiduieli.

George Şerban: Deci transmit pe această cale tuturor că nu ne temem! Şi nu vom abdica de la ceea ce am început încă o dată.

Scandări «Ticăloşii!»

George Şerban: Da, într-adevăr sunt ticăloşi. Nici unul nu-şi semnează scrisorile, nici unul nu-şi dă numele la telefon. Nu îndrăzneşte! Ştie că face o faptă ruşinoasă şi de-aceea nu îndrăzneşte! Noi ne-am semnat toate articolele. Tot ce am scris am semnat. Ei nu. N-o fac. Deci sunt conştienţi totuşi de nimicnicia lor atunci cînd fac fapta respectivă!

Scandări «Laşii!»

George Şerban: Astăzi *Societatea «Timişoara»* a venit în sprijinul Comitetului de Acţiune pentru Democratizarea Armatei. Vom veni în sprijinul tuturor celor care susţin în România ideea unei democraţii autentice, ideea unor instituţii democratice în România. Cu acest prilej vă anunţ că ne gîndim pentru 17 decembrie, 17 iunie, să organizăm un miting mare, important, cu prilejul împlinirii a 6 luni de la masacrul din decembrie.

Aplauze

George Şerban: Au trecut 6 luni şi încă nu am aflat cine a tras în noi, în 16-22 şi nici cine a tras în noi după 22. Încă nu am aflat după 6 luni de la genocid. Şi trebuie să afle cei de la

putere, cei aflaţi în cauză, că nu vom renunţa niciodată să căutăm răspunsul la aceste întrebări. Acum voi da citire unui memoriu către guvernul României: *Societatea Timişoara*, constituită pentru promovarea democraţiei şi apărarea drepturilor şi libertăţilor cetăţeneşti, a susţinut cu entuziasm apelul în 13 puncte difuzat în 12 februarie 1990 de Comitetul de Acţiune pentru Democratizarea Armatei. Am fost şi sîntem alături de militarii… (aplauze) Am fost şi sîntem alături de militarii care luptă ca democraţia, drepturile şi libertăţile omului să nu se oprească la poarta armatei române.

În aceste condiţii, intrigaţi de comunicatele Ministerului de interne şi Ministerului Apărării Naţionale din 5 iunie anul curent, ţinem să aducem la cunoştiinţă Guvernului şi implicit celor două ministere mai sus menţionate, următoarele:

1. Considerăm juste ideile exprimate în comunicatul Comitetului de Acţiune pentru Democratizarea Armatei difuzat în 5 iunie, prin ziarul *România Liberă*.

2. Solicităm domnului ministru, general Victor Athanasie Stănculescu, să-şi definească limpede şi public poziţia faţă de Comitetul de Acţiune pentru Democratizarea Armatei prin intermediul televiziunii.

3. Întrucît Comitetul de Acţiune pentru Democratizarea Armatei s-a născut spontan din iniţiativa unor cadre militare cu înalt spirit moral şi patriotic, el are dreptul de a se autodizolva atunci cînd va considera că toate cele 13 puncte ale apelului din 12 februarie au fost satisfăcute. Conducerea (aplauze), conducerea Ministerului apărării naţionale trebuie doar să confirme această hotărîre de autodizolvare, dîndu-i astfel un caracter de drept.

4. Armata a fost singura instituţie care a avut tăria de a se autopurifica. La iniţiativa Comitetului de Acţiune pentru Democratizarea Armatei a luat fiinţă Comisia guvernamentală care a cercetat implicarea armatei în evenimentele din decembrie. Exemplul armatei nu a fost însă urmat şi de celelalte instituţii ale puterii implicate în evenimentele din decembrie. La reprimarea manifestanţilor din 16 decembrie 1989, de pildă, au luat parte activă securitatea, miliţia şi procuratura. Reprezentanţii acestor instituţii au acţionat şi în zilele următoare, conducînd operaţiunile de arestare, interogare şi

molestare a revoluţionarilor. De aceea, cerem crearea imediată a unor comisii guvernamentale care să cerceteze implicarea angajaţilor fostei securităţi, miliţiei şi procuraturii în genocidul din decembrie. Altfel, adevărul nu va ieşi, adevărul nu va ieşi întreg la iveală şi suspiciunea va plana etern asupra celor trei instituţii de mai sus.

5. Cerem guvernului să dea publicităţii concluziile Comisiei guvernamentale de la Timişoara şi după studierea de către cei în drept a dosarelor întocmite, rezultatele finale.

Semnează *Societatea «Timişoara».*

Aplauze, scandări «Timişoara!»

George Şerban: Sunteţi de acord să-l trimitem Guvernului României!

Mulţimea: Da!

George Şerban: Vă mulţumim!

Aplauze. Scandări «Armata e cu noi», «Şi noi sîntem cu ea!»

Constănţean: Vă rog să-mi permiteţi să vă aduc la cunoştiinţă din partea mea că eu în această după-amiază voi pleca la Constanţa unde am să duc mesajul dumneavoastră. Poporul din Constanţa vă iubeşte! Şi eu vă iubesc!

Aplauze, scandări «Constanţa!»

Constănţean: Vreau să vă comunic că următorul miting care se va desfăşura la Timişoara, personal am să vin cu o delegaţie din partea Navromului Constanţa.

Aplauze. Scandări «Cinste vouă!»

Constănţean: Delegaţia noastră care a fost chemată la Bucureşti, ni s-a adus la cunoştiinţă că dacă în caz… (întrerupere)

Scandări «Unitate!»

Ioan Savu: Mă numesc Savu Ioan, sînt preşedintele societăţii *Tot Banatu-i fruncea*. De la începutul acestei acţiuni a ofiţerilor din vestul ţării i-am sprijinit şi un membru al societăţii noastre, cel puţin, a fost împreună cu ei la tratative cu guvernul şi primul ministru. Îi sprijinim în continuare. Mă bucur când vă văd atîţia aici. Sigur, dacă nu era fotbal erau mult mai mulţi. Toată Timişoara e cu sufletul alături de ei şi sper că acum când trebe mai mult ca oricînd să fim uniţi o să dovedim că sîntem uniţi şi că democraţia, care nu

e un simplu, numa' un simplu cuvînt aruncat aşa, trebuie să poposească, să rămînă în oraşul nostru şi în restul ţării.

b) Presa post-decembristă timişoreană în primul an de democraţie[120]

Dialogul inedit dintre liderii şi masa de manifestanţi timişoreni, care a căpătat valenţe noi după ocuparea Balconului Teatrului la mijlocul zilei de 20 decembrie 1989, a potenţat toate energiile inventive şi a determinat multiplicarea mijloacelor de comunicare şi de transmitere a mesajelor. În acele momente nu exista o publicaţie, un ziar în înţelesul obişnuit al cuvântului, dar între manifestanţi şi conducerea din Balcon sau între Delegaţia de la Judeţeana de partid şi manifestanţii din faţa clădirii circulau „fluturaşi" cu mesaje scurte prin care manifestanţii între ei sau liderii lor îşi transmiteau doleanţele, avertizările, sugestiile etc[121].

Timişoara a fost declarat „Oraş liber de dictatura comunistă" încă din seara zilei de 20 decembrie; totuşi, noile autorităţi nu erau recunoscute oficial, iar instituţiile publice din oraş încă erau în mâna vechii administraţii. O adevărată bătălie, cu miză importantă, s-a dat pentru preluarea Întreprinderii poligrafice, pe care funcţionarii fostului regim nu înţelegeau s-o cedeze. La sediul Întreprinderii a existat chiar riscul producerii unei tragedii într-o confruntare (evitată) dintre paraşutiştii – trimişi de Ion Coman să împiedice tipărirea unor materiale ale manifestanţilor – şi grănicerii care păzeau, deja, obiectivul şi lucrătorii din întreprindere. Reţinem şi faptul că, după părăsirea sediului de la judeţeana de partid, fostul prim secretar şi-a găsit un refugiu sigur exact la această întreprindere. Din acest motiv, Proclamaţia FDR, adoptată în noaptea de 20 spre 21 decembrie 1989, şi citită din oră în oră de la Balconul Teatrului în ziua de 21 decembrie, a putut fi tipărită, după presiuni şi tergiversări, abia în după-amiaza zilei de 22 decembrie, când Ceauşescu părăsise Puterea. Proclamaţia a fost tipărită sub formă de manifest („A căzut tirania!", în limbile română, sârbă, germană şi maghiară), cu

[120] Mariana Cernicova, *Universul mediatic timişean. Cronologie*.

[121] Mariana Cernicova, *Noi suntem poporul*, Reşiţa, Editura Intergraf, 2004.

un text puţin modificat faţă de cel original. Putem spune că este prima publicaţie după căderea regimului comunist. Textul ei, tipărit după plecarea dictatorului, are valoare de simbol, pentru că în acel moment, multe dintre obiective erau, deja, îndeplinite.

Schimbarile prin care au trecut presa scrisă sau audiovizuală oficială timişoreană, în decembrie şi în primele luni ale anului următor, au fost uluitoare. Nu este exagerată aprecierea că în acest domeniu, după 22 decembrie 1989, s-a produs o veritabilă revoluţie. Angajamente şi declaraţii de fidelitate şi ataşament faţă de FSN şi cauza Revoluţiei, din partea conducerii sau redactorilor ziarelor şi revistelor locale în limba română, sârbă sau germană se combinau cu autoacuze şi autocritici ale acestora pentru că au fost obligaţi să servească propaganda comunistă. Unele ziare şi-au schimbat denumirea (*Drapelul roşu* în *Luptătorul bănăţean* – o denumire neinspirată – , apoi în *Renaşterea bănăţeană*), redactorii lor s-au angajat în bătălia politică încercând să se salveze prin salvarea fostului prim secretar. Primul număr al *Luptătorului bănăţean* apărea pe 23 decembrie, dar cu data de 22 decembrie şi cu două documente importante: alocuţiunea fostului prim secretar – făcut lider al Revoluţiei –, şi Rezoluţia finală a Adunării de la Timişoara, scrisă de profesorul Radu Motica. Nici un cuvânt despre liderii autentici ai manifestanţilor în nici unul din aceste documente. După lupte cu fostele redacţii ale presei locale (în interiorul cărora s-au declanşat dispute virulente pentru clarificări, însoţite de acuzaţii şi insinuări), intelectuali timişoreni recunoscuţi pentru valoarea lor profesională, şi-au asumat construcţia unei prese noi, separată şi distictă de publicaţiile vechi. Începutul a fost foarte dificil, începând cu probleme financiare, de resursă umană, de aşezare în pagină şi tipărit, de distribuit şi vândut produsul finit. În comparaţie cu ziarele oficiale, care, formal, funcţionau ca oficine ale puterii locale (fără s-o servească în toate demersurile, dimpotrivă!) şi erau stipendiate ca atare, noua presă era privată, independentă aşa încât nu putea conta decât pe bunăvoinţa particularilor. Ca o excepţie, şeful Comisiei cultură din CjFSN, Claudiu Iordache, a venit în întâmpinarea unor solicitări ale acestora în privinţa sediului şi accesului la distribuţie, însă mai mult ca o iniţiativă personală şi din dorinţa de a stimula spiritul competitiv.

Subiectele predilecte ale *mass-media* s-au concentrat pe situaţia politică şi socială a timişorenilor, folosind cât mai multe spaţii tipografice pentru a încrimina cei 42 de ani de comunism, responsabili pentru situaţia tot mai grea a oamenilor. Foarte curând au fost abordate şi criticate lipsa de interes pentru cunoaşterea adevărului despre Revoluţie şi tergiversările în stabilirea şi pedepsirea responsabililor pentru represiune. Chiar dacă unii dintre noii lideri atrăgeau atenţia asupra afirmaţiilor neacoperite făcute de jurnalişti, aceştia nu păreau intimidaţi, astfel că şi-au putut exprima liber punctual de vedere, prin toate mijloacele (presa scrisă, radio si televiziune, ultimele repuse în funcţiune după mai mulţi ani de întrerupere). Polemicile şi controversele ţineau prima pagină a oricărei publicaţii, limbajul de lemn era de domeniul trecutului. După numai un an, când ecuaţia politică se schimbase în Timişoara, presa oficială întră în declin şi chiar în contradicţie cu noile oficialităţi ale oraşului. Pe 10 ianuarie 1991, *Renaşterea bănăţeană* apărea cu pagini albe, în semn de protest faţă de decizia prefectului care a decis, pe 9 ianuarie – la sugestia unui grup de presiune – să suspende ziarul. „Cu suişuri şi coborâşuri – scrie Mariana Cernicova –, mass-media în perioada postcomunista s-a dezvoltat haotic, datorită, în mare parte, necunoaşterii, neprofesionalizarii meseriei de jurnalist”[122].

Redau, mai jos, o selecţie din cronologia întocmită de Mariana Cernicova, din care rezultă dinamica şi diversitatea presei timişene în primul an după Revoluţia din decembrie 1989:

„1989, decembrie, 22. Timişoara: apare, pe structura fostului cotidian judeţean *Drapelul roşu,* cotidianul *Luptătorul bănăţean.* În 4 ianuarie 1990 îşi schimbă denumirea, devenind *Renaşterea,* iar din 5 ianuarie 1990, *www.renasterea.ro)*”.

„1989, decembrie, 24. Timişoara: începe să emită *Televiziunea Liberă Timişoara (TLT).* În toamna anului 1990, în urma reorganizării, TLT s-a transformat în TVT ’89. TVT ’89 funcţionează până în 1998, când Consiliul Naţional al Audiovizualului i-a retras licenţa de transmisie.

[122] Cernicova Mariana, *Universul mediatic timişean. Cronologie (1989-2009)*, Ed. Orizonturi Universitare, Colectia Comunicare si Cultura, 2009

• 1989, decembrie, 27. Timişoara: apare ziarul social-cetăţenesc *Victoria*. După 10 numere apărute neregulat, ziarul îşi încetează apariţia (martie 1990).
• 1990, ianuarie, Timişoara: apare *Altarul Banatului,* continuatoarea revistei cu acelaşi nume, apărută în 1944. În perioada 1947 – 1990 publicaţia s-a intitulat *Mitropolia Banatului.*
• 1990, ianuarie, Timişoara: apare cotidianul *Curier sportiv bănăţean.*
• 1990, ianuarie, 5. Timişoara: apare ziarul în limba sârbă *Naša reč (Limba noastră),* pe structura cotidianului *Banatske novine (Foaia bănăţeană).*
• 1990, ianuarie, 11. Timişoara: apare ziarul în limba bulgară *Naša glas (Glasul nostru).*
• 1990, ianuarie, 23. Timişoara: apare *Gazeta de Vest. Gazeta de Vest* ia fiinţă pe structura publicaţiei *Forum studenţesc,* fiind organul de presă al *Societăţii tinerilor gazetari,* constituită la 16 ianuarie 1990. *Gazeta de Vest* îşi încetează apariţia în 1999.
• 1990, ianuarie, 23. Timişoara: apare ziarul *Timişoara.*
• 1990, ianuarie, 28. Timişoara: apare ziarul *Dialog liberal.* Îşi sistează apariţia în 1992.
• 1990, februarie, 3. Timişoara: apare săptămânalul *Sindicatul bănăţean.* Ultimul număr apare la 28 februarie 1990.
• 1990, februarie, 11. Timişoara: apare săptămânalul *Agenda*.
• 1990, februarie, 21. Timişoara: apare ziarul săptămânal *Contact.*
• 1990, februarie, 24. Timişoara: apare periodicul *Amicul public nr. 1*.
• 1990, februarie, 24. Timişoara: apare ziarul săptămânal *Strada.*
• 1990, februarie. Timişoara: apare ziarul *Timpolis*.
• 1990, martie. Timişoara: apare ziarul *Citadela*.
• 1990, martie, 2. Făget: apare *Gazeta Făgetului* (serie nouă).
• 1990, martie. Timişoara: apare revista *Mozaic.* Revista încetează să apară în decembrie 1990.
• 1990, martie. Timişoara: apare ziarul *V.* Încetează să apară după opt numere, schimbându-şi denumirea în *Alternativa*.
• 1990, aprilie, 10. Timişoara: apare ziarul *Fapta bănăţeană.*

• 1990, aprilie, 15. Timişoara: apare publicaţia *Învierea.*
• 1990, aprilie, 21. Timişoara: apare revista de literatură, artă şi cultură *Meridianul Timişoara.* Revista apare până în martie 1994.
• 1990, aprilie, Timişoara: apare săptămânalul social-politic *Revoluţia.*
• 1990, aprilie. Timişoara: apare singurul număr al ziarului *Clepsidra,* supliment al publicaţiei *Citadela.*
• 1990, mai. Timişoara: apare revista *Anotimpuri.*
• 1990, mai, 4. Timişoara: apare *Gazeta de Timişoara.*
• 1990, iunie, 1. Timişoara: apare săptămânalul *Publitim.*
• 1990, iunie, 7. Timişoara: apare ziarul săptămânal *EcoBanat.*
• 1990, iunie, 11. Timişoara: un grup de iniţiativă format din ziarişti ai redacţiilor *Timişoara, Gazeta de Vest* şi *Dialog liberal* au constituit *Uniunea ziariştilor democraţi din Timişoara.*
• 1990, iunie, 20. Lugoj: apare ziarul *Redeşteptarea.*
• 1990, iunie. Timişoara: apare periodicul *Alternativa*.
• 1990, iulie, 2. Timişoara: din iniţiativa publicaţiilor *Timişoara*, *Gazeta de Vest* şi *Agenda* s-a constituit *Cartelul de Presă TIMPRESS*, la care s-au afiliat 28 de publicaţii. La adunarea generală a membrilor, în 23 iulie 1990, denumirea s-a schimbat în *Uniunea Presei Timişorene (UNIPRESS).* La reuniunile UNIPRESS au participat reprezentanţi ai publicaţiilor: *Ea şi El, Fapta bănăţeană, Pardon, Paradox, Ecologistul, Mozaic, Contact, Cocktail Enigma, Ecou 17, Dialog Liberal, Mutulică, Amicul public, Citadela, Glasul Romilor, Noaptea, Banatul, Gazeta de Vest, Strada, Râsu' Plansu', Timişoara, Vestul, Renaşterea bănăţeană, Eco Banat, Agenda, Revoluţia, RET, Drapelul (Lugoj), Timpolis, Viaţa Economică Bănăţeană*.
• 1990, septembrie. Timişoara: apare ziarul *Banatul*, editat de Frontul Democrat Român.
• 1990, septembrie. Timişoara: apare *Sport (*septembrie 1990 – mai 1991), care devine *Sport Vest.*
• 1990, octombrie, 15. Timişoara: apare singurul număr al revistei *Club T.*
• 1990, octombrie. Timişoara: apare *Memento.* De la numărul 39 *Memento* devine supliment al ziarului *Timişoara* şi se distribuie împreună cu acesta.

• 1990, noiembrie. Timişoara: apare săptămânalul *Accent.*
• 1990, noiembrie 2. Timişoara: apare săptămânalul *Mercur.*
• 1990, decembrie, 1. Timişoara: apare *Curierul Banatului.*
• 1990. Timişoara: apare revista de cultură *Dreptul la timp.* Revista îşi sistează apariţia după trei numere.
• 1990. Timişoara: apare ziarul *Ecologistul.* Publicaţia îşi încetează apariţia după şase numere.
• 1990. Timişoara: apare publicaţia de limba maghiară *Érted szól (Pentru voi).*
• 1990. Timişoara: apare revista culturală în limba maghiară *Ezredvég (Sfârşit de mileniu).* După patru numere, revista îşi încetează apariţia (1996).
• 1990, decembrie. Timişoara: apare săptămânalul *Gazeta de Vest Prim*. Apar şase numere (decembrie 1990 – februarie 1991).
• 1989, decembrie, 29. Timişoara: apare ziarul *Zvonul*.
• 1990. Timişoara: apare ziarul *Inamicul public nr. 1.*
• 1990. Timişoara: apare revista *Rock Info.* Într-un interval de şase luni sunt publicate trei numere.
• 1990. Timişoara: apare publicaţia *Viaţa economică bănăţeană (VEB).*
• 1990. Timişoara: apare ziarul *Universul.* Îşi sistează apariţia după patru numere.
• 1990. Timişoara: apare ziarul creştin în limba maghiară *Üdvüzenek (Mesajul mântuirii).*
• 1990. Lugoj: apare revista *Harul,* revistă a Comunităţii Bisericilor Creştine Baptiste Timişoara.
• 1990. Timişoara: începe să emită *TVT 89,* care este continuatoarea *Televiziunii Libere Timişoara (TLT).* A funcţionat până în 1998, când Consiliul Naţional al Audiovizualului i-a retras licenţa de emisie. TVT 89 şi-a reluat activitatea în septembrie 2008.
• 1991, februarie. Timişoara: apare publicaţia social-cetăţenească *Foaia bănăţănilor.*
• 1991, februarie. Timişoara: apare singurul număr al revistei de bandă desenată *Strada copiilor.* A fost încorporată în

cotidianul *Renaşterea bănăţeană* ca supliment săptămânal, sub denumirea de *Strip Top (*1991 – 1994) şi, ulterior, în *Vest Matinal* (1994 – 1995).

• 1991, februarie, 1. Timişoara: apare *Timişoara Magazin*

• 1991, aprilie, 1. Timişoara: apare revista *Banat Business.*

• 1991, iunie. Timişoara (România) şi Szeged (Ungaria): apare publicaţia *Délvilág es Temesvári Új Szó (Lumea Sudului şi Cuvânt nou timişorean.* Şi-a sistat apariţia în 1995.

• 1991, septembrie, 1. Apare ziarul politic *Argument.* Îşi sistează apariţia după câteva numere.

• 1991, decembrie. Timişoara: apare ziarul *Sport Vest.* Îşi încetează activitatea în decembrie 1994.

• 1991. Timişoara: apare periodicul politic-social-cultural *Cuvânt românesc.*

• 1992, mai, 8. Timişoara: apare ziarul de atitudine politică *Adio, tovarăşi! „*[123]

[123] *Ibidem.*

V. SCRUTINUL DIN 20 MAI 1990. OPŢIUNILE ELECTORATULUI TIMIŞEAN

Primele alegeri parlamentare şi prezidenţiale libere după căderea comunismului în România au fost organizate pe data de 20 mai 1990. În general, observatorii scenei politice a anului 1990 au apreciat că "prima experienţă electorală de tip democratic a fost puternic marcată de mentalitatea post-totalitară şi de modul în care a rezultat distribuţia de putere din revoluţie. Electoratul nu avea o percepţie precisă nici despre raporturile dintre putere şi opoziţie, nici despre forma pe care ar trebui să o aibă sistemul democratic"[124].

Trecerea de la un sistem politic bazat pe partidul unic la un sistem multipartidist s-a dovedit un proces extrem de dificil. Pe fondul unei culturi politice lipsite de exerciţiul democratic, electoratul s-a dovedit uşor de manipulat.

Nevoia exercitării puterii de către o forţă politică aleasă liber de electorat s-a regăsit în aproape toate documentele Revoluţiei. Astfel, în *Lista de revendicări*, din 20 decembrie, susţinută în faţa prim-ministrului Dăscălescu, se spune: Punctul 3, (organizarea de) „alegeri libere". În *Proclamaţia FDR,* una din cerinţe este enunţată astfel : „II. Organizarea de alegeri libere." In *Rezoluţia finală*...din 22 decembrie 1989 se spune: „6. Organizarea de alegeri libere şi democratice la toate nivelele şi desemnarea organelor de conducere pe criteriul competenţei şi integrităţii morale."

În *Comunicatul către ţară* din noaptea de 22 decembrie 1989 s-a menţionat „2. Organizarea de alegeri libere în cursul lunii aprilie." Din motive diverse s-a decis ca primele alegeri generale să fie organizate pe 20 mai. Pentru aceasta s-a

[124] Florin Abraham, *România de la Comunism la Capitalism,* Bucureşti, Ed. Tritonic.

dezbătut şi adoptat o nouă Lege electorală, ceea ce a ocupat cea mai mare parte din timpul de lucru al aşa-numitului „Parlament scurt" (CPUN). Cea mai dezbătută problemă a fost cea a incompatibilităţilor, a persoanelor care aveau sau nu aveau dreptul să aleagă şi să fie alese în parlament. În funcţie de interesele unuia sau altuia dintre actorii de pe eşichierul politic românesc, se enuţau puncte de vedere potrivit cărora s-ar impune ca foştii demnitari comunişti, activiştii şi securiştii sau, după caz, românii din emigraţie („care n-au mâncat salam cu soia") să nu participe la alegeri cel puţin trei legislaturi. În final, s-a adoptat un articol special al Legii electorale (un art. 11) care respecta principiile democratice într-un stat de drept. Ulterior, după adoptarea legii (dar înainte de alegeri), tema a fost reluată de *Societatea „Timişoara",* care, în Proclamaţia din 11 martie 1990, a introdus un punct special – *Punctul 8*– care argumenta necesitatea interzicerii candidaturii la orice funcţie publică a foştilor nomenclaturişti, inclusiv a lui Ion Iliescu, în primele trei legislaturi. FSN (şi alte formaţiuni) au respins un astfel de punct pe care l-au considerat nedemocratic. Potrivit acestora, nimeni nu putea fi exclus de la exerciţiul drepturilor cetăţeneşti decât ca urmare a unei decizii a justiţiei. Altfel, s-ar fi repetat practica din primii ani ai comunismului, explicabilă prin caracterul dictatorial al regimului. Repetarea unei asemenea măsuri ar fi decredibilizat regimul democratic pe cale de a se instaura după Revoluţia din decembrie 1989.

În campania electorală însă, forţele din opoziţie au exploatat copios ideea excluderii nomenclaturiştilor din listele de candidaţi, care era agreeată mai ales în mediile intelectualiste. Evident, era un slogan electoral, pentru că în realitate partidele istorice permiteau includerea pe listele proprii a unor foşti membri de partid, iar pe nomenclaturişti (membrii CC în funcţie sau prim secretarii de judeţ), cu foarte mici excepţii, nu-i regăsim pe listele nici unui partid (mulţi dintre ei aşteptau să fie anchetaţi sau erau deja în curs de judecată).

a) Partide, formaţiuni politice cu activitate în Timişoara

Condiţia *sine-qua-non* pentru instituirea şi funcţionarea unui regim democratic este, evident, să existe partide şi formaţiuni politice cu doctrine şi ideologii diverse, capabile să

propună soluţii pentru progresul şi prosperitatea unei societăţi. Într-un anume fel, după Revoluţie, formaţiunile politice s-au înfiinţat (ori s-au reînfiţat!) înaintea emiterii unui act oficial care să reglementeze cadrul şi procedura de aplicat în această materie. La 31decembrie 1989 CFSN a emis un Decret care a reglementat condiţiile pentru înfiinţarea unui partid politic. Iată acest decret:

Decret-Lege nr. 8 din 31 decembrie 1989 privind înregistrarea şi funcţionarea partidelor politice şi a organizaţiilor obşteşti în România[125].

Pentru realizarea unei societăți cu adevărat democratice în România, asigurarea şi apărarea drepturilor fundamentale ale cetăţenilor şi înfăptuirea principiului pluralismului politic, în temeiul art. 2 lit. a) din Decretul-Lege privind constituirea, organizarea şi funcţionarea Consiliului Frontului Salvării Naţionale şi a consiliilor teritoriale ale Frontului Salvării Naţionale, Consiliul Frontului Salvării Naţionale decretează:

ART.1. În România este liberă constituirea partidelor politice, cu excepţia partidelor fasciste sau care propagă concepţii contrare ordinii de stat şi de drept în România. Nici o altă îngrădire pe motiv de rasă, naţionalitate, religie, grad de cultură, sex sau convingeri politice nu poate împiedica constituirea şi funcţionarea partidelor politice. Înregistrarea şi funcţionarea partidelor politice se fac în conformitate cu prevederile prezentului Decret-Lege.

ART.2. Organizarea şi funcţionarea partidelor politice se fac, potrivit statutelor acestora, numai pe bază teritorială.

O persoana nu poate face parte în acelaşi timp din două sau mai multe partide politice. Scopurile partidelor politice şi organizaţiilor obşteşti trebuie să se întemeieze pe respectul suveranităţii, independenţei şi integrităţii naţionale, al democraţiei, în vederea asigurării libertăţilor şi drepturilor cetăţenilor şi afirmării demnităţii naţiunii române. Mijloacele de realizare a scopurilor partidelor politice şi organizaţiilor obşteşti trebuie să fie în conformitate cu ordinea de stat şi de drept din România.

---

[125] *MONITORUL OFICIAL nr. 9* din 31 decembrie 1989.

ART.3. În vederea înregistrării, fiecare partid şi organizaţie obşteaşcă trebuie să-şi prezinte statutele de organizare şi funcţionare, programul politic, să-şi declare sediul şi mijloacele financiare de care dispun şi să facă dovada c are cel puţin 251 de membri.

ART.4. Înregistrarea partidelor politice se face la Tribunalul municipiului Bucureşti, care, în termen de 5 zile, se pronunţă asupra legalităţii constituirii lor.

Împotriva deciziei Tribunalului municipiului Bucureşti se poate face contestaţie la Curtea Supremă de Justiţie, în termen de 3 zile de la comunicarea deciziei. Curtea Supremă de Justiţie se pronunţă în termen de 5 zile de la data înregistrării contestaţiei. De la data rămînerii definitive a deciziei de admitere a înregistrării, partidele politice dobîndesc personalitate juridică.

ART.5. Cadrele militare şi personalul civil din Ministerul Apărării Naţionale şi Ministerul de Interne, judecătorii, procurorii şi diplomaţii, precum şi personalul operativ al Radioteleviziunii Romîne Libere, nu pot face parte din partide politice.

Președintele Consiliului Frontului Salvării Naționale
Ion Iliescu”

Decizia era una importantă pentru că reglementa o cerinţă vitală pentru construcţia unei societăţi democratice în România. Spiritul ei se regăsea, într-un fel sau altul, în toate documentele emise de revoluţionari în toiul bătăliei cu regimul comunist. Practic, emiterea actului normativ amintit însemna trecerea de la un sistem politic bazat pe partidul unic, de factură totalitară, la unul pluripartidist, în care guvernarea se asigura prin competiţia între partide cu doctrine, ideologii şi acţiune politică diferite, în funcţie de opţiunile electoratului liber exprimate. Decretul, emis destul de repede faţă de momentul victoriei Revoluţiei, venea, totuşi, la câteva zile după ce unele formaţiuni politice se constituiseră, fără a mai aştepta recunoaşterea juridică. Întreaga ţară a fost cuprinsă de frenezia înfiinţării de partide; lideri cu suprafaţă sau simpli veleitari se lansau într-un exerciţiu competitiv la sfârşitul căruia partide serioase, sau simple grupuleţe efemere, se cifrau la peste 80

de denumiri. Specific pentru reluarea vieţii democratice în România a fost reafirmarea partidelor politice tradiţionale – PNŢ, PNL, PSD – a căror activitate a fost întreruptă brutal între 1946-1948. Cele mai multe îşi aveau sediul central în Capitală. În funcţie de posibilităţi, partidele îşi înfiinţau filiale în reşedinţe de judeţ sau în alte localităţi. Au fost şi situaţii de partide care şi-au stabilit sediul central în diferite localităţi din ţară sau Capitală. Timişoara a fost locul cel mai fertil din punct de vedere al acţiunii partidelor politice, fie a acelora din Capitală, fie a celor cu sediul în oraş. Practic, n-a existat formaţiune politică semnificativă care să ocolească oraşul martir de pe Bega. De aceea numărul formaţiunilor politice din Timişoara, sau cu filiale în Timişoara, a fost foarte mare, mai ales în anul 1990. Evident, cele mai multe nu au contat în opţiunile electoratului timişean, prezenţa lor în spaţiul public din zonă fiind, mai degrabă, o modă. Mariana Cernicova „a desenat" şi ea scena politică a urbei timişene, subliniind: "Majoritatea formaţiunilor politice care au existat în ţară s-au prezentat cu liste şi în judeţul Timiş...Renaşterea civismului este evidentă dacă facem turul de orizont al organizaţiilor de profil. Specificitatea judeţului Timiş constă în multitudinea de grupuri etnice – zece la număr (exceptând-o pe cea maghiară) – grupate în 14 organizaţii, cele mai multe dintre ele cu reprezentare la nivelul autorităţilor locale. Apoi ies în evidenţă asociaţiile de revoluţionari, cu o prezenţă vie în viaţa publică timişeană. Sindicatele au jucat şi joacă un rol major în orice ecuaţie a tranziţiei. Şi acestora li se adaugă multe alte organizaţii neguvernamentale care «pigmentează» viaţa publică, asistând procesele de democratizare. În aceşti ani, s-a cernut o clasă politică destul de consistentă, cu peste 100 de personalităţi publice de notorietate. În sfârşit, administraţia judeţeană a crescut şi s-a cristalizat, dând substanţă dimensiunii locale a democraţiei".[126]

Iată o listă a principalelor partide şi formaţiuni politice post-decembriste (înfiinţate în primul an sau în anii următori

[126] Mariana Cernicova, Marin Bucur, *Dicţionarul vieţii publice timişene postdecembriste. Partide, organizaţii, personalităţi, 1989-2000*, Reşiţa, Ed. Intergraf, 2000, p.5-6.

Revoluţiei din decembrie 1989), cu organizaţii la nivelul judeţului Timiş :

• Frontul Democratic Român, înfiinţat la 20 decembrie 1989, singura formaţiune politică de opoziţie din ţară, constituită la Timişoara în timpul regimului comunist. A avut peste 70 de membri dintre manifestanţii din zilele de foc ale lui decembrie 1989. Primul Comitet Executiv de conducere era format din Lorin Fortuna – preşedinte, Claudiu Iordache – vicepreşedinte, Ioan Chiş, Maria Trăistaru, Ion Marcu, Cornel Eustaţiu, Nicolae Bădilescu. Componenţa s-a schimbat frecvent şi a inclus şi alţi manifestanţi. În 21 decembrie Comitetul era format din: Lorin Fortuna, preşedinte, Claudiu Iordache, vicepreşedinte, Ştefan Ivan, vicepreşedinte, Mihaela Munteanu, secretar, Ion Marcu, Ioan Chiş, Sorin Oprea. Ulterior au fost incluşi: Alexandru Ciura, Sorin Oprea, Doru Curuţiu. Mai târziu: Petre Petrişor, Alexandru Ghica. Ultimul Comitet: Lorin Fortuna, Claudiu Iordache, Ştefan Ivan, Mihaela Muntean, Doru Curuţiu, Petrişor Morar, Tudorian Burlacu. Partidul nu a fost niciodată înregistrat la Tribunal. La înfiinţarea CFSN s-a integrat în acesta (fără a se dizolva!), deşi nu a avut nici un reprezentant în Consiliul Naţional iniţial. Ulterior, în CFSN lărgit a fost reprezentant al judeţului Lorin Fortuna (până la 12 ianuarie 1990) şi Petrişor Morar, după această dată. Pe 17 ianuarie 1990 s-a hotărât desfiinţarea partidului. Nu a participat la nici un scrutin electoral.

• Partidul Democrat Român, înfiinţat la 9 februarie 1990, cu sediul la Timişoara, avându-l ca preşedinte pe Petrişor Morar. Partidul s-a înfiinţat ca reacţie la decizia de desfiinţare a FDR. O parte din liderii fostului Front Democratic n-au fost de acord cu această decizie şi au considerat că este bine ca partidul constituit în plină Revoluţie să-şi continue activitatea şi să se angajeze în bătălia şi competiţia politică. La 13 septembrie 1996 a fuzionat prin absorţie cu PD. Rezultate: 20 mai 1990, un mandat de deputat, Petrişor Morar. Alegerile locale din februarie 1992, un primar, 10 consilieri locali (Eugeniu Călin, la Timişoara), un consilier judeţean (Gh. Cristea).

• Fontul Salvării Naţionale, înfiinţat la 6 februarie 1990, preluând capitalul de imagine, resursă umană şi program de la CFSN. Partidul a câştigat, detaşat, alegerile din 20 mai 1990.

Filiala din Timişoara s-a format în februarie 1990, avându-i ca fondatori pe Dorel Borza, Al. Factor, Gabriel Marinescu, Paula Drăgoi ş.a. La Conferinţa de la Lugoj, organizaţia judeţeamnă a FSN l-a ales Preşedinte pe Claudiu Iordache şi vicepreşedinte pe Dorel Borza. La mitingul organizat cu această ocazie a participat şi Ion Iliescu, preşedintele FSN, care vizitase Timişoara într-o atmosferă ostilă. Multe informaţii despre activităţi şi program se regăsesc în publicaţiile *V* şi *Cuvânt românesc*. În 1992 s-a constituit Uniunea pentru Timişoara din FSN, PDAR, PUNR. Rezultate: la alegerile din mai 1990 a obţinut doi senatori (Diodor Nicoară şi Ştefan Glăvan) şi şase deputaţi (Dorel Borza, Claudiu Iordache, Octavian Dogaru, Gabriel Marinescu, Romulus Paraschivoiu, Nicolae Negoescu). La alegerile locale din februarie 1992 a obţinut 23 de primari, 293 de consilieri locali, 10 consilieri judeţeni (Alexandru Factor, Al. Constantinov, Spiridon Cristian, Emil Boroş, Viorel Ciovică, Grigore Silaşi, Ioan Petruescu, Paula Drăgoi, Vasile Nistorescu, David Emanuel Jebeleanu). Prefecţii Florentin Cârpanu şi Dorel Borza au fost susţinuţi de FSN Timiş.

• Mişcarea Ecologistă din România (MER), înfiinţată la 11 ianuarie 1990. Filiala Timiş a MER s-a înfiinţat la 24 ianuarie 1990. În 1998 Filiala nu a urmat partidul şi s-a înscris în PNL. Preşedintele MER Timiş a fost Florian Gâldău, urmat de Liviu Bohra. Rezultate la alegeri: la alegerile din 20 mai 1990 a câştigat un mandat de deputat, Victor Cevdarie. La celelalte alegeri parlamentare nu a mai obţinut mandate. La alegerile locale, MER Timiş a deţinut un primar al Timişoarei (Liviu Bohra). La localele din februarie 1992 a obţinut doi primari, 55 de consilieri locali, doi consilieri judeţeni (Bohra şi Andrei Anghel). În iunie 1996 a obţinut 6 primari, 47 consilieri locali, un consilier judeţean (Liviu Bohra).

• Federaţia Ecologistă Română, înfiinţată la 19 iulie 1990, desprinsă din Mişcarea Ecologistă. Filiala judeţeană Timiş s-a înfiinţat în 1998. Preşedinte: Nicolae Diminescu. Rezultate: 4 iunie 2000, 9 mandate de consilieri locali.

• Partidul Democrat Agrar din România, s-a înfiinţat la 29 ianuarie 1990 şi a funcţionat până în 1998. PDAR Timiş s-a constituit la 1 iunie 1990. Preşedinte pe judeţ a fost Ştefan Romoşan, urmat de Niculae Oprea. Rezultate în alegeri:

alegeri locale februarie 1992, doi primari, doi viceprimari, 47 consilieri locali, trei consilieri judeţeni. La alegerile din iunie 1996: şase primari, şase viceprimari, 85 consilieri locali, un consilier judeţean (Nicolae Oprea).

• Partidul Democrat al Muncii, înfiinţat la 6 februarie 1990. La 16 noiembrie 1990 a fuzionat cu PSR, provenit din PCR, şi a format PSM. Informaţii despre activitatea PDM Timiş regăsim în publicaţia *Fapta bănăţeană.* La alegerile di 20 mai 1990 a obţinut un mandat de deputat, Vasile Bărbat, rănit în Revoluţie, soţul primei victime ucise prin împuşcare în Revoluţia de la Timişoara. La fuziunea cu PSR, Vasile Bărbat a demisionat din PDM.

• Partidul Ecologist Român, înfiinţat în 18 ianuarie 1990 care, a obţinut în judeţul Timiş, la alegerile din 20 mai 1990, un mandat de deputat.

• Partidul Naţional Liberal, s-a înfiinţat la 15 ianuarie 1990. Au trecut prin mai multe sciziuni, alianţe şi colaborări. Filiala Timiş s-a constituit la 10 ianuarie 1990. Membri fondatori au fost: Mihai Ruva, Liviu Şuşan, Horia Musta. In anul 2000 avea organizaţii în toate localităţile şi peste 7000 de membri. Preşedinţi ai PNL Timiş: Mircea Dolga, Bărbuceag, Viorel Coifan, Mihai Zaharia Ruva, Rezultate obţinute: alegerile din 20 mai 1990, un senator (Ruva), doi deputaţi (Mircea Horia Rusu, Dinu Patriciu), alegerile din noiembrie 1996, în cadrul CDR: 1 senator– Dan Amedeo Lăzărescu –, doi deputaţi – Vasile Dănilă şi George Şerban. La alegerile locale cele mai bune rezultate le-a obţinut în 1996: 11 primari, 11 viceprimari, 130 de consilieri. Viorel Oancea a fost ales primar al Timişoarei.

• Partidul Liberal 93, provenit din PNL Aripa Tânără (PL ‘93), înfiinţat la 23 iunie 1990. Filiala Timiş a urmat deciziile de la centru, cu multe asocieri, fuziuni, colaborări şi sciziuni. La alegeri a participat pe listele CDR. În 1992 a câştigat un mandat de deputat, Mircea Horia Rusu. Preşedinte a fost Sabin Poenar.

• Partidul Alianţa Civică, înfiinţat la 1 august 1991. PAC Timiş a fost o prezenţă activă în Timişoara. Nicolae Ţăranu, timişorean, a fost preşedinte executiv la nivel naţional. A avut un reprezentant la primărie –Viorel Oancea – şi mai mulţi parlamentari. A avut 45 de organizaţii locale în Timiş şi

2500 de membri. Preşedinte al PAC Timiş a fost Soos Vilmos, urmat de Radu Vladea, Virgil Feier, Vasile Popovici, Păun Ioan Otiman.

Rezultate: iunie 1992, pe listele CDR, a obţinut un procent bun: un senator, Ioan Păun Otiman şi un deputat, Vasile Popovici. V. Oancea a obţinut funcţia de Primar. În iunie 1996 PAC a participat pe liste separate şi a obţinut şapte primari, 11 consilieri locali şi patru consilieri judeţeni: Mihai Cozariuc, Constantin Chiticaru, Doru Enăşel, Lucia Negomirean.

• Partidul Democrat (Democrat Liberal), rezultat din scindarea FSN din mai 1993, considerat adevăratul continuator al FSN. PD Timiş a urmat conducerea centrală în toate acţiunile sale. În 2000 preşedinte era Dorel Borza. Avea 82 de organizaţii în tot judeţul şi peste 7000 de membri. Rezultate în alegeri: la alegerile din 1996, pe listele USL, un senator, Radu F. Alexandru, şi doi deputaţi: Ştefan Glăvan şi Mioş Aurel. La alegerile locale din 1996 a obţinut patru consilieri judeţeni (pe listele USL). La alegerile din iunie 2000 a obţinut 11 primari, 9 viceprimari, 153 de consilieri, din care doi la municipiu şi şase la judeţ. În guvern avea un subsecretar de stat.

• Partidul Social Democrat (FDSN, PDSR, PSD), înfiinţat după sciziunea FSN din 29 aprilie 1992. După mai multe fuziuni şi cooptări, partidul s-a consolidat. În 20-21 iunie 1997 s-a desprins o grupare condusă de Teodor Meleşcanu, care a format ApR. PDSR Timiş s-a înfiinţat la 1 aprilie 1992, sub preşedinţia lui Nicolae Stanciu, ulterior Ion Marcu, Diodor Nicoară, Dan Poenaru. În 2000 cuprindea peste 12.000 de membri, în toate localităţile judeţului. În Guvern a avut doi secretari de stat, un prefect, preşedinte al Consiliului judeţean – Ilie Sârbu. Rezultate obţinute la alegeri: alegerile din septembrie 1992, 2 senatori (Ion Marcu, Florin Rădulescu-Botică), doi deputaţi (Romulus Dabu, Vasile Munteanu), iar la 3 noiembrie 1996 a câştigat un senator (Ion Marcu) şi un deputat (Hidegard Puwak). La alegerile locale rezultatele au fost: alegerile iunie 1996, 27 primari, 231 consilieri locali, şase consilieri judeţeni, iar la alegerile din iunie 2000 a obţinut 34 de primari, 25 de viceprimari, 266 de consilieri locali, din care 9 consilieri judeţeni.

• Alianţa Creştin Democrat Creştină, înfiinţată la 23 noiembrie 1999, continuatoare a PNŢ-CD, la iniţiativa lui Victor Ciorbea. ANCD Timiş a luat fiinţă la 11 iulie 1999. Membri fondatori: Gh. Dumitru, Gh. Laieş, Gh. Moldovan, Aurel Păcurar,Valer Brătescu, Ionel Lugojan, Constantin Joică. Filiala judeţeană era condusă de Colegiu Politic format din şapte membri. Preşedinţi judeţeni au fost, succesiv, Gh. Laieş, C-tin Zoică, Teodor Piţ, Rodica Vlad. Rezultate în alegeri: 4 iunie 2000, patru consilieri locali (doi la municipiu şi doi la judeţ).: Rodica Vlad, Gh.David, Teodor Piţ şi Ionel Tuţac.

• Alianţa pentru România, înfiinţată la 4 septembrie 1997, formată din PDSR. Ap.R-Timiş s-a constituit la 14 noiembrie 1997. Fondatori: Dumitru Igor, Sergiu Ştirbu, Alin Argeşanu, Daniel Burcină, Radu Victor. În anul 2000 avea 82 de organizaţii, cu peste 8000 de membri. Preşedinte ApR Timiş, Dumitru Igor Sergiu Ştirbu. Rezultate în iunie 2000: patru primari, 129 consilieri, doi la municipiu (Dumitru Igor Sergiu Ştirbu, Niculae Miriţă), patru la judeţ (Al. Factor, Olariu, Liviu Grui, I.Victor Radu)

• Convenţia Ecologistă din România, creată în 1996. Filiala judeţeană Timiş s-a înfiinţat în martie 2000. Preşedinte – Nicolae Marcu. Nu a obţinut nici un mandat la alegeri.

b) Alegerile parlamentare şi prezidenţiale din 20 mai 1990

Procesele schimbării s-au dezvoltat în România cu o viteză care i-au permis să *reducă decalajul* faţă de evenimente similare din celelalte ţări foste socialiste, declanşate cu mult timp înainte. Să analizăm câteva situaţii:

În Polonia, la 5 aprilie 1989, s-a ajuns la un compromis în pregătirea primelor alegeri libere: Puterea comunistă a acceptat intrarea *Solidarităţii* în legalitate. Concomitent, cadrul instituţional al guvernului a fost restructurat, instituţiei prezidenţiale i s-au redus atribuţiile, Senatul a rămas să fie liber ales, la fel (parţial) Camera inferioară *(Seimul)*. *Solidaritatea* a acceptat ca, la alegeri, comuniştii şi guvernul să fie favorizaţi: Partidului Muncitoresc Unit Polonez (PMUP) şi aliaţii lui aveau, *ab iniţio*, 65% din locurile Camerei inferioare.

Celelalte 35 % din voturi erau supuse votului electoratului, la care comuniştii participau din nou.

Lech Walesa

Tadeus Mazowiecki

Alegerile generale au fost planificate pentru data de 4 iunie 1989. Compromisul consta în crearea – pentru W. Jaruzelski, liderul comuniştilor – postului de preşedinte, în schimbul alegerilor libere pentru Senat. În felul acesta, puterea comunistă îşi păstra un control asupra sistemului politic în ansamblul său. Era un compromis inedit şi important, mai ales că era făcut cu cel ce proclamase Legea Marţială, la 13 decembrie 1981.

În perioada 10 mai – 4 iunie 1989 s-a desfăşurat campania electorală în care erau antrenate forţe de la putere şi, respectiv, din opoziţie. Comuniştii erau convinşi că vor câştiga detaşat, iar „Solidaritatea" ar putea obţine câteva mandate. Contrar aşteptărilor, Opoziţia a ieşit victorioasă. In Senat, la primul tur de scrutin, 82 de locuri i-au revenit *Solidarităţii*. În turul doi *Solidaritatea* a mai câştigat alte mandate, aşa încât a ajuns să obţină 99 din 100 de locuri. În Seim, „Solidaritatea" şi-a adjudecat toate cele 161 de mandate pentru care s-au organizat alegerile (respectiv procentul de 35%, restul revenind direct puterii, în urma celor stabilite la *Masa rotundă*). Toţi candidaţii comunişti care au participat la alegeri au pierdut.

Formarea guvernului nu mai era posibilă fără a accepta rolul preponderent al *Solidarităţii*. W. Jaruzelski a fost nevoit să-l desemneze pe Tadeusz Mazowiecki – reprezentant al intelectualităţii catolice şi unul dintre consilierii importanţi ai mişcării *Solidaritatea* – să formeze noul guvern. El a acceptat

pentru PMUP câteva portofolii: Ministerul de Interne şi Ministerul Apărării Naţionale, pe lângă cele ale transporturilor şi ale comerţului exterior; 11 portofolii aparţineau reprezentanţilor *Solidarităţi*i, 4 – comuniştilor, iar 4 – reprezentanţilor Partidului Ţărănesc şi ai Partidului Democrat.

Însă. momentul desprinderii societăţii poloneze de sistemul comunist s-a consumat cu ocazia demisiei lui W. Jaruzelski şi instalarea ca Preşedinte a liderului *Solidarităţii*, Lech Walesa, în urma alegerilor ***din 9 decembrie 1990***. Dacă ne raportăm la alegerile din 4 iunie 1989, există un avans al Poloniei faţă de alegerile din România de 11 luni. Doar că aceste alegeri au păstrat un preşedinte comunist (nu un fost comunist, care îşi recunoştea apartenenţa politică!), iar câteva ministere erau tot ale comuniştilor. Dacă ne raportăm la alegerile care i-au eliminat, într-adevăr, pe comunişti de la exerciţiul puterii, adică cele din 9 decembrie 1990, atunci putem spune că România a recuperat decalajul şi a trecut în faţa polonezilor cu 6 luni (nu iau în calcul sloganul politicianist scandat din oportunism în campanie, FSN=PCR).

În Ungaria, schimbarea a început prin modificări în conducerea partidului comunist. La conferinţa partidului din 27 mai 1988, prim-secretarul PMSU, János Kádár şi-a anunţat demisia, fiind oficial înlocuit la conducerea partidului de către Károly Grósz. S-a format şi un Prezidiu din patru membri. Ceilalţi doi membri ai prezidiului erau reformatorul I. Poszgay şi ideologul János Berecz. Guvernul se distanţa tot mai mult de partid, acţiona independent faţă de liderii partidului. Prim-ministru era reformatorul Németh Miklós, iar la Externe era Horn Gyula. Dar Grósz a continuat politicile lui Kádár, încercând să le adapteze la noile circumstanţe. Foarte curând şi acesta a intrat în conflict cu reformatorii îndrăzneţi din propriul partid, care îi cereau «lichidarea» completă a sistemului comunist. Reformatorii intransigenţi erau grupaţi în jurul lui Imre Pozsgai. Grósz a fost, repede, depăşit de reformatorii mai îndrăzneţi, grupaţi în jurul lui Imre Poszgay.

Concomitent, tot mai multe asociaţii şi organizaţii – chiar partide – se impuneau în opinia publică şi pe scena politică: Alianţa Liber Democrată (SzDSz) – martie 1988, Forumul Democrat Maghiar, septembrie 1988, Alianţa

G. Horn

Tinerilor Democraţi (FIDESZ), alături de Partidul Micilor Proprietari sau Partidul Naţional Ţărănesc - în noiembrie 1988. Activiştii lor erau recrutaţi din grupurile şi cluburile semiclandestine apărute cu câţiva ani înainte.

La 11 ianuarie 1989 s-a adoptat o lege (Legea Asociaţiilor) care a permis formarea primelor partide independente, alături de sindicatele independente şi de asociaţiile civice. Atmosfera era agitată, generată de subiecte cu încărcătură istorică, emoţională. La 26 ianuarie 1989 osemintele lui Imre Nagy – eroul revoluţiei maghiare din 1956 – au fost exhumate dintr-un cimitir situat la periferia Budapestei. În aceeaşi zi, Uniunea Sovietică a anunţat că va retrage armata din Ungaria (retragerea s-a făcut în iunie 1989). La 20 februarie 1989, CC al PMSU a prezentat proiectul unei noi Constituţii în care nu mai era menţionat rolul conducător al partidului comunist şi se accepta existenţa altor partide.

Concomitent, opoziţia se organiza. În lunile martie-aprilie 1989, FDM şi SzDSz şi-au ţinut congresele. Se pregăteau pentru bătălia politică. Cele două partide au realizat o coaliţie sub titulatura de "Masa Rotundă a Opoziţiei".

Pe 13 iunie, au debutat negocierile dintre Putere şi Opoziţie. Comuniştii maghiari erau convinşi că partidul lor s-a reformat, este agreeat de popor şi vor câştiga alegerile. Credeau că se bucură de încrederea poporului şi, deci, puteau câştiga alegerile şi astfel să aibă legitimitate democratică. La negocieri au participat trei actori: reprezentanţii puterii (reformiştii din sânul PMSU), organizaţiile de masă oficiale (sindicate etc.) şi opoziţia.

Lucrările s-au finalizat la 19 septembrie 1989 dar reprezentanţii FIDESZ şi SzDSz nu au semnat. Ei au propus un referendum, în care populaţia să decidă în legătură cu: formula prezidenţială, preluarea de către stat a proprietăţilor deţinute până atunci de partidul comunist, menţinerea miliţiilor

muncitoreşti înfiinţate în 1956 etc. Referendumul a fost programat pentru sfârşitul lunii noiembrie, în locul alegerilor.

La 28 iulie 1989, PMSU a anunţat că schimbă numele partidului în Partidul Socialist Maghiar. Oricâte încercări au făcut urmaşii comunismului, până la urmă regimul socialist cosmetizat a fost abandonat. Rezultatele referendumului din 26 noiembrie 1989 au fost devastatoare pentru comuniştii convertiţi la socialişti. Speranţele lui I. Pozsgay, că prezenţa la vot va fi mică şi nu va permite validarea rezultatelor, nu s-au împlinit; (a fost puţin peste 50%).

În acest context, alegerile prezidenţiale – programate pentru data de 7 ianuarie 1990 – s-au contramandat, aşa **încât primele alegeri libere au fost la 25 martie 1990 (cu doar două luni mai devreme decât în România !).**

Rezultatul alegerilor a favorizat Forumul Democrat, coaliţie de forţe ostile socialismului totalitar dar şi noului regim socialist reformat. Preşedintele acestuia, József Antall, a devenit prim-ministru. Guvernul de coaliţie a fost învestit de Parlament, în ziua de 23 mai 1990, după trei zile de la alegerile din România. Fostul deţinut politic, Göncz Árpád, a devenit primul Preşedinte al Ungariei democrate.

Anul 1989 a înregistrat şi **în Cehoslovacia** sfârşitul Partidul Comunist şi al regimului susţinut de el. O mare demonstraţie a avut loc la 15 ianuarie 1989 când aproape toţi locuitorii Capitalei au manifestat în memoria lui Jan Palach (cel care în 1968 şi-a dat foc în semn de protest faţă de intervenţia trupelor sovietice). Pentru că exista riscul unor violenţe asupra instituţiilor, s-a recurs la represiune, miliţia arestând peste 900 de manifestanţi. Demonstraţiile au continuat neîntrerupt, susţinute de personalităţi din domeniul artei – între care Václav Havel, arestat (16 ianuarie) şi condamnat la 9 luni de închisoare –, tineri, studenţi şi muncitori.

În întregul an demonstraţiile n-au încetat. După ce s-a anunţat că un manifestant a fost ucis, au ieşit două sute de mii de praghezi în Piaţa Venceslas[127]. (A fost o diversiune. S-a lansat zvonul că un student la matematică şi fizică,

[127] http://www.evz.ro/detalii/stiri/armata-l-a-dat-jos-pe-ceausescu-folosind-o-masina-cu-infrasunete-957912/pagina-comentarii/1.html#ixzz2oDsDyHjQ

Martin Smid, a fost ucis de către miliţie în confruntarea cu manifestanţii paşnici. Zvonul a fost preluat de Europa liberă şi BBC. În realitate, dezinformarea a fost făcută de către un membru al Securităţii cehoslovace, Ludvik Zifcak, care, evident, nu a murit) Pe măsură ce se înainta în timp, mesajele demostranţilor se radicalizau. La manifestaţii se citeau petiţii şi proclamaţii care se trimiteau liderilor comunişti. În iunie 1989, grupările de opoziţie neoficiale au propus un program de reforme: "Câteva propoziţii" în care se cerea: eliberarea deţinuţilor politici, desfiinţarea cenzurii şi deschiderea unui dialog cu puterea.

S-au înfiinţat organizaţii civice şi politice precum: Iniţiativa democratică, Forumul democratic al minorităţii maghiare, Cercul intelighenţei independente, Comitetul pentru eliberarea democraţilor slovaci etc.

La 19 noiembrie 1989, a luat fiinţă *Forumul Civic* (condus de V. Havel). În contextul mitingurilor din 21-22 noiembrie 1989 în Slovacia, apare gruparea *Publicul împotriva Violenţei*. În acest moment, cercurile puterii acceptă discuţii cu liderii Opoziţiei. Argumentele Opoziţiei şi reacţia populaţiei i-au determinat pe liderii din conducerea partidului şă-şi prezinte demisia (25 noiembrie).

Václav Havel

La 26 noiembrie *Forumul Civic* cerea, într-un document programatic, separarea puterilor în stat, dezvoltarea unei economii de piaţă fără intervenţie birocratică, protecţia mediului, o politică externă care să permită statului recâştigarea unei poziţii onorabile în Europa, dar şi în întreaga lume. În document se afirma: «Cerem schimbări fundamentale şi permanente în sistemul politic al societăţii noastre. Trebuie să înfiinţăm sau să înnoim instituţiile şi mecanismele democratice care să permită o reală participare a cetăţenilor la afacerile publice şi totodată să devină bariere eficiente împotriva abuzului de putere politică şi economică. Toate partidele politice existente şi nou înfiinţate, precum şi alte asociaţii politice şi sociale vor

avea dreptul de a participa în mod egal la alegeri libere pentru toate nivelele de guvernare. Prin urmare, Partidul Comunist va trebui să renunţe la garanţia constituţională privind rolul său conducător în societate, precum şi la monopolul controlului asupra presei. Nimic nu ne împiedică să facem toate acestea cu începere de mâine.» Alte puncte din program vizau: revizuirea constituţiei în vigoare, prin înlăturarea clauzei ce postula *rolul conducător* al partidului comunist; abolirea Frontului Naţional, ca obstacol în calea formării libere de noi partide şi mişcări politice; renunţarea la marxism-leninism, ca singura ideologie de stat permisă.

Zvonul despre uciderea unui student (27 noiembrie) a mobilizat populaţia (diversiunea ar fi fost pusă la cale de agenţi KGB, pentru a determina înlocuirea conducerii comuniste conservatoare cu una gorbaciovistă). La Praga s-a declanşat o grevă generală, în semn de protest. Impactul psihologic a fost devastator. Conducerea de partid şi de stat a cedat pe loc, iar opoziţia a câştigat surprinzător de rapid. Peste două zile (29 noiembrie), Adunarea Federală a anulat rolul conducător al Partidului Comunist în societate. La 30 noiembrie 1989 a fost acceptată şi ideea organizării de alegeri libere.

După întâlniri repetate cu liderii opoziţiei, guvernanţii le-au acceptat, cel puţin formal, toate cererile. La 10 decembrie s-a format un guvern de coaliţie, în care comuniştii erau minoritari (pentru câteva zile, la 7 decembrie, s-a făcut o remaniere, în urma căreia L. Adamec a fost înlocuit, în fruntea Guvernului, cu Mario Calfa. Din guvern făceau parte disidenţi reprezentativi: J. Carnogurski, J. Dienstbier – Ministrul Afacerilor Externe, P. Miller – Ministrul Muncii şi Afacerilor Sociale şi M. Kusy – şeful Biroului de Stat pentru Presă şi Informaţii).

Concomitent, liderii comunişti au cerut alegeri prezidenţiale, sperând că vor avea succes cu un lider carismatic precum Adamec, însă Forumul Civic au refuzat propunerea. La Congresul extraordinar din 21-22 decembrie 1989, Partidul comunist a exclus din rândurile lui mai mulţi lideri compromişi, sperând să recredibilizeze partidul. În context, Karel Urbanek, abia numit după demisia lui Milos Jakes, a fost înlocuit, la rândul său, cu L. Adamec; disoluţia partidului nu a putut fi oprită, membrii de partid oneşti îl părăseau în masă.

La 28 decembrie 1989 s-a ajuns la un compromis: fostul lider comunist reformator al *Primăverii de la Praga*, Al. Dubcek, a fost ales preşedinte al Adunării Federale (Parlamentul cehoslovac), iar Václav Havel, fondatorul Forumului Civic şi arhitectul «revoluţiei de catifea», era ales de către Adunarea Federală în funcţia de Preşedinte al ţării. Statul a devenit Republica Federală Cehă şi Slovacă. Principiile separării în două entităţi statale începeau deja să se impună, pentru că slovacii nu doreau să rămână mai departe sub dominaţia cehilor.

Alegerile generale din iunie 1990 (*cu o lună după cele din România),* au fost câştigate în Cehia de *Forumul Civic* şi în Slovacia de *Opinia Publică împotriva Violenţei*. Pe 3 iulie Václav Havel a fost ales, pentru a doua oară, Preşedintele republicii, de către noua Adunare Federală. Havel aprecia că procesul început în noiembrie 1989 – denumit Revoluţie – era acum, la final, ţinând cont de rezultatele alegerilor din iunie 1990.

Bulgaria a început şi ea reformele mai devreme decât România. La l februarie 1989, prim-ministrul reformist Gheorghi Atanasov a fost obligat să-şi depună demisia, dar Todor Jivkov a reuşit să tempereze opoziţia din propriul partid.

Impulsurile pentru reformarea societăţii, au fost exprimate prudent, doar la vârful partidului, sugerate din afara lui. Criza economică tot mai acută a dus la apariţia unor grupuri de susţinători ai *perestroikăi* şi *glasnosti*-ului. Prima grupare a apărut la 16 ianuarie 1988 – *Societatea Independentă pentru Drepturile Omului.* Alături de aceasta, la Ruse, s-a constituit o grupare *Ecoglasnos*t şi *Asociaţia pentru apărarea drepturilor omului din Bulgaria*. Fenomenul s-a extins, au luat fiinţă peste 50 de grupuri civice, ecologiste, pentru libertăţi religioase, pentru sprijinirea reformelor sau conservarea tradiţiilor istorice. În februarie 1989 s-a înregistrat, la Plovdiv, primul sindicat independent, *Podkrepa*, care s-a implicat în impulsionarea proceselor reformatoare din societatea bulgară.

Intelectualitatea s-a mobilizat în jurul lui Jeliu Jelev, un filosof dat afară din partid în anii ‘60. Ei au format “Clubul pentru sprijinirea glasnostului şi perestroikăi”. Situaţia s-a complicat din cauza unei măsuri neinspirate şi vizibil antidemocratice luate de conducerea partidului împotriva

minorităţii turce. Această măsură urmărea bulgarizarea forţată a etnicilor turci. Simpatizanţii lor au organizat o demonstraţie antiregim în prezenţa unor oficiali europeni. 350.000 etnici turci au emigrat în Turcia şi, ca urmare, imaginea regimului Jivkov se deteriora vizibil.

În vara anului 1989 s-a format în interiorul puterii un nucleu care preconiza îndepărtarea lui Jivkov: ministrul de externe, Petăr Mladenov; ministrul apărării, Dobri Djurov şi ministrul relaţiilor economice internaţionale, Andrei Lukanov. Pe canale specifice, ei au cerut ajutorul Moscovei.

Stanko Todorov, preşedintele Adunării Naţionale a Bulgariei, s-a adresat Biroului Politic, criticând încetineala reformelor în partid şi societate. La rândul său, P. Mladenov, ministrul de externe, şi-a depus demisia şi a criticat virulent conducerea de partid. Gorbaciov a refuzat o întâlnire la Moscova cu Jivkov, la începutul lunii noiembrie 1989, act care însemna repudierea acestuia de către liderul sovietic.

Demonstraţiile antiregim de la Sofia şi din alte oraşe bulgare se permanentizau. La 3 noiembrie 1989, 5.000 de simpatizanţi *Ecoglasnost* au depus o petiţie cu 11.500 de semnături prin care cereau demisia conducerii partidului comunist.

La 8 noiembrie 1989 mai mulţi membri ai Biroului Politic i-au solicitat lui Jivkov demisia. Debarcarea s-a produs la Plenara din *10 noiembrie 1989, când Jivkov şi-a prezentat demisia.* Eşalonul doi a preluat conducerea (iată aici aplicată, explicit, regula potrivit căreia, în revoluţiile din 1989, Puterea a fost preluată din mâinile „primului eşalon" al partidului comunist, de responsabili din eşalonului doi al aceluiaşi partid): Petăr Mladenov, ministru de externe şi Dobri Djurov, vechi membru al Biroului Politic şi ministru al Apărării. Prima poziţie în noul regim era ocupată de Petăr Mladenov. Acesta avea vechime în partid, era demnitar în funcţie, însă se considera că nu provenea din primul eşalon al birocraţiei de partid. P. Mladenov a anunţat că sub conducerea sa, ţara va deveni «modernă, democrată şi de drept». Atmosfera s-a calmat doar pentru puţin timp. Manifestaţiile au continuat la Sofia şi în alte mari oraşe ale Bulgariei. După o întrevedere cu liderul sovietic, la Moscova, Mladenov şi-a anunţat obiectivul:

va face, în Bulgaria, un socialism democratic de inspiraţie gorbaciovistă.

În şedinţa respectivă, sub presiunea demonstranţilor, Mladenov a acceptat să renunţe la monopolul partidului asupra puterii politice.

În opoziţie, pe 7 decembrie 1989 s-a constituit Uniunea Forţelor Democrate (UFD), sub conducerea lui Jeliu Jelev, preşedinte al Comitetului Coordonator, secondat de Petar Baron.

Partidul comunist şi-a schimbat denumirea în Partid Socialist, şef la partid a fost instalat Al. Lilov, înlăturat din Biroul Politic în 1983, Alexandr Lukanov (3 februarie 1990) a preluat conducerea guvernului, iar P. Mladenov a păstrat poziţia de preşedinte al statului.

La 16 ianuarie 1990 s-a organizat o *Masă rotundă*, dar **primele alegeri libere au loc în luna iunie 1990**, adică după o lună de la organizarea alegerilor generale din România. Interesant, Partidul Socialist (fost comunist) a câştigat cu majoritate absolută de voturi, iar Mladenov a devenit preşedinte ales. Minoritatea politică, de această dată, nu a acceptat rezultatul votului, a rămas într-o agitaţie permanentă, a lansat acuzaţii la adresa lui Mladenov, a convins populaţia de vinovăţia lui în represiunea manifestaţiilor, ceea ce, în final, a provocat demisia sa (6 iulie 1990). Pentru aceleaşi motive a fost contestat şi înlăturat prim-ministrul A. Lukanov (20 decembrie 1990).

Noul guvern reunea personalităţi din mai multe partide (premier Dimităr Popov), inclusiv Partidul Socialist. Misiunea acestui guvern era să pregătească alegerile parlamentare şi prezidenţiale din mai 1991.

În **R.D. Germană** starea de tensiune s-a accentuat după vizita lui Gorbaciov la Berlin (6 octombrie 1989), când s-au aniversat 40 de ani de la înfiinţarea Republicii. Marea problemă pentru germani, a cărei rezolvare putea rupe echilibrul fragil dintr-o zonă sensibilă a Europei, era cum să se repare nedreptatea făcută poporului german la terminarea războiului, silindu-i să trăiască în state separate. Aceasta nu era doar o chestiune a germanilor, ci a comunităţii mondiale.

Prezent la Bucureşti, la reuniunea Tratatului de la Varşovia, bătrânul şi inflexibilul lider est-german a părăsit şedinţa din motive de sănătate. Întors în ţară, Honeker a luat cunoştinţă de plecarea în masă a est-germanilor către fraţii lor vest-germani, folosind itinerarii din Ungaria şi Austria.

La 10 septembrie 1989 s-a înfiinţat *Noul Forum*, prima grupare politică independentă, în care se grupau intelectuali de stânga, chiar foşti comunişti. La 8 octombrie s-au înfiinţat Partidul Social-Democrat, «Iniţiativa pentru pace şi drepturile omului», «Deschiderea democratică», «Federaţia studenţească anonimă», «Democraţie-acum» etc. Societatea a răspuns dezbaterilor politicianiste, organizând manifestaţii neîntrerupte. Cea mai mare demonstraţie a fost organizată pe 2 octombrie 1989, în oraşul Leipzig, în urma căreia au fost operate arestări.

Până la urmă, evenimentele din stradă au determinat decizii la nivel politic. La 18 octombrie 1989, Biroul a decis debarcarea lui Honecker, acordându-i şansa, asemenea lui Jivkov, să-şi prezinte chiar el demisia. La conducere a fost instalat Egor Krenz, considerat reformist şi, în orice caz, mai tânăr (avea 52 de ani). Noul lider – departe de forţa lui Honecker – anunţa reforme şi deschidere către concesii şi dialog cu societatea civilă. Nu se punea problema să fie abandonate valorile socialiste.

Însă, la 4 noiembrie demonstranţii, adunaţi într-un număr impresionant, şi-au radicalizat mesajul. Ca rezultat, prim-ministrul Willy Stoph şi-a prezentat demisia (7 noiembrie); a fost înlocuit cu economistul reformist Hans Modrow. Câteva zile mai târziu (pe 11 noiembrie 1989), întregul Birou Politic a demisionat. S-a format un nou birou, condus de Egor Krenz.

Sfârşitul regimului comunist est-german a fost asociat – simbolic – cu desfiinţarea zidului Berlinului. În noaptea de 9 spre 10 noiembrie 1989, est-berlinezii au trecut în Berlinul occidental, fără a mai fi opriţi de nimeni. La l decembrie 1989, parlamentul a abolit rolul conducător al partidului comunist (măsură tardivă), iar pe 3 decembrie 1989, Egon Krenz şi întregul Birou Politic, au demisionat. S-a hotărât să se organizeze alegeri libere în anul 1990.

Perspectiva unei Germanii mari îngrijora acum statele europene. Cancelarul H. Kohl utiliza frecvent concepte precum „patria comună", „statul unic german", „spiritul german". Într-un mesaj către austrieci, vorbind despre "Tabloul viitor al Europei", se afirma că naţiunea germană se prezenta ca o entitate unitară. Apoi, cancelarul Kohl a făcut cunoscut programul său în 10 puncte, în care scenariul unificării era o certitudine.

Schema clasică, aplicată în Polonia şi Ungaria, s-a extins şi în RDG. La „Masa Rotundă", s-au întâlnit 14 partide şi grupări politice, între care: Partidul Liberal-Democrat, Partidul Ţărănesc-Democrat, Uniunea Creştin Democrată, Partidul Naţional-Democrat, Noul Forum, Democraţie, PSUG unde s-au luat măsuri concrete, care au netezit calea către unificare. STASI şi poliţia politică au fost complet dizolvate. **La 18 martie 1990 s-au organizat primele alegeri libere**, adică mai devreme **cu 2 luni decât cele organizate în România.**

Revenind la problematica alegerilor parlamentare şi prezidenţiale din România observăm că *lustraţia* nu s-a implementat în primul an post-decembrist, singurul moment în care o astfel de măsură ar fi fost explicabilă în contextul emoţional anticomunist, generat de confruntările electorale. Chiar unii lideri ai FSN au apreciat atunci că o îndepărtare a foştilor demnitari comunişti, *în funcţie în 1989,* ar fi fost benefică (Claudiu Iordache), cu condiţia ca cei vizaţi să nu-i cuprindă pe cei care, pentru atitudinea şi poziţia lor contrară lui Ceauşescu, au fost marginalizaţi, supravegheaţi de autorităţile de represiune comunistă. Ion Iliescu – vizat direct de susţinătorii Punctului 8 din Proclamaţie – făcea parte din această categorie după ce a stat ani de zile într-un post tehnic, uşor de verificat şi supravegheat. De altfel, după ce cu greu a fost adoptată de către legislativ, în 2011, Legea lustraţiei a fost invalidată de Curtea Constituţională.

În perspectiva alegerilor, propaganda FSN cultiva consensul, stabilitatea şi liniştea, chiar dacă acest lucru impunea un ritm lent de transformare democratică.

Opoziţia a mers pe o singură temă majoră: în concepţia ei, democraţia nu putea fi implementată în România decât de către forţele politice democratice, aşa încât FSN, etichetat de ele ca urmaş al PCR, ar trebui ţinut departe de putere. Mesajul

violent împotriva comuniştilor şi cerinţele de îndepărtare a acestora din viaţa publică (celebrul punct 8 din Proclamaţia de la Timişoara) au lăsat impresia electoratului că accederea forţelor politice respective la guvernarea ar fi dus la noi conflicte politice. Epuizaţi după Revoluţia violentă din decembrie şi după tensiuni publice care nu mai încetau, alegătorii – inclusiv cei timişeni – doreau linişte. Nici la nivel naţional, nici în Timiş acest mesaj n-a convins. „În politică – spunea Claudiu Iordache – acţionezi ca agent al celor care îţi deleagă dreptul de a nu distruge, ci de a crea o alternativă. Lumea unei singure idei este moartea lumii şi a ideii. Numai dictaturile au împărţit inima lumii în cea rea şi cea bună, când ea, inima lumii, nu era decât una."[128]

Campania electorală în Timiş a fost asemenea campaniei din alte judeţe şi localităţi; cu infinite stângăcii, zgomotoasă, cu violenţe gratuite, invective şi atac la persoane. Ca şi în alte zone, la Timişoara influenţa cea mai importantă o deţinea filiala judeţeană a FSN, care deţinea şi mai multe funcţii executive numite de guvern. În comparaţie cu alte zone, unde scena politică era complet dezechilibrată în favoarea FSN, în judeţul Timiş sau în oraş înfluenţa «istoricilor» era destul de vizibilă. Campania lor electorală se desfăşura aproape nestingherit, nici un partid nu era defavorizat. Împrejurarea a făcut că liderii FSN de la filială se arătau mult mai deschişi şi dispuşi la colaborare cu cei ai forţelor de opoziţie. Liderii de la Centru ai partidelor respective veneau frecvent în oraş, se simţeau bineveniţi, erau primiţi cu condescendenţă de către autorităţile locale. Din păcate, virulenţa mesajului radical din partea partidelor din opoziţie a tensionat atmosfera; la mitingul FSN din 17 mai, mai mulţi manifestanţi au fost agresaţi fără nici un temei de «trimişi» ai acestor forţe politice.

„Ultimele mitinguri electorale programate – povesteşte preşedintele FSN Timiş, Claudiu Iordache – sunt ale PNL şi FSN. Soseşte Radu Câmpeanu cu suita. Îi accept invitaţia de a participa la un dineu (…). Înaintea mitingului electoral circula în oraş rumoarea că muncitorii vor să-l împiedice. PNL-ul local îmi cere asistenţă în îndepărtarea acestei virtuale primejdii. O ofer vorbind cu directorii marilor fabrici. Două zile mai târziu mitingul FSN va fi spart de o hoardă hotărâtă, infiltrată în mulţimea demonstranţilor (…). Începe bătaia. Sunt

[128] Claudiu Iordache, *Singur între...*, p.33-34.

lovite femei, aruncate la pământ. Se prăbuşeşte în aceeaşi zi şi mitul Timişoarei indulgente."[129]

În ciuda efortului risipit cu generozitate, a diversiunilor de tot felul, a campaniei agresive, partidele din opoziţie au pierdut competiţia electorală şi în Timiş. Totuşi, aici scorul Opoziţiei a fost mai mare decât în alte judeţe. FSN a obţinut 50% din sufragiu în judeţ şi 30% în Timişoara.

Timişul a fost reprezentat în Parlament de 15 deputaţi, din care şase de la FSN, doi de la PNL, unul de la UDMR, doi de la minorităţi, unul de la Partidul Ecologist. În Senat din trei senatori aleşi, doi au fost membrii FSN şi unul PNL. Iată lista acestora:

Circumscripţia electorală nr.36 – TIMIŞ
Adunarea Deputaţilor

Legislatura 1990-1992

Nr. crt.	Numele şi prenumele	FOTO	Formaţiunea politică
1.	**Bárány Francisc**		UDMR
2.	**Bărbat Vasile**		PDM
3.	**Borza Dorel Constantin Vasile** până în 16.01.1992 înlocuit de **Sfercoci Gheorghe** din 17.02.1992		FSN
4.	**Cevdarie Victor**		MER
5.	**Dogariu Octavian**		FSN

[129] *Idem*, p.31-32.

Nr. crt.	Numele şi prenumele	FOTO	Formaţiunea politică
6.	**Gabrielescu Valentin-Corneliu**		PNTCD
7.	**Iordache Claudiu**		FSN
8.	**Marinescu Gabriel**		FSN
9.	**Morar Petrişor**		GDC
10.	**Negoescu Nicolae-Ioan**		FSN
11.	**Paraschivoiu Romulus**		FSN
12.	**Patriciu Dinu**		PNL
13.	**Rusu Horia Mircea**		PNL
14.	**Tudor Marius-Mihail** până în 9.04.1992		PER

Nr. crt.	Numele şi prenumele	FOTO	Formaţiunea politică
15.	**Ivanciov Carol-Matei** ales la nivel naţional		UBB-ACBB
16.	**Luchin Milenco** ales la nivel naţional		UDSR

Circumscripţia electorală nr.36 – TIMIŞ
Senatul

Legislatura 1990-1992

Nr. crt.	Numele şi prenumele	FOTO	Formaţiunea politică
1.	**Glăvan Ştefan**		FSN
2.	**Nicoară Diodor**		FSN
3.	**Ruva Mihai-Zaharia**		PNL

După primele alegeri, percepţia timişorenilor – înainte de oricare din judeţele ţării – s-a schimbat în favoarea forţelor care în anul 1990 erau în Opoziţie. La alegerile următoare, partidelor istorice au echilibrat balanţa şi chiar au câştigat majoritatea în Consiliul judeţean şi în mai multe consilii locale din judeţul Timiş.

VI. BIBLIOGRAFIE

1. Ion Calafeteanu (coordonator*), Revoluţia Română din decembrie 1989. Documente*, Cluj-Napoca, Ed. Mega, 2009.

2. Costache Codrescu (coord.), *Armata română în Revoluţia din decembrie 1989. Studiu documentar preliminar,* Institutul de Istorie şi Teorie Militară, Bucureşti, 1994.

3. Bogdan Murgescu (coordonator), *Revoluţia română din decembrie 1989: istorie şi memorie*, Ed. Polirom, Iaşi, 2005.

4. Adrian Pop, *Originile şi tipologia revoluţiilor est-europene*, Bucureşti, Ed. Enciclopedică, 2010.

5. Anneli Ute Gabanyi, *Revoluţia neterminată*, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, 1999.

6. Constantin Sava, Constantin Monac *Adevăr despre decembrie 1989: conspiraţie, diversiune, revoluţie,* Bucureşti, Editura Forum, 1999.

7. Dumitru Preda, Mihai Retegan, *1989. Principiul dominoului: prăbuşirea regimurilor comuniste europene,* Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, 2000.

8. Ioan Scurtu, *Revoluţia română din decembrie 1989 în context internaţional,* Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2007 (vezi şi ediţiile în limba engleză şi, respectiv, franceză).

9. Ion Iliescu, *Revoluţie şi reformă*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1994.

10. Daniela Veronica Guşă de Drăgan, *Condamnat la adevăr: generalul Ştefan Guşă*, Editura Rao, 2004.

11. Alexandru Oşca, Ioan Munteanu, Dumitru Tomoni, Emil Şimăndan, *Revoluţia română din decembrie 1989 în Banat,* Craiova, Ed. Sitech, 2009.

12. Alexandru Oşca, *Dincolo de Rubicon*, Ed. Sitech, 2011, Craiova**.**

13. Claudiu Iordache, *Singur între români*, Bucureşti, Editura IRINI, 1997

14. Claudiu Iordache**,** *Revoluţia românilor***,** Bucureşti, Editura IRINI, 2010.

15. Mioc Marius, *Revoluţia din Timişoara aşa cum a fost,* Editura Brumar, Timişoara, 1997.

16. Marius Mioc**,** *Revoluţia din Timişoara şi falsificatorii istoriei*, Ed. Sedona, Timişoara, 1999.

17. Suciu Titus - *Revoluţia pe înţelesul detractorilor*, Editura IRRD, Bucureşti, 2010.

18. Lorin Fortuna (coordonator), *Rolul Frontului Democratic Român în cadrul revoluţiei române din decembrie 1989*, Editura Artpress, 2007.

19. Dumitru Mazilu*, Revoluţia furată. Memoriu pentru ţara mea*, Editura Cozia 1991.

20. Colectiv, *Iaşi, 14 decembrie 1989, începutul revoluţiei române?*, Editura Cogito, Oradea 2000.

21. Cassian Maria Spiridon, *Iaşi 14 decembrie 1989, începutul revoluţiei române*, Iaşi, Editura Timpul, 1994.

22. Mariana Cernicova, Marian Bucă, *Dicţionarul vieţii publice timişene postdecembriste, 1989-2000*, Reşiţa, Ed. Intergraf, 2000.

23. Radu Portocală, *România. Autopsia unei lovituri de stat,* Timișoara, Editura Continent, 1991

24. Vasile Popa, *Procesul de la Timişoara,* Timişoara, Ed. Computer Press, 1990.

25. Adrian Kali, Virgil Hosu, *România anului 1990, între democraţie şi violenţă,* Timişoara, Ed. Saol, 2010.

26. Valeriu Ureche, *Administrația județului Timiș la 30 de ani,* Timișoara, Editura Augusta, 1998.